

חידושים וביאורים
בענייני
ל"ג בעומר

מהגאון הגדול
ר' יצחק מנחם בלוי שליט"א

סודר ונערך מכתביו
ע"י הרה"ג ר' פנחס כהן שליט"א

מהדורת טיוטה
עיה"ק ירושלם תובב"א
אייר תשפ"ב



© כל הזכויות שמורות

בכל עניני הקונטרס אפשר לפנות:

0533194889

6386468@gmail.com





לעילוי נשמת

אבי מורי

הגאון רבי בן ציון ב"ר אברהם ברוך זללה"ה

נלב"ע ח' אייר תשנ"ה



אמי מורתי

מרת חנה ב"ר יהושע הכ"מ

נלב"ע יום הקדוש תשפ"א

תנצב"ה

לזכרון עולם בהיכל ה'



הוצאות קונטרס זה
העוסק בשגב יום הנעלה ל"ג בעומר
ובעל ההילולא רשב"י זיע"א ותורתו
נתרם לעילוי נשמת
עלם חמודות
אציל המדות ועדין הנפש
זך הרעיון וטהור השכל

הבחור החשוב **אלעזר יצחק** ז"ל
בן יבלחט"א הרב ראובן ושושנה שיחיו

קולטאי

מיום עמדו על דעתו
נשא לבו לתורה ולקיום מצות
בשלמות בהקפדה ובתמימות
מתוך ענוה, טהרת הלב
הארת פנים לכל אדם וטוב לב תמיד
בי"ג שנותיו שאף לגדלות, עלה ונתעלה
עד כי נחטף בסערה
בלקוט מ"ה שושנים קדושים וטהורים
סמוך ונראה לציון המצוינת במירון
בליל יומא דהילולא רבתי ל"ג בעומר
י"ח אייר תשפ"א

הונצח ע"י בני משפחתו שיחי'

ענין הקונטרס

ישמחו השמים ותגל הארץ בהעלות אש להבת שלהבת בהר ציון ירכתי צפון, וקלא נפיק עולו ואתו, ואתכנשו להילולא דרבי שמעון. שמחתו של הרב הדומה למלאך ה' צבאות אשר תיקן העמיד והשיב את עמוד התורה גם אחר החורבן בגלות המד, הזה, חיים עד העולם.

הוא היום המסוגל להצטרף להיכלא קדישא דרבי עקיבא ולהיות מבאי היכלא של אשר נעשה אדם נאמר בעבורו, אור מופלא צדיק יסוד העולם. ובכח תורתו המתגלית בעולם ביום הגדול הזה ללמוד תורה בטהרה באופן שנתבאר בפסוק (ירמיהו ט כג), כה אמר הוי"ה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו. כי אם-בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי. בגין דישתמודעון ליה. תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו הוא ימליץ טוב בעדינו.

ברוך השם שזכינו והקונטרסים הקודמים [על בין המצרים, חודש אלול, עשרה בטבת, שובב"ם וט"ו בשבט] נתקבלו בחיבה בהיכלי תורה, ורבים אומרים מי יראנו טוב, על כן הנפנו שנית ידינו ללקט ולקבץ קונטרס זה ובו טיפה מן הים בביאור ענין רבי עקיבא ורשב"י, ויום ל"ג בעומר, חידושים נפלאים של דברי תורה בשלמות המחברים נגלה ונסתר כדרך הקודש של אאמו"ר שליט"א, כאשר יראה הלומד בעז"ה. והשם יתברך יעזרנו שיתקבלו הדברים בבי מדרשא להחיות עם רב.

תודתנו להרה"ג המופלא ר' פנחס כהן שליט"א שעמל ויגע טובא על הכתבים שהרבה מהם היו על גיירות קטנים וכו', והשקיע עצמו בעומק הסוגיות לברר וללבן הדברים ולסדרם כראוי, תקוותנו שחפץ ה' בידנו יצלה ויהיו הדברים מעוררים את הלבבות כראוי.

מחובתנו להודיע שהקונטרס נתחבר במהירות גדולה, והרבה מהדברים לא נתבררו כל צורכם, ועדיין צריך להגיה את הדברים. ובכל זאת הננו מוציאים את הדברים לאור לתועלת תלמידי אאמו"ר שליט"א המכירים את דבריו וסגנונו, והיה רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו.

הוצאות עריכת והדפסת קונטרס זה נתנדבו ע"י תלמידו חביבו של אאמו"ר שליט"א הרה"ג ר' ר.מ.ש. שליט"א ומשפחתו לע"נ אחיהם היקר והחביב המופלא מאוד באהבת תורה ובמידות טהורות הבה"ח אלעזר יצחק זצ"ל בן יבלחט"א הרב ראובן ושושנה שיחיו קולטאי אשר עלה ונתעלה מעלות רמות בתוך שמחת אדונונו בר יוחאי כאשר יצאה אש מאת השם ותאכל ארבעים וחמשה איש בקצה המחנה, הרפא לשבורי לב ירפא מכתם ויעלה ארוכה לשבר עמו ובזכותם יחיש גאולה למו עד שיפוח היום ונסו הצללים וכמו שפירש האלשיך הקדוש על ישועת עולמים הבאה בזכות תינוקות של בית רבן ובזכות הצדיקים אשר בצל שניהם אנו חוסים, סב דמה לך דודי עבור כבוד שמך למהר פדות נפשינו.

ותקיים בנו בקרוב מקרא שכתוב (מיכה ה ג, ועי' הרחב דבר בראשית מט י, ושאי"ל לרמד"ו): ועמד ורעה בעז הוי"ה בגאון שם הוי"ה אלהיו, וישבו כי עתה יגדל עד אפסי ארץ. במהרה בימינו.

דוד משה בלאאמו"ר הגרי"מ שליט"א בלוי

תוכן הענינים

חלק א'

יחוד תורת ר"ע, ורשב"י תלמידו

מאמר א'	ר"ע היה שורש ומוסר התורה שבע"פ.....	ג
מאמר ב'	דווקא ר"ע שהתורה היתה אצלו עצם החיים זכה לכך.....	יב
מאמר ג'	רשב"י זכה למדריגתו מכח עמילותו בתורה בצער ויסורים.....	כג
מאמר ד'	רשב"י גילה היאך בתורה נעשה ל'בן עולם הבא'.....	לב
מאמר ה'	אדרא זוטא - בפטירת רשב"י נתגלה בעוה"ז בחינת ה'עולם הבא'.....	מז
מאמר ו'	בענין מכילתא דרשב"י [ודר"ע] ומכילתא דר' ישמעאל.....	נט
מאמר ז'	מעשה דרשב"י שגינה את מעשי הרומאים כנגד שאר התנאים.....	סד
מאמר ח'	בענין ר' עקיבא ושורש נשמתו.....	עא

חלק ב'

מעליותא דיומא טבא דל"ג בעומר

שבסגולתו להצטרף לבני היכלא דרשב"י ור"ע

הקדמה.....	פג	
מאמר א'	בחינת היום טוב והשמחה על שפסקו מלמות.....	פה
מאמר ב'	בחינת היום טוב בשמחת התורה שלא נשתכחה.....	פט
מאמר ג'	יחוד השמחה דווקא באתריה דרשב"י.....	צה
מאמר ד'	חומרת הפגם בזה שלא נהגו כבוד זה בזה.....	קד
מאמר ה'	ל"ג בעומר הוא מטהר כ'מקוה' מהפגם דלא נהגו כבוד זה בזה.....	קכא
מאמר ו'	רשב"י היה העיקר מתלמידי ר"ע להמשיך את תורתו.....	קכו

נספח

מאמר ז'	ל"ג בעומר עפ"י הסוד.....	קלג
מאמר ח'	שיר ושבח 'בר יוחאי'.....	קמח
מאמר י'	ביאור הפיוט שחיבר הגר"ח 'ואמרתם כה לחי' ששר אותו בקבר רשב"י.....	קמ"א
מאמר יא'	במירון בל"ג בעומר תרכ"ט,.....	קנח

תוכן הענינים מפורט

חלק א'

יחוד תורת ר"ע, ורשב"י תלמידו

מאמר א'

ר"ע היה שודש ומוסר התורה שבע"פ

ר' עקיבא היה המוסר והשורש של התורה שבע"פ, כנגד מה שמשנה מסר תורה שבכתב ג
זה היה בחינת הכניסה לפרדס שנכנס ויצא ר"ע בשלום ד
סתם חכם הוא ר' עקיבא ו
קליפת הנצרות של אותו האיש, התחילה מלידת ר"ע, זה כנגד זה ו
בדורו נסתיימה מסירת התורה של שיירי כנה"ג ז
ר"ע ידע לדרוש התורה שבע"פ גם מלשונות הגוים ח
הלימוד והעומק שראה ר"ע באבן שנשחק מהמים ט

מאמר ב'

דווקא ר"ע שהתורה היתה אצלו עצם החיים זכה לכך

הטעם שרק ר' עקיבא יכל לחדש הדרשה א"ת ה' אלוהיך - לרבות ת"ח יב
מהו קבלת השכר על הפרישה מדרשה זו, ומצינו כי גם אצל רשב"י נתחדש דרשה זויד הזהרו בר"ע ותורתו - שאצלו ביחוד נעשתה התורה לתורה דיליה טו
דווקא ר"ע אשר אצלו פרישה לרגע מהתורה היתה כפרישה מהחיים יכל לדרוש כן .. יז
היאך יתכן ששכרו של ר"ע הוא שהיו סורקין בשרו וכו', ומדוע הצטער לכך כל ימיו יט
המבואר בחז"ל כי דווקא בזכות זה זכה להעמיד את כל התושבע"פ כא
ר' עקיבא כנגד השה העשירי שהוא 'קדש לה' כב

מאמר ג'

רשב"י זכה למודריגתו מכח עמילותו בתורה בצער ויסורים

אשריך שראיתני בכך שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך כג
כ"ד פירוקי - רומז לקניין שלימות התורה כולה כד
רשב"י הוא בעל המימרא דאין התורה נקנית אלא ע"י יסורין כה
מעלת התורה שנקנתה בצער המערה עדיפא על מעלת לפטור העולם כולו מהדין ... כה
לא נראתה הקשת בימיו - מכח 'אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה' כו
אתכנשו חברייא לבי אדרא מלובשין שריין סייפי ורומחי בידיכון כח
שני ההנהגות והזרכים שיש באופן לימוד התורה ל

מאמר ד'

רשב"י גילה היאך בתורה נעשה ל'בן עולם הבא'

ראיתי בני עליה והן מועטין ואני ובני מהן לג
הטעם שהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם לג
הגר"א - כי רשב"י תיקן והעמיד והשיב את עמוד התורה אחר החורבן לד
רשב"י שתורתו אומנתו להיות 'בן עולם הבא', במסירת החיים לתורה לה
הגדרת 'בן העולם הבא' בשונה מהזוכה לעולם הבא [הסתירה מהגמ' בסנהדרין
לגמ' בשבת] לו
הגדרת 'בן עולם הבא' למי שהקרבן קיימת לו לעוה"ב, כבחינת החטה שקודם החטא
היתה בחינת 'עץ' לו
תורת 'עולם הבא' בא בהקדם קדשינו במצוותיך, ושיבנה ביהמ"ק לח
אם הרב דומה למלאך ה' צבאות בקש תורה מפיהו - דרך לימוד הזה"ק לט
איברי להו חרובא ועינא דמיא - לרמז על היכנסם לבחינת עולם הבא מ
דווקא חרוב דאין ראוי כ"כ לאכילה, דומה לנתינת הפירות מהאילני סרק לעת"ל מב
המן שהתחיל לירד בח"י באיר הוא בחינת מאכל עולם הבא הנ"ל מג
על תורתו של רשב"י שבבחינה של עולם הבא אפשר להבטיח כי לא תשתכח
התורה מה

מאמר ה'

אדרא זוטא - בפטירת רשב"י נתגלה בעוה"ז בחינת ה'עולם הבא'

מי היו העשרה שהשתתפו באדרא מח
לא סיים המילה 'חיים' מט
השכינה פרשה את בקשת ר"ש כי ה'חיים' והברכה הוא עד עולם בבחינת
עולם הבא מט
ב' פסוקי החיים שהכריזה הבת קול כנגד התורה והעבודה נ
היאך יתכן שפטירתו היתה מתוך דברי תורה, להיפך מדוד המלך ורבה, ור' חסדא
ור' חייא נב
תורה שנאמרה בשעת פטירה היא בשמים נג
דווקא אצל רשב"י נאמר כי התפילה אינה אלא חיי שעה כלפי חיי עולם של התורה נד
ישוב קושיית התוס' דמצינו שרשב"י כן התפלל נו
פטור מתפילה דווקא לרשב"י משום שלא נראה קשת בימיו נז

מאמר ו'

בענין מכילתא דרשב"י [ודר"ע] ומכילתא דר' ישמעאל

בענין המכילתא דרשב"י ודר' ישמעאל נט

- ס הרמב"ם קוראו 'מכילתא דר' עקיבא'
- ס הרשב"ם קוראו 'שאר ספרי דבי רב'
- סא רש"י קוראו 'סיפרי'
- סב תנא דבי רב כנגד תנא דבי ר' ישמעאל

מאמר ז'

מעשה דרשב"י שגינה את מעשי הרומאים כנגד שאר התנאים

- סד תיקוני הגשרים, שווקים ומרחצאות - כנגד שלושת תיקוני יעקב
- סו הואיל ואתרחיש ניסא איזיל ואתקן מלתא שלושת התיקונים כנגד שלושת הניסים ..
- סז ישוב קושיית המהרש"א דהא זהו תשובת ה' לעת"ל לאו"ה
- סח רשב"י לשיטתו שגינה את מעשי הרומאים, והטעם שהקפיד כשיצא מהמערה
- סח לא תחנם
- סט ביאור הגלות של ר' יוסי ומהו גולה למקום תורה
- סט רשב"י שרשו היה ממידת הדין והגבורה
- ע הטעם שלקח את בנו ר' אליעזר עמו למערה

מאמר ח'

בענין ד' עקיבא ושורש נשמתו

- עא ר"ע מבני בניו של סיסרא ה' ישובים מדוע א"כ אינו ממזר
- עג בענין איך לכתוב עקיב"א עם א', או עקיב"ה עם ה'
- עו עקיבא עם אות א' - ר"ת יש ק'ונה ע'ולמו ב'שעה א'חת
- עז הקפידה [אצל ר"ע] שלא לעבור על דקדוק קל בהלכה בשביל שום חשבון שבעולם עז
- עט רק שחק ובכה

חלק ב'

מעליזתא דיומא טבא דל"ג בעומר שבסגולתו להצטרף לבני היכלא דרשב"י זר"ע

- פקד הקדמה

מאמר א'

בחינת היום טוב והשמחה על שפסקו מלמות

- פה ביאור שני טעמי השמחה, לשני בחינות ה'יום טוב' שביום ל"ג בעומר
- פו מחלוקת השו"ע והרמ"א מהו פסקו למות
- פז עוד שיטות מי אלו שפסקו למות

מאמר ב'

בחינת היום טוב בשמחת התורה שלא נשתכחה

ב' בחינות ביום טוב דל"ג בעומר פט
יום 'שמת' בו רשב"י או יום 'שמחתו' של רשב"י צ
ישובים אמאי עושים שמחה ביום פטירתו [להיפך מיום פטירת משה רבינו
שמתענים בו] צא
יו"ט דל"ג בעומר הוא על תיקון שלושת חלק העבודה השלימה וביחוד במקום
קבר רשב"י צג

מאמר ג'

יחוד השמחה דווקא באתריה דרשב"י

השמחה בשכינה ופמליא של מעלה שיוורדים למקום קבר רשב"י ביום פטירתו צה
המערה של רשב"י נתייחד למקום גילוי שכינה וגילוי אליהו צו
זכות של רשבי מגין על המקום צו
מוכח ממעשה דר' יצחק שתפילה מועילה אפילו לנפטרים צט
בפנים מקום הקבר בחינת יוה"כ, ובחוץ בחינת שמחת תורה ק
טעם מנהג ישראל לקיים את מצוות עשיית פאות הראש בקבר הרשב"י ק

מאמר ד'

חומרת הפגם בזה שלא נהגו כבוד זה בזה

לא נהגו כבוד זה בזה - דוגמאות מהש"ס לחומרת העונש על דבר זה קד
מדוע ר"ע לא התפלל על תלמידיו, ולא מצינו שהוכיח אותם קו
ר"ע לימד היאך לדון לכף זכות קז
תפילותיו של משה על כלל ישראל קח
מבואר כאן ובמדרש כי במקום שיש קטרוג של אדם לא מועיל שום דבר קח
אכתי יקשה לר"ע לשיטתו בשלהי יומא אמאי תשובה לא הועילה, למרות
קטרוג חבריהם קיד
הטעם שנענשו דווקא במיתת אסכרה שבאה על ביטול תורה, ועוד מקומות שמצינו
עונש זה קטו
עומק נוסף בהא דחטאם נחשב לחטא ד'ביטול תורה' עפ"י תפילת רנבה"ק קטז
הטעם שביבמות נאמר י"ב אלף זוגות, ובנדרים כ"ד אלף קיח
נענשו בכ"ד יום כנגד כ"ד שני ר' עקיבא, יום לשנה יום לשנה קיט

מאמר ה'

ל"ג בעומר הוא מטהר כ'מקוה' מהפגם דלא נהגו כבוד זה בזה

לא נהגו כבו"ד - גמטריא ל"ב, וקניין ל"ב של התורה קכא
ל"ג - בחינה של עברו רוב שנותיו בחזקת שלא יחטא [מהרש"א] קכב
הטעם לפי"ז שבל"ג בעומר מנהג ישראל לשורר רק הפסוק השני שהביא ר"ע
'מקוה ישראל ה' קכג

מאמר ו'

רשב"י היה העיקר מתלמידי ר"ע להמשיך את תורתו

ונשקפה על פני הישמו"ן - חמשת תלמידי ר"ע ואופן המשכיות כל תורה שבע"פ
על ידם קכד
הטעם שרשב"י שימש את ר"ע י"ב שנה, כדי להמשיך בשלימות את תורתו קכז
שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע [דווקא רשב"י
ודווקא תרומות] קכח
רשב"י גדול מהשאר למרות שאין הלכה כמותו קכט

נספח

מאמר ז'

ל"ג בעומר עפ"י הסוד

הסוד במניין עומר גמטריא ארבע מאות, והטעם הפנימי שלא מסתפרים
בימים האלו קלג
רמז כ"ד אלף התלמידים שמתו כנגד כ"ד צירופי אלוה"ם דבחינות הקטנות קלד
סוד כתיבת רבי עקיב"א באות א' דווקא, והסתירה באריז"ל עם נכתב בה' או בא'. קלה
מל"ג בעומר מתחילים בחינת ימי הגדלות, שבו שורש הבטחון השלם קלז
הטעם שיעקב רמז ללבן את סוד ל"ג בעומר קלח
ביאור כללי לאופן המשכת המוחין, והחסדים וגבורות בספיה"ע, ומידתו של ל"ג
בעומר [הוד שבהוד] קמ
ישוב כוונת האריז"ל שמתחיל להתגלות קטנות ב' של אימא קמ
סדר כוונות התפילה המקבילים להמתקת הגבורות בשליש העליון וכנ"ל קמב
שלושת השלישים הנתקנים ביום זה כנגד שלושת חלקי העבודה [בין אדם
לחבירו, לעצמו, ולמקום] קמג
העומק שבדברי החת"ס והאריז"ל - של"ג בעומר כנגד ל"ג ימי טהרת האשה קמד
עקיבא בן 'יוסף' דייקא, כמידת יוסף דעולה עד למעלה, וגם נמצא למטה קמה
ביאור דברי האריז"ל כי התלמידים הראשונים היו בימי בחרותו קמה

ל"ב נתיבות והנתיב הל"ג שכולל את כולן קמו
סוד דברי ר"ע לפני מ"י אתם מטהרין קמז

מאמר ח'

שיר ושבח 'בר יוחאי'

הקילוס והשבח ל'בר יוחאי' הוא לשכינה שנטפל אליה קמח
סדר הפזמון כנגד עשרת הספירות וביאורו קנ

מאמר ט'

ביאור הפיוט שחיבר הגר"ח 'ואמרתם כה לחי' ששר אותו בקבר רשב"י במירון
בל"ג בעומר תרכ"ט, ט, קנח

חלק א

יחוד תורת ד"ע, ודשב"י תלמידו

חלק א'

יחוד תורת ר"ע, ורשב"י תלמידו

במאמרים הבאים יבואר בס"ד, היאך זכה ר"ע להיות מריה דתורה שבעל פה שנקראת כולה על שמו, והיאך זכה רשב"י להשיג את מעלתו הנוראה, ע"י שזכה לשלימות קניין חלקו המיוחד לו בתורה כולה, עד שנתעלה להיות 'בן עולם הבא' כבר כאן בעודו בעולם הזה, ע"י שקיים בעצמו את אשר למד וקיבל מרבו המובהק ר' עקיבא - כי אופן לימוד התורה הראוי אינה אלא על ידי שימית עצמו עליה בצער ובדוחק ובייסורים, וימסור נפשו עליה באהבתו אותה, ויקדיש את כל חייו בעבודה, עד שיזכה להיטפל לתורה והיא תקרא על שמו, ובזה יתדבק בשכינה הק', ויזכה שחייו כאן ייהפכו לחיי עולם הבא, אשר כולו נצח ולא מכליא קרנא לעולם ועד.

ומעין מה שמצינו בפסחים (ק"ג.) דרשב"י הכריח את ר' עקיבא ללמדו תורה אף כשהיה בבית האסורים אחר שנתפס על דברי תורה, ואף שהיה בזה סכנה גדולה לרשב"י, דאיתא שם חמשה דברים צוה רבי עקיבא את רבי שמעון בן יוחי כשהיה חבוש בבית האסורין, אמר לו רבי למדני תורה, אמר איני מלמדך, אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות, אמר לו בני יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק, אמר לו ומי בסכנה והלא עגל בסכנה, ע"כ, ונראה פשוט דחלק ממה שלימד ר"ע את רשב"י היה בעצם הבחי' שאינו רוצה ללמדו תורה, ומש"ה ר"ע רצה לראות האם רשב"י רוצה באמת ללמוד ממנו תורה עד כדי מסי"נ ממש, ובזה דייקא יכול לקבל ממנו תורה ולהיות לתלמידו המובהק, והיינו דתלמיד, אין הפי' רק שלומד ממנו תורה בלבד, אלא הרי הוא כמותו וממשיך דרכו ממש, וכמו שאמרו על יהושע שכל זמן שיהושע קיים כאילו משה עדיין קיים, ועיין רש"י עה"ת סו"פ וילך^א.

א. ועיין מש"כ פרשת 'יוחי יעקב'.

וביאור הדבר נראה, כפי מה ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל כמדומני שאמר בשם הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, בביאור מה שאמרו הראשונים (עי' ברא"ש שבועות פ"ו סי' כ"ט) על ר"ח [וכן איתא על הבה"ג] שכל דבריו דברי קבלה, ומש"ה הלכה כמותו, וביאר דברי קבלה היינו שהיה תלמיד כזה שירד לדעת רבו, ומה שאמר בהלכה היה כאילו רבו היה אומר אותו דבר ממש, וזהו דברי קבלה, פי' שכן קיבל מפי רבו²

והרי מבואר כאן כי ר"ע אשר מסר נפשו וחיייו על התורה בפועל, ולימד גם את רשב"י תלמידו, כי כך צריכה להיות אופן מסירת התורה מתוך מסירות נפש גמורה, כי התורה היא חיינו וצריך למסור הכל למענה. והפורש ממנה כפורש מהחיים, כפי שיבואר בארוכה בפנים המאמרים בס"ד.



ב. ובזה ביאר מו"ר זצ"ל מה שנראה סתירה בדברי ר' אליעזר, דהנה תניא באבות דר' נתן פ"ו שר' אליעזר אמר דברים שלא שמעתן אוזן מעולם וכו', ומאידך בסוכה (כ"ז): נאמר שם להיפך, דז"ל הגמ' שם, הפשיל רבי אליעזר טליתו לאחוריו ויצא, לא מפני שהפליגו בדברים, אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם, ע"כ, ותי' מו"ר כנ"ל, שר"א היה תלמיד כזה שאמר דברים שרבו היה אומר, וממילא אף שלא שמעתן אוזן מעולם, אבל הכל קיבל מרבו, ודו"ק.

מאמר א'

ר"ע היה שורש ומוסר התורה שבע"פ

ר' עקיבא היה המוסר והשורש של התורה שבע"פ,
כנגד מה שמישה מסר תורה שבכתב

איתא במנחות (כ"ט:), אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, אמר לפניו רבש"ע הראהו לי, אמר לו חזור לאחורך, הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו, כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך, אמר להן הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו, חזר ובא לפני הקדוש ברוך הוא אמר לפניו רבוננו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי, אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני וכו'.

הנה מבואר כאן בחז"ל כי ר' עקיבא עומד בקומתו של משה רבינו ע"ה באופן מסירת התורה, אלא שמישה רבינו מוסר התורה שבכתב, וכנגדו ר"ע מוסר התורה שבעל פה, כי התושבע"פ שיש בידינו הוא מתורת ר"ע, וכמבואר בחז"ל כי ר' עקיבא היה נקרא 'ר' עקיבא סתימאה' (עי' מגילה ב.) והנה בביאור סתימאה דנקט ברש"י שם, אף שבפשטות פירושו שסתם שם הוא אליבא דר"ע, מ"מ נראה עוד שנקרא כך מפני שכל הסתמות שבתורה שבע"פ הם מתורת ר"ע על ידי חמשה תלמידיו, וכמבואר בסנהדרין (פ"ו:) אמר רבי יוחנן, סתם מתניתין רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, סתם ספרי רבי שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא, וביאר רש"י שם סתם ספרא - תורת כהנים, סתם ספרי - ספר וידבר ומשנה תורה וכו', אליבא דר' עקיבא - ממה שלמדו מר' עקיבא אמרום.

ועיין יבמות (פ"ב:), דסתם סדר עולם ר' יוסי, (ועי' רשב"ם ב"ב קכ"ד:) והנה מצינו דר"ע היה לו חמשה תלמידים, (עיין יבמות ס"א:), והם ר"מ ור"נ ור"ש ור"י ור"י והנך חמשה תלמידים סידרו כל אחד חלק אחד מחמשה החלקים של התורה שבע"פ כנגד ה' חלקי תורה שבכתב שהם החמשה חומשי תורה.²

ונראה שזהו ביאור המשא ומתן שהיה בין משה לקב"ה כשעלה לקבל את התורה, שמשה אמר לו שימסור התורה ע"י ר' עקיבא עיי"ש, והרי משום שראה משה בר"ע שהוא מוסר התורה שבע"פ, ולכן שאל מדוע שהתורה כולה לא תמסר על ידו. ועי' בהערה ההבדל בין משה לר"ע.³

זה היה בחינת הכניסה לפרדס שנכנס ויצא ר"ע בשלום

ויש לפרש הא דמבואר (חגיגה י"ד:) ארבעה נכנסו לפרדס [פרש"י עלו לרקיע על ידי שם], ואלו הן בן עזאי, בן זומא, אחר, ורבי עקיבא וכו', בן עזאי הציץ ומת, בן זומא הציץ ונפגע, אחר קצץ בנטיעות [יצא לתרבות רעה], רבי עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום, ע"כ.

ג. ואפשר שממנו למד ר' חייא שיעשה שלא תשתכח תורה מישראל לימד ה' תלמידים כל אחד חומש אחר, וששה תלמידים סדר משניות אחרת, עי' ב"מ (פ"ד:).

ד. וכן מבואר בדברי האריז"ל בשעה"כ (דרושי הפסח דרוש י"ב) בביאור עניינו של ל"ג בעומר, וז"ל, דע כי ר"ע ע"ה שורש נשמתו היתה מן הה' גבורות בהיותם בשרשם למעלה בדעת דז"א וכו', והנה הוא בסוד הדעת בין בסוד הגדלות בין בזמן הקטנות, כמש"ל בענין מרע"ה שנאמר בו וינס משה מפניו וכו', עיי"ש.

והיינו כי מבואר בדברי האריז"ל (בכמה מקומות) כי משה היה כנגד ספירת ה'דעת', [ועל פי זה מבואר הא דמצינו שבלעם לעומת משה שהיה 'יודע דעת עליון' ואכמ"ל בזה], והנה מה שיש חלוקה בין משה לר' עקיבא, אע"ג דשניהם הם בספירת הדעת, היינו שמשה בבחינת ה'פנים' של ספירת הדעת, ואילו ר' עקיבא מבחינת ה'אחור' שבספירת הדעת, ולפי זה יבואר הא דאיתא במנחות (כ"ט:), מה שמשה לא הבין תורת ר"ע, שמשה היינו בחינת פנים ור"ע מבחינת אח', ובזמן משה לא היה מקום לתורת ר"ע, שכיון שזה מבחי' פנים, מאי מהני וכעין מה שאמרו שרגא בטיהרא מאי מהני, הוא תורת ר"ע בזמן משה, ואפשר שזה גם נרמז מה שמשה היה צריך לעמוד בשורה השמינית דשמינית בחינת לעת"ל, (ועיין ערכין), ואז יהיה שוב בחינת פנים, (ועיין מש"כ הגר"א בחבוקק יחינו מיומים), ושם נהיה שוב בחינת משה. והנה מבואר דבחינת כללות רשב"י התפשטות מהחזה ולמטה, ולכאן בפרטות התגלות גדלות ב' דאו"א (עיין מש"כ בשעה"כ דרוש ל"ג בעומר). והנה מובא בספרים של"ג בעומר (33 + 312) גימ' מש"ה.

ולפ"ז יש לפרש הא דר"ע היה מהנכנסים לפרדס שנכנס בשלום ויצא בשלום, וכמו שביאר שם רבינו חננאל שהכניסה לפרדס היה בבחינת הסתכלות באספקלריא שאינה מאירה^ה.

וכן מצינו בר' עקיבא [שכתב האריז"ל] שהיה ניצוץ של יעקב, כפי שרמוז בשמו אותיות יעק"ב, ויעקב היה כידוע בחינת עמוד התורה, וכמבואר בדברי הגר"א (בביאורו להיכלות רנ"ד ב), וז"ל, ועקיבא אותיות יעקב ולכן כל העשרה נתייחסו על שם ר"ע וחביריו (כדאיתא בפסחים נ, וב"ב י; דאמרו ר"ע וחביריו) שהוא אב לכולם וכו', עכ"ל, עיי"ש.

וכן מבואר גם במהרח"ו בשער הגלגולים (הקדמה ל"ו מ' ע"א, והקדמה ל"ח נ' ע"ב, וספר הגלגולים פרק ל"ט).

וכן מצינו שר"ע היה גלגול של יששכר, וכמבואר בכתבי הגר"א (שם), וז"ל, שיששכר נתגלגל ברבי עקיבא, שלכן זכה לתורה וזכה לבינה עד שאמר מרע"ה יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי (מנחות כ"ט); והתורה מבינה כידוע,

ה. וז"ל ר"ח שם, מה שנאמר שנכנסו בפרדס, פי' כינוהו פרדס מעין ג"ע שהיא גנוזה לצדיקים כך אותו מקום הוא מקום בערבות שהנשמות של צדיקים צורות בו, ומפורש בהיכלות שהיו החכמים הראוין למדה הזו מתפללין ומנקין עצמן מכל דבר טומאה וצמין ומטבלין ומטהרין והיו משתמשיין בשמות וצופין בהיכלות ורואין [היאך] משמרות המלאכים במעמדם והיאך היכל אחרי היכל ולפני" מהיכל וצוה אותם ר"ע כשאתם מגיעין להביט באובנתא דליבא אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שאין שם מים כל עיקר אלא דמות בעולם נראית והאומר מים נהדף שנמצא משקר ובלשון הזה מפורש בהיכלות רבתי, מפני ששומרי היכל פתח שיש מטילין ומשליכין אלף אלפי גלי מים ואין שם אפי' טפה אחת. א"ר עקיבא נראה כמי שיש בו גלי מים ואין בו אפילו טפה אחת אלא אויר זיו אבני שיש טהור שהן כלולות בהיכל שהיה זיו פניהם דומים למים והאומר מים הללו מה טיבן נהדף כו' ואינם עולים בשמים אלא צופים ורואים באובנתא דליבא כאדם הרואה ומביט מתוך אספקלריא שאינה מאירה. ונראה שבחינה זו של אספקלריא שאינה מאירה היא הבחינה של אחור, ולעומת מה שמשא היה מסתכל באספקלריא המאירה בחינת פנים, ושם משה מפני שראה את הדברים באופן של פנים בפנים.

וז"ל המהרש"א שם, ר' עקיבא עלה בשלום וירד בשלום עליו הכתוב אומר משכני אחרך כו' שהיה רע"ק שלם בכל מיני השלימות וכשהגיע לגבול ששכל האנושי א"א להגיע אליו עמד ולא הרס לעלות אל ה' וע"כ נאמר עליו משכני אחרך וגו' כלומר שנמשך אחר המושך ולא נכנס לפנים מן הגבול ואף על פי שהשיג מה שהשיג אחר לא טעה כטעותו כו', עכ"ל. ו. ועיי"ש גם בפרק ל"ד ול"ה וכ"ה גם בשער מאמרי רשב"י קרוב לסוף הספר בביאור לז"ח ברות, עיי"ש.

והיה מעבר שנים וכו' בסוד יודעי בינה לעתים, וביששכר נתגלגל ניצוץ יעקב עצמו ולכן היה יכול להתגלגל בו וכו', עכ"ל.

סתם חכם הוא ר' עקיבא

ובזה גם יש להבין שסתם 'חכם' הוא ר"ע, וכמבואר בקידושין (מ"ט). המקדש אשה על מנת שאני חכם אין אומרים כחכמי יבנה כר' עקיבא וחבריו, אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה, ע"כ, והרי רואים שר"ע היה המיוחד יותר משאר התנאים במידת החכמה^ז, כיון שהחכמה היא בחינת התורה שבעל פה, ור"ע יסוד תורה שבע"פ.

ועוד מצינו בחינת חכם אצל ר"ע, עיי' מש"כ בתוס' כתובות (ס"ג), אהא דאיתא שם, שר"ע התיר לכלבא שבוע [חמין] נדרו שהרי הדירו מנכסיו, עיי"ש שהתיר שאף אדעתא דגברא רבה מי נדרת וכו', ועיין תוס' ד"ה אדעתא, שהקשו וז"ל וא"ת והלא אסור לפתוח בנולד וכו', וי"ל דהכא לא חשיב נולד כיון שהלך לבי רב דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול וכו', עיי"ש, והנה אע"ג שתוס' כתבו דדרך הוא בהולך ללמוד וכו', מ"מ לאו כו"ע זוכים לזה, דהא עיי' שבת (כ"ג): שאמרו 'דדחיל מרבנן הוא גופיה הוי צורבא מרבנן ואי לאו בר הכי הוא משתמען מיליה כצורבא מרבנן' והרי שלא כולם 'בר הכי' להיות תלמידי חכמים, ובהכרח צ"ל שזה מי שאינו הולך, היינו לאו בר הכי אבל 'ההולך' ללמוד דווקא, דרכו של זה שנעשה גברא רבא, הרי מבואר שר"ע הוא זה שנקרא 'הולך' ללמוד תורה, ודו"ק^ח.

קליפת הנצרות של אותו האיש, התחילה מלידת ר"ע, זה כנגד זה

על פי דרכינו שנתבאר, שר"ע היה ראש ושורש למסירת התורה שבעל פה, נראה לבאר שר"ע הוא זה שעומד לעומת אותו האיש, שהינו מצד הסט"א שהיה ראש ושורש לכל קליפת הנצרות, שביסודה חולקת על כל התושבע"פ, ודו"ק.

ז. ולכאור' חכמי יבנה הכוונה כמבואר בגיטין (נ"ז):, וחבריו של ר"ע היינו ה' תלמידיו שהסמיק, ועיי' אבות (פ"ד), שתלמיד הוא כמו חבר, ודו"ק.

ח. ועיי' מש"כ לבאר שאלת ה'חכם' בהגדש"פ, שחכם זה היינו ר' עקיבא, עיי"ש.

וכבר רמזנו בזה בקונטרס על עשרה בטבת, עיי"ש. וביאור הדבר הוא דהנה משמע שר"ע נולד בתחילת הספירה הנוצרית, [ולמרות שברור שהם אינם יודעים דבר זה ולא כיוונו לכך, אבל משמיא כך יצאו הדברים], אך שר"ע הוא מצד של הקדושה לעומת אותו האיש שבחינתו מצד הטומאה^ט, ופירוט הדברים הוא שהרי ר"ע היה בזמן חורבן ביתר (כמבואר בגיטין) שהיה נ"ב שנה אחר חורבן הבית, והנה החרבן היה בשנת ס"ח (68) למניינם, ואח"כ נהרג, והנה אמרו חז"ל שר"ע נהרג כשהיה בן מאה ועשרים (שבת ט"ו), וא"כ היה בן ס"ח בשעת החורבן שהיה נ"ב שנה לפני זה, יוצא שהיה אז בן מאה ועשרים שנה כשנהרג (ס"ח - 68 - ועוד נ"ב 52 - - הוא שנת ק"כ - 120 - שזה שנת פטירת ר"ע), ועולה מזה שר"ע נולד בשנה שאז התחילו למנות ספירתם הטמאה, ור"ע היינו הצד הקדוש שיבטל כח הטומאה שכנגדו, ודו"ק.

ובאמת יש להתבונן בזה דהנה אמרו בקידושין (ע"ב): ביום שמת ר"ע נולד רבי, והנה אז רבי נולד נ"ב שנה אחר החורבן, ועי' בנצוצי אורות שהחורבן היה בשנת ג' אלפים תתכ"ח, שזה היה קע"ב שנה לפני סוף ד' אלפים שזה מבריאת העולם, עיי"ש. והנה אמרו (ע"ז ט.) 'תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח' ואולי היה רבי חי מאה ועשרים שנה, וא"כ אם נולד נ"ב שנה אחר החרבן, כשמת היה קע"ב שנה אחר החורבן, והיינו שהיה סיום אלפים שנות תורה, שנת עק"ב (גימטריא קע"ב) ומש"ה סידר תורה שבע"פ בששה סדרי משנה, וכן אז התירו לכתוב דברי תורה, ומפני עת לעשות לה', עיין סוף ברכות, וכמובא באגרת ר' שרירא גאון הנדפס בשם הגדולים שלא היה אחד מן הראשונים שכתב איזה דבר עד סוף ימיו של רבינו הקדוש, ודו"ק.

בדורו נסתיימה מסירת התורה של שיירי בנה"ג

ונראה אם נתבונן לפי סדר הדורות של מסירת התורה, בזמנו של ר"ע היה גמר של זמן אחד והתחלת הנהגה חדשה ועומק נוסף בתורה, שר"ע היה אחר דור שהיה בזמן החורבן, וכמו שמצינו שאחר חורבן בית ראשון בדור שאחר

ט. הגם שאין מניינם מדויק, כידוע שהם התחילו את מניינם רק מאות שנים אח"כ שלא קבעו הלוח שלהם רק אחר מאות שנים, ורק אז התחילו למנות למפרע.

זה התחיל הנהגה אחרת, שאז פסקה הנבואה מישראל, שאותו הדור שאנשי כנה"ג ביטלו ליצרא דע"ז [וידועים דברי הגר"א בהגהותיו לסדר עולם], וכן היה לכא' אחר חורבן בית שני שבזמן ר' עקיבא שהיה הדור העשירי למוסרי התורה אנשי כנה"ג, כמבואר בריש מסכת אבות, סדר מסירת התורה - א. אנשי כנה"ג. ב. שמעון הצדיק. ג. אנטיגנוס איש סוכו. ד. יוסי בן יעזר איש צרידא ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. ה. יהושע בן פרחיא ונתאי הארבלי. ו. יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח. ז. שמעיה ואבטליון. ח. הלל ושמאי. ט. ריב"ז (כמבואר בפ"ב אבות מ"ח, רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי וכו', ועי' סוכה כ"ז), י. לריב"ז היו לו ה' תלמידים, ר"א בן הורקנוס, ר' יהושע בן חנניה, ר' יוסי הכהן, ור"ש בן נתנאל, וראב"ע, (כמובא במשנה באבות פ"ב מ"ח).

ור' עקיבא היה תלמידם של ר' אליעזר ור' יהושע, כמבואר בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ, שר"א היה רבו המובהק, וכמובא בנדרים (ג.) שהלך ללמוד שתים עשרה שנה לפני ר' אליעזר ור' יהושע.

והנה מצינו שבאותו הדור תיקנו ברכת המינים [כמבואר במגילה י"ז], ששמואל הקטן תיקנו בהסכמת רבן גמליאל ובית דינו, ושמואל הקטן היה בתקופת זמן החורבן, עי' סוטה מ"ח:], ועיקר תיקונו היה משום הנוצרי, שהמילה מי"ן ר"ת מ'תלמידי י'שו נ'צרי, עי' מהרש"א מסכת ידים, ומבואר שבדורו של ר"ע היה התחלת זמן חדש בתורה כנגד הטומאה של הנוצרי, והכח דקדושה כנגד הטומאה הוא תורה שבע"פ וזה היה יסודו של ר"ע, ודו"ק.

ר"ע ידע לדרוש התורה שבע"פ גם מלשונות הגוים

מצינו שר"ע דרש כמה וכמה תיבות של תורה על פי לשונות של הגוים, שכן במקום פלוני קונין וכו', עי' ר"ה (כ"ו.) אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא, ואמר רבי עקיבא כשהלכתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה דא מבעלה, ואמר רבי עקיבא כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה, למאי נפקא מינה לפרושי מאה קשיטה דאורייתא מאה דנקי, ע"כ.

ובביאור הדבר נראה שהרי ביארנו שר"ע דרש בחינת תורה שבעל פה, והנה כענין מה שדרשו חז"ל שכן בלע"ז קורין וכו', עי' מש"כ השל"ה הקדוש (תורה

שבעל פה, כלל י"ד, פה קדוש בסופו), לבאר הא שדרשו חז"ל (מנחות ל"ד:), דמנא ידעינן דצריך ארבע בתים בתפילין של ראש, מדכתיב והיו לטטפת, שכן טט בכתפי שתים, וכן פת באפריקי שתים [ושתיים ושתים הם ארבעה], וביאר השל"ה שבעצם כל שאר הלשונות יש בהם מלשון הקודש, דהרי בתחילה כל העולם דיברו רק בלשון הקודש, רק שבדור הפלגה הקב"ה בלבד שפתם, פירוש שבלבל לשון הקודש שדיברו ונעשה מזה שבעים לשון, וכתב דבהכרח נשאר בשאר לשונות עוד תיבות מלשון הקודש, ואפילו יש בהם איזה תיבות שבלשון הקודש אין אנו משתמשים בהם, אבל בשאר לשונות משתמשים בהם, [דאטו כל התיבות של לשון הקודש כתיבי בתורה], וזה ענין בירור הקדושה מתוך הגוים שנפל לשם, וא"כ שפיר מצינו דווקא אצל ר"ע ענין זה שהלך בכמה מקומות ובירר משם לשונם מול לשון הקודש ודרש בהם מה שכתוב בתורה, ועל ידי זה החזירם לקדושה, ודו"ק.

הלימוד והעומק שראה ר"ע באבן שנישחק מהמים

איתא באבות דר' נתן (פרק ו') זה היה תחילתו של ר"ע אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום, אמרו לו עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים, מיד היה רבי עקיבא דן ק"ו בעצמו מה רך פסל את הקשה דברי תורה שקשין כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם, מיד חזר ללמוד תורה וכו', עיי"ש.

והנה אם נדייק בדברי התנא נראה שאחר שר"ע הבין מהמים שדברי תורה יכולין לחקוק את לבו ועיין, קאמר מיד חזר ללמוד, ומבואר שכבר היה בביהמ"ד וניסה ללמוד ולא הצליח ומש"ה יצא, אך אחר שיצא אז שם לב לאבן שנחקק על ידי המים, ונראה שדווקא אחר שיצא מביהמ"ד שם לב אל האבן והבין דבר זה, משום שכדי שיהיה לו את הדעת להתבונן בדבר הזה, צריך קודם שיכנס לביהמ"ד, דבלי התורה אין אדם משיב לבו, ורק ע"י התורה הרי הוא שם לב, ועצם הכניסה לביהמ"ד כבר נותן לו איזה קשר ושייכות לתורה וממילא עכשיו שפיר שם לב לאבן, אבל אם לא היה אפילו נכנס לא היה שם

לב, וכמו שמן הסתם ראה את האבן הזאת [או הדומה לו] עשרות פעמים ולא שם לב, ודו"ק".¹

ועי' באוצר המדרשים על הפסוק 'לא נפלאת היא ממך' (נצבים דף קל"א) וז"ל, ההופכי הצור אגם מים, מלמד שהיו רבי עקיבא ובן עזאי טפשים בדור הזה וע"י שציערו עצמן על תלמוד תורה פתח להם הקב"ה פתח לתורה, ודברים שלא יכלו לעמוד בית שמאי ובית הלל לאיסור והיתר, עמד בן עזאי ופירשם, ודברים שהיו סתומים בעולם עמד רבי עקיבא ופירשם וכו' מלמד שראתה עינו של ר"ע במרכבה כדרך שראתה עינו של יחזקאל הנביא לכך נאמר ההופכי הצור אגם מים, ע"כ, כלומר וזה שאומר הפסוק ההופכי הצור היינו לב אבן שהיה לרבי עקיבא ובן עזאי נהפך לאגם מים של תורה שאין מים אלא תורה.²

ולכאן זהו ענין ההתמדה בתורה שכל מה שלומד יותר אין זה רק עוד פעם, אלא שזה נתוסף על מה שלמד לפני זה, וכמו שמצינו אצל תלמידו של ר' פרידא שלמד עמו ד' מאות פעם, והנה אם זה עוד פעם אותו דבר מה משנה הפעם הראשון מהפעם הד' מאות, אלא ודאי כל פעם מוסיף קצת על קודמו, והרי גם הפעם הראשון חסר ראשון והשני מוסיף עליו וכו'.³

והביאור בזה הוא [כמבואר בביאור המאירי למשלי מה שהביא מר' סעדיה גאון], כי ככל שלומד יותר כך יתרבה לימודו באופן שכשילמוד בעשר שנים לא תחשוב שהחלק העשירי ממנה ילמד בשנה הראשונה, אבל בראשונה ישיג

י. ומבחינת אחרים, וזה בחינת אור חוזר [וכנזכר שגם ענין דרשה של א"ת לרבות], והנה ענין זה הוא לברר הברורים שנפלו תוך הקליפות ולשוב ולהעלותם לקדושה, יא. ופי' הרב מפוניבז' זצ"ל את המדרש (פרשת תולדות) שכיון שנכנס לביהמ"ק כבר קבל השפעה מקדושת המקום שלא רצה ליכנס שוב עי"ש.

יב. ומעין המעשה שסיפר הח"ח זצ"ל על הבקי מליפינישוק, שהוא היה מהקנטוניסטים שהשתחררו מהצבא רק בגיל ל"ה, ומחמת כן לא ידע כלום ואפילו לא ידע קרוא וכתוב, ובכל זאת רצה ללמוד, ונכנס לביהמ"ד וכמובן שלא הבין כלום, אבל הוא שמע תוך כדי לימודם שהיו באמצע ללמוד מסכת יבמות, ושמע שאומרים 'יבם' ונפגע מזה שחשב שאמרו "יון" וחשב שהם מדברים בגנותו [שכן קראו הקוזקאים בפייהם], וחשב שמתכוונים אליו ואמרו לו שזה "יבם" ולא "יון" והקשה מהו ההבדל, ואמרו לו שזה נכתב באות ב' וזה נכתב באות ו', ושאל מה זה ב' ומה זה ו', והתחילו ללמוד, עד שלמד בעקשנות גדולה ונעשה להבקי מליפינישוק וכו'.

יג. ובעצם י"ל שזה הטעם שצריך ללמוד לפחות ד' פעמים עיין מש"כ בזה במק"א.

מעט ובשנייה כפליים, וכל עוד שיתעסק בה תקל הבנתו וימצא לפניו נתיב החכמה דרך סלולה, ויפה לו שעה אחת מאורך זמן בהתחלה, ומתוך כך כל אשר ימעט בשקידה יפסיד מה שאין בו שיעור ומה שאינו ניתן להשבון⁷.

ובזה יבואר יותר, ההערה הנוראה שהאיר בה את עינינו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שהטעם שאחר י"ב שנה שר"ע שמע מאחורי דלת ביתו, שאשתו אומרת לאותו רשע שקינטר אותה על כך שבעלה ר"ע עזב אותה כאלמנה לי"ב שנה, וענתה לו כי הלוואי שיחזור לעוד י"ב שנה, ומיד שב על עקביו לביהמ"ד ולא נכנס לביתו לדרוש בשלום אשתו כלל, וביאר כי רואים כאן יסוד נורא, כי כ"ד שנים רצופים אינן שוים ל - י"ב שנה ועוד י"ב שנה, והביאור הוא עפ"י המאירי הנ"ל כי מה שאפשר להשיג בשנה הי"ג הוא כפול כמה וכמה ממה שאפשר להשיג בשנה הראשונה.

וביאור הדבר הוא שכל הבא אחריו יש לו כבר הכח מה שהיה עד עכשיו ואפשר שזה מה שר"ע ראה במים אשר שחקו את האבן כי הטיפה השניה פועלת יותר מאשר הטיפה הראשונה וכו' עד שהטיפה בסוף כבר בכוחה לבקוע את האבן ממש, ודו"ק.



יד. וז"ל ביאור המאירי למשלי ח' ל"ד: 'השקידה רצוני לומר התמדת הלימוד והעיון הוא בכלל קבלת התורה כי שאר המלאכות אין החלק מהן תלוי בחלק האחר שאם הוא עושה מלאכה ראויה לעשרה ימים הנה בראשון נשלמה עשירית המלאכה ואם יבטל קצת זמן מכל מקום כל אשר ישוב עליו ימצא העשירית עשוי לא יצטרך לחזור, אבל התורה אם יפסיק בה ויבטל זמן הכל נשכח, וכן שאם תיעד זמן בלימוד החכמה על הדרך שאמר בברייתא של אבות (אדר"נ כ"ד ו') יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנים לא תחשוב שהחלק העשירי ממנה ילמד בשנה הראשונה [פי' שבשנה הראשונה הוא ישיג וילמד עשירית מכל לימודו שבמשך העשר שנים לא כן הוא, אלא הרבה יותר] וכו'.

מאמר ב'

דווקא ר"ע שהתורה היתה אצלו עצם החיים זכה לכך

וצריך ביאור ולימוד רב, במה התייחדה תורת ר' עקיבא, מכל שאר התנאים אשר דווקא הוא זכה להיות המעמיד והמוסר של התורה שבע"פ שבידינו לנצח נצחים, וצריך להבין שרשי ועיקרי תורתו שלימד לתלמידיו, ובזה נדע להתבונן מדוע בחר ה' בהשגחה העליונה להנחיל את התורה באופן זה לדורות עולם.

הטעם שדק ר' עקיבא יכל לחדש הדרשה א"ת ה' אלוהיך -
לרבות ת"ח

ונראה שפתח הדבר נמצא בעוד דרוש אשר מצינו בחז"ל, שר' עקיבא היה היחיד מבין התנאים שיכל לחדש אותו, ונראה כי בזה גופא טמון סוד כוחו, כפי שיבואר אי"ה.

דהנה מצינו מחלוקת תנאים אי דורשין אתי"ן או לא, היינו דהא דכתיב 'את' אם בא לרבות עוד דבר או לא, (עי' ב"ק מ"א:), וביסוד המחלוקת עי' בפסחים (כ"ב:) שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, וביאר רש"י לרבות תלמידי חכמים - שיהא מורא רבך כמוורא שמים, ע"כ.

ומבואר ששמעון העמסוני ס"ל שאי אפשר לדרושת 'את' לרבות, מכיון דכת' 'את ה' אלקיך' ואם תיבת 'את' בא לרבות בהכרח כל מקום דכת' 'את' הוא לרבות, וא"כ גם היכא דכת' 'את' אצל ה' אלקיך' בא לרבות שיש כדוגמת ה' אלקיך שיש לרבותו, והרי דבר כזה אי אפשר כלל, וממילא בהכרח שלא אמרינן 'את' לרבות אלא תיקון לשון בעלמא הוא, והנה ר"ע שס"ל ש'את' בא

לרבות ת"ח, לכאור' אינו חולק על שמעון העמסוני שא"א לרבות שיש כדוגמת ה' אלקיך, אלא חידש ש'את' בא לרבות דבר שהוא טפל לעיקר שהוא כעיקר, וא"כ ת"ח שטפל לה' אלקיך הרי הוא כה' אלקיך, וממילא צריך לירא גם ממנו, ודו"ק.

הרי שר' עקיבא חידש, שאפשר לדרוש את מה שי"א: החכמים שלפניו מלדרוש, כי אפשר לרבות מ'את - ה' אלקיך' שכשם שצריך לירא מפני ה', כך צריך גם לירא מפני הת"ח הטפלים לשכינה הק'.

והנה הא שדרש ר"ע 'את לרבות תלמידי חכמים', וביארנו שר"ע חידש 'את' בא לרבות דבר שטפל לו שהוא כמותו [וכמבואר בב"ק שם לגבי עורו של שור הנסקל, וכן מה שדרשו לגבי טבילה] א"כ גדר ת"ח הוא מי שטפל להקב"ה, והיינו שלומד תורה באופן כזה שמבטל עצמו לגמרי, ועל ידי זה נמצא טפל להקב"ה, ודוקא ת"ח כזה נתרבה להיות בכלל הך ציווי של את ה' אלוהיך תירא, ועי' כתובות (ק"א:), שג"כ נכלל בהא דכתיב 'ובו תדבק' והיינו כנזכר שהוא טפל להקב"ה, וזה ע"י שלומד תורה באופן כזה שמבטל עצמו לגמרי.

ונראה שבזה נרמז גודל כוחו של ר"ע, מכיון שדורש עסק התורה באופן כזה, שצריך האדם למסור את נפשו וחייו עליה שלא יהיה תופס לעצמו שום ישות ומקום, ובזה יזכה שהתורה שעוסק בה תקרא על שמו, כי כל חייו מייצגים אך ורק את שמו ותורתו של ה', וממילא מובן היאך שייך לומר כי צריך לירא ממנו, כמו שהוא ירא מה', כי כבוד ה' ושכינתו ותורתו מתגלים עליו, והיינו שמכיון שר"ע דורש באופן זה היינו שהוא עצמו למד בצורה זו.

ור"ע דייקא הוא זה שהבין שצורת הת"ח צריך להיות באופן הזה, וכפי שיבואר בהרחבה, שזה היה את אופן עסק תורתו של ר"ע, שהטפיל עצמו לגמרי לתורה, וביטל את כל חייו ומסרם לתורה, לכן גם זכה כי כל התורה שבע"פ נקראה על שמו, כפי שהובא לעיל, כי כל 'סתמא' דתושבע"פ הוי אליבא דר"ע, [וכן נקרא ר"ע סתימאה' (מגילה ב.)], וכמובא גם בדברי הר"ש מאוסטרופלי הנ"ל, כי ר' עקיבא יכל לדרוש כן, מחמת שהיה במקום השכינה והשווה כבודו לכבוד המקום, ולכן היה במקום השכינה [לגבי תיקון חטא מכירת יוסף].

מהו קבלת השכר על הפרישה מדרשה זו,
ומצינו כי גם אצל רשב"י נתחדש דרשה זו

והנה איתא בגמ' שם, שכששמעון העמסוני פירש מכל דרשותיו שדרש כל ה'אתי"ן' שבתורה, כיון שאמר שאי אפשר לדרוש את לרבות מהא דכתיב את ה' אלקיך וכנזכר, שאלו אותו תלמידיו 'כל האתי'ן שדרשת מה תהא עליהן', וענה להן 'כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה', ולכאוי' צ"ב איזה שכר קיבל על הדרישה שלומד מזה על הפרישה, אכן השכר האמיתי ששייך בלימוד התורה הוא שזוכה ללמוד ולהבין אמיתה של תורה שעל ידי עמל שלו יורד לאמיתת הענין, וכשם שמצינו שחז"ל דרשו (מגילה ו:) יגעת ומצאת תאמין, והנה לשון מציאה משמע שמצא דבר כמו בהיסח הדעת, והיינו שאין המציאה מחויב להיות במה שיגע, רק ע"י שיגע באופן אחד, זוכה למציאה אפילו באופן אחר, וכאן נמי אצל שמעון העמסוני, רצה לומר ששכר כל היגיעה על כל השכר שדרש כל ה'אתי'ן, השכר הוא שהבין לאמיתה של תורה שא"א לדרוש אתי"ן, וזה גופא השכר, ודו"ק.

ולפי"ז גם אצל ר"ע ה'שכר' שזכה להבין שאפשר לדרוש את לרבות ת"ח, זה שכר על העמילות והיגיעה שלו בתורה, ואם השכר הוא שהבין שאפשר לראות טפל לה' אלקיך, בהכרח שהעמל שלו בתורה היה באופן של ביטול עד שהוא טפל להקב"ה, וזה גופא מראה כי הדרשה הזו היא אמת לאמיתה אצלו, ובהכרח שאצל ר"ע הדבר הזה נתאמת לגמרי, והיה כל מגמתו כל ימיו, כפי שנבאר כי היה מצפה ומצטער כל ימיו לקיים האהבה באופן הזה, ועיין מה שנבאר לקמן לגבי קיבול 'שכרו' של ר"ע, שהיו סורקין בשרו במסרקות של ברזל וכו' (עיין מנחות כ"ט:).

והלשון של 'שכר' הוא שבזה נתמלא משאלתו, וממילא אצל ר"ע שנתגלה שכרו שהיה באופן שדרש את ה' לרבות ת"ח, ודו"ק.

ויובן לפי"ז גם מה דמצינו ביחוד דהריבוי של הדרשה הזו של א"ת ה' אלקיך, נאמרה על רשב"י, כמובא בזה"ק (ח"ב, ל"ה א') לדרוש על הפסוק 'ראה כל זכורך את פני האדון ה'" **"מאן פני האדון ה', דא רבי שמעון בר יוחאי"** ונראה דהתם נמי דריש לה מהא דכתיב **"א"ת"**, דדריש לה על מאי דכתיב **"את פני**

האדון ה' - דא רשב"י, שרשב"י הוא זה שביטל עצמו לגמרי שבעסקו וביגיעתו בתורה, וממילא הוא זה שכלול בא"ת פני האדון^{טז}.

הזהרו בר"ע ותורתו - שאצלו ביחוד נעשתה התורה לתורה דיליה

בקידושין (פ"א:): רבי עקיבא הוה מתלוצץ בעוברי עבירה, והיה אומר שנקל הוא להתגבר על יצר הרע. יומא חד אידמי ליה שטן כאיתתא [נדמה לו כאשה], ועמד בריש דיקלא [בראש הדקל], נקטיה [תפס] רבי עקיבא לדיקלא, וקסליק ואזיל, כדי להגיע אליה, כי מטא לפלגיה דגובה הדיקלא, שבקיה [עזבו] יצרו, אמר לו היצר הרע, אי לאו דמכרזי ברקיעא "הזהרו ברבי עקיבא ותורתו", שויתיה לדמך תרתי מעי, אם לא שהיו מכריזים ברקיע, הזהרו בר"ע ובתורתו, הייתי הופך את דמך לשני מעות.

וצ"ב מה המיוחד בתורתו של ר"ע, אשר אפילו השטן ומלאך המות הוזהר עליה, אלא נראה דהוא מדוקדק בעצם המאמר 'ר' עקיבא ותורתו', היינו שהתורה היתה בבחינה של תורתו, שהוא עצמו הוא חלק מהתורה שלו ממש, והיינו תורה דיליה, ועל דרך המבואר בקידושין (ל"ב.) רב יוסף אמר אפי' הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול, שנאמר וה' הולך לפניו יומם, אמר רבא הכי השתא, התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה, היא מחיל ליה ליקריה, הכא תורה דיליה היא, הדר אמר רבא אין, תורה דיליה היא, דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה. ע"כ.

והיינו שמאחר שהת"ח עמל בתורה הרי שהיא נקנתה לו ונקראת על שמו, ולכן גם יכול למחול על כבודו של תורתו מאחר והיא תורה דיליה.

ונראה שדרגה זו נתייחדה דווקא אצל ר"ע אשר מסר נפשו על התורה ועמל בה, עד שכל תושבע"פ נקראת על שמו, וממילא גם הכריזו עליו דייקא 'הזהרו בר' עקיבא ותורתו'^{טז}.

טז. עיין במטפחת הספרים ליעב"ץ, שכתב דדריש לה מ'א"ת ה' אלקיך' לרבות ת"ח וע"ע שם, ובזה א"ש דהוא אזיל בשיטת ר"ע רבו, וכן עיין בפנים יפות סוף פרשת ראה, דא"ת לרבות תלמידי חכמים, וז"ל, ולא יראה את פני ה' ריקם, אחז"ל חייב אדם לקבל פני רבו ברגל, י"ל דרמז התורה במלת את פני ה', כענין שאמרו את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח.

טז. אכן יש לפרש כמו שכתב המהרש"א בפסחים (ק"ב:), וז"ל, אי לאו דמכרזי ברקיעא

וכן מצינו אצל תלמידו רשב"י שנאמר עליו 'תורת-ו אומנתו' פירוש שהתורה נהפכה להיות תורה דיליה, וכנ"ל, מכח עמילותו הגדולה וצערו על התורה.

ועל פי זה נראה לבאר סדר הברכות שמברכים על קריאת התורה (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קל"ט) כי לפני שקוראין בתורה מברכים 'אשר בחר בנו, ונתן לנו את תורת-ו', פירוש שהתורה נקרא עדיין תורה של הקב"ה, אבל אחר הקריאה בתורה מברכים 'אשר נתן לנו תורת אמת' מכיון שעסקנו בה ניתנה לנו וזהו בחינת 'תורת אמת', שהיא הפכה עתה להיות שלנו, שזה התכלית של עסק התורה שעל ידו מתקשר ומתחבר להקב"ה, ודו"ק.

ובביאור מה שנקרא 'שנתן לנו תורת אמת' אחר שעסק בה, יש לומר כהא דמבואר בסוטה (ד.) שהגמ' דנה כמה שיעור סתירה, כדי טומאה, כדי ביאה וכו', ונשנית שם כמה וכמה שיעורים, והנה גם בן עזאי נתן שיעור [כדי לשתות כוס מזוג], ועיי"ש דאמר ר' יצחק בר יוסף א"ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיער, ומק' הגמ' והאיכא בן עזאי דלא נסיב, איבעית אימא וכו' ואיבעית אימא סוד ה' ליראיו, ע"כ.

ולכאוו צ"ב דאי נתגלה לבן עזאי סוד ה' אמאי לא פוסקים כוותיה, הא לכאוו כך נתגלה משמים, אכן י"ל שכל זה כלפי מה ששייך לתורתו הפרטית של בן עזאי, שאחר שעמל ועסק בה נעשית 'תורתו' שלו, ונראה שזה ג"כ המשך הפסוק בתהלים שם סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, היינו ברית התורה להודיעם חלק שלהם בתורה, ודו"ק, אבל אין זה אומר שכך הוא ההלכה לדידן, דהנה איתא ש'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' וזה אמת, אבל לגבי פסק הלכה איך לנהוג נקטינן רק כחד מ"ד".

הזהרו בחנינא ובתורתו כו', תרתי מילי ננהו, בחנינא היינו בעל מעשים כמפורש בכמה דוכתי, ועוד ובתורתו, וכן צ"ל בנחמני שהיה ג"כ בעל מעשים.
 יז. ונראה שזה סוד 'אלו ואלו דא"ת, ודו"ק, (עיי'ן כלה רבתי פ"ג)

דווקא ר"ע אשר אצלו פרישה לדגע מהתורה היתה כפרישה מהחיים יכל לדרוש בן

הובא בזוה"ק בכמה מקומות (וכגון בריש פרשת בהעלותך, הובא בנפה"ח ש"ד סו"פ ל"ג) **דכל מאן דאשתדל באורייתא ואתאחיד בה אתאחיד באילנא דחיי, והיינו כי העסק בתורה צריך להיות באופן שבו שדבר בה לגמרי ואז דבק הוא בעץ החיים.**

יש לומר שזה היה מתגלה ביחוד אצל ר"ע, וכפי שאמר לו ר' טרפון (קידושין ס"ו:) **עקיבא כל הפורש ממך כפורש מן החיים, והא דנקט דווקא לשון זה אצל ר"ע, היינו דאצל ר"ע לימוד התורה היה בבחינת חיים אצלו, וכמבואר בזוהר הנזכר שהיה דבוק בעץ החיים.**

וכהא דאיתא בשלהי ברכות (ס"א:): בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם **כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד, ע"כ.**

וכמבואר (שם) במעשה עם פפוס שהובא שם המשל אשר דרש ר' עקיבא, על האופן שבו צריך לעסוק בדברי התורה, וז"ל הגמ' שם, ת"ר פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה, א"ל עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות, א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, א"ל רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם, א"ל אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות, לא פקח אתה אלא טפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה, אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי הוא חייך וארך ימיך כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה, אמרו לא היו ימים מועטים עד

שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו, א"ל פפוס מי הביאך לכאן, א"ל אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים, ע"כ.

הרי הגדרת ר"ע של חיים בלי תורה כמו דג שיצא מן המים, והנה יש כאן פן נוסף, דלפעמים רואים אדם שהפסיק ללמוד ויצא לחוץ ונראה כאילו שהוא מצליח ועושה 'חיים' וכו', אכן זה גופא המשל לדג שיצא מן המים דמי שרואה דג שהוציאוהו מן המים, נראה שהדג רוקד וקופץ וכו' וכאילו הוא בשמחה ושטוב לו, אכן האמת היא שאלו סימני גסיסה, והדג מפרנס והולך למות, כך הוא מי שפורש מן התורה אע"ג שנראה 'כאילו' עושה חיים, אך האמת הוא שהן סימני גסיסה וכו', ודו"ק.

והרי שזה היה עיקר משנתו של ר' עקיבא לדרוש היאך התורה היא עצם החיים של האדם, ואצלו אין זה משל בעלמא אלא כך הוא כפשוטו תפיסת החיים שלו ממש, שכן היה לימודו.

והנה עיין מש"כ הגר"א שם (באמרי נועם), שכתב דהך פפוס שנתפס, הוא פפוס מן העובדא דתענית (י"ח:) דאיתא התם, שהרוגי לוד אי אפשר לעמוד במחיצתם, ועי"ש שזה פפוס ולולינוס שמסרו עצמם והצילו את עם ישראל, עי"ש. והרי אף שפפוס נתפס ונהרג על הצלת כלל ישראל, מכל מקום נחשבו אצל תורתו של ר' עקיבא כ'דברים בטלים', שכן הם פני הדברים עד שפפוס עצמו אמר אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים, לגבי עיקר ה'חיים' שהם בדביקות בתורה לגמרי, כמו שהיה אצל ר"ע.

וכן אצל תלמידו רשב"י, מצינו לשון בזה"ק (יתרו פ"ו:), פתח ר' יהודה ואמר כי הוא חיין וארך ימין, מאן דזכי באורייתא ולא אתפרש מינה, זכי לתרין חיין חד בעלמא דין וחד בעלמא דאתי, דכתיב חיין תרי, וכל מאן דיתפרש מינה כמאן דמתפרש מן חיי, ומאן דמתפרש מר' שמעון כאילו מתפרש מכלא, ומה בהאי קרא דאיהו פתח פתחא לא יכילנא למיעאל בה, פתגמי אורייתא דסתמין על אחת כמה וכמה, ווי לדרא דר' שמעון בן יוחאי יסתליק מניה, דכד אנן קיימין קמי דר' שמעון מבועין דלבא פתיחין לכל עיבר וכלא מתגליא, וכד אתפרשנא מניה לא ידענא מידי וכל מבועין סתימין, עי"ש.

היאך יתכן ששכרו של ר"ע הוא שהיו סודקין בשדו וכו', ומדוע הצטער לכך כל ימיו

איתא במנחות (כ"ט:), שבזמן שמשה היה למעלה בשמים לקבל את התורה, הראה לו הקב"ה את ר"ע אשר ראויה התורה להינתן על ידו וכו', אמר לפניו רבונו של עולם הראיתני תורתו הראני שכרו, א"ל חזור לאחורך חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין, אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכרה, אמר לו שתוק כך עלתה במחשבה, עיי"ש. והנה הא ששקלו בשרו במקולין, עיי' רש"י שם, וז"ל, במקולין - מקום הקצבין שוקלין בשרו, כדאמר בברכות (ס"א:): שסרקו בשרו במסרקות ברזל, ע"כ, ומבואר ששכרו של ר"ע היה בזה שסרקו בשרו במסרקות של ברזל, והודיעו דבר זה ברבים על ידי ששקלו במקולין, ולכאוי' וצריך להבין היאך יתכן שדבר זה נקרא שכרו של ר"ע.

והביאו בזה הוא שכן היה כל החיים של ר"ע מסירות לגמרי להקב"ה ולתורתו, ועוד שזה היה כל אשר ציפה ורצה ר"ע כל ימיו, וכלשון הגמ' בברכות, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו.

והביאור בזה אמאי היה מצטער כל ימיו לזכות לקיים מצוה זו, באופן הזה דווקא?, י"ל כמבואר ברע"מ בהקדמת הזוה"ק (י"ב.), דאיתא התם, רחימו שלימותא דאקרי אהבה רבה, והכא איהו פקודא למרחם בר נש למאריה כדקא יאות, א"ר אלעזר אבא רחימתא בשלימו אנא שמענא ביה, אמר ליה אימא ברי קמיה דר' פינחס דהא איהו בהאי דרגא קאים, א"ר אלעזר אהבה רבה היינו אהבה שלימתא בשלימו דתרין סטרין ואי לא אתכליל בתרין סטרין לאו איהו אהבה כדקא יאות בשלימו [תרגום, אהבה בשלמות אני שמעתי פירושה, א"ל אמור בני לפני רבי פנחס, כי הוא נמצא באותה המדרגה, אמר רבי אלעזר, אהבה רבה, היינו אהבה שלמה שהיא בשלמות משני הצדדים, ואם לא נתכללה בשני הצדדים, אין היא אהבה בשלמות כראוי], ועל דא תנינן בתרין סטרין אתפרש אהבה רחימו דקודשא בריך הוא, אית מאן דרחים ליה מגו דאית ליה עותרא אורכא דיומין בנין סחרניה שליט על שנאוי ארחוי מתתקנן ליה ומגו כך רחים ליה, ואי להאי יהא בהפוכא ויהדר עליה קודשא בריך הוא גלגולא דדינא קשיא יהא שניא ליה ולא ירחם ליה כלל, ובגין כך רחימו דא לאו איהו אהבה דאית ליה

עקרא, [וע"כ למדנו, בשני צדדים מפורשת האהבה להקב"ה, יש מי שאוהב אותו בשביל שיש לו עושר, אריכות ימים, בנים סביב לו, מושל על שונאיו, דרכיו יכוננו לו, ומתוך כך אוהב אותו, ואם יהיה לזה ההפך, והקב"ה יחזור עליו הגלגל בדין קשה, יהיה שונא אותו, ולא יאהב אותו כלל. ומשום זה אהבה זו אינה אהבה שיש לה יסוד], רחימו דאקרי שלים ההוא דהוי בתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו, ותקונא דארחוי דרחים ליה למאריה כמה דתנינן אפילו הוא נטיל נשמתך מינך דא איהו רחימו שלים דהוי בתרין סטרין וכו', עיי"ש, [האהבה שנקראת שלמה, היא, אותה האהבה שהיא בשני צדדים, בין בדין, בין בחסד והצלחת דרכיו, שיאהב את הקדוש ברוך הוא, כמו שלמדנו, אפילו הוא לוקח ממך את נשמתך, זו היא אהבה שלמה שהיא בשני צדדים, בחסד ובדין].

והרי שזו היתה האהבה שחיפש אותה ר"ע, כי מצוות אהבת ה' בשלימות, מתקיימת דווקא כשקשה לאדם ובאין עליו ייסורים, ובאותה השעה מתדבק לחשוב באהבת ה', זהו האהבה האמיתית, והשתא מבואר מה שאמר ר"ע כל ימי הייתי מצטער וכו', שרצה להראות דביקותו ואהבתו לו יתברך, וממילא שכרו היה שיכול לקיים בסוף ימיו מה שרצה וחפץ כל ימיו לקיים וזה השכר האמיתי, ודו"ק.

והנה נראה לבאר על פי זה עומק דברי ר' אליעזר מה שענה לר"ע, דאיתא בפסחים (ס"ט), שר"ע השיב על דברי ר' אליעזר שהזאה דוחה שבת, השיב ר"ע ואמר הזאה תוכיח וכו', שלא תהא שחיטה דוחה שבת וכו' אמר לו ר' אליעזר, עקיבא בשחיטה השבתני, בשחיטה תהא מיתתו וכו', עיי"ש, ולכאוי זה פלא גדול שדן לפני רבו בלימוד וכך ענה לו רבו, אכן י"ל שזה גופא קאמר ליה שבשכר מה שהוכיח לר"א ע"י שחיטה, יזכה שבשחיטה תהא מיתתו, שאצל ר"ע זה היה בבחינת שכר על תלמודו, ודו"ק.

[ועי' סנהדרין (ס"ה), שר' אליעזר בישר לתלמידיו שמיתתן לא יהיה מיתת עצמן, ועל ר"ע קאמר שלך קשה משלהן ופירש רש"י משום שלבו פתוח כאולם, והנה הא דנקט רש"י פתוח כאולם, י"ל עפ"י הא דאיתא בעירובין (נ"ג), א"ר יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם וכו', ראשונים ר"ע וכו', הרי שעל ר"ע אמרו שלבו היה כפתחו של אולם, והא דנקט 'אולם' דווקא, נראה ע"פ הא דאיתא בעירובין (כ"א), אמר רב חסדא דריש מרי בר מר, מאי דכתיב לכל

תכלה ראיתי קץ רחבה מצותיך מאוד, דבר זה אמרו דוד ולא פרשו, אמר איוב ולא פירשו, אמרו יחזקאל ולא פירשו, עד שבא זכריה בן עדו ופירשו, דכתיב ויאמר אלי מה אתה ראה ואמר אני ראה מגלה עפה ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה, וכי פשטת לה הויא לה עשרין בעשרין, וכתיב היא כתובה פנים ואחור, וכי קלפת לה כמה הויא לה ארבעין בעשרין וכו', ועיין רש"י שם, שזה קאי על תורה שבע"פ, ועי' במהרש"א שם, שביאר מאמר זה, וכתב כי דרכי התורה הם ד', דרכים האחד דרך פשט, והב' דרך הדרש, והג' דרך השכל והוא מעשה בראשית, והד' דרך קבלה ומעשה מרכבה, ונתנו להם סימן פרד"ס, ואמרו במדרש פנים בפנים דבר ה' עמכם, פנים תרין, בפנים תרין, הרי ד' אפין לתורה, ולפי שהב' פנים שהם הפשט והדרש, נוגעים בנגלה במצות התורה, כללן יחד, פנים תרין, ומעשה בראשית ומעשה מרכבה, שהם בנסתר כללן יחד ג"כ, בפנים תרין וכו', והוא ראה כל הד' חלקים, דהיינו בתחלה ראה מגילה עפה, ולא ראה קודם שנתפשט רק חלק אחד, שהוא הפשט נגלה ממש, ואחר שנתפשט הכפול נתוסף חלק שני כמוהו, והוא הדרש שאינו נגלה כ"כ, והנה כתובה פנים ואחור, דכי קלפת וכו', נתוספו עוד שני חלקים ע"י קילוף, כמו שב' חלקים הראשונים והם דרך מעשה בראשית ומעשה מרכבה שהם סודות נסתרים ומכוסים, ולא נגלו אלא בטורח, כמו ע"י קילוף הזה וכו', עיי"ש, ומבואר שלימוד התורה בשלימות, ועכ"פ בתורה שבע"פ (עי' רש"י), הוא בחינת כל ד' חלקי התורה, והנה חשבון כל הד' חלקים כשנפתחים לגמרי הם ארבעים על עשרים, כמבואר בגמ', והנה שיעור זה הוא שיעור פתחו של אולם, כדאיתא במשנה במדות (פ"ג מ"ז) פתחו של אולם גבהו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה, ומבואר ששלימות התורה הינו כפתחו של אולם, וזהו הרבה, והשתא יובן שפיר הא דראשונים היינו ר"ע שהיה כפתחו של אולם, שהיה אצלו כל הד' חלקים של תורה, וכמבואר בחגיגה, שר"ע היה היחיד בין הד' שנכנסו לפרד"ס, וזכה ויצא בשלום, והיינו שנקט בפתחו של אולם דווקא, והסיבה לזה כמבואר בחגיגה, משום שעליו נאמר משכני אחריו נרוצה וכו', ודו"ק.

המבואר בחז"ל כי דווקא בזכות זה זכה להעמיד את כל התושבע"פ

הנה בירושלמי שקלים (י"ג:), דרשו אמר רבי יונה כתיב "לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל" זה ר"ע שהתקין מדרש ההלכות והגדות, ועיי"ש שיש

אומרים שתיקן כללות ופרטות, ולכא' הכוונה בזה הוא, כפי שמצינו שר"ע דרש דהא דכתיב ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, והנה י"ל דהנך מדרש הלכות והגדות הוא מה שלימד ר"ע לחמשת תלמידיו, כמבואר בסנהדרין (פ"ו.), עיין מש"כ לעיל.

ונראה לבאר ע"פ מש"כ שם בהמשך המקרא, למה קיבל שכר זו וכמו שכתוב לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו וגו', הרי שכר זו תחת אשר הערה נפשו למות, והיינו ע"י לימוד תורה, והדברים מתאימים לפי מש"כ דווקא לר' עקיבא, שהעיד על עצמו שכל ימיו היה מצטער מתי יבוא לידי דבר זה ואקיימנו, דהיינו למסור נפשו למות על קידוש שמו, ולכן דרשו גם רישא דקרא עליו, שזכה לתקן כל החמשה חלקים של תורה בשכר זה שמסר עצמו למיתה, ודו"ק.

ר' עקיבא כנגד השה העשירי שהוא 'קדש לה'

ויש להסמיק לך את דברי האוסטרובר, שביאר עפ"י דבריו המפורסמים של ר' שמשון מאוסטרופלי הי"ד, (כמובא בניצוצי שמשון בפרשת בחוקותי בארוכה, עיי"ש), אשר דרש הא דכתיב במעשר בהמה, 'העשירי יהיה קדש', דקאי על ר' עקיבא^ה, והוסיף על כך האוסטרובר, כי העשירי הוא הבהמה שמקבלת את המכה כשצובעים אותה, וזה היה מידתו של ר' עקיבא שידע לספוג ולקבל כראוי את המכה מלמעלה שתקדש אותו.



יח. וז"ל, (כמובא בניצוצי שמשון), וכל מעשר בקר וצאן, ר"ת וידעו כולם למה מ'ת ע'קיבא ש'היה ר'ועה ב'קר ו'צאן, והיינו ידעו כולם טעם מיתתו של רבי עקיבא כי באמת כל אשר יעבור היינו כל מי שמת ועבר מן העולם מעשרה הרוגי מלכות הוא תחת השבט היינו כל אחד מת בעד שבט אחד ונמצא היו ט' שבטים, וע"כ נהרגו ט' צדיקים בגזירות המלכות, אמנם העשירי היינו מה שנהרג עוד צדיק עשירי, והיינו ר' עקיבא שנקרא עשירי שהוא תלוי במדה העשירית, כנ"ל, יהיה קודש לה' הוא היה תמורה קדושה, כביכול עבור השכינה, שהשכינה היתה כביכול ג"כ בענין זה, וע"כ יהיה הוא תמורתו קודש, והבן, וזהו שיצתה ב"ק ואמרה אשריך ר' עקיבא שיצתה נשמתך באחד היינו כביכול בעבור האחד יחיד ומיוחד, והבן.



מאמר ג'

רשב"י זכה למדרגתו מכח עמילותו בתורה בצער ויסורים



במאמר דלהלן יובאו מדברי רשב"י המפוזרים בש"ס, אשר גילה כי כל מעלתו נקנו ע"י העמל והצער שנצטער על דברי תורה, ויבואר גודל הזכות, והחובה, אשר יכול האדם לזכות מכח מסירת החיים לתורה, אשר זוכה כי כל הבריאה כולה נטפלת אליו לשמשו, ובזה נדבק הוא בשכינה ונעשה בן עולם הבא עוד כאן בעולם הזה, ואפילו אדם יחיד יכול לזכות עי"ז להגן על כל הדור כולו, ולהשפיע ברכת ה'.

והכל כפי שקיבל ולמד מרבו ר' עקיבא, [וכפי שיבאר להלן במאמר על 'תלמידי ר' עקיבא' שהראנו כי רשב"י, היה העיקר מבין שאר תלמידיו, שהמשיך בשלימות את דעתו ותורתו של ר"ע, עיי"ש] וכפי שהעיד על עצמו כי רק מכח אותו הצער זכה למעלותיו הנוראות.

אשריך שראיתני בכך שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך

איתא בשבת (ל"ג:), כשיצא רשב"י מהמערה, אמר כי הזכות והכח שבה נתעלה וזכה לקנות את מדרגותיו העליונות והנוראות הינן דווקא בזכות הצער שנצטער ונתייסר על התורה.

וז"ל הגמ' 'שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה [לאחר שיצא מהמערה ועלה לבית חותנו רפב"י] עייליה לבי בניה [העלה אותו לבית המרחץ] הוה קא אריך ליה לבישריה [רש"י, אריך - מתקן ומחליק] חזי דהוה ביה פילי בגופיה [רש"י - פילי - בקעים סדקים, מחמת החול], הוה קא בכי [רפב"י] וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה [רש"י - וקמצווחו ליה - לר' שמעון, שהדמעות מלוחין ומכאיבין את המכה בתחלתן], אמר לו [רפב"י לרשב"י] אוי לי שראיתך בכך אמר לו [רשב"י] אשריך שראיתני בכך שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך, [פי' שענה לו רשב"י אוי לי אם לא ראיתני כך כי הגעתי לכל מעלתי

והדרגתי הגעתי רק מכח סבל וצער המערה שבה למדתי תורה, שהרי כל הבקעים הגיעו לו מחמת שישב כל כך הרבה זמן בחול].

כ"ד פירוקי - דומז לקניין שלימות התורה כולה

ממשיכה הגמ' ומבארת מהי אותה מדריגה שזכה להשיג בזכות שראהו בכך - דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחי קושיא, הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא, הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרין וארבעה פירוקי, שבתחילה על כל קושיא של רשב"י היה לו לרשב"י י"ב תירוצים, ועכשיו להיפך על כל קושיא של רשב"י היה לרשב"י עשרים וארבעה ישובים.

ונראה לפרש שלא בכדי נקטה הגמ' מניין זה, של עשרין וארבעה דווקא, דעי' מש"כ המהרש"א בב"מ (פ"ד) בעובדא דר' יוחנן ור"ל, שר"ל היה מקשה כ"ד קושיות ור' יוחנן היה מתרץ י"ב תירוצים, דענין כ"ד וכ"ד, הוא מ"ח פנים לתורה, ויחד עם המילתא גופא מ"ט, כנגד מ"ט פנים שיש לתורה, כמ"ש וכמ"ט מונים תחפשנה וגו' וק"ל, וע"ע מש"כ המהרש"א סנהדרין (ל"ח). נ' שערי בינה, עיי"ש, וא"כ י"ל שמה שר' שמעון היה מתרץ כד פירוקי זה שלימות התורה של מ"ט פנים, שזה כולל כל הכ"ד קושיות שמתרצים על ידי הכ"ד פירוקי [אע"ג שלא היה שואלים, ודו"ק], ויש לפרש דבריו עפ"י דברי הירושלמי (סנהדרין פ"ד ה"ב) שדרשו הפסוק, כי אם לבניה תקרא לתבונה תתן קולך אם תבקשנה ככסף וכמ"טמונים תחפשנה, ודרשו בזה מ"ט מונים שתי פעמים דהיינו ארבעים ותשעה פנים טהור ארבעים ותשעה פנים טמא.

ועכ"פ רואים כי הדרך שבה רשב"י זכה לקנות את שלימות התורה היתה ע"י שמסר את חייו עליה, וכמו שביארנו לעיל במאמר ב', כי זהו עומק כוונת חז"ל שהגדירו את יחודיותו של תורת רשב"י ביחס לשאר התנאים (שבת י"א) 'תורת-ו אומנתו', והיינו כי התורה היתה אצלו אומנות חייו שמסר את חייו נפשו עליה, וכשיטתו (ברכות ל"ה): כי אופן עסק התורה מוכרח להיות מתוך ביטול כל ענייני העולם הזה בתכלית, בלא שישתדל כלל לפרנסתו וכו', אלא כלשון הרמב"ם (פי"ג הי"ג מהלכות שמו"י) נתקדש קדש קדשים וכו'.

רשב"י הוא בעל המימרא דאין התורה נקנית אלא ע"י יסודין

וכן רשב"י לימד הלכה למעשה, כי זהו הדרך היחידה לקנות בה את התורה, כמבואר במימרא הראשונה שהוזכרה בשמו בש"ס (ברכות ה.) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתן אלא על ידי יסודין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא, ונראה שדווקא רשב"י הוא אשר נזדכך בייסודין של המערה וקנה על ידם את שלושת מעלות האלו, יכול להיות בעל המימרא שאין שייך לקנות תורה ללא ייסודין.

מעלת התורה שנקנתה בצער המערה עדיפא על מעלת לפטור העולם כולו מהדין

הנה איתא בסוכה (מ"ה:) אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו, וביאר שם רש"י, וז"ל, לפטור - בזכותי אני סובל כל עונותיהם, ופותרן מן הדין.

והדברים צ"ב דהא מאחר ומעלתו של רשב"י גדולה כ"כ שיכול לפטור העולם מן הדין קשה מדוע הוא לא עשה כן באמת ויפטר העולם מהדין, וכמדוקדק מלשוננו שאמר 'כולני' הינו שיכול אבל למעשה שלא עשה כן?

ונראה לבאר בזה דבר נורא, דע"י במהרש"א שם, שביאר דהאופן שבו יפטור רשב"י העולם מהדין הוא מכח היסורים שסבל, וז"ל, והיינו שסובל עונותיהם ביסודין וצער שהיה לו ולבנו במערה כדאמרין פ' ב"מ, ועוד אמרו בפ' הפועלים בבנו ר"א כולהו שני יסודין דר"א לא שכיב אינש בלא זמניה וביתם נמי צ"ל דהוה קים להו דהוה סובל יסודין, ע"כ, והרי שרק בכוחם של יסודין היה יכול לפטור את העולם מהדין מאחר וכבר סבל עבורם את היסורים המגיעים להם.

אכן צ"ל דאם רשב"י היה משתמש באותן יסודין שסבל לפטור את העולם, בהכרח שהיה מוותר על מעלתו שהוא השיג בתורה על ידי היסורים שסבל, וזה כבר לא היה ברצונו לוותר על כל מעלותיו שהשיג בתורה ע"י אותן יסורים, וממילא יש לפרש, שמאחר ורשב"י ידע, שכל מה שהוא קנה את כל מעלותיו

הנוראות לא היה אלא מכח אותו הצער והסבל שסבל, ולולי כך לא היה עולה להיכן שעלה, יובן הטעם שרשב"י לא רצה להשתמש בזכות זו, כי לא היה שייך למנוע את צער המערה, וכיון שזה על חשבון התורה, הרי שאדרבה זהו גופא כבוד התורה, וזה יותר חשוב מלפטור את כל העולם כולו, ולכן הדגיש רק 'יכולני לפטור' אבל איני עושה כן, משום שהצער והיסורים על התורה ראויים הם בשביל קניין התורה דווקא, ואע"ג שיכול לפטור העולם זה שווה יותר. ודו"ק.

לא נראתה הקשת בימיו - מכח 'אם בחזקתו תלכו' - שתהיו עמלים בתורה'

ובאמת נראה כי היתה בחינה מסוימת שבה הוא כן פטר את העולם כולו מהדין, בזה שמבואר בחז"ל כי בכל ימיו לא נראתה אותה הקשת, כי היה הדור בבחינת זכאי מכוחו, ונבאר היאך באמת יתכן במציאות דבר זה.

איתא בכתובות (ע"ז:), בעובדא דריב"ל בשעת פטירתו כשעלה להיכלא דרשב"י, איתא התם, אזל אשכחיה לר' שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תכטי פיזא אמר ליה אתה בר ליואי ולא היא דלא הואי מידי אלא סבר לא אחזיק ליה הן אם כן אי אתה בר ליואי ולא היא דלא הואי מידי אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי, וז"ל רש"י, אם כן לית את בר ליואי - אין אתה ראוי לכרוז זה שאני שומע שהקשת אינו אלא אות ברית שלא יחרב העולם, ואם יש צדיק גמור בדור אין צריך אות, לא הואי מידי - לא נראה הקשת בימיו, ע"כ.

ומלבד מה דצ"ב מדוע זהו הסימן לכך האם הוא מבני היכלא דרשב"י או לא?, אבל יותר מזה יש לתמוה היאך יתכן מציאות כזו, אחר שהוא טבע במציאות כי בכל מקום וזמן שיש גשמים יחד עם שמש רואים קשת, הרי ששבירת קרני אור השמש ע"י העננים של הגשם יוצרים את צבעי הקשת, והיאך יתכן כי בזמן רשב"י לא היה נראה דבר זה?.

ובספר 'תורת העולה' להרמ"א (ח"ב, פ"ד) כתב לבאר דבר זה, כי אף שהקשת הוא בטבע, מכל מקום לא היה נראה הקשת אם היו זכאין, כי אי אפשר לפי הטבע הקשת, אלא כשירד המטר ביום והחמה זורחת, ואילו היו זכאין לא היה יורד המטר ביום אלא בלילה, בשעה שבני אדם בביתם, כמו בלילי שבת, כמו

שכתב רש"י על פסוק 'ונתתי גשמיכם בעתם', וזהו שאמר ליה לריב"ל נראתה קשת בימיך, מדויק תיבת 'בימיך', ימים ולא לילות, כלומר, אם ירד המטר ביום בזמניך ואז יתראה הקשת, עיי"ש, הרי משום שבחוקותיו הלך, והיינו שהיה עמל בתורה, וכמו שפרש"י שם, ממילא זכה להוריד גשם בעתו, פי' רק בלילה, ומש"ה שפיר לא נראה הקשת בימיו.

ולפי דברינו מבואר וכפי שנתבאר שמעלתו המיוחדת של רשב"י היתה מכח עמילותו וצערו הגדולה שנצטער על התורה, וממילא כיון שנתקיים בו 'אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה, ונתתי גשמיכם בעיתם', ממילא נתקיים בו המשך הפסוק^ט.

ולכאור' עדיין קשה מש"כ שכיון שיורד בעתו, בלילה לא היה קשת, שהרי יש מציאות שרואים קשת גם בלילה, וכמבואר בספר הברית (מאמר י' פרק י"ב), שכתב ולפעמים בזמן מרובה אפשר שתראה הקשת ג"כ בלילה, כשהירח שלם ומלא וכו'.²

אכן נראה כי אותו הקשת שנראית בלילה היינו מזריחת הלילה כשיורד גשם, וכמבואר בסוגיא בריש תענית (ג:), שימשא דבתר מיטרא כתרי מטרי למעוטי מאי למעוטי גילהי דליליא ושמשא דביני קרחי, וביארו שם התוס', גילהי דליליא - פי' זריחת הלילה שקורין לנישו"ר בלע"ז, ושמשא דביני קרחי - פי' כמו דבר קרחה שמכאן ומכאן יורדין הגשמים והשמש זורח באמצע זה דשמש לא מעלי, ע"כ, ומבואר שיש מציאות לראות כמו קשת בלילה, אכן מ"מ מבואר שם בתענית, שאין זה סימן ברכה [דהרי בא למעטון], א"כ י"ל דבזמן רשב"י כשירד הגשם בלילה ודאי היה באופן של סימן ברכה, וא"כ בודאי לא ירד בצורה של גילהי דליליא, ושפיר י"ל שלא נראה הקשת בימיו, ודו"ק.

ט. ועי' מש"כ בליקוטי נ"י פרשת בחוקותי .

כ. ועי' מה שהביא בזה בשו"ת מהרש"ם (מהד"ת סי' קכ"ד) ועי' בתוס' בר"ה (כ"ד.) ד"ה גירי, שכתבו 'דאין קשת אלא ביום', וע"ע בפסקי תשובה (ח"א סימן ל"א ועיין השמטות שבראש הספר), וז"ל 'על דבר שנזדמן שראו הקשת בלילה, אם יש לברך הברכה, ורמז לד' התרגום יונתן ותתחמי קשתא ביממא, הנה בשל"ה פרשת נח הביא בשם הרמ"א כי לא יתראה הקשת אלא ביום, אבל בכל זאת כיון שבש"ס לא חלקו בזה, ע"כ צ"ל דודאי עפ"י רוב לא יתראה בלילה, אבל לפעמים אם עפ"י מיעוטא דמיעוטא יזדמן שיתראה בלילה יש לברך, וכן שמעתי שהה"ק ר' יהושע אבד"ק בעל"ז צ"ל בירך על הקשת בלילה, עיי"ש.

ובזה יובן שפיר שאלתו של רשב"י לריב"ל, אי הוא מבני היכלא דרשב"י או לא, כי זהו הסימן האם היה לו עמילות בתורה או לא, וכנ"ל, וזהו ששאל לריב"ל, שאם נראתה הקשת בימיו זהו סימן שלא ירדו גשמים בעתם, וא"כ בהכרח היה חסר באם בחוקתי תלכו, שהיה חסר לו בעמילות ובצער על התורה אז אינו שייך להיכל רשב"י וכו'.

ובזה יש לפרש מה שאומרים בפיוט 'ואמרת כה לחי' כל ימיו אות הקשת לא נהיה - כי בא להדגיש את עניין ה'אות' שבקשת, כפי שנאמר עליו בתורה זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדרת עולם, וכל מה שצריכים 'אות' אינו אלא במקום שאין את ה'אות ברית' שה' הביא לעולם שהיא התורה הקדושה, וכדכתיב 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת'י כמבואר בשבת (ל"ג:), דאין ברית אלא תורה, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' וכו', וכמבואר נמי בריש ע"ז, עיי"ש.

ומכיון שאות הברית נתקיים בעמל תורתו של רשב"י, שעל זה נאמרו קללות וברכות הברית בפרשת בחוקותי, כי כל הבריא תלויה בעמל התורה, ממילא לא הוצרך אותו הדור לאות ברית הקשת, וממילא לא נראה שלא היה צריך הברית ההיא.

אתכנשו חברייא לבי אדרא מלובשין שריין סייפי ורומחי בדיכוון

אחר שביארנו, כי רשב"י ידע והכיר כי כל אשר זכה לו והגיע למדריגתו הגדולה לא היתה אלא מכח עמילותו והצטערותו על דברי התורה, נראה בס"ד לבאר את הדברים מבוארים בפתחת דבריו באידרא, אשר בו [כידוע] מסר את תמצית תורת חייו לפני חמשת תלמידיו קודם פטירתו ביום זה דל"ג בעומר.

וז"ל האידרא שם 'אתכנשו חברייא לבי אדרא מלובשין שריין סייפי ורומחי בדיכוון אזדרזו בתקוניכוון, [התכנשו החברים לבית האדרא, מלובשים בשריונים, ובסייפים ורומחים בידיכם, תזדרזו בתיקוניכם], וכותב הרמח"ל בספר אדיר במרום (דף י"ג) הלימוד בדוגמא שלמעלה אשר הנהיג בו רשב"י ז"ל את חבריו, והוא ענין המלחמות המוזכרים תמיד בתיקונים וברעיא מהימנא, ובפרשת בלק (קפ"ח ע"ב) אמרו, אמר ר' אלעזר ברא רחימא חביבא קדישא, הרי בעינן בכל הני זיני קרבא אשתדלנא בהו וידעינן לאגחא בחרבא ובקשתא וברומחא ובאבנין

דקירטא, וביאור הענין הזה הוא מן הסודות הרמים והנשגבים ביותר וכו' הנה ידעת כי המחלוקת והפלפולים שעושים בתורה, הם לשבר הקליפות ולהעביר הקושיות, שהם סוד קש ותבן. אך מה שהוא מתגלה בפשט, איננו אלא עסק גשמי, דרך ויכוח שיוכל להוליד פעולות אלה. אך למעלה יש גם כן אלה הפלפולים, אך הם בסוד מלחמות ממש, שהם מיני האורות מתפשטות להעביר הס"א, ויש איזה מקומות שהס"א גורמת סיתום, וזה נקרא קושיא, ואז צריך להתעורר בכח אורות של גבורה להעביר משם הס"א. והשכינה עצמה היא סוד כלי הזיין הנוקפת נגד הס"א, או בסוד קשת או בסוד חרב או בסוד רומח או בסוד קירטא, כמ"ש לך בס"ד, עד שתעבור הקושיא ההיא, ולפעמים אין כח להעביר הסיתום, ואז נשאר קושיא או תיובתא, והנה על זה כתיב, את והב בסופה, וגם כתיב, ברזל בברזל יחד וכו', כי המלחמה נראה שנעשית בין תלמיד חכם לתלמיד חכם, ואינו אמת, כי שניהם לוחמים נגד הס"א, והענין, כי מי שמשיג דבר אחד, אז מקיים השכינה בסוד עולם אחד, ויש איזה מקומות שהס"א נאחזת וסותמת, ואז צריך שאחר יסייע וימשיך א' מאורות הגבורה שזכרתי אל המקום ההוא, עד שתפרד הס"א, ויש לפעמים שיש כבר כח גדול ביד המשיג שיכול להעמיד הלכתו, וזה סוד מגן, וזה סוד גדול, כי באמת כל הפעולות האלה צריכים להעשות בכח התלהטות האורות, והבנין נמשך תמיד בכח החסד, אך הפלת האויב בכח הגבורה. ויש לפעמים שהאורות מתלהטים בגבורה, ומתחברים באורות החסד ומתלהבים ביחד, ובהתלהבות הזה נקבע הדבר. וזהו המגן בחסד, שמקבל הכאות הגבורה. אך אם חסר הכח ביד המשיג, הנה תגיע שם הכאת הגבורה ותפריד הקליפה. ויצטרך להמשיך אור חדש לגילוי הדבר הצריך. ולפעמים יבא ביד המשיג האור החדש הזה. ולפעמים יחלש כחו, ויצטרך המכה עצמו להמשיך הכח לגלות הדבר הצריך, והוא ענין, הוא מוטיב לה והוא מפרק לה, ונמצא מי שרוצה לפרש ולסדר השגתו כראוי, צריך להתרגל בסדרי המלחמות האלה, כי לכולם צריך כוונות גדולות עד מאד בסדרי המאורות ופעולותיהם, עיי"ש במתק דבריו.

ומבואר שעמילות בתורה אינו סתם שמעיין ומעמיק בדברי תורה אלא הרי זו כמלחמה ממש, ובאופן זה הוא שזוכה ודו"ק.

שני ההנהגות והדרכים שיש באופן לימוד התורה

ובשביל לעסוק בתורה באופן הזה שמבטל עצמו כולו, וממילא זוכה לזה שכל הבריאה תהיה כפופה ובטלה לאדם, צריך למסור גם את כל חייו למען התורה.

בדרך לימוד התורה מצינו שני הנהגות אצל עם ישראל, כפי שהאריך בזה האוה"ח הק' בפרשת בשלח, יש את אופן לימוד התורה שקודם מתן תורה, כנגד אופן הלימוד של אחר מתן תורה.

ועיין שם באוה"ח שכתב לתמוה על דברי הפס', וישב הים לפנות בקר לאיתנו, ודרשו חז"ל לתנאו הראשון, ותמה שם, וז"ל וצריך לדעת אופן התנאי אם היה ליוצאי מצרים, א"כ למה נרעש בפעם הזאת כמאמרם ז"ל, שהתריס כנגד משה ואמר לו אין אני נקרע מפניך שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ששי וכו' עד שנטה ה' ימינו לימין משה דכתיב מוליך לימין משה, ועוד רואני כי ליחידי סגולה היה נקרע בעל כרחו כמעשה המובא בחולין, ברבי פינחס בן יאיר וכו', ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד, מה כוחו של ר"פ בן יאיר ע"ה להתגבר על מעשה בראשית, אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים ואין צריך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומרו בוראך יעקב וגו', ואמרו ז"ל שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל והכל בכח התורה, וצא ולמד מ"ש בפסוק בראשית, והנה ביציאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו התורה ואין גזירתו על הנבראים גזירה ולזה לא הסכים הים ליחלק להם וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בג' זה רמז כי אינו בן תורה שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו כי התורה קדמה לעולם כולו, ולזה נתחכם ה' והוליק ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא בן תורה המתחכם לה ימין, דכתיב מימינו וגו', וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון, ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יביא ביזו שטר חוב א' לכופו ליחלק לפניו, ותמצא שכשלא רצה ליחלק לר' פינחס בן יאיר ולהמתלוה עמו רצה לקונסו ופחד הים ממנו, ע"כ דברי האוה"ח.

והיינו כי אחר קבלת התורה, והיינו אחר שמשה רבינו שהה בשמים ארבעים יום וארבעים לילה, וזכה על ידי זה לקבל התורה, עכשיו מאחר שניתן כל הבריאה עמדה כפופה לעמלי התורה, מאחר ונתחברו לתורה שקדמה לעולם, ואילו קודם קבלת התורה הרי שהתורה היתה נמצאת ככח נפרד ולא היה לישראל כח להשתמש בה ולהתחבר אליה באופן זה.

ומעין חילוק זה מציינו גם בדברי האריז"ל בשער הפסוקים (שם) במעשה ההכאה על הצור שכתב לבאר החילוק שבין ההכאה על הצור לבין הדיבור אל הסלע, כי הצו"ר רומז למידת המלכות, והיום בכדי להוציא את האורות ממנה צריכים להכותה וז"ל, והענין הוא, כי אין האורות האלו נמשכות אליה, אלא ע"י הכאה, כי האור הפנימי מכה בחיצון, ונמשך הארתו בו. וכן ממדרגה למדרגה, עד שנמשך אל המלכות. וז"ס והכית בצור וכו' עיי"ש.

ובאמת מה שמשה היה צריך לעשות הוא לדבר אל הסלע ונראה שהחילוק הוא שבאופן הזה של דיבור אל הסלע והמשכת האורות הוא דרך המשכת אורות התורה באופן של נועם, ואילו האופן של ההכאה בצור הוא אופן המשכת התורה בדרך של 'מקל חובלין' וכמבואר בסנהדרין (כ"ד). אמר רבי אושעיא מאי דכתיב ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה, חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה.

[וכן יש לרמוז בגמטריאות שלהם כי נע"ם הוא גמטריא של סל"ע, וחובלי"ם גמטריא צ"ו של צו"ר ועיינן].

וזה היה החילוק שבין תורתו של רשב"י שהיה בבחינת חיבור ונעם, לתורתם של שאר תלמידי ר"ע וכפי שיבואר בס"ד.



מאמר ד'

רשב"י גילה היאך בתורה נעשה ל'בן עולם הבא'

הנה יש לבאר ענין השמחה שיש בל"ג בעומר, וכדי להבינו צריך קודם להבין מעלת תורתו של רשב"י.

הבאנו לעיל את דברי הזוה"ק שגם על רשב"י נאמר כי התורה אצלו הפכה לעצם חייו, ונעשתה תורתו, וגם אצלו נאמר כי הפורש ממנו כפורש מן החיים, ושאר הבחינות שנאמרו אצל ר"ע רבו.

ויש לצרף לזה גם מדברי הזוה"ק (ז"ח פרשת בהר ס"א.) וז"ל, אר"ש בכלה [כל מצות] אתער צדקה אילנא דחיי [שגורם שפע עץ החיים] והאי איהו אתר דמזונא לכולי עלמא [שגורם מזון לכל העולם] [דהא כל בני עלמא לא יכלי לאתערא צדקה עלייהו], תלמידי חכמים מאי עבידתיהו דהא אינון בצדקה אחידן וכל בני עלמא בזכותיהו ניזונין בהו ממש ואינון לא יכלין לאתזן בה ממש [והיינו שת"ח אוחזין בצדקה ולומדים תורה וגורמים שפע ומזון לכל העולם ולהם אין מזונות לעצמם וכו', ולכאו' היינו כהך דרחב"ד שכל העולם כולו נזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מער"ש לערב שבת ועיין בנפה"ח, ומתרץ הזוהר]. בגין דאשתדלי באורייתא ומאן דאשתדל באורייתא אשתדל באילנא דחיי דכל בני עלמא ניזונין מניה אשתכח דת"ח מתערי מזוני לעלמא ושלמא. אי לכל בני עלמא מתערי מזונא לון אמאי לא מתערי, אלא תלמיד חכם הוא אילנא דחיי ממש ואילנא דחיי לא מתזן אלא מן העוה"ב והעולם הבא לא אשתכח בהאי עלמא אלא בתר דעאל להווא עלמא כדין אתזן ביה ואתנטען שרשוי עליה השתא אכלי מאיבא דאילנא דחיי [שהת"ח אוכלים בעוה"ז רק מבחינת הפירות של עץ החיים שהרי עיקר חייהם נטועים ושייכים לבחינת עולם הבא]. ומאן איהו. הווא אתר דאשתכח לגבי מסכינא, [ולכאו' יש כאן רמז לאדם מה יש ומה צריך בעוה"ז ודו"ק].

ראיתי בני עליה והן מועטין ואני ובני מהן

איתא (סוכה מ"ה), על מעלתו של רשב"י, 'אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי ראיתי בני עלייה והן מועטין אם אלף הן אני ובני מהן אם מאה הם אני ובני מהן אם שנים הן אני ובני הן^{כא}.

ונראה לבאר היכן ראה כי אלו הבני עליה מועטין, עפ"י הא דאיתא בברכות (ל"ה:), כי הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, ובזה הבין שאין דרכו דרך לרבים אלא רק לבני עליה כמותו.

אך עדיין חובה עלינו לבאר מהי אותה בחינה של 'בן עליה' אשר נתייחד בה רשב"י שקרא על עצמו שהוא 'בן עליה', ומדוע באמת אף שהרבה עשו כרשב"י לא עלתה בידם, במה היתה תורתו ועבודתו מיוחדת יותר משאר התנאים והאמוראים, והיאך א"כ אפשר להיות מאלו המועטין אשר כן עשו כרשב"י ועלתה בידם.

הטעם שהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם

ונראה ששורש הדבר מונח בסוגיא גופא במאי דפליג רשב"י על ר' ישמעאל וכפי שנבאר בסמוך כי הינם ב' דרכים שונות במסירת התורה^{כב}, ורשב"י המשיך את תורתו של ר"ע דווקא, וכל התושבע"פ קרויה על שמו דווקא, ונבאר הדברים אי"ה.

איתא בברכות (ל"ה:) תנו רבנן ואספת דגנך מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבן [רש"י - שלא יעסוק בדרך ארץ] תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ [רש"י הנהג בהם - עם דברי תורה, מנהג דרך ארץ - שאם תבא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה]. דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת

כא. ועיין להלן בביאור על פיוט 'בר יוחאי' שנתבאר כי הגדרת 'בן עליה' דרשב"י הוא שזכה לבחינת היחיד"ה שעליו נאמר נעשה אד"ם נאמר בעבורך, והשם אד"ם הוא כנגד היחידה, כב. וכפי שיבואר להלן בענין 'מכילתא דרשב"י' שקרויה גם 'מכילתא דר' עקיבא' לעומת 'מכילתא דר' ישמעאל' שהיו נקראים 'אבות העולם ר' ישמעאל ור' עקיבא כמבואר בירושלמי בשקלים

חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים וכו', עיי"ש.

ובפשטות נראה שנחלקו ר' שמעון ור' ישמעאל, האם יש לעסוק בדרך ארץ גם כן, או רק בדברי תורה, אכן עיין מש"כ הגרי"ז לבאר (ריש פר' חיי שרה) שהלכתא כר' ישמעאל, וכמו שאמר אב"י שם הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידם, אך אעפ"כ מדכתב הרמב"ם (פרק י"ג מהל' שמיטה ויובל הי"ג), וז"ל, ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. ע"כ. וכתב בשם אדונינו הגר"א שמקור הלכה זו הוא בגמרא בברכות דלעיל וכרשב"י הרי שאף שהלכה כר' ישמעאל אם זאת יש גם אפשרות לנהוג כרשב"י וזה מעלה במעלות התורה וכו' עיי"ש, שאם האדם ימסור עצמו וחייו לגמרי לתורה הוא יצליח בזה, וכו"ל.

והנה עיין בחת"ס מה שהביא שם בשם רבו ההפלאה וז"ל שמעתי ממ"ו הפלא"ה זצ"ל בהא דפליגי רשב"י ור' ישמעאל ר"פ כיצד מברכין, ומסקי' הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם אמר הוא ז"ל שעשו כרשב"י ולא רשב"י ממש דודאי מי שכוונתו לשם ה' הבוחן מחשבותיו ויודע עשתנותיו בודאי יעלה בידו אלא הם עשו כרשב"י נדמו לו ולא בעצם תוכניותם ע"כ לא עלתה בידם.

הגר"א - כי רשב"י תיקן והעמיד והשיב את עמוד התורה אחר החורבן

וכן רואים בדברי הגר"א, כי תורת רשב"י רק היא זו שהחזירה את 'עמוד התורה' אחר חורבן המקדש, ורואים שוב כנ"ל כי תורתו היתה לה מידה ואופן מיוחד אשר היה שייך גם לזמן המקדש, וצ"ב מהי אותה בחינה מיוחדת הנמצאת דוקא בתורתו.

וכמבואר בגר"א בביאורו לריש האידרא רבה (הנדפס בריש ביאור הגר"א לתיקוני זוהר) בטעם שרשב"י נקרא 'קיימא דעלמא' שפירש שבשעת החורבן נתבטלו

שנים מתוך שלושת עמודי העולם, עמוד העבודה ועמוד התורה, אכן רשב"י תיקן עמוד התורה לדורו, ולפי דברינו אפשר לבאר בזה, כי רשב"י הוא אשר גילה את האופן היאך על ידי התורה עולה האדם להיות בבחינת 'בן עולם הבא', כמו שהיה בזמן שהמקדש היה קיים היה דבר פשוט וברור^{כג}.

רשב"י שתורתו אומנתו להיות 'בן עולם הבא', במסירת החיים לתורה

ורואים מכאן כי ישנה הנהגה עליונה ומיוחדת השייכת לרשב"י ולכל מאן זכוותיה, וצריך לברר היאך יזכה האדם להשתייך למעלתו זו, שיתקן אצלו עמוד התורה.

ונראה דעיקר המעלה אשר חז"ל הדגישו על רשב"י כי היתה 'תורתו אומנתו' [ואותו לשון נאמר אצל ר' עקיבא 'הזהרו בר' עקיבא ותורתו' כי אחר שעמלו בה נקראו תורה דיליה כפי שמבואר לעיל].

ונראה דההגדרה בזה שהיתה נקראת 'אומנתו' - היא שגם בעוה"ז התורה היתה אצלו כלי אומן והיינו שרק היא היתה משוש חייו.

ונראה דזהו נמי הגדרת 'בן עליה' שרשב"י ציין בו את עצמו ואת בנו, כי גם עתה שהם מהלכים בזה העולם, הם בעצם בני עולם הבא שהוא למעלה.

כג. וז"ל הגר"א שם, 'שבעולם התווה לא היו בדרך ג' קוים רק בקו אחד, ובעולם התיקון חזרו בג' קוין ובחורבן בהמ"ק חזר לבראשונה, ולהבין הענין כי על ג' דברים העולם עומד על התורה כו' [ועל העבודה ועל גמילות חסדים אבות פ"א מ"ב] והן ג' קוין חד"ר [חסד, דין, רחמים] תורה בת"ת, עבודה בצפון בגבורה, גמילות חסדים בחסד, ובחורבן נתבטלה העבודה וכן התורה כמ"ש (חגיגה ה) ע"ב כיון שגלו אין לך בטול תורה גדול מזה, ולא נשאר רק גמילות חסדים והן דברי ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו שבכו על החורבן ואמר להם עדיין נשאר לנו גמ"ח (אבד"נ פ"ד ה) והוא עמוד האחד שאין העולם חסר ממנו כמ"ש עולם חסד יבנה וכמ"ש פסחים ק"ח ע"א הני כ"ו כי לעולם חסדו נגד כ"ו דורות שזן בחסדו והוא עולם התווה כמ"ש (סנהדרין צ"ז) שני אלפים תהו, שאח"כ התחיל התורה ב' אלפים תורה וכמ"ש הקדמת הזוהר (ג' ע"ב), אלה תולדות השמים והארץ בהבראם תהו עד אברהם, ובחורבן אחר ד' אלפים חזר לתהו שסיימה החורה, ובאמת בחורבן התחיל [התווה] אלא שר' שמעון תיקן בדורו את עמוד התורה. ע"כ.

הגדרת 'בן העולם הבא' בשונה מהזוכה לעולם הבא [הסתירה מהגמ' בסנהדרין לגמ' בשבת]

והגדרת 'בן עולם הבא' הוא כמבואר בסנהדרין (פ"ה:): שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, ע"כ, וכפי ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, בביאור שאלה זו 'איזהו בן עולם הבא', דאין השאלה מי יזכה לעולם הבא, אלא מיהו זה שעתה גם בעודו בעוה"ז בינותינו נקרא הוא 'בן עוה"ב', וכמו שיש 'בן כפר ובן כרך' שגם בזמן שאינו במקומו סוף סוף שם 'בן כפר' עליו, כך הוא הת"ח הדבק בתורה הוא שייך בעצם לעולם הבא אף שהוא כאן.

והיינו אותו אדם שאינו מחפש את הטובות וההנאות שכאן בעוה"ז, אלא חי כבר במציאות של עולם הבא, כי התורה היא משוש חייו²⁷, והוא זה שעליו דיבר הרמב"ם אשר נדבה רוחו והבינו מדעו להבדל וכו' ולהתקדש קדש קדשים וכו'.

ובזה יתיישב הא דאיתא בשבת (קנ"ג.) בעא מניה רבי אלעזר מרב איזהו בן העולם הבא אמר ליה ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו רבי חנינא אמר כל שדעת רבותינו נוחה הימנו וכו', עיי"ש, ולא נאמר שהוא תלוי בענוותן וכו', אלא בהכרח הגדר כנ"ל כי יש את אופן הזכיה לעולם הבא אחר פטירת האדם והוא תלוי היאך מספידים אותו וכו', אך יש את בחינת ה'בן עולם הבא' כאן בעוה"ז והוא תלוי כמה מוסר הוא את חייו לתורה ומבטל את שאר רצונותיו.

הגדרת 'בן עולם הבא' למי שהקדן קיימת לו לעוה"ב, בבחינת החטה שקודם החטא היתה בחינת 'עץ'

וכע"ז שמעתי לפרש מהי ההגדרה של 'בן עולם הבא', ממו"ר הג"ר משה שפירא זצ"ל, שביאר החילוק שבין אכילת אדם הראשון שהיה קודם החטא

כד. מעין מש"כ האש"ל (י"ח.) כי ישנם ת"ח שמבררים בירורים של בחינת הפנים שיהיו רק אחר ביאת המשיח.

לסדר אכילתו של אחר החטא, כי קודם החטא עץ הדעת היה 'עץ' וכמאן דאמר עץ הדעת חטה היתה (ברכות מ.), ואח"כ זה הפך להיות לתבואה.

והחילוק שבין עץ לתבואה, הוא כי עץ 'לא מכליא קרנא', והיינו שהקרן שהוא העץ עצמו לעולם נשאר בשדה ונותן פירותיו, ואילו התבואה מתכלה מהאדמה כמו כל פירות האדמה, וכפי סדר אכילתו כך גם היה סדרי חייו שקודם החטא היה צריך לחיות לעולם, וממילא כל יום שחי זה היה בגדר של אכילת פירות מהעץ שהוא קיים לעולם, ואילו אחר שחטא ונקנסה עליו מיתה הרי שכל יום שעובר הוא אוכל מהקרן של עצמו, והולך ומת. ע"כ.

והנה לפי"ז יש לפרש באופן נפלא הא דתנן בריש פאה 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב. ומונה המשנה ד' דברים, ונראה לבאר כי אלו הד' דברים^{כה}.

מכוונים כנגד יסודות העבודה, דהנה כבר כתבנו כמה פעמים על פי הקדמונים דישנם ג' בחינות של עבודה א. בין אדם למקום. ב. בין אדם לעצמו. ג. בין אדם לחבירו. והנה הם נרמזים כאן במשנה. א. כיבוד אב ואם, זה בחינה בין אדם לעצמו, שיודע לכבד הוריו מצד עצמו, ושלימות האדם היא שמבין שצריך לכבד אביו ואמו ודו"ק, ב. וגמילות חסדים, זה הבחינה של בין אדם לחבירו^{כו}. ג. והבאת שלום בין אדם לחבירו, זה בחינה של בין אדם למקום השראת השכינה בעולם מה שאדם דואג שיהיה שלום, זה גופא מביא השכינה ודו"ק.

והנה מה שאמר ותלמוד תורה כנגד כולם פי' בין אדם לעצמו שלומד, בין אדם לחבירו שמלמד, ובין אדם למקום ע"מ לעשות ודו"ק.

ועכ"פ את אלו הדברים שהעולם עומד עליהם, וממילא כשנמצא שלם בבחינות אלו, כל מה שהוא אוכל על סדר העבודה הזו הוא לא מכליא קרנא,

כה. ואע"ג שהברייתא בשבת קכ"ז מונה ו' דברים אחרים, אך הם כלולים באלו הד' ועיין מש"כ לבאר בברייתא של ברכת התורה
כו. דלכאוי' לפי המבואר לעיל שזה העמוד שנשאר קיים גם היום, מובן אמאי מצינו הפירוש של הברייתא דוקא ע"י פרט זה של המשנה כנזכר.

אלא הקרן קיימת לו לעולם הבא, ונחשב לו גם עתה בעוה"ז שהוא 'בן עולם הבא', כי חי חיים נצחיים על ידם.

ובזה יבואר כי הלומד תורה מתחבר הוא לעץ החיים, כמבואר בכתובות (ק"א:), אמר ר' אלעזר עמי הארצות אינן חיים שנאמר מתים בל יחיו וגו' תניא נמי הכי מתים בל יחיו יכול לכל ת"ל רפאים בל יקומו במרפה עצמו מדברי תורה הכתוב מדבר וכו' כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו וכו', ע"ש.

ובזה יבואר לנו טפי סדר תורתו וחיינו של רשב"י שהיו בבחינה של 'חיי העולם הבא' בעסקו ודביקותו בתורה.

וזה העניין שנשמתו עלתה במילים 'חיים עד העולם' כמבואר בסוף האדרא זוטא כפי שנבאר לקמן אי"ה.

תורת 'עולם הבא' בא בהקדם קדשינו במצוותיך, ושיבנה ביהמ"ק

אחר שביארנו כי ישנה בחינה של תורה שהיא תורה שהופכת את האדם ל'בן עולם הבא' וזה הבחינה שהיה בזמן שביהמ"ק היה קיים, ורשב"י תיקנו גם אחר החרבן, יש לבאר מה שאנו אומרים בתפילת שבת 'קדשינו במצוותיך ותן חלקינו בתורתך', אכן זה אחרת מימות החול ששם אנו מבקשים קודם 'שיבנה ביהמ"ק ב"ב' ורק אח"כ 'ותן חלקינו בתורתך', ומבואר שזה לזכות לחלקינו בתורתו קודם צריך שיבנה ביהמ"ק, והיינו שאותה הבחינה של התורה שהיא בחינת התורה של העולם הבא, צריך ביהמ"ק, אכן בשבת מבואר שלא צריך אלא הקדמת קדושת המצוות, וקדושת המצוות יחד עם מעלת השבת, שהוא מעין עולם הבא, גם כן נוכל לקבל חלקינו בתורתו, ומבואר שרשב"י היה לו אותו חלק של שבת, וי"ל לכן כל תלמיד חכם הוא בחינת שבת, והיינו שיש בו היכולת להיות חי ב'עולם הבא', וזהו בחינת רשב"י שהחזיר את בחינת התורה, שהיה בזמן ביהמ"ק [כמבואר בדברי הגר"א שהובאו לעיל] כי הוא העמיד חזרה את עמוד התורה שנאבד בחורבן ביהמ"ק, וזה ע"י לימוד תורה של בן עוה"ב, ודו"ק.

אם הרב דומה למלאך ה' צבאות בקש תורה מפיהו - דרך לימוד הזוה"ק

כותב הזוה"ק (יתרו פ"ו ב) אמר ר' חזקיה היינו דכתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים כבוצינא דא דנהרין מניה כמה בוצינין והוא בקיומיה שכח, כך ר' שמעון בן יוחאי מארי דבוצינין הוא נהיר לכלא ונהורא לא אעדי מניה ואשתכח בקיומיה. [אר"ח, היינו שכתוב, ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים. כנר הזה שמאירים ממנו כמה נרות, והוא נמצא על שלמותו, שלא נחסר ממנו כלום מחמת שהדליקו ממנו הנרות, כך ר' שמעון בן יוחאי בעל הנרות, הוא מאיר לכל, והאור לא סר ממנו ונמצא על שלמותו. הלכו עד שהגיעו אצלו].

ונראה לבאר כי כאן טמון הדרך המיוחדת שלימד רשב"י את תלמידיו, ושבזו כתב את ספר הזוה"ק, שנכתב באופן שגורם לאדם ללמוד בעצמו ופותח לו את העיניים להתבונן ולהשיג כפי תפיסת לבו, וביארנו במק"א כי זה היה דרכו של אליהו כשהיה מתגלה לחכמים שהיה מלמד דווקא באופן זה שהאדם יחשוב בעצמו, עיין מש"כ ברכות (מ"ג), ההוא סבא עיין תוס' חולין (י), שזהו אליהו וכו', וע"ע, וכן כתבנו לבאר הך דחגיגה (ט"ו): **אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה תבקש מפיהו**, והיינו תורה כזו שגורם שיחשוב בעצמו וכו'.

וכן הוא בלימוד הזוהר ג"כ שכל מי שלומד בזוהר מרגיש כזה ענין שמבין ופותח לו להבין וגורם שילמוד עוד וכו' ומלמד וכו', ובפרט לפי מש"כ הרמח"ל באדיר במרום ענין הזהר (עמוד כ"ב), ונצטט כמה מלשונותיו שם שביאר כי ספר זה נכתב כנגד כל ס' רבוא נשמות ישראל שעל ידם יוכלו להפרד מזוהמת החטאים ולהתעלות לחיי ימות המשיח ועולם הבא ללא חבלי משיח, והוא כענין תיבת נח, אשר על ידה יוכלו להנצל מהמלך קשה כהמן שלא יצטרכו אליו בשביל לבוא לחירות לאמא עילאה, אלא יצאו מכח הסט"א והיא תיעשה לדור האחרון כעיר מקלט שכל מי שיברח אליה, כדוגמת רשב"י שברח למערה, ינצל מאותם חבלי משיח וצער הגלות¹².

כז. אחר שהקדים ההקדמה הנ"ל ביאר את עניינו ויחודיותו של ספר הזוה"ק, וז"ל ואפרש לך בפרט ענין הזוהר והאיזרא והתיקונים. הנה רשב"י חיבר ספר הזוהר, לפי ההארה אשר הגיע

איברי להו חרובא ועינא דמיא - לרמוז על היכנסם לבהינת עולם הבא

ולפי המבואר נראה שיש לבאר מה שאמרו בשבת (ל"ג:), שבתוך המערה
נברא לו עץ חרוב ועינא דמיא.

הטעם שדווקא שני אלו נבראו להם, דווקא עץ חרוב, ומעיין מים^כ, דהא
לוקח לחרוב ע' שנה לגדול עד שמוציא פירות (כמבואר בתענית כג. ועי' בכורות ח.)
וע' שנה הם ימי שנותיו של האדם כמו שכתוב בתהלים (צ') ימי שנותינו בהם
שבעים שנה, והוא כנגד האדם^{כט}.

אליו בהתקנו במערה, וענינו חיבור על התורה מבאר סודות גדולים לפי סדרי התורה עצמה.
ושאר הספרים אשר נעשו מן האחרים, כגון ספר יצירה ופרקי היכלות וכיוצא. וכל הספרים
אשר לראשונים, כגון ספר רזיאל ספרא דחנון וכיוצא, אינם על התורה ולפי סדרי התורה.
אך זהו חיבור גדול ונורא המגלה עומק הסודות בבירור רב על התורה עצמה, וזהו נקרא גילוי
התורה בפנימיותה, כמו שעתיד הקב"ה לגלות התורה עצמה ביותר פנימיות עמוקה גם כן
לע"ל. והיה רשב"י מגלה סודות התורה, וחברים מקשיבים לקולו, ומתחברים עמו להיות
בחיבור זה, כל אחד עונה חלקו. כמו שנעשית המשנה על ידי התנאים, ורבינו הקדוש חיבר
סברת כולם ועשה מהם ספר המשנה. כך רצה רשב"י שיחבר ספר כלול ממאמרי כל בני
ישיבתו, ויהיה הספר מחובר על התורה כנ"ל. כי החיבורים המדברים על ענינים פרטיים מן
החכמה אחת כאן ואחת כאן, נקראים כמו אוצרות פרטים, אך הזוהר הנעשה על התורה זה
נקרא הפתח הגדול של כללות התורה. והנה רשב"י צוה לר' אבא להיות כותב ומסדר את כל
הדברים אשר ידברו החכמים בני הישיבה בכל זמן וזמן ובכל מקום שהם, את הכל יסדר לפי
סדר התורה. ולא יהיה נחתם הספר כל ימי חיי רשב"י ובני ישיבתו, כי יביא כל דבריהם שבכל
זמן איש על מקומו אל סדרי הספר. וזהו שאמר ר' אבא בפרשת משפטים (קס"ג ע"ב), ההוא
דאנא כתיבנא מבוצינא קדישא כו'.

ובימי חיי רשב"י אז נעשו תיקונים גדולים ונתחברו חבורים לפי הגילוי אשר נגלו. כי רעיא
מהימנא לקח לו לפרש הפיקודין, ונעשה ספר רעיא מהימנא. ועוד נעשה ספר התיקונים,
ואלה הב' הם חבורים גדולים שהיה בהם גילויים גדולים מלמעלה, שנכנסו בהם העליונים
מלמעלה באתגליא. והנה האדרא קדישא נעשית קודם התיקונים, ועל כן אמרו בראשית
התיקונים, ויקומון עמך ר' שמעון ושית חברוי דאתכנשו בקדמייתא וכו', והרי לא נשארו ז'
אלא אחר האדרא, כמפורש לקמן, שנכנסו עשרה ויצאו שבעה. וענינה הוא, כי בתחלה אע"פ
שהיו החברים מצוים לפניו ועוסקים ברזי התורה, אעפ"כ לא נעשה ביניהם התחברות חזקה,
כי אם בענין זה של האדרא, ואפרש לך זה הענין היטב וכו', עיי"ש.

כח. מלבד זה שיש לרמוז כי חרו"ב הוא גמטריא רי"ו שהוא שם הגבורה שהיתה מידתו של
רשב"י

כט. כפי שהארכנו בקונטרס על ט"ו בשבט לבאר הפסוק (דברים כ' י"ט) כי האדם עץ השדה.

ולכן גם בכל מקום נוקטת הגמ' דווקא לשון זה של 'שבעים שנה', וכגון (כתובות ה:): כל המנבל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו אפילו נחתם לו גזר דינו של **שבעים שנה** לטובה נהפך עליו לרעה. וכן לגבי העונה אמן יהש"ר, שאפילו נחתם לו גזר דין של **שבעים שנה** וכו' (לשון הזוה"ק ויקרא כ., הובא ברמ"א בשו"ע או"ח סימן נ"ו). ויש לומר שזה בחינת 'כל ימיו' של אדם.

והנה מה שמצאו הפירות מיד, י"ל שגם בזה זכה רשב"י לבחינת עולם הבא, בחינה של לעת"ל וכמבואר בשבת (ל:): דאיתא התם דיתבי רבן גמליאל וקא דריש עתידה אשה שתלד בכל יום שנאמר הרה ויולדת יחדיו ליגלג עליו אותו תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש אמר לו בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה תרנגולת ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום שנאמר ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום לגלג עליו אותו תלמיד אמר והכתיב אין כל חדש תחת השמש אמר לו בא ואראך דוגמתם בעולם הזה נפק אחוי ליה צלף.

וי"ל שזה מה שזכה רשב"י במערה דאברי ליה חרובא ועינא דמיא, דהך חרוב הוא בחינת פירות של לעת"ל, ויצא הפירות מיד כמו לעת"ל, וי"ל שיצא מיד מכח אותו עינא דמיא, ואותו עינא דמיא הוא בחינת המעין שעתיד לצאת מבית קה"ק, עיין יחזקאל (מ"ז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה, ועיין ירושלמי שקלים (פ"ו ה"ב) שביאר לחדשיו יבכר שיצא פירותיו כל חדש, (עיין רש"י יחזקאל), והנה אע"ג דרבן גמליאל קאמר כל יום, היה אמר כמו צלף, והיינו שתמיד יש פירות אבל יש זמן שלוקח עד שיוצא ומתבשל הפרות (עיין מהרש"א שם) וכמו שעתידה אשה שתלד כל יום שילפינן מתרנגולת, אבל גם לתרנגולת לוקח כ"א יום, ועיין מהרש"א שם^ל.

ועיין מש"כ בעלי התוס' (ריש פרשת בחוקותי, ובילקוט שמעוני שם), מה שדרשו על מה שנאמר 'ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו' - לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אד"ם הראשון, ומנין שהעץ עתיד להיות נטוע

ל. והך מעין הוזכר גם בסנהדרין (ק.), ומנחות (ע"ט:).

ועושה פירות בן יומה, ת"ל זכר עשה לנפלאותיו, ואומר עץ פרי עושה פרי למינו מלמד שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות, ע"כ, והרי שזו היתה מדרגת אדם הראשון שקודם החטא, שהפירות נעשו מיד.

ואפשר שזה פירוש נעשה אד"ם נאמר בעבורך, שזכה הוא לעלות למדרגת אדם הראשון שקודם החטא, בזמן שהיה נמצא בגן עדן בבחינת עולם הבא.

ועכ"פ מבואר דהך הנהגה שהיה במערה היינו בחינת של לעת"ל ממש, והנה י"ל שזכה למעלה ותורה זו שהיה גם הנהגה של לעת"ל וזה היה רק בשעת הלימוד עצמו, שאז אין הוא רק בבחינה של בן עוה"ב היינו בן עוה"ב ממש שנמצא כאן בעוה"ז אלא בשעת הלימוד הרי הוא ממש שם בבחינת לעת"ל וממילא היה הנהגה אז של לעת"ל (ועיין מש"כ לקמן לגבי פטירת רשב"י), ואותה בחינה נתקיימה אצל רשב"י שנכנס לבחינה של עולם הבא, ומכח זה זכה שגם במציאות העולם כך התנהג עמו באופן של עוה"ב וכנ"ל. והנה שעת הלימוד עצמו היה בזה מעלה שאז אפילו אליהו לא נכנס רק עמד בחוץ, כמבואר בסוגיא בשבת כי כשבא לבשר להם שנתבטלה הגזירה ויכולים הם לצאת מהמערה לא נכנס לפנים המערה, ואף שביארנו דבחינת גלוי אליהו היינו לגבי בן עוה"ב ואין גלוי אליהו שכר או עונש, אלא מציאות דבמקום שאדם מסתובב שם פוגש מי שנמצא שם, ומה שהוא בן עוה"ב יפגוש את אליהו, [וזה הביאור בירושלמי תרומות פ"ג, ובגמ' מכות ועוד, וכפי שביארנו במק"א].

דווקא חרוב דאין ראוי כ"כ לאכילה, דומה לנתינת הפירות מהאילני סרק לעת"ל

והנה יש לבאר באופן זה גם בהא דנברא לו חרו"ב דוקא, שבעצם פירות של חרובין אינן ראויין כ"כ לאכילת אדם, וכמבואר ברמב"ם בהלכות מעשרות (פ"א ה"ט), ועיי"ש בראב"ד ובכס"מ, וי"ל שהם בעצם אוכל של לעת"ל, בחינת אוכל של עוה"ב, וכמו שיתבאר, והנה גם אצל רחב"ד מצינו שמאכלו היה חרובין, כמבואר בברכות (י"ז): אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, ופי' רש"י (תענית כ"ד): קב חרובים מערב שבת לערב שבת - כל השבת היה ניזון בכך, חסר לחם היה, ומתגלגל היה

בחרובין, ע"כ, וביארנו במק"א ששהיה בבחינה שאצלו הכל ניסים וכבחינתו של רחב"ד [שאצל שניהם מצינו את ההנהגה הזו שהיה מאכלם חרובין, שהוא בחינת מאכל עוה"ב, וכנ"ל], והוא אמר מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק, ובבחינה הזו פשיטא דאין מנכין לו מזכויותיו, ועיין מש"כ פרשת וירא, דהוא בבחינה א"א זקן מלא רחמים ובהנהגה הזו הכל ניסים גלויים.

ובביאור ענין פירות של לעת"ל, יש להקדים לבאר הך נבואה של ישעיהו **כי עם בציון ישב בירושלם בכו לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך:** ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך ראות את מוריק, ולכאו' צ"ב איזה נבואה היא זו שיזכו ללחם צר ומים לחץ, זה לכאו' מתאים יותר לנבואה של גלות לא של לעת"ל, אכן אם נעיין נראה שזה נבואה הנפלאה ביותר, שהנה מודיע לנו שלעת"ל לא יענין אותנו שום דבר ושלא יצטרכו שום דבר יותר מזה, שעיקר מאוויים יהיה רק לעבודתו יתברך, וזהו נבואתו הנפלאה שתתקיים עלינו ב"ב, שלא יעניין אותם שום אוכל, וירצו רק עבודת השם וקרבתו, ובעצם רשב"י היה חי באופן כזה, וכן רחב"ד, וממילא זכו להנהגה זו.

נראה דכמו כן י"ל ענין אילני סרק, דעיין ריש בפרשת בחוקותי אם בחוקותי תלכו, שיהיו עמלים בתורה, אז יזכו **ועץ השדה יתכן פריו**, ועיי"ש פרש"י דהכוונה **לאילני סרק שיתנו פירות** [כמבואר בסוף מסכת כתובות], ולכאו' צ"ב איזה טעם יכול להיות לפרי של אילן סרק, ומהי א"כ גודל הברכה שיש בדבר הזה? אלא נראה דאדרבה, זה גופא מה שהתורה מברכת כי לא יצטרכו טעם, שהפירות שלהם יאכלו, שהוא בדומה לעץ החרובין של רשב"י, שלא ירצו שום טעם בעוה"ז מלבד בעסק בתורה ובמצוות, לבאר שזה היה החילוק למצבו של רשב"י קודם שנכנס למערה, שאז היתה אכילתו 'פת במלח ומים במשורה', כמבואר בשבת שם שהיתה אשתו שולחת לו כל יום **'ריפתא וכוזא דמיא'**, אבל אח"כ במערה היה לו עץ חרובין, והוא בחינה אחרת, ואפשר שזה הבחינה של בשעת הלימוד עצמו, שנמצא ממש דלעת"ל, [וזהו בחינת רחב"ד כנזכר], ודו"ק.

המן שהתחיל לירד בח"י באיר הוא בחינת מאכל עולם הבא הנ"ל

וכן יש לפרש בזה הא דכתב החת"ס (יו"ד סימן רל"ג), להוכיח כי יום ח"י באייר (יום ל"ג בעומר), הוא יום ירידת המן, שהרי כשיצאו ממצרים לקחו עמם שיירי מצה מליל ט"ו, וזה היה מזונם עד שהתחיל לירד המן, וכנודע כל זה

מהפסוקים, והאריך להוכיח ממד"ר דהשיירי מצה נגמרו להם בט"ו אייר, ואח"כ הלכו ג' ימים בלא לחם, ורק ביום השלישי ירד להם המן, והיה זה ביום ח"י באייר עיי"ש לא.

ונראה זה שיצא בל"ג בעומר שהוא לא בכדי, אלא אדרבה זה גופא שייך לבחינה המתעוררת ביום זה, שביום זה של ל"ג בעומר שייך לחיות בזה העולם את בחינת ה'בן עולם הבא', [וכמבואר בהאריז"ל שביום זה דוקא עלה רשב"י לגדולה, וזהו יום שמחתו עיין לקמן], והיא גופא סגולת היום שהרי המן היה מאכל של עולם הבא כפי שקוראת לו התורה 'לחם מן השמים' וכמבואר ביומא (ע"ה): לחם אבירים אכל איש לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו דברי רבי עקיבא, וזהו הטעם שאוכלין אותו בשב"ק ג' סעודות דילפינן מפרשת המן, כיון ששבת הוא בחינת אכילה של עולם הבא, ועיין ברמב"ן (שמות ט"ז, ו), וז"ל, ואמרו במכילתא היום אין אתם מוצאים אותו אבל אתם מוצאים אותו לעולם הבא. וזה יסבול שני פירושים, שנאמר שיהיה בבני העולם הבא מי שלא הגיעה מעלתם ליהנות תמיד מזיו השכינה, ויהיה קיומם בדבר המתגשם מן הזיו ההוא, כמעלת דור המדבר שהשיגו לזיו השכינה בים, כמו שאמרו ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא, ומאותה שעה נתעלית נפשם להתקיים בתולדותיו שהוא המן, ויותר נכון שרמז הכתוב לדברי ר' אלעזר בן חסמא במלת היום שבני העולם הבא יהיה קיומם ביסוד המן שהוא הזיו העליון, כמו שאמרו אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם והן נהנין מזיו השכינה, ובני העולם הבא יתקיימו בהנאתן מזיו השכינה בהדבקים בו בעטרה שבראשם. והעטרה היא המדה הנקראת כן שאמר בה הכתוב יהיה ה' צבאות לעטרת צבי, ובה נאמר בעטרה שעטרה לו אמו. ורמזו על קיום בני העולם הבא, ורמזו על עיקר המן, ואמר הכתוב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח, וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו, לחם אבירים אכל איש, וכן אמר ולחם שמים ישביעם שנראה מזה שיהיה הדגן הזה בשמים והורידו להם בפתחת דלתיו, והוא מה שפירשתי שנתגשם האור, כי באור העליון יאמר הכתוב כלשון הזה נפתחו השמים ואראה

לא. ולפי דאי' במדרש שמיום שכלה החררה שהוציאו ממצרי' הלכו ג' ימים בלא לחם ואח"כ ירד המן א"כ הי' הורדת המן ביום ל"ג בעומר וראוי' לעשות לזה זכר טוב.

מראות אלקים. או שכבר היה בשמים, כמאמרם שנברא בין השמשות, ע"כ, ומבואר שענין אכילת המן שייך לבחינת עוה"ב

וע"ע מש"כ בזה האלשיך עיי"ש, וביותר שייך אכילת מן ללימוד התורה וכמו שאמרו לא נתנה תורה אלא לאוכל המן, וממילא שייך בחינה זו לרשב"י והנה עיין בהקדמת הש"ש ד"ה וזאת, שהביא מחז"ל שע"י המן יכלו לעסוק בתורה, וז"ל, גם המן שאכלו במדבר היה לכוונה זו, כמ"ש בספר המגיד לב"י, שהמן שאכלו ישראל היה הכרחי לקבל התורה בלי שום בחירה. ובילקוט ראובני פרשת בשלח, וז"ל, יפיה גי' קצ"ה, הוא שר התורה, הוא המטיר המן לישראל והם אמרו נפשנו קצ"ה, להודיע שקצו ומאסו במן ובתורה ע"ש. וזה היה להם הכרח לקבל תורה, כי המן בא משר התורה והוא לחם אבירים שמלאכי השרת נזונין. שוב לא היה להם שום נטיה ותאוה חומרית, רק תקוע היה בלבם אהבת התורה והמצות, וזה נשאר לדורות למשכילים, אשר עליהם נאמר אדם כי ימות באהל, ע"כ, ולכאן' מבואר שמי שלומד תורה באופן הזה הרי הם ראוי אוכל שהוא כמלאכים.

על תורתו של רשב"י שנבחינה של עולם הבא אפשר להבטיח כי לא תשתכח התורה

איתא בשבת (קל"ח:), תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שנאמר הנה ימים באים נאם ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמע את דברי ה' וכתוב ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו וכו' רבי שמעון בן יוחי אומר חס ושלוש שתשתכח תורה מישראל שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו וכו', עיי"ש.

ונראה לבאר לפי מש"כ הא דדוקא רשב"י מכח התחברותו לתורה וגילויי התורה שגילה מכח גודל עמלותו על התורה יכל לקחת אחריות ולדרוש כן כי בהכרח התורה לא תשכח באופן הזה² [וכפי שהארין בביאור דבר זה באדיר במרום בהקדמה מדף י"ב והלאה, ובפרט ענין הבריחה ויציאה עיי"ש ודו"ק ל³].

לב. ועוד יש לבאר בזה עפ"י דברי העץ חיים שכתב שמי שזוכה שדוחה מוחין דקטנות למטה לבי"ע אין אצלו שום שכחה, וכו' וי"ל שזה היה אצל רשב"י.

ועוד יבואר עפ"י מה שנאריך להראות כי תורת של רשב"י היא בבחינת תורת עולם הבא, ושם אין שליטה לשכחה, עיי"ש לד.



לג. וז"ל ספר אדיר במרום ח"ב - מאמר ביאור ז' מלכין - וזה גרם חולשת כח התורה, כי זהו המתנגד אליה דוקא, ובסוף נשתכחה תורה מישראל. וה"ס אצלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש, כי גזלו התורה ונשתכחה מישראל. והוא ממש סוד סתימת מעיינות החכמה של משה: וכדי לתקן זה, הוצרכו הצדיקים לקבל יסורין, בסוד סובלי חולאים, ומשה על כלם - אכן, חליינו הוא נשא. ואז נעלמו השדים, בסוד, ושדים אין לה, כי כל האהבה בא רק בסוד התורה, וז"ס אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, שה"ס וחפץ ה' בידו יצלת, שנאמר למשה. וה"ס היד הזאת שזכרנו. וה"ס בת עמי כאכזר, כנ"ל. ועיי"ז קשר הרשעים סוף סוף נפרד. וזהו, הדד בן בדד המכה את מדין בשדה מואב, כי [צמיקת] הדדים עשוי להכרית זה הקשר הרע. אך מזה באים אח"כ יסורין לצדיקים, בסוד צדיק ורע לו, בסוד מזל שעה גורם. וזהו ושם עירו עוית. כאן הוקבע ענין מזל השעה, שאינו הולך לפי [ה]משפט השכר והעונש. ולכן נקרא עוית, כמו עיוות משפט. והוא ענין עשוי לתקן הקלקול הנ"ל לד. בזה רשב"י לשיטתו דחי את העתיד כבר בהוה עתה ובדרך דרוש יש לפרש מעין זה את שיטת רשב"י שסובר כי כל העומד לקצור כקצור דמי (שבועות מ"ב:), ובזה יש לבאר גם את שיטתו בסוף פ"ד דשקלים, דנחלקו שם ר"ש וסתמא דמשנה אי מקבלין מיד את מעותיהם של אלו המביאים את המעות לקנות את סולת המנחות או דרק אחר שקרבו הנכסים אך רשב"י סובר דאין חוששין שמא יפסלו כיון שכהנים זריזים הם.

ויש לפרש שלשיטתו אזיל שכל העומד לקרות כאילו קרה, וממילא הוא תמיד רואה את סוף הדבר כאילו הוא כבר קרה, וכן לגבי הנכסים סובר הוא דאנו רואים את המצב כאילו כבר נקרבו הנכסים וממילא אפשר לקחת את הכסף מהם.

וזהו כשיטתו הנ"ל דהיה חי כאן בעולם הזה כבבחינה של בן עולם הבא, והיה חי כבר את המציאות של מחר לקבל שכרם.



מאמר ה'

אדרא זוטא - בפטירת רשב"י נתגלה בעוה"ז בחינת ה'עולם הבא'



אדרא הנה יש שני מדרשות בזוה"ק שנקראים 'אידרא' האידרא רבה (בפרשת נשא) והאידרא זוטא (בפרשת האזינו) והנה באידרות נתגלו סודות עצומים, והאידרא רבה הוא מה שגילה רשב"י כשחלה, והאדרא זוטא הוא מה שגילה רשב"י לפני פטירתו.

והנה השם אדרא הוא שמות המאמרים האלו, כלשון הזוה"ק (בשלה ס"א ב') **דבעא קודשא בריך הוא לזכאה לך ואכריזו עלך זמין הוא רבי** (ויקרא ע"ט א', וקמ"ד א') **ייסא לסלקא רוחיה ולא תקשרא בחד אדרא קדישא דזמינין חברייא לאתערא בארעא**. [שהקב"ה רצה לזכות אותך והכריזו עליך בשמים, מוזמן הוא ר' ייסא להעלות רוחו ולהתקשר ביחד באדרא קדישא שמזומנים החברים להעיר בארץ].

ופירוש אדרא - יש אומרים שהוא תרגום של גורן (עי' במדבר י"ח, כ"ז) וברמ"ק בביאורו אור יקר כתב שהוא לשון בית, ויש אומרים שהוא לשון עגול, ובתחילה לימד ה'אדרה רבה' (בפרשת נשא) ושם גילה סודות התורה, ואח"כ באדרא זוטא גילה את תיקוני או"א (כמובא בזוה"ק בפרשת האזינו) ואמר שאינו יכול לעזוב העולם ללא שילמד דברים אלו.

והא שנקרא 'רבא זוטא' נראה לבאר עפ"י מש"כ התוס' (כתובות ק"ו). בביאור הא דיש תנא דבי אליהו רבא, ויש תדב"א זוטא, וז"ל, והיינו דאמרינן סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא - א"ר לפי שהפסיק בלמודו לרב ענן חלקו לשני סדרים, ובפעם ראשון למד ממנו יותר מן הארבע ידות קרי לראשון סדר אליהו רבה, ולבתרא קרי זוטא, וא"כ כאן נמי י"ל שהאידרא רבה הוא יותר גדול.

מי היו העשרה שהשתתפו באדרא

והנה באדרא היו לפניו ששה מתלמידיו, כדאיתא התם והם ר"א בנו, ור' אבא [שהוא כתב את כל דבריו], ר' יהודה ור' יוסי ור' חייא, ורבי יצחק, ואח"כ ר' המנונא סבא, ור' פנחס בן יאיר, ועוד אחד, וכך היו איתו סה"כ עשרה, וכמבואר שם בריש האדרא, ולכאוו' זה היה יחד עם רשב"י בעצמו, ועיין.

ועיין בשער הגלגולים (הקדמה כ"ו), שנסתפק בזה מי היו אלו שהשלימו שם למניין העשרה, וז"ל, והעשרה חסדים דאו"א, הם לבושי הנשמות של עשרה תלמידי הרשב"י ע"ה, הנזכר בזהר ובאדרא רבא קדישא, ובספר התקונין, והם, ר"א בנו, ור' אבא, ור' יהודה, ור' יצחק וכו'. [הגהה - אמר שמואל, צ"ע בדברי מורינו ז"ל, שהרי תלמידי הרשב"י ע"ה, לא היו זולתי תשעה בלבד, כאשר נזכרו בתחלת האדרא רבא דף קכ"ז ע"ב, וז"ל, תנא אתמנו חבריא קמיה דר"ש, ואשתכחו, ר"א בריה א', ר' אבא ב', ר' יהודה ג', ר"י בר יעקב ד', ר' יצחק ה', ר' חזקיה בר רב ו', ר' חייא ז', ר' יוסי ח', ר' ייסא ט', וכו'. ועוד איתא בסוף האדרא דף קמ"ד ע"ב, וז"ל, והוו קראו להו ר"ש, שבעה אנן עיני ה', דכתיב שבעה אלה עיני ה', ועלן אתמר. א"ר אבא, אנן שתא בוציני, דנהרן משביעאה, אנת הוא שביעאה דכלא, ודא הוא בתר דמיתו אינהו תלתא. הרי מפורש שאינם כי אם ט' בלבד, ואם לומר שמא עם רשב"י הם עשרה כאמור, גם זה לא יתכן, שמורינו ז"ל כבר כתב, שרשב"י עצמו הוא בחי' היסוד עצמו, ואינו מכלל העשרה חסדים וצ"ע. ואולי נוכל לדחוק עצמנו ולתרין, שמונה עמהם את ר' ייסא זוטא, אשר נתחבר אח"כ עמהם, כמו שא"ל ר' אבא ע"ה, יתיר תהא מר' ייסא חברנא וכו', עוד איתא בפרשת תרומה סעד לדברינו, וז"ל, ואנא מאן יהיב לי וכו', כ"ש אנא למהוי בינייהו בדף קנ"ד ע"א א"כ מכאן סעד לדברי, כי רב ייסא השלים מנין עשרה, מלבד הרשב"י ע"ה כנלע"ד]. ולהיותם בחי' חסדים, לא הוצרכו ליהרג, לפי שאין הקליפות נאחזות בהם. ואמנם השלשה חברים שמתו באדרא רבא קדישא, שהם, ר' יוסי בר יעקב, ור' חזקיה, ור' ייסא, הם היו בחי' שלשה חסדים של אימא המגולים, המתפשטים בתנ"ה של ז"א, כי אלו הם העולות למעלה להאיר בזעיר אנפין כמבואר אצלינו ולכן שלשה חברים ההם נסתלקו אז, ועלו למעלה:

ועיין בסוף האדרא שמבואר ששלושה מהם מתו בנשיקה [ר' יוסי ור' חזקיה

ור' ייסא], וע"ע שם דאליהו לא בא משום שהלך להציל את ר' המנונא סבא וחבריו, וע"ע שם שר' פנחס בן יאיר נכתר בח' כתרים, ואליהו הלך איתו בכל אותם הנהרות וכו', ובחר מקום בגן עדן וכו', וא"כ כאן מתחילה רק ז' ועוד ג', וצ"ב מיהו היה העשירי או היינו אליהו, או שזה היה בחינת השכינה, ועי' וצ"ב.

לא סיים המילה 'חיים'

והנה האידרא זוטא, שנכתב ביום פטירת רשב"י, מסיים היאך היתה סדר פטירתו והכי איתא התם "וההוא חסד עייל לקדש הקדשים [מכח החסדים הנמשכים, נכנס היסוד אל יסוד דנוק' למתק הגבורות בכח החסדים] **זכתיב כי שם** [ביסוד דנוק'] **צוה הוי"ה [ז"א] את הברכה חיים** [החסדים הנמשכים מהמוחין העליונים] **עד העולם** [נוק']. **א"ר אבא לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים** [לא הספיק הנר הקדוש לומר מילת חיים ולסיים הפסוק] **עד דאשתכחו מלוי** [שנשקטו דבריו במילת הברכה]. **ואנא כתבנא** [ואני כתבתי מעצמי את המשך הפסוק לעיל] **סברנא למכתב טפי** [ורציתי לכתוב עוד, כי לא יד שנסתלק ר"ש] **ולא שמענא** [ולא שמעתי עוד] **ולא זקיפנא רישא דנהורא הוה סגי ולא הוה יכילנא לאסתכלא** [ולא הרמתי ראשי לראות כי האור היה גדול מאוד ולא יכולתי לראות] **אדהכי אזדעזענא שמענא קלא דקארי ואמר** [בתוך כך נזדעזעתי ששמעתי קול עליון מודיע מעלת ר"ש] **ארך ימים ושנות חיים וגו', שמענא קלא אחרא** [ושמעתי קול אחר] **חיים שאל ממך וגו', עיי"ש**.

ונראה לבאר כי הטעם שסיים במילים 'כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם' היינו שה' בחר לו מקום ששם הוא השפיע את 'הברכה' שזה שפעו העליון [מלשון בריכה כידוע], ומשם יומשכו 'חיים', ורשב"י כשאמר את המילה 'הברכה' נפטר, ולא אמר את המילה 'חיים'.

ויש לפרש כי אם היה אומר את המילה "חיים" לא היה נפטר, וזה האש שהוא העביר הלאה בפטירתו, שעניינו חיים עד העולם

**השכינה פרשה את בקשת ר"ש כי ה'חיים' והברכה
הוא עד עולם בבחינת עולם הבא**

וממשיך האידרא כי אח"כ הם שמעו בת קול שמכריזה ואומרת **כי אורך ימים ושנות חיים', 'חיים שאל ממך נתת לו'.**

ונראה לבאר כי הבת קול באה לפרש את מה שר"ש ביקש לומר שה' יצוה את הברכה, ופירשה השכינה בבת קול שיצאה ש'חיים עד העולם' אותו חיים שביקש ר' שמעון שמור לו כי 'אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לך' וזהו 'חיים עד העולם' שבקש כי החיים אצלו לא מתבטלים לעולם מאחר והם חיים של בחינת עולם הבא.

ונראה לבאר הנך קראי של 'אורך ימים ושנות חיים' ושל חיים שאל ממך נתת לו' על פי הא דאיתא בעירובין (נ"ד:), רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני וגמר, כלומר לימדו ארבע מאות פעמים עד שהבין התלמיד, יומא חד בעיזה למלתא דמצוה, ביקשו את רבי פרידא להתעסק בדבר מצוה מחוץ לביהמ"ד, תנא ליה ולא גמר, ועדיין לא הצליח התלמיד להבין. אמר ליה האיזנא מאי שנא, עכשיו מדוע אינך מבין אמר ליה, מדהיא שעתא דאמרו ליה למר איכא מילתא דמצוה, אסחאי לדעתאי, מאז שאמרו לרב שיש דבר מצוה לעשות הסחתי את דעתי מלימודי, וכל שעתא אמינא השתא קאי מר השתא קאי מר, אמר ליה הב דעתך ואתני לך, הדר תנא ליה ארבע מאה זימני [אחריני], למד עמו ד' מאות פעמים אחרים, נפקא בת קלא ואמרה ליה, מה אתה מעדיף בשכרך - ניחא לך דליספו לך ארבע מאה שני, האם תרצה שיוסיפו לך ארבע מאה שנים, או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי, או שתזכו אתה וכל הדור שלך לעוה"ב, אמר דניזכו אנא ודריי לעלמא דאתי, אמר שיזכו אני ודורי לעוה"ב אמר להן הקדוש ברוך הוא תנו לו זו זו, ונראה שב' בחינות שהציעו לו בשכרו, עוה"ב או אריכות ימים, הם בעצם הנך ב' דברים של 'חיים' המוזכרים בקראי 'כי ארך ימים' היינו אריכות ימים לעוה"ב, כמבואר בסוף חולין, שאריכות ימים מתפרשת לעוה"ב, ו'שנות חיים' היינו שנות חיים בעוה"ז (עי' שבת ק"ה:), [ולכא' ב' אלו הם ארך ימים בימינה, ובשמאלה עשר וכבוד], וזה מה שמבטיחו קרא יוסיפו לך - גם לבני דורו, ומאחר ש'חיים שאל' שבקש עוה"ב 'נתת לו' פי' שניהם גם אריכות ימים וגם שנות חיים.

ב' פסוקי החיים שהכריזה הבת קול כנגד התורה והעבודה

ועוד נראה לבאר באופן אחר מה שהבת קול הכריזה ב' פסוקים על החיים, שיזכה אליהם רשב"י, דכל פסוק מכוון כנגד דבר אחר, דהנה ביאר המהר"ל

בספרו נתיבות עולם (נתיב התורה - פרק יב) כי הטעם שבל"ג בעומר פסקה המיתה מהתלמידים שלא נהגו כבוד זה בזה, משום שביום זה נמשכים 'חיים' חדשים מכח התורה לעולם, וז"ל, ומתו גם כן שלשים ושנים ימים כמנין כבוד דהוא ל"ב, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, ובל"ג בעומר שהוא י"ח אייר פסקו. כי אייר מספרו אר"ך וי"ח בחודש שהוא חי דהיינו אר"ך ח"י, באותו יום פסקו מלמות כי התורה היא ארך חי בימינה, וכאשר קבלו עונשם כמספר כבוד אז חזר להם מיום י"ח אייר שהוא כמספר ארך חי אריכת ימים, שנאמר בתורה (שם) אורך ימים בימינה. ע"כ. ונראה כי היה גם בחינת המשכת חיים מעמוד העבודה שעליו העולם עומד, וכפי שכתב החת"ס (ריש פרשת תזריע, יובא להלן), כי ל"ג בעומר הוא כנגד סיום ימי טהרתה של האשה שיכולה היא עתה להביא קרבן יולדת, וממילא יש לומר שגם עמוד העבודה נתקן ע"י רשב"י^{לה}.

וממילא יש לבאר דהחיים האלו שהומשכו עתה, צריכים לבוא גם מבחינת התורה וגם מבחינת העבודה, ויש לפרש דכנגדם באו שני הפסוקים האלו, דכנגד המשכת החיים מהתורה אמרה הבת קול אורך ימים ושנות חיים וכו', שהפסוק הזה מדבר על התורה כדכתיב שם בני תורת אל תשכח ומצותי יצר לבך: כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך.

וכנגד המשכת החיים מבחינת העבודה אמרה הבת קול את הפסוק השני חיים שאל ממך נתתה לו ארך ימים ועד, ויש לדקדק שזה הולך על חלק העבודה, וכמו שהקדים הכתוב לפני זה תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה. שזה מדבר על התפילה שהיא כנגד הקרבנות.

וי"ל שכל זה נכלל בהא דכ' כי שם צוה ה' את הברכה, שהברכה היא 'חיים עד העולם' שכולל בחינות אלו.

ויש לומר כי המצב הזה של בחינת עולם הבא נשמר לעולם ועד ליום פטירתו, שכל אחד יכול להתחבר לבחינה זו של 'חיים', ובפרט במקום קבורתו ששם נמצא הבחינה הזו שהשכינה מצוה את הברכה של חיים עד העולם, במה

לה. וכפי שיובא להלן בנספח על דרך הסוד גם מדברי האריז"ל בשער המצוות בריש פרשת תזריע.

שהיא אומרת אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך, ו'חיים שאל ממך נתת לו'.

**היאך יתכן שפטירתו היתה מתוך דברי תורה,
להיפך מדוד המלך ורבה, וד' חסדא וד' חייא**

הנה באיזרא זוטא אופן פטירתו של רשב"י שהיה מתוך דברי תורה, וז"ל "א"ר אבא לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים עד דאשתכחו מלוי ואנא כתבנא סברנא למכתב טפי ולא שמענא ולא זקיפנא רישא דנהורא הוה סגי ולא הוה יכילנא לאסתכלא אדהכי אזדעזענא שמענא קלא דקארי ואמר ארך ימים ושנות חיים וגו', שמענא קלא אחרא חיים שאל ממך וגו'. וכמו שהבאנו התרגום לעיל.

ולכאוו צ"ב, היאך יתכן שמלאך המות ישלוט בו, שימות מתוך דברי תורה, הרי מבואר בשבת (ל"א:) בעובדא של דוד המלך כי אדרבה שכל זמן שהיה עוסק בתורה, מלאך המות לא היה יכול לשלוט עליו, וכמבואר שם כמה טצדקי שניסה לעשות בשביל ליטול את נשמתו.

וכן מבואר אצל רבה בר נחמני (בב"מ פ"ו.) שהובא שם באריכות היאך היו צריכים משמים לסובב כדי שימאס בחייו ויסכים למסור נפשו מרצונו הטוב, כיון שהיה עוסק בתורה חרבו של מלאך המות לא יכלה לשלוט בו צריך.

וכן מובא במו"ק (כ"ה.) על ר' חסדא, דאיתא התם רב חסדא היה עוסק בתורה, ולא היה יכול מלאך המוות, לגשת אליו כיון שלא פסק מדברי תורה לרגע, והתורה מגינה ממלאך המוות, מה עשה המלאך עלה על עץ ארז שהיה בסמוך לבית מדרשו של רב חסדא, ונשבר הארז בקול נפץ עז לרגע קט שתק רב חסדא מעוצמת קול הארז שפקע, ואז יכול היה המלאך ליטול את נשמתו והמיתו, וכן מבואר בעובדא דר' חייא שלא היה מלאך המות לשלטו עד שבקש ממנו כעני בפתח שיתן לו נשמתו, עיי"ש.

ויש לומר שכל זה שצריך לבטל מת"ת אינו אלא דווקא במיתה שבאה ע"י מלאך המות שכל שליטתו אינו אלא במקום של ביטול תורה, [שהוא בחינת זבוב ששולט כשאין ישראל עוסקים בתורה].

אכן יש עוד בחינה של מיתה שזה נקרא מיתת נשיקה, בחינת מיתה זו אדרבה שייך ביותר רק כשעוסק בתורה ומתוך דביקות וקירבה להקב"ה,

וכמובא באוה"ח ריש פרשת אחרי, ד"ה וימותו, וז"ל, "ואומרו וימותו בתוספות וא"ו, רמז הכתוב הפלאת חיבת הצדיקים, שהגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות עד כלות נפשותם מהם והבן ובחינה זו אין מכיר איכותה, והיא מושללת ההכרה, לא מפי מין האנושי, ולא מפי כתבו, ולא תושג בהשערות מושכל הגשם, ולמשיג חלק מהשגה זו תבדיל ממנו המונע אותו מהתקבל ותכירוהו על ידי סימניה כי זה הפכה מנגדת שונאיה ותפעול בו פעולה רשומה לשלול ממנו כח המונעו והמקימו, ולפעמים תמאסו הנפש ותריבהו מריבה גדולה והוא סוד הוללות הנביאים, ולכשתרבה בחינה זו בפנימיותו תגעל הנפש את הבשר ויצתה מעמה ושבה אל בית אביה. ואודיע למתבונן בפנימיות השכלת המושכל, שהשכלת ההשכל תשכיל ההשכלות, ובהשכל בהשכלתו, ישכיל, שמושכל מושלל ההשכל, וכשישכיל בהערת עצמו, ולא עצמו, ישכיל, שהמושכל מושכל ממושכל, בלתי מושכל מהשכל, והשכילו למשכילים ביחוד, השכלתו בסוד נשמה לנשמתו. ואז מותריו יהיו עטרי מלכים וכסאם. וכי יש חיים לחיים שעליהם אמר משה ובחרת בחיים בית המודעות, ושוללת חיים הנשתוים בהרגש הכללי, ויברך ברוך אלהים חיים אשר סגל סגולה זו לסגולתו". וכנראה שמיתת רשב"י היה באופן זה של מיתת נשיקה, וכמבואר בזוה"ק שם, ובזה א"ש שפטירתו היתה מתוך דברי תורה ממש, כיון שהיה במיתת נשיקה, שהיא ע"י השכינה בעצמה, הרי שאדרבה אין שייך למנוע אותה, כי נשיקה זו היא ע"י דביקות בקב"ה בכבודו ובעצמו, ואינה תלויה כלל באחרים, וממילא יכול למות בכל אופן, ובפרט בקירבה ע"י לימוד התורה^{לו}.

תורה שנאמרה בשעת פטירה היא בשמים

דאיתא בב"מ (פ"ו.) קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא [שהדין הוא בנגע] אם בהרת קודמת לשער לבן טמא [אבל] אם שער לבן קודם לבהרת טהור, [והנה מה הדין כשיש] ספק [איזה מהם קודם] הקדוש ברוך הוא אומר טהור, וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח [מי יכריע במחלוקת זה] נוכח

לו. ועי' מה שביארנו בליקוטי נ"י בפרשת האזינו הטעם שנאמר אצל פטירת משה רבינו 'וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה

רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, שדרו שליחא בתריה [כדי להביאו שישאלוהו] לא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה, אדהכי נשב זיקא ואויש ביני קני [שהיה רעש וקולות מבין הקנים] סבר גונדא דפרשי הוא אמר תינח נפשיה דהווא גברא ולא ימסר בידא דמלכותא, כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור, יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהור.

והנה עיין ברמב"ם (הל' טומאת צרעת פ"ב ה"ט) שפסק שספק קודם השער לבן שהוא טמא, ולכאוף זה דלא כקב"ה ודלא כרבה, ועי' בכס"מ שם, וז"ל, ואע"ג דבפרק הפועלים אמרינן דקב"ה אמר טהור, לא בשמים היא [פירוש תורה לאו בשמים ולא פוסקים כמותו], ואע"ג דאמרינן מאן נוכח רבה בר נחמני ואיהו אמר טהור ויצתה נשמתו בטהרה [והרי אין זה תורה של שמים אלא בעולם הזה], י"ל דכיון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים היא, ואינו כדאי להוציא מכלל שבידינו דהלכה כת"ק, עכ"ל.

ומבואר מזה דבשעת פטירת האדם מן העולם אינו נחשב שנמצא בעוה"ז, אלא נחשב כבר שהוא בשמים, וכן משמע בסנהדרין (י"א.), בהא דהלל הקטן, עיי"ש, וכן עי' תוס' סוף מנחות (ק"ט:) בהא דר' קלונימוס אמר בשעת פטירתו וכו', ולכאוף א"כ גם אצל רשב"י תורתו של שעת פטירתו, וזה בחינת תורה שהיא מן השמים.

אכן נראה דמכל מקום שייך תורה זו לדידן ג"כ, דשאני פטירת רשב"י ששם ירד השכינה וכל הפמליא של מעלה כאן לעולם, וא"כ השמים נמצא כאן, וכמו שיבואר לקמן בענין פטירת רשב"י, ודוקא לבחינה זו יש להתחבר קודם פטירת רשב"י ובפרט במקום מנוחתו.

**דזוקא אצל רשב"י נאמר כי התפילה אינה אלא חיי שעה
כלפי חיי עולם של התורה**

איתא בשבת (י"א.) חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחי וחבריו שתורתן אומנותן אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה.

ופשט דברי הגמ' צ"ב, היאך יתכן שרשב"י שידע את גודל מעלתה של התפילה לא התפלל, והרי פשיטא שאין התפילה לצרכי האדם הפרטי, וכפי שהאריך בזה בנפש החיים (שער ב' פ"א) שהתפילה היא לא לאדם עצמו אלא לכבודו יתברך, וא"כ צריך להבין פשר הדבר שרשב"י לא התפלל.

אכן תפילה היא בשביל עוה"ז משא"כ התורה, ובפרט באופן שהיה תורתו אומנתו הוא בחינה של עולם הבא, ומי שנמצא בבחינה של עוה"ב, ענייני עוה"ז הם מבחינה של דברים בטלים שהרי עוה"ז אינו לעולם ועומד להתבטל וממילא נחשב כדבר בטל, שעתיד להתבטל.

וכמו שמבואר בירושלמי שהתפילה נקראת 'דברים בטלים', מעין מה שנתבאר לעיל אצל ר' עקיבא, כי הצלת כל כלל ישראל נחשב ל'דברים בטלים' ביחס לעסק בתורה.

וז"ל הירושלמי (פ"א ה"ב) רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי^ל, כגון אנו שעוסקים בתלמוד תורה אפילו לקרית שמע אין אנו מפסיקין וכו' רבי שמעון בן יוחאי כדעתיה דרשב"י אמר אלו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאתיהבת תורה לישראל הוינא מתבעי קומי רחמנא דיתברי לבר נשא תרין פומין חד דהוי לעי באוריתא וחד דעבד ליה כל צורכיה, [שרשב"י היה אומר אם היה עומד על הר סיני בזמן קבלת התורה היה מבקש מהקב"ה שיברא לו שתי פיות אחד כדי שיהא עוסק בתורה ואחד שיעשה בו כל צרכיו], ע"כ, מבואר שמאחר שישראל קבלו התורה, ישנו אפשרות להיות מחובר לעולם הבא עולם הנצח, היה מבקש שיהיה לו פה אחר בשביל צרכיו דהינו תפילה [כדמוכח שם] שאותו פה של עולם הבא אין ראוי שיבקשו בו צרכיו שהם של עולם הזה [היינו ר' שמעון לשיטתיה].

והטעם הוא שתפילה נקרא דברים בטלים, למרות שעניינו הוא העמידה לפני המלך, אעפ"כ כיון שסו"ס הוא שייך לענייני עוה"ז, שכל כולו נקרא 'חיי שעה', שהרי למחר כבר הכל בטל ואינו קיים, לכן נקרא 'דברים בטלים' ילח.

לז. כאן מוכח שר' יוחנן בשם רשב"י, היינו ר"ש בן יוחאי עיין מש"כ במק"א דהרבה מקומות היינו ר"ש בן יהוצדק וצ"ב.
 לח. ונראה לציין כאן מה שכתב הבן יהודע אהא דאיתא בסנהדרין (צ"ט):.

ובזה יש לפרש את דברי רשב"י הנ"ל שאמר שלא היה ראוי לדבר אפילו דיבורי תפילה, בפה שלומדים בו תורה, והיינו דס"ל לשיטתו שצריך האדם שתהיה תורתו אמונתו, כשיש לו ברירה או תורה או תפילה.

ישוב קושיית התוס' דמצינו שרשב"י בן התפלל

אלא שכבר עמדו הראשונים דהא מבואר בסוגיא בשבת (ל"ג:), שכן היו מתפללים, דאיתא התם בעידן צלויי לביש ומכסי כו', [פי' דרשב"י ובנו ר"א היו מתלבשים בבגדיהם בעת התפילה], ובתוס' שם כתבו וז"ל כגון רבי שמעון בן יוחי וחבריו - והא דאמר לקמן כי הוה מטי עידן צלויי לביש ומכסי ומצלי [פי' וא"כ קשה דהרי רשב"י ס"ל דמי שתורתו אומנתו פטור מתפילה, וא"כ אמאי היה מפסיק מלימודו כדי להתפלל, ומתרץ תוס'] ההוא מצלי היינו ק"ש, ע"כ, [ולכאו' מבואר מתוס' דלא כהירושלמי הנזכר, שר"ש פוטר גם מקר"ש, אלא כמשנה לפנינו].

ולפ"ז עולה חידוש כי גם על קריאת שמע, יש את המצוה של 'הכון לקראת אלקיך ישראל', והיינו להתכונן לתפילה, כי הרי זהו מה שרשב"י עשה שם, וכמבואר שם בדברי המהרש"א, וז"ל, לאו משום שלא יהא לבו רואה את הערוה, דהא מכסי בחול הוה כפרש"י, אלא משום הכון לקראת אלקיך וגו', כדאמרין בפ"ק, וק"ל, ע"כ. ולכאו' לא מצינו 'הכון' בקריאת שמע אלא רק בתפילה, וצ"ב לט.

לט. ואפשר דהרי באחד מכוונים זיווג של או"א, באופן של פנים, וא"כ זה עצמו נחשב כעומד בפני המלך, ושפיר צריך 'הכון' ודו"ק.

וע"ע תירוצים בראשונים. ובהגהות רא"מ הורויץ (י"א.), וז"ל, 'ההוא מצלי היינו ק"ש צע"ג. [ולכאו' כוונתו משום שלא מצינו 'הכון' לקר"ש] ולו"ד ה"א בכאן דמפסיק לק"ש מחויב גם להתפלל ולא אמרה המשנה אלא בתפלת מנחה'.

ובעיקר מש"כ התוס' דתפילה היינו קריאת שמע, עי' מש"כ ריש ברכות לבאר בדברי רש"י שם ועי' תוס' שם, ולתוס' י"ל דצריך ג' פרשיות שזה צורת קר"ש, עיי"ש.

ועי' בצ"ח ברכות (כ"א), אהא דר' יהודה שיצא ידי תפילה בקר"ש, ועיין כס"מ בפ"ב מהל' תפילה ה"ט שכתב דלא היה, עיי"ש, כרשב"י, ועיין ר"ה (ל"ה), ורמב"ן עשה ה' ועיין מש"כ המג"א שר"י מקצר, ועיין מש"כ בגליון ר"ה שם.

ועיין שו"ת הרשב"א בשני מקומות, ועיי"ש לבאר לרש"י שיש דין תפילה בקר"ש וזה צריך ג' פרשיות, ועיין תוס' ברכות (ג.), דמלכות בשמונ"ע במעריב ערבים, וא"כ שפיר כאן כתבו שקר"ש נקרא תפילה, ואכן תוס' שם חילקו, ע"כ.

ולולא דברי התוס' היה נראה ליישב באופן אחר, דהנה עיין לקמן (ל"ג:), דמבואר שם שנעשה לו נס כדאיתא שנברא לו חרוב ועינא דמיא, והנה זה מעשה ניסים ובפרט שהוציא פירות כל יום, ולכא' מצינו שמי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו והנה מכיון שמצינו שמנכין לו לאדם מזכויותיו כשנעשה לו נס, הרי זה סימן שאין זה רצונו יתברך שישנה הטבע [וכהא דמצינו בשבת (נ"ג:), כמה מכוער אדם זה שנשתנו עליו סדרי בראשית], והנה הא דמצינו שהתפללו על ניסים היינו כלפי אחרים ויתרו הצדיקים על שלהם כדי שאחרים ירויחו², ועכ"פ י"ל דר"ש לא רצה שיעשו לו ניסים ולא רצה להטריח הבורא.

והנה עי' במהרש"א בקידושין (כ"ט:), במעשה דאביי שדחה לרב אחא בר יעקב למקום סכנה ולא חשש להא דמנכין לו בזכויות, וז"ל המהרש"א, וי"ל דודאי סמך אביי על חסידותו, ושמתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק, ואין זה מקרי נס, וכו', ע"כ, ומבואר שאם בא שינוי הטבע על ידי תפילה אין זה נחשב נס שינכו לו מזכויותיו דזהו כח התפילה שביכלתו לשנות הטבע, וזהו מהות התפילה.

וי"ל שזה היה כונת רשב"י שהתפלל במערה, שכיון שראה שנעשה לו נס ולא רצה ליהנות ממעשה ניסים^{מא} מש"ה התפלל, וכיון שהתפלל הרי זה דבר פשוט שיכול להבראות לו חרוב ועינא דמיא, וכבר אין בו שום חסרון לרשב"י, והיינו שלא נחשב שהטריח את קונו, ומש"ה התפלל, ודו"ק.

פטור מתפילה דזוקא לרשב"י משום שלא נראה קשת בימיו

והנה נראה לומר שהא דרשב"י היה פטור מתפלה דזוקא שייך אליו שתורתו אומנתו, וענין תורתו אומנתו היינו שהיה עמל בתורה (וכמבואר במאמרים לעיל), והנה בזכות עמלו בתורה נתקיים בו אם בחוקותי תלכו וממילא ונתתי גשמיכם בעתם, ולא נראה קשת בימיו כנ"ל.

ובדרך רמז נראה דמכיון שלא נראה קשת מש"ה לא היה צריך להתפלל, והיינו דעי' בטור או"ח סי' קכ"ב, וז"ל, "והכי איתמר בהגדה אמר שמואל כל הזריז לומר ד' דברים הללו זוכה ומקבל פני שכינה עשה למען שמך עשה למען

מ. ועיין מש"כ במק"א בענין רחב"ד ששם שאני שהיה בבחינה מי שאומר לשמן וידלוק וכו' מא. וכהך עובדא שאמר לבקעה שימלא בדינרי זהב.

ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך וכן נהגתי לומר אלהי נצור עד וקלקל מחשבותם מלכנו ואלהינו ואלהי כל בשר יחד שמך בעולמך בנה עירך יסד ביתך שכלל היכלך קרב קץ ביאת משיחך פדה עמך שמח עדתך עשה למען שמך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך עשה למען מלאכי מדומים עשה למען ימינך עשה למען צדקתך עשה למענך אם לא למעננו למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו יהיו לרצון אמרי פי, ע"כ.

והיינו שחז"ל דרשו שמיום שנחרב ביהמ"ק שערי תפלה ננעלו עיין ב"מ (נ"ט.), דר"א יליף לה מדכתיב גם כי אזעק ואשוע שתם תפילתי עיי"ש, [ולכאוי' צ"ל איך סתם התפלה, והכונה כתב לקמן באיזה שם סכותה בענן לך מעבור תפלה, והיינו שהענ"ן הוא מה שסותם התפלה מלעבור], והנה שמעתי אומרים בשם החת"ס לבאר הא דכתוב ואת קשת"י נתתי בענ"ן, דקשת"י ר"ת ק'דושתך, ש'מך, ת'ורתך י'מינך.

והיינו שאפשר לבקוע את הענן ושהתפלה יכולה לעבור וזה ע"י קשת"י, ע"י שמתפלל למען קדושתך ולמען שמך למען תורתך ולמען קדושתך, באופן זה יכול התפלה לעבור, וזה מה שכתוב 'את קשת"י נתתי בענ"ן, אם התפלה הוא בכח קשת"י יכול לעבור הענ"ן, ודו"ק.

ומזה נראה לומר שמי שמוסיף בקשות פרטיות בתפילה יוסיפו לפני עשה למען שמך וכו', שזה הולך על כל התפלה, ויש כאן בקשה שכל תפלתו יהיה למען שמך, והיינו שיעבור הענ"ן ויתקבל, א"כ כ"ש שהבקשות הפרטיות צריכים שיעברו הענ"ן בכח קשת"י ודו"ק, ובפרט לפי האריז"ל שאין להפסיק בין למען יחלצון וכו' ליהיו לרצון וכו', א"כ מקומם הוא לפני עשה למען שמך וכמו שמצינו בנוסח ספרד שמוסיפין בקשות לפני עשה למען שמך, ועיין.

ונראה שמכיון שבזמן רשב"י לא היה קש"ת של כח הרע בעולם, מכיון שהיה עמל בתורה והגשמים היו בעתם, א"כ גם לא היה צריך בקשת"י דקדושה כנגדו, שהרי זה לעומת זה עשה אלקים, וזה היה מעלת לימוד התורה של רשב"י, כבחינה שהיה בזמן שביהמ"ק היה קיים (כמבואר לעיל), וא"כ לא היה ענן שהפסיק התפילות מלעבור, ולא היה דבר שסתם התפלה מלעבור, א"כ לא היה הצורך של תפלה של צדיקים מבחינת קשת"י, ודווקא משום שהיה תורתו אומנתו מש"ה היו פטורים מתפלה, ודו"ק.



מאמר ו'

בענין מכילתא דרשב"י [ודר"ע] ומכילתא דר' ישמעאל



ראינו לעיל כי התורה שבע"פ נקראה על שמו של ר' עקיבא, וביארנו כי גודל כוחו של ר"ע היה שמסר נפשו וחיו לתורה, עד כדי שעמד ודרש כי מה שנאמר א"ת ה' אלקיך תירא - הוא לרבות תלמידי חכמים, שהם מוסרים את חייהם ונפשם לתורה ולה' ונטפלים אליה, עד שראוי לירא מהם כפי שיראים מה', ולכן המידה הזו ביחוד נתגלתה אצלו היאך כל התורה שבע"פ נטפלה אליו ונקראה על שמו.

וביארנו כי כנגד משנתו וישיבתו של ר"ע ותלמידו רשב"י, היה בר פלוגתיה ר' ישמעאל, וכפי שהבאנו במה שנחלקו בברכות (לה:), וכמבואר בירושלמי שקלים (פ"ג ה"א), שכן נחלקו עליה אבות העולם ומאן נינהו אבות העולם תנא ר' יונה קומי ר' ירמיה, ר' ישמעאל ור"ע, ונראה כי הטעם שהם נקראו 'אבות העולם' הוא על דרך שנתבאר עתה, מחמת שהם היו שני הישיבות שהיו מוסרי תורה, והם דרשו כל התורה, וכפי שנבאר בס"ד.

ונבאר בס"ד שזהו יסוד הדבר שמצינו שנכתבו שני מכילתות שונות, שנקראות מכילתא דר' ישמעאל, ומכילתא דרשב"י, שהוא גם נקרא מכילתא דר' עקיבא.

בענין המכילתא דרשב"י ודר' ישמעאל

כידוע יש בידינו היום שני מכילתות, יש מכילתא דרשב"י, ומכילתא דר' ישמעאל, וגם חוברו על חלקים שונים מהתורה והינם שונים ברובם, מלבד בחלק מפרשת בשלח, ועד אמצע יתרו שהם זהים ממש שני המכילתות (חוץ כמה שנויי נוסחאות קלים ונראה שהם העתקה זה מזה).

הרמב"ם קוראו 'מכילתא דר' עקיבא'

וז"ל הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה 'וחברו חכמי המשנה חיבורים אחרים לפרש דברי התורה. רבי הושעיא תלמידו של רבינו הקדוש חיבר ביאור ספר בראשית. ורבי ישמעאל פירש מאלה שמות עד סוף התורה והוא הנקרא מכילתא. וכן ר' עקיבא חיבר מכילתא'.

ובפשטות נראה כי כוונת הרמב"ם הוא למכילתא דרשב"י, והטעם שייחס הרמב"ם מכילתא זו לר"ע, הוא משום דהא אמרו (סנהדרין פו:) שסתם שאר ספרי ר' שמעון, ואליבא דר"ע, והנה מה שקראו שאר ספרי כולל המדרשות על שאר הג' חומשים [חוץ מספרא שהוא על תורת כהנים - חומש ויקרא], שהם ספר שמות במדבר ודברים, ואף שאצלינו רגיל לקרא ספרי רק על ספר במדבר ודברים, מ"מ גם המדרש על ספר שמות נקרא ספרי, וכלול בשאר 'ספרא', וכמו שמצינו שרשב"י קורא למדרש של שמות 'ספרי', וכן מצינו בכתבי האריז"ל (דרוש ויהי נועם, בענין שש"י, עי' לקמן) שקורא למדרש שמות (מכילתא דרשב"י) בשם ספרי.

וכן הרמב"ם מזכירו בסה"מ, י"ב פעמים ציטוטים מהמכילתא שאינו מופיע אלא במכילתא דרשב"י.

וכן עי' בפירוש הרמב"ן עה"ת, שמות (י"ד ט', כ"ב י"ב), מביאו, ולמרות שבשמות (כ' ח'), כן הביא מהמכילתא דר' ישמעאל וביארה, [דאיתא התם 'ובמכילתא רבי יצחק אומר, לא תהא מונה כדרך שהאחרים מונים, אלא תהא מונה לשם שבת, ופירושה וכו', ע"כ, ועיין בלשון המכילתא דרשב"י שם שנאמר זה בלשון אחר זכור ר' יהודה בן בתירה אומר מנין שכשאתה מונה הוי מונה אחד בשבת ושני בשבת שלישי בשבת רביעי בשבת חמישי בשבת וערב שבת ת"ל זכור], מ"מ היה לו גם מכילתא דרשב"י וכו"ל.

הרשב"ם קוראו 'שאר ספרי דבי רב'

וכן מבואר ברשב"ם במסכת ב"ב (קכ"ד:) וז"ל בשאר ספרי דבי רב - ספרא דבי רב היינו תורת כהנים ברייתא של ספר ויקרא שאר ספרי דבי רב קרי למדרש של ספר במדבר מוישלחו מן המחנה עד סוף הספר אלה הדברי' כו'

ומכילתא דהיינו מדרש אלה שמות מהחדש הזה לכם עד סוף הספר כולו אקרי שאר ספרי דבי רב והיינו דאמרינן בעלמא (סנהדרין פ"ו). סתם מתני' רבי מאיר סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי רבי שמעון סתם סדר עולם ר' יוסי סתם תוספתא רבי נחמיה וכולן אליבא דר' עקיבא, הרי שיש מדרש מרשב"י על ספר שמות.

והא דאמרו שם סתם ספרי ר"ש, נראה לכאן' שהוא כמו שאומרים 'שאר ספרים' פי' שמות של במדבר ודברים שנקראים ספרי, לאפוקי מחומש ויקרא שנקרא 'ספרא' והוא אליבא דר' יהודה, [אכן רש"י סנהדרין שם לא כתב כן שכתב ספר וידבר ומשנה תורה] ולכאן' והא שקראו 'שאר ספרי' הוא לאפוקי מהמכילתא דר' ישמעאל, שזה אינו לפי ר"ע.

רש"י קוראו 'ספרי'

וכן מבואר ברש"י בשבת (קמ"ו). שקאמר למדרש שמות 'ספרי', וז"ל שם מזלייהו הוּ - בסיני, וכל שעמדו על הר סיני נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום, ואף עורים ופסחים שהיו בישראל, כדתניא בספרי. ע"כ.

ודבר זה אינו נמצא לפנינו בספרי על ספר במדבר ודברים, רק נמצא במכילתא דרשב"י, והרי שרש"י קרא למכילתא דרשב"י "ספרי".

וכן נמצא בכתבי האריז"ל עיין שער הכונות ענין ויהי נועם (ס"א ב) שהביא גם את דרשת המכילתא דרשב"י [בענין מצות זכור את יום השבת שצריך להזכיר כל יום ויום כמה הוא בשבת, עיי"ש, וכמו שהביא הרמב"ן], ועיי"ש שקראו 'ספרי', והיינו כנזכר שגם מכילתא דרשב"י הוא מ'ספרי'.

ובביאור אמאי המכילתא דרשב"י נקרא גם 'מכילתא דר' עקיבא', הוא כמו שנתבאר במאמר א', כי כל התורה שבע"פ נקראת על שמו של ר' עקיבא, וכמו שהובא שם מרשב"י בריש מגילה (ב), שהביא י"מ דמש"ה קראו רבי לר"ע ר"ע סתימתא' שכל הסתומין תלמידיו הן, כדאמר בסנהדרין (פ"ו א') דנאמר שם אמר רבי יוחנן סתם מתניתין רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי רבי שמעון וכולו סתימאי אליבא דרבי עקיבא, עכ"ל.

תנא דבי רב כנגד תנא דבי ר' ישמעאל

וכן מצינו בזבחים (מ"א:) שהיה ב' בתי מדרשות איך לדרוש הפסוקים, עיין רש"י שם ד"ה תנאי, כל ת"ר קרי תנא דבי רב וכו' ותנא דבי רבי ישמעאל - הך תנא בתרא דאמר לכל האמור בענין מתניתין דבי רבי ישמעאל היא שנשנית ונסדרה בבית מדרשו של ר' ישמעאל וסידרו בה תנאים הרבה כמו שסידרו רבי חייא ור' אושעיא, ע"כ. והיינו כמו שכתב רש"י בקידושין (מ"ז:) וז"ל אשכחתינהו לרבנן בבי רב - מצאתי התלמידים בבית המדרש, דכל היכא דמיירי בבי רב, לאו רב ממש הוא אלא בבית המדרש הוא, ע"כ. ומבואר דישי תנא דבי ר' ישמעאל ויש תנא דבית המדרש, ולכאוו' סתם ביהמ"ד היינו כר"ע דאיתא בסנהדרין (פ"ו.) כנזכר, וא"כ הם שתי הדרכים איך נדרשים הפסוקים.

ואף דאין לנו מדרש ר' ישמעאל אלא על ספר שמות מ"מ בראשונים נראה דהיה דעי' ברשב"א ב"ק (ג), וז"ל 'הראתה לדעת שהיה להם מכילתא על כל התורה וחבל על דאבדין וכו' עיי"ש ולכאוו' מכילתא דר' ישמעאל פי' ולא ספרי, של ר"ע, והיה לו על כל התורה דבכתב.

ובזה נראה לתת טעם לשבח למה שמצינו שתורת כהנים מתחלת עם ברייתא דר' ישמעאל, דתנא ר' ישמעאל אומר בשלושה עשר מידות התורה נדרשת בהם וכו', ולכאוו' צ"ב למה מקומו כאן בריש תורת כהנים שסידרו ר' יהודה אליבא דר' עקיבא כנ"ל, אכן נראה דגם לר' ישמעאל היה מדרש על תורת כהנים כנזכר, ונראה שר' ישמעאל הקדים לתו"כ הי"ג מידות שדורשים בהם את התורה, ובטעם הדבר נראה ע"פ הא דאיתא בחגיגה (י.), דר' ישמעאל ס"ל דכללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד, [ודלא כר"ע דס"ל כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד],

והנה סיני היינו במתן תורה המבוארים שהם הפרשיות בפר' יתרו ומשפטים, ואהל מועד היינו אחר שהוקם המשכן דהיינו ספר ויקרא - תורת כהנים, והנה אליבא דר' ישמעאל שהפרטות נאמרו באהל מועד, היינו שאז דיקדקו כל הלימודים שיוצאים מן הכללות שנאמרו בסיני, וא"כ ר' ישמעאל לשיטתו שפיר התחיל תו"כ בי"ג מידות שהתורה נשדרת בהם, שהרי עכשיו באהל מועד בא לדרוש כל הפרטים, ודו"ק.

והא שזה בתורתו של ר"ע, בספרא, אפשר לומר כמו שכת' הב"י או"ח סימן מ"ט, אמאי אמרינן משנת איזהו מקומן מכיון שהוא אליבא דכו"ע, א"כ יש לומר דהוא הדין לגבי ברייתא דרבי ישמעאל, ועי' בר"ש מקינון שכתב כן בספר.



מאמר ז'

מעשה דרשב"י שגינה את מעשי הרומאים כנגד שאר התנאים

איתא בשבת (ל"ג:) יתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ויתיב יהודה בן גרים [רש"י - בן גר וגירת היה] גבייהו, פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו [רש"י - רומיים], תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות, רבי יוסי שתק, נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס, הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם [רש"י לתלמידיו או לאביו ואמו, ולא להשמיען למלכות, ונשמעו על ידו למלכות] ונשמעו למלכות, אמרו יהודה שעילה יתעלה, יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה יהרג וכו'.

ודברי הגמ' האלו צ"ב, מכמה אנפי כפי שנבאר, ובעיקר שומה עלינו להבין במאי פליגי ר' שמעון ור' יהודה בהא מלתא, [ולכאן שתיקתו של ר' יוסי, משום דמספקא ליה ועי'].

תיקוני הגשרים, שווקים ומרחצאות - כנגד שלושת תיקוני יעקב

וצ"ב מדוע נקטו דווקא את שלושת הדברים האלו, מאחר ולכאן ישנם עוד דברים שאפשר לראות בהם את התועלויות שקיבלנו ממעשי הרומאים.

ונראה לבאר לפי המשך הסוגיא שם דהנה אחר שיצא רשב"י מהמערה, איתא שחיפש מה אפשר לתקן לבני העיר, וז"ל הגמ' שם, אמר, הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל אתקין מילתא, דכתיב ויבא יעקב שלם, ואמר רב שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו, ויחן את פני העיר, אמר רב מטבע תיקון להם, ושמואל אמר שווקים תיקון להם ורבי יוחנן אמר מרחצאות תיקון להם וכו', ועיי"ש במהרש"א שביאר את יחודיותם של שלושת אלו, וז"ל, שלם כו' משמע ליה

שלם בכל מיני השלימות, שהם שלשה, גוף וממון ונשמה דמנייהו מפקת וכו', עיי"ש.

ולכאוו' יש להוסיף כי הם גם כנגד שלושת חלקי העבודה, שהם של בין אדם למקום, לחבירו, ולעצמו, כפי שנבאר כי הם מקבילים לשלימויות האדם הנ"ל, וכמו שיתבאר.

ונראה שג' בחינות אלו, נרמזים בשלושת התיקונים שהזכירו התנאים שהרומאים תיקנו שמכוחם ראה ר' יהודה שיש להם איזה זכות, כי הם כנגד שלושת שאפשר על ידי שחלקי השלימות, שאפשר על ידי ג' דברים אלו, גשרים שווקים ומרחצאות לבא לשלימות, ועליהם בא רשב"י לקטרג שתיקונים של הרומאים אינו שוה כלום, כי הוא בא להראות שכל שרשי התיקון הם מופקעים מהם, כי לא עושים אלא לצורך עצמן, ואדרבה הם קלקלו בג' יסודות אלו.

ומה שעשו הרומאים שהם משורש עשיו - ומעשיהם הם להיפך מתיקוניו של יעקב אבינו, שיעקב תיקן מטבע כנגד מה שהיה שלם בממונו - ואילו אצלהם תיקנו הגשרים בכדי לקחת בהם מיסים, והיינו להזיק בממון, יעקב תיקן שווקים - כנגד תיקון הגוף, ולהיפך מהרומאים שלקחו את השווקים בשביל קלקול הגוף, שזה זנות, והבחינה השלישית - 'שלם בתורתו' שהוא תיקון המרחצאות שהוא הטבילה והטהרה בכדי שיוכלו לעסוק בתורה כדבעי, הרומאים מעשיהם הוא להיפך שלקחו המרחצאות בשביל לעדן את עצמם (וכדאיתא בשבת קמ"ז: עיי"ש).

ויש לומר שזה נרמז גם כי ר"ת של שלושת אלו, שהם ג' שרים ש'ווקים ומ'רחצאות ראשי תיבות גש"ם, כי כל תיקונם לא היה אלא בשביל לגשם את כל ענייני הבריאה, ולא בשביל לתקנם ולהעלותם ולהשלימם [כידוע עבודתינו הוא להעלות הבריאה לעשותו דבר רוחני ולא לגשמו].

ועניין של תיקון שלושת הדברים האלו, יש לבאר עפ"י דברי רש"י אהא דכתוב הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכננך - שקנאך, שקננך בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני תקנה, קנאך כנגד בין אדם למקום, וקננך כנגד

אדם לעצמו, ותקנת וכו' לעומת בין אדם לחבירו, ודו"ק^{מב}.

הואיל ואתרהיש ניסא איזיל ואתקן מלתא שלושת התיקונים כנגד שלושת הניסים

ועי' בבן יהוידע שכתב כי הטעם לכך שתיקן העיר טבריא משום שלא רצה לסמוך על הנס, שהרי מי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו, אך לפי מה שביארנו לעיל שכיון שהיה ע"י תפילתו אין זה נחשב לנס, ולכן הוצרך להתפלל בתמידות כל יום, מאחר והנס התמיד אצלו שכל יום ויום המעיין היה נובע, והחרוב הוציא לו פירות חדשים, ועו"ל שהיה בבחינה שאצלו הכל ניסים וכבחינתו של רחב"ד [שאצל שניהם מצינו את ההנהגה הזו שהיה מאכלם חרובין, שהוא בחינת מאכל עוה"ב, וכנ"ל], והוא אמר מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק, ובבחינה הזו פשיטא דאין מנכין לו מזכויותיו, ועיין מש"כ פרשת וירא דהוא בבחינה א"א זקן מלא רחמים ובהנהגה הזו הכל ניסים גלויים.

ולכן נראה לבאר שתיקן ג' דברים כנגד ג' ניסים שארעו לו, ובפשטות י"ל שהנס ראשון היה, שהיה במערה של המעיין והחרוב שגדלו והמשיכו יום יום, והשני הוא כנגד הנס שהרומאים לא הרגוהו, והשלישי הוא כנגד הנס שלא שכח תלמודו, וכנגד זה תיקן מרחץ, וכמבואר בשבת (קמ"ז). בעובדא של ר"א בן ערך, ועיין פ"ב דאבות ואעפ"כ שכח תלמודו.

והנה לכאוי' היה משמע שזה הכי משום שזה היה בטבריא, ולכן בא לתקן את העיר טבריא, וא"כ זה משמע ששייך לטבריא, ורק ענין המרחץ שייך יותר לטבריא, [אכן גם העובדא עם הרומאים, לכאוי' היה בטבריא, דשם הוא מקום מלכותם, ואכן מצינו שר' יוסי הוגלה לציפורי, אף דזה היה מקום דירתו וכפי שנבאר בסמוך], ורבינו הק' משכנו וישיבתו היו בטבריא (מגילה ה). וכן אח"כ ר' יוחנן.

מב. ועיין מש"כ המסילת ישרים בפ"ט בענין ממפסדי הזריזות עיי"ש.

ישׁוב קושיית המהרש"א דהא זהו תשובת ה' לעת"ל לאו"ה

עיי"ש במהרש"א דתמה במאי פליגי ר' יהודה ור"ש, אחר דמבואר בריש ע"ז (ב), דזהו תשובת הקב"ה לאו"ה לעת"ל, וז"ל, כמה נאים כו' תקנו שווקים כו', לכאורה דברים אלו הם בעצמם התנצלות של האומות לעתיד ביום הדין ודברי ר"ש הם בעצמם דברי הקדוש ברוך הוא לאומות העולם ביום הדין לעתיד כדאיתא בהדיא^{מג} ברפ"ק דע"ז, [פירוש, וקשה מה דאמר ר' יהודה, הא טענה זו מופרכת כמבואר שם], וצ"ל דוודאי רבי יהודה נמי מודה, כמ"ש בסוגין דהתם שהשיב להם הקדוש ברוך הוא מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם כו', וכדאמר ר"ש הכא שהרי לא קאמר ר"י דתקנו שווקים כו' כלום לא עשו אלא בשביל ישראל כו' כמ"ש שם, שכן יאמרו או"ה לעתיד, אלא ר"י סתם דבריו מפני יראת מלכות ואמר כמה נאים כו' תקנו שווקים כו', מיהו שפיר מצינן למימר שלצורך עצמם עשו כתשובת הקדוש ברוך הוא דהתם, ודו"ק, ע"כ.

ולכאן לפי דברי המהרש"א יוצא שבאמת גם ר' יהודה מודה לדברי ר"ש רק לא רצה לאומרו, מפני יראת המלכות, ויתר מזה י"ל דמפני היראה מותר לומר להם לפי טענתם, ולכאן קמ"ל כאשר לנהוג כן בימי הגלות, וכן צ"ל דלר' יוסי באופן כזה דנכון לשתוק, אך ר"ש ס"ל דצריך לומר את האמת, ועיין.

והנה לולא דברי המהרש"א, היה נראה לתרץ קושיית המהרש"א, ע"פ המבואר בחי' הגרי"ז הלוי עה"ת ריש פרשת בראשית [וכ"כ ר' צדוק הכהן בספר פרי צדיק פרשת וירא], שהך גמ' ריש ע"ז דקאמר להו הקב"ה, אחר שאמרו שכל מה שתקנו היה לתועלת, ושאלם וענה להם שוטים שבעולם, ולכאן קשה אמאי קרא להם שם 'שוטים' הרי שקרנים הם וכו', דהרי עשו הכל לעצמם, ועיי"ש שביאר דבאמת הכל מה שנעשה הוא לצורך ישראל, וזהו האמת, ולעת"ל יענו הרומאים [ושאר אומות העולם] שהנה הכל נעשה עבור ישראל, וע"ז יענה להם הקב"ה שוטים שבעולם, הן אומרים שהכל הוא לצורך ישראל, אבל אתם מהי היתה כוונתכם, הכל לצורך עצמכם, ולפי זה שפיר יש לבאר שמה שאמר ר' יהודה שם זה אמת מה שיצא ממעשיהם, ולמעשה כלפי

מג. אכן יש בטענת גשרים, ואצל רומי איתא 'כטל ינהם', אכן לפי מה שכתוב לעיל שענין גשרים זה כסף וזהב, היינו הך, ודו"ק.

ישראל יצא מזה טובה אלא שכוונתם היתה לרעה, י"ל דרשב"י אזיל לשיטתיה, עי' יבמות (ק"ג), א"ר יוחנן אמר ר' שמעון בר יוחאי כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים וכו'.

רשב"י לשיטתו שגינה את מעשי הרומאים, והטעם שהקפיד כשיצא מהמערה

ונראה שרשב"י לשיטתו שהיתה תורתו אומנתו (שבת י"א.), וכן ס"ל שהוא דרך עבודה ששייך לכל אחד מישראל, (כמבואר בברכות ל"ה:), וזה הטעם שכעס כשיצא מהמערה וראה שישראל שעוסקין בחיי עולם הזה, שהיו מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, עי' שבת (ל"ג:), דכשיצא בפעם הראשונה וראה אותם עוסקים בחיי השעה בחרישה וזריעה ונתן בהם עיניו ושרפם וכו', ולכאן צ"ב אמאי שרפם, אלא יש לומר משום שדימה אותם אל הרומאים, ואם גם ישראל עוסקין בחיי שעה דעוה"ז, הרי שזה מעורר קטרוג על דבריו כנגד הרומאים, וא"כ כל מה שמסר נפשו היה לשוא, אכן אחר שכל מה שישראל עושין הטעם שמחבבין את המצוות, כעובדא שראה את ההוא סבא ריך עם שני ההדסים כנגד 'זכור ושמור', הבין שאף אם ישראל עוסקין בחיי שעה, אין זה ח"ו באופן ההתעסקות של הרומאים בחיי שעה, דאין זה להנאת עצמן כלל, אלא רק לשם המצות לקיים ז"ה אלי ואנוהו וכדומה.

לא תחנם

והנה עיין מש"כ הגר"א בשבת שם, שתמה על מה שר' יהודה עמד ושיבב אותם, הרי ישנו לאו מפורש בתורה שאסור לשבב עכו"ם, וכפי שדרשו בע"ז (כ.) **לא תחנם לא תתן להם חן ע"כ.**

ומחדש הגר"א כי לאו זה נוהג רק ביחיד, ולא באומה שלימה, ר' יהודה לא בא לומר אלא כי כ'אומה שלימה' של הרומיים עדיפי הם משאר אומות האחרות, ולכך מוטב לדור תחתיהם ולא תחת אומה אחרת, וכדאמר לעיל 'תחת נכרי ולא תחת חבר וכו', אכן רשב"י סבר דגם לשבבם אסור.

ואולי אפשר לומר דאין כוונת ר' שמעון לחלוק על מה שטוען ר' יהודה, על מה שחידש שאין איסור לא תחנם לאומה שלימה, אלא כוונתו דכלפי מה

שאנו נהנים מהם, ולכא' אם אנו נהנים מהם יהיה דין של הכרת הטוב ונצטרך להודות להם, ולכך קאמר שבאמת מצד הדין לא מגיע להם שום הודיה כלל.

ביאור הגלות של ר' יוסי ומהו גולה למקום תורה

הנה דאיתא התם דר' יוסי גלה לצפורי, ויל"ע אמאי דבר זה נקרא 'גלה', לכא' מצינו שצ'פורי היה מקום אבותיו של ר' יוסי, כמבואר בר"ה (כ"ז), ר' חלפתא שבצפורי, [וכידוע ר' יוסי הוא ר"י בן חלפתא], אכן נראה שזה נחשב לגלות אמיתי מפני שהוגלה ממקום שלמד שם תורה, ועלול לשכוח את התורה [ועיין בסוף פ"ו דאבות, הא דאמר ר' יוסי בן קיסמא איני דר אלא במקום תורה וכו', עיי"ש], כי המקום האמיתי של האדם הינו בישיבה, ואף שנראה כגלות כמאמרם באבות (ד' י"ד) 'הוי גולה למקום תורה', אך הגלות האמיתית היא כשצריך לחזור לביתו.

ועיין מש"כ בחת"ס (חו"מ סימן ט') שצריך לגלות ממקום אבותיו ללכת ללמוד תורה, ומנהג אבותינו וכו' עיי"ש^מ.

רשב"י שרשו היה ממידת הדין והגבורה

והנה מצינו בכמה מקומות בש"ס שרשב"י היה מקנא קנאת ה' צבאות, וכמבואר בשבת (ל"ג:) כשיצאו מהמערה וכו', כל המעשה איך שהיה מחריב את העולם, ובכל מקום אשר נתן בו את עיניו שרפו, עד שיצאה בת קול ואמרה להם לחזור למערה שלא יחריבו את עולמי,

ועיין שם (ל"ד), עובדא דההוא סבא וכו', וכן מבואר בכל המעשה שהיה עם יהודה בן גרים, שלא פחד וגינה את כל מעשי הרומאים, שכל אשר עשו הם

מד. וז"ל היוצא מזה, שיש לצאת ללמוד תורה, אפילו כשהאב גאון ורב גוברי' וישיבה בביתו. כיצחק אבינו, ורבינו הקדוש, ור' אבהו דירושלמי. מ"מ יש לילך למקום ישיבה אחרת. ומכ"ש כשאין ישיבה במדינה, שיש לנו ולנוע למקום דבוק חברים, ופולול תלמידים ההגוני' יראי ה' ושומרי תורה. וכתורה עשה המצווה, וסיעות מרחמוהי יבדלו החיים מן המתים, אלה לחיי עולם. וע"ע מש"כ בשו"ת החדשות סימן נ"ג, עיי"ש מה שכתבנו ליישב בזה הענין הנך י"ד שנים של יעקב, וע"ע מש"כ בנח"י פרשת ויצא בענין זה, ועי'.

עשו לעצמם, ולמרות שהיה צריך מחמת כן לברוח למערה וכו', בכל זאת מאחר והבין שכך הוא מידת הדין והאמת, עשה כך.

וכן עיין מעילה (י"ז:) בעובדא שהיו צריכין לילך למלכות לבטל גזירה, ור' יוסי פחד לילך עם רשב"י שמא יענישו, ולמרות שקיבל עליו שלא יענישנו אעפ"כ בסוף הענישו, וז"ל הגמ' שם, ילך ר' שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים ואחריו מי [ילך] רבי אלעזר בר' יוסי אמר להם ר' יוסי אילו היה אבא חלפתא קיים יכולים אתם לומר לו תן בנך להריגה אמר להן ר"ש אילו היה יוחאי אבא קיים יכולים אתם לומר לו תן בנך להריגה אמר להם ר' יוסי אנא אזלית דלמא עניש ליה רבי שמעון דקא מסתפינא קביל עליה דלא ליענשיה אפילו הכי ענשיה.

ונראה דהביאור והטעם בזה, הוא כפי שרשב"י עצמו אומר במדרש, כי דווקא באופן הזה מתעלה ומתגדל שמו יתברך בהעולם, וז"ל המד"ר [יט, ב] קדושים תהיו, הה"ד ויגבה ה' צבאות במשפט תניא א"ר שמעון בן יוחאי אימתי שמו של הקדוש ברוך הוא מתגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין ברשעים, ואית ליה קריין סגיין והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה', וכתוב נודע ה' משפט עשה בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי למען דעת צדקות ה' והדין ויגבה ה' צבאות במשפט, ועיין במסל"י פי"ט שבאר מדת אהבת ה' שזה כלול מג' בחינות, מעבודת ה' בשמחה, בקנאות, ובדביקות וכו', וזהו ענין קנאותו של רשב"י שהיא מחמת אהבת ה', וכמו שביארנו במאמרים לעיל עבודת ה' של רשב"י שבא מתוך אהבה וכו', עיי"ש.

הטעם שלקח את בנו ר' אליעזר עמו למערה

ועוד יש להעיר במעשה שם כי הטעם שלקח גם את בנו ר' אליעזר למרות שלא היה עליו הגזירה, מכיון שרצה שיזכה לבחינה של תורה שלמדתי באף, וכפי שדרשו על הפסוק אף חכמתי עמדה לי, ואמרו חז"ל (מד"ר שם), תורה שלמדתי באף היא עמדה לי.

ועו"ל בפשטות שרצה לקנות את התורה בדיבוק חברים ולא ילמד לבד, שעל הלומד בעצמו ללא חברותא נאמר (ברכות ס"ג:) 'חרב אל הבדים' על אלו העוסקין בתורה בד בבד, ונאמר שם כי הם מטפשיין, וחוטאין וכו'.



מאמר ה'

בענין ר' עקיבא ושורש נשמתו

ד"ע מבני בניו של סיסרא ה' ישובים מדוע א"כ אינו ממזר

איתא בסנהדרין (צ"ו:) - מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלם.

הרמ"ע מפאנו (בספר המאמרות מאמר חיקור דין חלק ה' פרק יו"ד וי"א) כתב 'ומסיסרא יצא רבי עקיב"א שאותיותיו הן סופי תיבות או"ר זרוע לצדיק ולישרי' ל"ב שמח'ה' [וה' וא' מתחלפים עיי"ש] שהוא ר"ע מיסוד תורה שבעל פה.

ומביא שם הפתח עינים בשם הרב זית רענן [בספרו הנקרא יהושע], שהקשה משם הגאון מהר"ר ישראל אב"ד דק"ק קאליש, דר"ע ס"ל דגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, [והיאך יתכן דר' עקיבא עצמו נולד מגוי הבא על בת ישראל, דלפי"ז הרי שהוא ממזר, כי ממזר אין לו הפסק לעולם].

ונראה בס"ד ה' ישובים לכך.

א. מיישב שם שבאותה שעה שסיסרא בא עליה, היא היתה גויה, ואח"כ היא נתגיירה, וז"ל ולפי מ"ש בילקוט יהושע שהיתה גיורת י"ל שנתגיירה אח"כ עכ"ד, ולא נהירא דבעודה בגיורתה איך תאמר עליה בנבואה דבורה תבורך מנשים, ואמרו רז"ל מהאמהות^מ. ועוד חבר הקני איך נשא גויה. ואפשר דנתגיירה, ולכך נשאה חבר הקני אך היה חסר תנאי בגירות באופן שלפי הדין נחשבת גויה, וחבר הקני לא ידע שלא היתה גיורת כדין. ושוב נתגיירה כהוגן על פי הדין.

ב. שהוכשר הדבר עפ"י נבואתה של דבורה [ומבחינת הוראת שעה], וז"ל והיותר נכון כי הן הן מפלאות תמים דעים כתמר ורות ונעמה. ואמרו דטובתן של

מה. כפי שדרשו (נזיר כ"ג:) תבורך מנשים יעל אשת חבר הקני מנשים באהל תבורך מאן נשים שבאהל שרה רבקה רחל ולא

רשעים רעה לצדיקים וכתוב שמיכה וארז"ל שמיכה שלא כיונה. ושנא ושנא מגוי
הבא על בת ישראל דעלמא. והוכשר ע"פ דבורה הנביאה.

ג. עיין בבן יהודע שכתב ליישב שיש אופן שגם לר"ע הצאצאים לא יהיו
ממזרים, על דרכו של ר' טרפון (כמובא בקידושין ס"ט). שאפשר לממזרים להיטהר,
וז"ל ואנא עבדא אמינא על מה שכתב מרן ז"ל בשו"ע (אבן העזר ד' ס"כ), ממזר
הבא על העכו"ם הולד עכו"ם, ואם נתגייר הרי הוא כישראל, ואם בא על
השפחה הולד עבד, נשתחרר הרי הוא בן חורין, לפיכך ממזר נושא לכתחלה
שפחה שקבלה עליה מצות וטבלה לשם עבדות, להתיר בניו שישתחררו ויהיו
מותרים בישראלית ע"ש, וא"כ אפשר דהכי הוה מעשה, שאותו הולד שיצא
מבעילת סיסרא את יעל לקח גויה דהולד גוי, ואח"כ נתגייר הילד והרי הוא
כישראל:

ד. ועוד מיישב שם דבאמת אין הכוונה כפשוטו שיצא מיעל וסיסרה, וז"ל
מיהו באמת רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים לא אמר שיצא רבי עקיבא מיעל,
ולא אמר שלקחה יעל ניצוצי קדושה מקליפת סיסרא בבואו עליה, אלא אמר
לקחה ניצוצי קדושה מקליפת סיסרא בעת שתקעה היתד במצחו ומחצה
רקתו, וכמ"ש שם בהקדמה ל"ו ע"ש. גם כתב שם וז"ל גם לסיבה זו נכנסה
נפש קדושה ומעולה של רבי עקיבא בהיותו בן גרים ולא מזרע ישראל לפי
שהיתה טיפת זרע שיצאה מיוסף הצדיק ע"ה בעת הרהורו באשת פוטיפר
שהיתה גויה, ע"כ, ע"ש, הרי לא אמר רבינו האר"י ז"ל שרבי עקיבא בא מאותו
הולד שנתעברה בו מביאת סיסרא, ועל כן אין לסמוך כי אם על דברי רבינו
האר"י ז"ל, ותו לא מידי:

ולפי דברי רבינו האר"י ז"ל הנזכרים לעיל, צריך לומר מה שאמרו כאן מבני
בניו של סיסרא למזדו תורה בירושלים, דקאי על רבי עקיבא, והיינו כי לפי דברי
רבינו האר"י ז"ל שכתב שם שהיה נצוץ אחד בנפש רבי עקיבא שהיה תחלה
בקליפה של סיסרא מסיבת חטא אדם הראשון וקין בנו שיצא זה הניצוץ ונפל
שם, וזה הניצוץ כשיצא אח"כ מקליפת סיסרא, מוכרח ליכנס בעת ביאתו
לעולם הזה בגוף גר שהיה מבני בניו של סיסרא עכ"ד ע"ש, ולפי זה מובן
הטעם למה לא אמר תלמודא להדיה על רבי עקיבא, והיינו מפני שרבי עקיבא

לא היה כל ניצוצי נפשו מקליפת סיסרא, אלא רק נצוץ אחד היה שם, ואינו דומה לענין שמעיה ואבטליון ורשב"ש, דכולם היו שם:

ועיין מש"כ במקום אחר בעניין הבחינה 'מבני בניו' דהיינו החלק הקדושה שיש בו שמחיה אותו. ועיין דרושי פורים, כי כשנאמר בחז"ל הביטוי של 'בני בניו', כעין מה שנאמר אצל המן 'מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק' וכדומה דהוא כנגד אותו נצוץ הקדושה שמחיה אותו.

ועוד כתב שם שר"ע היה בן גרים, משום ששורש נשמתו היתה מהטיפת זרע שיצאה מיוסף, בעת שהרהר באשת פוטיפר. וע"ע שם בבן יהודע^מ.

בענין איך לכתוב עקיב"א עם א', או עקיב"ה עם ה'

בדרושי העומר בשעה"כ כתב האריז"ל שעקיבא כותבין עם אות א' בסוף, ועיי"ש שכתב טעם בזה, אכן עיין בשער הגלגולים שכתב שעקיבה כותבים עם אות ה' בסוף^מ, וע"ע מש"כ החיד"א בשם הגדולים^מ.

מו. ועיין בספר עבודה ברורה (ר"ה ל"ג:), מה שכתב לבאר לפי זה, הטעם דאנו למדים הק' תקיעות דר"ה ממאה היבבות של אם סיסרא עיי"ש.

מז. ועיין בהקדמות ספר האור זרוע שכותב כי הטעם שקרא לספרו 'אור זרוע' הוא על שם החידוש שנתחדש לו כי כותבים 'רבי עקיבה' בה' דווקא ולא בא', וז"ל 'קראתי בשם זה החיבור אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה מפני חבה יתירה שמצאתי בזה המקרא אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה סופי תיבות ר' עקיבה ונכתב בפירוש ולא ברמז. ורי"ש במילוי היינו רבי" כי ש' בא"ת ב"ש ב' ומפני החיבה גדולה שהאיר הקדוש ברוך הוא את עיני שמצאתי את שמו נכתב בזה המקרא אור זרוע, למדתי מכאן שיש לכתוב ר' עקיבה בה"א ולא באל"ף אשריך ר' עקיבה שכתבך דוד המלך בנבואה בספרו ואשריך שהראה הקדוש ברוך הוא תורתך למשה רבינו כההיא דהקומץ רבה דאמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו, רבוננו של עולם מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, ושעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות.

מח. (מערכת י אות דש) וז"ל וראיתי להרב מהר"ם חאגיז בהלק"ט בקונטרס גיטין שכתב וז"ל עקיבה בה"א. צמח. כתוב בגלגולים אור זרוע וכו' ס"ת עקיבה מכאן נראה לכתבה בה"א עכ"ל.

ועוד אני מוסיף להעיר דהרב הנזכר דמיייתי מס' הגלגולים אמאי לא זכר דרבינו האר"י רמז בפסוק מידי אביר יעקב סוד גדול כי אביר יעקב אותיות רבי עקיבא והוא סוד משז"ל [סוטה מ"ט.], משמת רבי עקיבא בטלו זרועות עולם כמ"ש בלקוטי תורה שנדפס מקרוב, והרי מזה נראה שנכתב באל"ף:

וליישב הסתירה נראה דבעצם בתחילה שמו ר' עקיבא עם א', וכמו שדרש בזה האריז"ל, אכן אח"כ כשסמך חמשת תלמידיו, וזה בחינת גדלות, אז נתהפך אותו בחינת של אות א' שמרמז על בחינת תלמידים מבחינת קטנות כמבואר, עכשיו נתהפך לאות ה' שזה מורה על גדלות, וכמו שאמרו בכתובות דהיכא דכ' נערה עם אות ה' מורה [לחכמים] על גדלות מפני שמקרא מלא דיבר הכתוב ע"ש, הרי אות ה' מורה על גדלות, וכמו שאמרו בכתובות דהיכא דכתוב נערה עם אות ה' מורה לחכמים על גדלות, מפני שמקרא מלא דיבר הכתוב עיי"ש, הרי אות ה' מורה על גדלות וזה בחינת ר' עקיבא אחר שסמך תלמידיו^{מט}.

ולכאן יש לדון כי הגם שעל פי מעשיו של ר' עקיבא נתהפך אות א' לאות ה', אין זה משנה בהכרח את אופן כתיבתו, דאפשר שהוא נשאר בגדר של קרי וכתבי, ועיין מש"כ בעניין קרי וכתבי שהכתיב זה השורש ולמעשה זה הקרי עיי"ש א"כ כאן נמי למרות שנקרא עכשיו עקיב"ה [עם ה'], אך צורת הכתיבה

וראיתי להרב יד אהרן (שמות דף קט"ו ע"ב) בשם עקיבא שהביא משם מהר"ש ויטאל דצריך שני גיטין אחד באל"ף ואחד בה"א מפני שיש סמך בפסוקים לשניהם אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, ס"ת ר' עקיבא, וכתוב וגואלך אביר יעקב, שהוא אותיות ר' עקיבא באל"ף, וכמדומה שהמנהג שאין כותבין אלא גט אחד בה"א. ונ"ל שכן האמת מאחר שה"א ואל"ף ממוצא אחד עכ"ד. וכעת לא מצאתי רמז זה בפ' וגואלך אביר יעקב שהוא אותיות רבי עקיבא באל"ף לא בשער הפסוקים שסידר מהר"ש ויטאל גופיה ולא בלקוטי תורה שסידר מהר"ם פאפירש. אך ראיתי בס' הגלגולים כ"י פ' מ' ופ' מ"א שדורש הרב ז"ל עקיבא באל"ף ובפ' מ"א כתב דעקיבא אותיות יעקב ואל"ף רומז לאדה"ר, ושם בפ' מ"א הביא משם מהרח"ו ויפוזו זרועי ידיו מידי אביר יעקב שהוא רבי עקיבא כמ"ש בלקוטי תורה שהבאתי. וכל זה הו"ל להזכירו למהר"י צמח ולמהר"ש ויטאל:

מט. ובפרט שאות ה' מורה על מיתוק, כמבואר בזוהר (עיין פרשת נשא קמ"ב), [כי נער הוא גמטריא ש"ך והם כנגד הש"ך דינים ללא מיתוק, ואילו תוספת האות ה' היא מיתוק אלו הדינים, והוא הבחינה כי המלכות נעשית נער"ה ונמתקת וראויה היא לזיווג עם בעלה]. ועיין במנחות (כ"ט.), דאיתא שם, "כי ביה ה' צור עולמים וכו' דרש ר' יהודה בר ר' אילעאי אלו שני עולמות שברא הקדוש ברוך הוא אחד בה"י ואחד ביו"ד ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י וכו' מפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה, עיי"ש, ונראה כי האות ה' רומזת על האפשרות לתקן החטא, שיש אפשרות לחזור בתשובה ועיין במס"י פ"ד דבעצם מי שחטא יש עליו דינים וכו' שזה בחינת הגבורות, ועל ידי תשובה הרי ממתיק הדינים בשורשם ומהפך אותם אפילו לזכותו, הרי שנעשים בחינת גדלות, וזה מחמת האות ה', ודו"ק].

היא נשארה עדיין עם אות א' ודו"ק, (ועיין מש"כ בהגר"א זוהר פקודי ל. ע"ד פנחס זה אליהו, ועיי"ש).

וזה גופא רמוז בפסוק הנ"ל דאור זרוע לצדיק, ולישרי לב שמחה כי שמחה הוא בחינת מוחין דגדלות כשהדברים מאירים ונהירים, באופן שלב שמח ייטיב פנים, ודוקא שם הוא רמוז באות ה' וכן"ל¹.

והנה עיין בשו"ת חת"ס (אבהע"ז ח"ב סימן כ"ה)² כתב כי הטעם שכותבים עקיב"א בא', הוא משום הוצאת נשמתו באחד, וזה הראה על בחינתו שהיה שייך לאותו יחוד עליון בעצם שורש שמו.

ועיין בשלה"ק (פרשת וישב אות ז') שביאר כוונת חז"ל שאמרו כי יצאה נשמתו באחד - פירושו במקום האחד"ד, והיינו עפ"י מה שכתב לחדש הר"ש מאוסטרופלי הנ"ל כי הוא היה במקום השכינה במכירת יוסף והיא נקראת 'אחד'יב³.

ובביאור מה שיצאה נשמת ר' עקיבא ב'אחד', יש לציין למש"כ הרמ"ז (הובא במקדש מלך סוף פרשת משפטים) כי באמת ר"ע עצמו כיוון את פטירתו לאותו 'אחד', וז"ל שם, 'מאי קאמר מתי יבוא לידי וכי ברצונו היה והלא בעל כרחו היו מייסרים אותו במיתה קשה, וג"כ ידוייק מה שאמרו לו תלמידיו עד כאן רבינו שאין לו הבנה הו"ל למימר עד זה הצער וכיוצא, אלא להיות שר' עקיבא היה אומר פסוק א' שמע ישראל וכו' ומאריך באחד, אומר ואהבת ולא יותר והנה מסופי תיבות את ה' אלוהיך יוצא שם תכ"ה והיה מקובל אצלם שבשם זה הרג משה המצרי, וכשראו התלמידים שהיו מיסרים אותו במיתה אכזרית אמרו לו עד כאן רבינו למה לא תגמור הפסוק את ה' אלוהיך ותכוין בס"ת שם תכ"ה להרג שנאיך ולהציל עצמך, והשיב להם כדבריכם כן הוא שבידי להמית שונאי ולהציל

ג. ובפרט ביום הזה שבו הוא יום שמחתו של רשב"י וכן"ל שנסמך בו, ובחינת השמחה היא הבחינה של ההשפעה מאימא עילאה שנשפע ביום זה מוחין דגדלות עליו.

נא. וז"ל ומודה רמ"א דיש לכתוב עקיבה בה"א בסוף ולא באלף אף על גב דכל ר"ע בש"ס באלף בסוף מ"מ מפני שסרקו בשרו במסרקות של ברזל וזה נרמז באלף שיצאה נשמתו באחד ע"כ כותבי ה"א בסוף שמרמז על שמחה הנרמז בסופי תיבות אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה כמו שגילה בחלום לרבנו יצחק אור זרוע וכמ"ש מהרש"ל ולזה נתכוון נחלת שבעה בשם עקיבה ע"ש.

גב. ועיין מש"כ לעיל.

עצמי, אבל נמנעתי מלעשות כן כי כל ימי הייתי מצפה מתי יבוא לידי דייקא לידי כי ברצוני אני חפץ ליהרג על קדוש ה' ולקיים ואהבת את ה' אלהיך בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך כי ידעתי נאמנה כי הוא יתברך נוטל הנפש שלי ולא אמרו הם נוטלים את נפשך אלא הוא, כי עשרה הרוגי מלוכה אין כל בריה יכולה לעמוד במעלתם ועליהם נאמר ממתים ידך ה' חלקם בחיים, ע"כ.

ולפי זה מבואר מה שאמר ר' עקיבא כל ימי הייתי מצטער פירוש 'של כל ימיו', שזה עקיב"א עם א' שמורה על עצמות מהותו כנזכר, ושם זה מורה שהוא מוכן למסור נפשו באחד.

וממילא יש מקום עדיין לכתוב עם א', שזה בעצם שורש ר' עקיבא, אכן מבחינת הקרי של אחר התיקון שפיר יש לקרוא בה', [אכן לגבי כתובות וגיטין יש לומר ששם אין 'דין' קרי וכתוב, אלא כותבין בדיוק איך שקוראין וממילא בגט צריך לכתוב שם עקיב"א עם אות ה' דייקא], ודו"ק².

עקיבא עם אות א' - ר"ת יש ק'ונה ע'ולמו ב'שעה א'חת

דורשי רשומות דרשו על השם עקיב"א [כן מצאתי שהובא בשם הבעש"ט והבן יהוידע], כי עקיב"א בא לרמוז על ראשי התיבות יש ק'ונה ע'ולמו ב'שעה א'חת, ונראה כי זהו בחינת הקטנות שברגע אחד הופך מקטן לגדול, וזהו החידוש שהיה אצל ר"ע וכנ"ל.

וענין קונה עולמו בשעה אחת (ע"ז י:), בעובדא של קטיעא בר שלום שבטענותיו מנע מקיסר רומי מלגזור גזירת הרג על בני"י, ונידון למיתה, ולפני מותו אמר שכל נכסיו יהיו לר' עקיבא וחבריו, יצתה בת קול ואמרה שהוא מזומן לחיי העוה"ב, בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים וכו', עיי"ש, וע"ע במה שבכה רבי וכו' יש קונה עולמו בשעה אחת, והיינו שבזמן קטנות עושה פעולה מסוימת ובזה גופא ממתיק הדינין ומהפכו לגדלות, ודו"ק.

נג. וכן יש לבאר שם מימרא דר"ע עיין פסחים (מ"ט:): דקאמר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור, שזה נושך ושובר עצם, זה היה כשעקיבא הוא מבחינת קטנות ודין, וצריך שבירה וכו' אכן בסוף שנמתק הדינין ונעשה בחינת ה' אז דרש ר"ע א"ת ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח שנעשה בחינת גדלות, ודו"ק.

והנה מצינו ענין שמו של אדם מרומז בפסוק שמתחיל ומסיים באותיות של שמו (הובא בקיצור של"ה) ולכאור' עניינו שבפסוק זה מרומז מהותו של האדם, דהרי שמו של האדם זה נשמתו^ג.

והנה סימן לשמו של 'עקיבא' שפותח באות ע' ומסיים באות א' מרמז על בחינת קטנות, והנה פסוק של עקיב"א הוא 'עתה אקום יאמר ה' עתה ארומם עתה אנשא.

וי"ל שכאן נרמז ענין הנ"ל שבחינת עקיבא בזמן קטנות הוא שיש קונה עולמו בשעה אחת, עת"ה אקום וגו' עתה ארומם, עתה אנשא, ודו"ק.

הקפידה [אצל ר"ע] שלא לעבוד על דקדוק קל בהלכה בשביל שום חשבון שבעולם

על פי היסוד הנזכר שיש מי שקונה עולמו בשעה אחת, יש לבאר הא דאיתא בעירובין (כ"א:) תנו רבנן מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין והיה רבי יהושע הגרסי משרתו בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה יום אחד מצאו שומר בית האסורין אמר לו היום מימך מרובין שמא לחתור בית האסורין אתה צריך שפך חציין ונתן לו חציין כשבא אצל רבי עקיבא אמר לו יהושע אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויין בחייך סח לו כל אותו המאורע אמר לו תן לי מים שאטול ידי אמר לו לשתות אין מגיעין ליטול ידיך מגיעין אמר לו מה אעשה שחייבים עליהן מיתה מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי אמרו לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו וכו'.

ויש להתבונן כאן בגודל המסירות נפש על קיום דקדוק ההלכה עד שהדגיש כי מוטב שימות מיתת עצמי, שהרי מבואר בברכות (ס"א:) כמה היה מצטער כל ימיו ומחכה לרגע שיזכה להשלים את ימיו ולמסור נפשו על קדושת ה', ולכן כשהוציאו אותו למיתה היה זמן קרי"ש ואמרו לו 'עד כאן', אמר להם שכל ימי הייתי מצטער^ג.

גד. ועיין מש"כ במק"א.

נה. ועיין מש"כ לבאר שזה היה בעצם מהותו וענין אהבת ה'.

והנה באותו יום שהיה חבוש היה בן 119 שנה, והנה אם היה עובר על דעת חבריו ידע שמחר יהרגוהו על קידוש ה', ויוכל לקיים מה שהיה מצטער כל ימיו, ואעפ"כ קאמר מוטב אמות מיתת עצמי, פירוש שלא אמות על קידוש ה', העיקר שלא אעבור על דברי חבריי, והיינו שויתר על כל המעלה הרוחנית הנשגבה הזו שציפה לה כל ימיו, העיקר שלא לוותר על דקדוק קל בהלכה.

והתבוננות זו בא מתוך ההכרה שיש קונה עולמו בשעה אחת, ואף אם היה מצטער כל ימיו מ"מ העיקר תלוי באותו שעה אחת, ודו"ק.¹³

ג. והנה מצינו כעין יסוד זה בחגיגה (י"ג א') דקאמרו ביקשו לגנוז ספר יחזקאל כי חששו שיש סתירה דיני הקרבנות דקאמר יחזקאל למה שכתוב בתורה עיי"ש, וגם בזה יש לתמוה כנ"ל היאך יתכן לגנוז ספר יחזקאל אשר מלא הוא בכל סודות התורה וסדר המרכבה העליונה, ועיי"ש בגמ' דברים נפלאים מה שאירע כשהיו דורשים בספר יחזקאל שהיו יורדים מלאכי השרת וכו' עיי"ש, ומ"מ בקשו לגנוז ספר יחזקאל, רואים כנ"ל כי העיקר הוא החלק המעשי של התורה, ואם יש סתירה אחת לתורה, עדיף לוותר על כל מעשה המרכבה וסודות התורה ששם, והעיקר לעשות רצונו יתברך, ודו"ק.

ועוד יש להראות את זה בדברי הגמ' בחולין (ז). אומרת כי מידתו של רפב"י [לכאן חמיו או חתנו של רשב"י, ועיין מש"כ בשער הגלגולים (הקדמה ז) וז"ל שם בספר הזוהר בפרשת האזינו דף רפ"ח ע"א שורה ח', וז"ל, עד דהוה יתיב, אמר הא ר' פינחס בן יאיר הכא, נראה דרשב"י ע"ה נפטר אחר ר' פנחס חמיו. ובגמרא דידן מיייתי ההוא עובדא דרבינו הקדוש, שזמן לסעודה לר' פינחס, ולא רצה, וגבה טורא בינייהו, וכבר היה אז נשיא והנה עתה בשעת פטירת הרשב"י לא היה רבינו הקדוש ז"ל נשיא, אף לא גדול בשנים, כי רבינו הקדוש ור"א בר"ש היו שווים בשנותיהם כנודע. ואפשר דתרי ר' פינחס הוה, והראשון היה חמיו של הרשב"י, ונפטר מקודם. והב' היה בן בנו של זה הא', והיה בימי רבינו הקדוש ז"ל]. היתה שמעולם לא נהנה מסעודה שאינו שלו, ולשון הגמ' אמרו עליו על ר' פינחס בן יאיר מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו ועיין במהרש"א שם שדקדק לשון הגמ' שאמרו דווקא 'שלא בצע' שהוא מלשון ברכת המוציא [עיין רש"י ואפילו ברכת המוציא לא בצע מפרוסה שאינו שלו], ומשמע מזה שאם היו נותנים לו 'שלמה' אף שאינו שלו מ"מ היה מברך עליה ברכת המוציא.

ומבאר המהרש"א הטעם לכך שהרי הדין הוא כשיש לפניו פרוסה ושלמה שהשלמה קודמת לברכת המוציא לפני הפרוסה, וז"ל בצע ברכת המוציא משמע כפרש"י ואפילו ברכת המוציא לא בצע מפרוסה שאינו שלו אבל משלמה שאינו שלו הוה ברך ברכת המוציא אם לא היה לו משלו אלא פרוסה דשלמה ופרוסה שלמה קודמת לברכת המוציא וק"ל.

ורואים מכאן כי אפילו שהיה מדקדק כל ימי ימיו על דבר זה שלא ליהנות מאחרים, מ"מ ברגע שמדובר כאן על דקדוק הלכה, והיינו ששלמה עדיפא מפרוסה, היה מוותר על כל ההידור הזה, ולעשות הברכה על היותר חשוב שהוא ה'שלמה' מפרוסה, ולכן בציור כזה דווקא את זה היה לוקח אף ממה שאינו שלו, הרי כנזכר שעיקר הוא לעשות רצונו, ודו"ק.

רק שחק ובכה

והנה ענין זה שיש קונה עולמו בשעה אחת יש לבאר יותר, שאין זה רק לעוה"ב אלא גם בעוה"ז שייך באותו 'שעה אחת' לקנות עולמו, הוא שמצינו ג"כ אצל ר"ע, דהנה בר"ן בנדריים (ג), מבואר מעשה באשתו של טורנסרופוס ור"ע, שהיה ר"ע מקפחו לטורנסרופוס בקראי, בפני קיסר ומקנתרו בדברים¹² [והיינו שהיה מצער אותו תמיד בראיות מפסוקים כנגד שיטתם הפסולה של הגוים], פעם אחת בא לביתו סר וזעף, אמרה לו אשתו מפני מה פניך זועפים? אמר לה מפני ר"ע שמקנטר אותי בכל יום בדברים, אמרה לו אלהיהם של אלו שונא זמה הוא, תן לי רשות ואכשיל אותו בדבר עבירה. נתן לה רשות ונתקשטה והלכה לה אצל ר"ע, כשראה ר"ע אותה רק שחק ובכה, אמרה לו מה אינון הנך תלת מילין? אמר לה שנים אפרש שלישי לא אפרש, רקקתי על שבאת מטיפה סרוחה, בכיתי על האי שופרא דבלי בארעא, והוא שחק שצפה ברוח הקדש שעתידה להתגייר ולהנשא לוי¹³ ולא רצה להודיעה. אמרה לו כלום יש תשובה? אמר לה הן. הלכה ונתגיירה ונשאת לו לר"ע והכניסה לו ממון הרבה.

גז. ר"ע היה כמעט בן מאה ועשרים ומובא הרבה בחז"ל שהיה מתנצח הרבה מאוד עם טורנסרופוס הרשע בגמ' ב"ב ובסנהדרין ועוד מקומות במדרשים [כפי שהובא בהרחבה בקונטרס על בין המצרים].

גח. ולכא' צ"ב מנליה לר"ע בוודאות שהיא תתגייר ותנשא לו.

והנה נפסק בשו"ע יו"ד (הלכות כבוד או"א), כי אם אביו אומר שלא לישא אשה פלונית אינו מחוייב לשמוע לאביו, ועיין במהרי"ק שאחד מן הטעמים הוא כיון שיש הלכה שאין צריך לשמוע לאביו כשזה נוגד להלכה, וכדכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו ומכיון דיש הלכה שאסור לישא אשה עד שיראנה ואם הוא ראה אותה בהכרח שהוא חייב לישאנה, עיי"ש ועיין בהגהות הגר"א שם.

ואם כן יש לומר שמכאן ידע ר"ע שהיא עתידה להתגייר, והוא ישאנה מכיון שהוא ראה אותה הבין שאם ה' גלגל לו שהוא יראנה בהכרח שהוא הולך לישאנה, דהשתא שהוא ראה אותה ואין כאן חסרון של שמא תתגנה עליו.

וביאור ענין זה אפשר כמו שמצינו אצל אברהם אבינו שדרשו חז"ל כי גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, ומקשים העולם אברהם אבינו גופיה מנליה שגדולה הכנסת אורחים עד כדי כך, ואפשר לבאר על פי מה דאיתא בנדריים שאברהם בגמטריא רמ"ח, ועיין בר"ן שם שהיה שולט על רמ"ח אבריו והנה הם גמטריא אינו אלא אחר ברית המילה שאז נתוסף לו האות ה' שלפני זה היה נקרא אבר"ם גימטריא רמ"ג שזה רמ"ח חסר ה' מפני שחסרו לו השליטה על ב' עיניו, וב' אזניו, וראש הגויה, אבל עכשיו אחרי המילה זכה כי כל רמ"ח אבריו היו בטלים ומשועבדים בתכלית לרצונו יתברך עיי"ש בר"ן, ומזה יש לדייק

ולכאו' צ"ב מהו העניין בזה שר"ע רק ושחק ובכה?

ונראה לבאר כי אלו שלושת הפעולות שעשה ר' עקיבא כשראה אותה כנגדו, וקשטה עצמה לפניו כדי להסיתו לדבר עבירה, וא"כ היה אצלו בחינה של בא לידו דבר עבירה והיה צריך לקיים בעצמו את דברי המשנה את מה ששנה התנא במשנה באבות (פ"ג מ"א), עקיבא בן מהללאל^ט אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע, מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. וכשנתבונן בדבר נוכל לומר כשנזכר ר"ע 'מאין באת, מטפה סרוחה' – כנגד זה רקק שהסתכל שבאה מטיפה סרוחה. וכשנזכר ר"ע והסתכל 'ולאן אתה הולך, למקום עפר רימה ותולעה' – שכנגד זה בכה, וזה על היופי שיתבלה בעפר ויהפוך לרימה ותולעה, וכנזכר והסתכל בהא שאמרו 'ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון' – לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא' – שחק שהסתכל שעתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ועצם מחשב זו גרם לו לשמחה עצומה.

והנה על פי הנ"ל דקאי על ר"ע עצמו, נראה לבאר שהשחוק היה על השמחה הגדולה במה שיזכה לעמוד לפני ממ"ה הקב"ה^פ.

והרי שעצם הזכות שיעמוד לפני מלך מלכי המלכים גורם שמחה עצומה למתבונן.

והרי כל זה שהיתה אשתו והעשירה אותו בעוה"ז, וכן השמחה הגדולה לעמוד לפני ממ"ה הקב"ה בעוה"ב, הכל על ידי שבאותו שעה נזכר מה עליו לעשות, שעל ידי זה קנה עולמו בזה ובבא.



שמכיון שאברהם שלט על כל רמ"ח אבריו א"כ בהכרח אם ראה את האורחים וכדכתיב 'וירא אברהם' הגם שהשכינה עדיין עמדה כנגדו, הבין שאם העיניים שלו רואות משהו בהכרח שזה רצון ה' לילך ולהכניסם לביתו ובהכרח שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, ודו"ק.

נט. והוא היה לפני ר"ע וכמו ששנינו בעדיות (ועיין בפסחים) שלא ננעלו דלתות העזרה וכו' הרי שהיה לפני חורבן ביהמ"ק ור"ע היה אחר החורבן.

ס. ועי' ריש אד"ז שרשב"י תלמידו של ר"ע שש ושמה שדינו נמסר לקב"ה בעצמו, ולא לבתי דינים שבשמים וכו' יעו"ש.

חלק ב

מעליותא דיזמא טנא דל"ג בעומר
שנסגולתו להצטרף לבני היכלא דדשב"י וד"ע

חלק ב'

מעליוותא דיומא טבא דל"ג בעומר
שבסגולתו להצטרף לבני היכלא דרשב"י זר"ע

הקדמה

כתב השו"ע (או"ח סי' תצ"ג) נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר, שאומרים שאז פסקו מלמות, וכתב שם הרמ"א מסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון (מהרי"ל ומנהגים), ובדרכ"מ הוסיף וז"ל והמנהג פשוט להסתפר ביום ל"ג ומרבים בו משתה ושמחה קצת, ע"כ. וכן מובא בשעה"כ כי היה עושה אותו יום משתה ושמחה.

וכבר נתבאר בקונטרסים הקודמים, כי אין עניינם של המועדים והחגים זכרון בעלמא על אותם מאורעות שארעו בימים ההם, אלא נעשה באותם הזמנים ממש מעין חזרת אותה הארה ובחינה שהיתה בימים ההם, וכמובא בתוס' בחגיגה (ח:), כי חגיגה הוא מלשון חוגו חגא, מלשון מחוג, כי העולם כל שנה ושנה חוזר על עצמו, בבחינה של מגלגלין זכות ליום זכאי (תענית כ"ט.), כי לעולם היום זכאי הוא סיבה שגם בשנה הבאה יהיה אותו היום יום זכאי שהרי זה אותו יום אלא רק בסיבוב שני.

וממילא שומה עלינו להתבונן, במהות הפנימי של הדברים שארעו ביום גדול זה של ל"ג בעומר, אשר עומדים כסימן לדורות עולם, כי אותם הדברים חוזרים ונשנים בכל שנה ושנה, וצריכים אנו לשמוח בהם, כאותה השמחה שארעה באותם הימים, אשר נשארה אותה הבחינה של השמחה לעולם ועד.

ונראה כי לכאן' היו כמה עניינים של שמחה אשר לפום ריהטא אין קשר ביניהם, אבל כשנעמיק נראה כי כל הטעמים בשרשם מביאים לאותו טעם שצריך להביא את האדם לשמחה ביום זה.

וז"ל היערות דבש (ח"ב דרוש י"א) ויום ל"ג בעומר הוא הילולא דרשב"י כי מת אז, והיה למעלה הילולא, הנערה באה אל המלך. וראוי לכל איש הירא וחרד לשום אל לבו יום ההוא לשוב בתשובה, כי זכות רשב"י מסייעת להבא לטהר, ולא לבלות זמן בעו"ה בהבלי עולם, אשר הוא לצדיק לצער וכו', עיי"ש מה שהאריך בזה עפ"י דרכו.

ובפרט אחר שרואים במציאות, היאך ביום זה כלל ישראל שמחים בתורה ובתפילה שמחה שמעל הטבע, ובפרט במקום קבורתו, אשר בוודאי שמחה זו מושפעת ממרומים, והנח להם לישראל אם אינן נביאים הם בני נביאים הם (פסחים ס"ו.), ובוודאי לא בכדי היא, וצריך ללמוד את עומקם של הדברים ולדעת היאך להתחבר מכח יום זה לשמחה הראויה שתמשיך איתנו לכל השנה כולה.



 מאמר א'

בחינת היום טוב והשמחה על שפסקו מלמות

ביאור שני טעמי השמחה, לשני בחינות ה'יום טוב' שביום ל"ג בעומר איתא ביבמות (ס"ב:), אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמש, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת.

ולפי זה, משמע שהשמחה ביום זה, הוא על ביטול הקטרוג שהיה על אופן מסירת התורה של ר"ע, עד שביום זה [ל"ג בעומר], בו נתקן האופן הראוי של מסירת התורה לדורות עולם, באופן מסירתה דרך חמשת תלמידיו של ר"ע, ובעיקר דרך תורתו של רשב"י, כפי שנבאר בפנים, והוא הטעם שעושים יום זה ל'יום טוב', כפי שיבואר בס"ד, שהוא יום שמחת רשב"י.

והנה עיין בבהגר"א על דברי השו"ע (שם), שציין כי המקור לכך שעושין יום טוב על הפסקת המגיפה, הוא מכך שעושים יום טוב בחמשה עשר באב, כמבואר במשנה בשלהי תענית שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב, ואחד מהטעמים שהוא נקבע ליום טוב משום שפסקו בו מתי המדבר מלמות, ע"כ.

ולכאוו' דבר זה תמוה, שהרי מתו כולן, וכפי שכבר נתקשו בזה התוס' (ב"ב קכ"א:) על מתי המדבר ויישב שם ר"ת דבאמת נשאר מהם אלו שלא מתו, ודווקא משום זה עושים אותו ליום טוב^א.

א. וז"ל התוס' שם ונראה לר"ת לפי מדרש איכה שלא מיהרו למות אלא בשנה אחרונה ביטל מהן הגזרה ונשאר מהן ט"ו אלף ופרוטרוט אותן שהיו ראויין למות בשנה אחרונה וכו'.

ויותר יש לתמוה [כפי שתמה בזה הפר"ח שם], דהא שם נאמר על הא דפסקו מתי מדבר ועשו יום טוב היה משום שחזר הדיבור למשה, ועיי"ש בתוס' (קכ"א:), כמה ביאורים בזה, ועכ"פ על עצם הדבר שפסקו המתים, לכאוי מה טעם לעשות לו יום טוב, שהרי לא נשאר אף אחד שימות, אחרי שנהרגו כל הכ"ד אלף, ומהו השמחה הגדולה של יום זה, ובפרט מה לנו ולאותם התלמידים אשר לא למדנו מהם שום תורה, ובהכרח שגם על יום ל"ג בעומר נאמר הבחינה הזו שפסיקת מיתתם היתה באופן של קבלת תורה חדשה, שזה בחינת אותם החמשת תלמידים של ר"ע, כמו שנבאר בס"ד מהי אותה בחינה שנתקנה ביום זה ונשארה בידינו התורה של אחר ל"ג בעומר עד היום.

מהלוקת השו"ע והרמ"א מהו פסקו למות

בעיקר הדבר דפסקו בו ביום למות, יעויין בשו"ע שם, מה שנחלקו השו"ע והרמ"א האם שמחת ל"ג בעומר נוהגת כבר מלילו, או רק אחר נץ החמה, וז"ל השו"ע שם, נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר, שאומרים שאז פסקו מלמות, ואין להסתפר עד יום ל"ד בבקר, ואילו הרמ"א שם חולק, ובמדינות אלו אין נוהגין כדבריו, אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון.

וביאר שם המשנ"ב סברותיהם, דשיטת השו"ע היא שאף ביום ל"ד מתו, ומשום זה החמירו גם כל ליל ל"ד עד הנץ, ורק עיקר ההפסקה היה ביום ל"ג, וביום ל"ד מתו רק מעט, ואילו הרמ"א סובר דביום ל"ג פסקו לגמרי מלמות.

וכמו שכתב הב"י שם, וז"ל, ומה שכתב ויש מסתפרין מל"ג בעומר ואילך. כ"כ ה"ר דוד אבודרהם בשם אבן הירחי (המנהיג סוס"י ק"ו) משמו של הרז"ה, וכ"כ ג"כ הר"י נ' שועיב, וז"ל, שמעתי שיש במדרש שמתו מפסח עד פרוס העצרת, והוא ט"ו יום קודם העצרת, כאמרם, [עד] פרוס הפסח פרוס החג שהם חמשה עשר יום בניסן ובתשרי, וכשתסיר חמשה עשר יום מארבעים ותשעה יום, נשארו שלשים וארבעה, והנה הם שלשים ושלושה שלמים ומגלחים ביום ל"ד בבוקר, כי מקצת היום ככולו, עכ"ל, ובספר אדם [וחוה] נתיב ה', הועתק כן, וכל זה כתב הרשב"ץ בתשובה, וכתב ולפי זה כל יום ל"ג

אסור, ומקצת ל"ד, ולפי דעת הרמב"ן מקצת לילה סגי, כדאיתא בספר תורת האדם וכו', עיי"ש.

וכתב הגר"א בביאור דעת השו"ע, שבמדרש איתא שמתו עד פרוס העצרת והוא ט"ו יום קודם העצרת נשארו ל"ד יום ומקצת היום ככולו, וז"ש ואין להסתפר כו'. ואמר בבקר כמ"ש בי"ד בסי' שצ"ה ס"א דלא אמרי' מקצת היום ככולו עד שתנץ החמה, והביאו ראיה מספ"ב דמגילה וכן שומרת יום כו' ומ"ש נוהגים שלא להסתפר כו' הוא לשון הטור. וכו' ובביאור הא דנוהגין להרבות בשמחה כתב ומרבים בשמחה. כמ"ש בסוף תענית שבו פסקו מתי מדבר, ע"כ.

ויל"ע לפי"ז מדוע אין מרבין בשמחה לדעת השו"ע ביום ל"ד בעומר שבו פסקו למות לשיטתו.

והנה יש עוד דעה ברמ"א שבאמת הם מתו עד עצרת ממש, וכפשטות דברי הגמרא ביבמות, אלא שמתוך מ"ט ימים אלו מתו רק ל"ג ימים הרי בשבתות ור"ח לא מתו [כשיטת התוס' שם].

עוד שיטות מי אלו שפסקו למות

והגם שבפשטות דברי הגמרא נראה שמתו עד לעצרת, שהרי לא נאמר שם עד פרוס עצרת, אכתי יש לומר כי ביום ל"ג בעומר למרות שלא פסקו לגמרי למות, אך אז ניצל ר"ע כמובא ברמ"ע מפאנו בספר מעין גנים (מ"ב.), שהגזירה היתה ג"כ על ר"ע עצמו, שהיה צריך להיפטר מהעולם, כיון שהלכו כל תלמידיו, ולכן הלך לרבותינו שבדרום ומשם הפיץ התורה, ועל ר"ע נאמר שפסק מלמות, ולכאוי' יש לומר שזה היו"ט מכיון שלימד חמשה תלמידים ומשום הכי לא מת, וכך נראה גם בדברי שעה"כ (שיובאו להלן אי"ה).

ועוד יש לבאר עפ"י דברי האריז"ל שכתב כי הני ה' תלמידים נסמכו ביום זה, ואפשר שזה גופא נקרא דפסקו למות שהרי צדיקים במיתתן קרויין חיים, והטעם לכך הוא מפני שממשיכים ללמוד ולעסוק בתורתם וממילא שפתותיהם דובבות בקבר כמובאר ביבמות (צ"ז.), ובזה שמתו כל תלמידיו הוא נחשב שהוא בעצמו מת, אך מאחר ונשארו לו ה' תלמידים נחשב שעל ר"ע עצמו נפסקה המיתה, שהרי יש לתורתו המשך, והוא עצמו הפך להיות חי, ובזה נחשב לו שהפסיק מלמות.

ועוד נראה לבאר שפסקו למות, היינו אותם כ"ד אלף תלמידים עצמם, דכנזכר לא היה עוד מי שיפסוק למות דלא מסתבר שהיה לר"ע עוד תלמידים, דהנה עיין בע"ז בעובדא דאלעזר בן דורדיא שחזר בתשובה ומת מתוך תשובה וכו' יצא בת קול ואמר ר' אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי עוה"ב, ולא עוד שנקרא רבי אליעזר בן דורדיא עיי"ש, והנה הא דנקרא 'רבי אליעזר בן דורדיא', אף שלא היה רבי בחייו, מ"מ כיון שעכשיו למדין ממנו דרכי תשובה, שפיר נקרא רבי עיי"ש, וא"כ יש לומר גם לגבי הנך כ"ד אלף תלמידים שמהם אנחנו לומדים מהם שצריכים לכבד זה את זה, א"כ הם פסקו למות דעכשיו הם חיים, דעכשיו הם נקראים חיים, וא"כ מה שאנחנו לומדים מהם לכבד זה את זה, נחשב להם כפסיקת מיתתם.

ולפי"ז משמע שיש ענין מיוחד לכבד זה את זה, בפרט יום של ל"ג בעומר, דבמה שמכבדין זה את זה, בזה נעשה יום זה ליו"ט דעכשיו פסקו למות כנ"ל.

ובפשטות היה אפשר לומר כי כשיש מגיפה אז יש דינים בעולם וזה משפיע דינים על כל העולם גם על הסובבים אותם, [מעין המבואר בבא קמא ס: דבר בעיר כנס רגליך וכו', עיי"ש כל הסוגיא], וא"כ ביום זה שנפסקו למות כבר הוחזר החרב לנדנדה, ובטלו דינים מן העולם.

ועוד נראה כי הרי באמת כבר ביום ל"ב בעומר פסקו למות, וא"כ קשה אמאי היו"ט בל"ג בעומר, אלא דהיו"ט הוא על אותו היום שהיו צריכים למות בו, ולא מתו, וכבר אין דינים בעולם, ולכן דווקא ביום ל"ג, הוא היו"ט.

[ועיין בדברי הספורנו (במדבר י"ז, ט"ו) שדקדק דבמקום שנכתב והמגפה נעצרה - הכוונה שנרפאו החולים במגפה, ואילו במקום שנכתב ותעצר המגפה - הכוונה שלא חלה עוד שום אחד מהם בחלי מגפה, ובפשטות ביום ל"ג בעומר נעצר המגיפה פי' שלא חלו עוד, וכנזכר שבטל הגזירה].



מאמר ב'

בחינת היום טוב בשמחת התורה שלא נשתכחה

ב' בחינות ביום טוב דל"ג בעומר

הנה נראה מהפוסקים כי עיקר טעם השמחה הוא על שפסקו מלמות בו ביום, ולכאור' קשה דמאיך גיסא משמע ביבמות (ס"ב:), משמע שעיקר טעם השמחה הוא משום שהיה העולם שמם באותו הזמן, ובא והעמיד את חמשת תלמידיו אשר מהם המשיכה התורה, וצ"ב דלכאור' הוא טעם אחר כפי שנתבאר לעיל.

אכן נראה כי עיקר היום טוב של יום ל"ג בעומר, הוא שמחה של קבלת התורה, ובזה גופא ישנם ב' בחינות שונות, הבחינה האחת היא היו"ט דר"ע בהא דפסקו תלמידיו למות, וזכה ביום זה לתיקון בחינת התושבע"פ השייך לו, והבחינה השנית היא יו"ט והילולא דרשב"י, דהמשכת התורה לעולם, נעשתה בעיקר על ידו.²

אך בעומק נבאר בס"ד כי שני בחינות אלו אחד הם, והיא הנותנת, כי הטעם לכך שבו ביום פסקו למות, והטעם לכך שהוא יום שמחה, הוא משום שסיבת פסיקת מיתתם היתה בכך שנפסקה המדרגה התחתונה שבה אחזו תלמידיו, ואותה אנו מתקנים עד ליום זה של ל"ג בעומר שבו נתקנת אותה בחינה ועולים לבחינת 'גדלות' שבתורה שבע"פ, וכמבואר בדברי האריז"ל בשעה"כ (כפי שיבואר להלן במאמר ע"ד הסוד בהרחבה יעוי"ש).

ב. [ועל דרך הסוד, יבואר כי יש לומר כי שני הבחינות האלו, הם כנגד שני השמות המתגלים ביום זה (כמבואר בשעה"כ, ויבואר להלן בהרחבה), ד'אכדט"ם' הוא בחינת הה' תלמידים שמתו, ואילו הבחינה של השם ג"ל הוא מבחינת מה שהם פסקו מלמות שהוא בחינת היום טוב של ר"ע, ע"כ.

והנה חז"ל באו ללמד אותנו, מהי עיקר העבודה המוטלת עלינו בזמן זה של ספירת העומר, שהוא זמן ההכנה היאך לצאת מיציאת מצרים עד לקבלת התורה, ולבנות את עצמינו להיות ראויים לתורה, ואלו התלמידים שמתו בזמן הזה היו בבחינת קטנות, כמבואר באריז"ל, ולכן מתו דווקא בזה"ז, והוא לימוד עבורינו כפי שנבאר, כי ה' לא רצה שהם יישארו לל"ג בעומר, שהוא זמן חדש של גילוי התורה באופן מחודש ונעלה יותר.

יום 'שמת' בו רשב"י או יום 'שמחתו' של רשב"י

בשער הכוונות (דרושי פסח דרוש י"ז) כתב 'ובפרט כי רשב"י ע"ה הוא מחמשה תלמידיו הגדולים של ר"ע ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג לעומר' וכו', עיי"ש, ועיין בפע"ח שנקט הלשון שהוא 'יום שמת בו', ומאידך עיי"ש (דף י"א) דיש שם ט"ס וצ"ל 'יום שמחתו', ועיין בחיד"א מש"כ בזה בספרו 'מראית העין' [עי' בהערה²], דאפשר דשניהם הם סיבות לשמחה ביום זה, ולפי דברינו מבואר הקשר שביניהם.

דהנה עיין בחת"ס (פרשת שמות) שחידש כי מה שדרשו חז"ל (קידושין ל"ח). הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, אין הכוונה דווקא מיום לידתם בעולם, אלא הוא יכול להיות גם מיום שעלו לגדולה, [ומה שמצינו אצל משה רבינו שנפטר יום ליום ממתו שנולד שהוא אצלו הבחינה של היום שבו עלה לגדולה].

ולפי"ז יש לומר שיום ל"ג בעומר היה גם יום שמחתו משום שנסמך באותו היום, כמבואר ביבמות (ס"ב:), וממילא הוא היום שבו עלה לגדולה, [כמבואר

ג. וז"ל, מה שכתבתי בברכי יוסף בסימן זה, דיש מי שכתב דפטירת רשב"י ע"ה זי"ע בל"ג לעומר, כ"כ בפע"ח אך כבר נודע דבנסחאות כתבי האר"י ז"ל היה ערבוב וט"ס, והנסחא אמיתית היא נסחת הח' שערים שסידר הרב מהר"ש ויטאל ז"ל ובשערי הכוונות האריך בסוד ימי העומר.

וטעם שמתו כ"ד אלף ואח"כ למדו ה' תלמידים אצל ר' עקיבא ר"ש ור"מ וכו' והיא שמחת רשב"י, וכתב שיש שרש בשמחה זו שעושים והוא האריך בזה ולא בא בפיו לומר שהיא פטירת רשב"י ע"ה ואפשר שהכוונה כמ"ש אני עני בטוב עין דביום ל"ג התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו' ויאור להם שתחזור התורה ולכן עושים שמחה, ודוק היטב, (מראית העין ליקוטים סי ז')

שם בסנהדרין, היאך שהיו שרים לפני הנסמך כמה מיני שירים, ועיי"ש במאירי שכתב שעונותיו נמחלין ביום זה וכו' א].

וממילא מיושב, שבהכרח כיון שיום זה הוא היום שעלה בו לגדולה ממילא הוא היה גם היום שמת בו^ה, וממילא יש ליישב בדברי האריז"ל את שני הגרסאות האלו שהיא הנותנת שהיה יום שמת בו שהיה יום שמחתו וכנ"ל.

ישובים אמאי עושים שמחה ביום פטירתו [להיפך מיום פטירת משה רבינו שמתענים בו]

עיי' בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן רל"ג, ובחידושי עה"ת פר' אמור), וכן בשואל ומשיב (מהדורה ה' ח"א סימן ל"ט), שתמהו על טעם שמחה זו על כך שבו ביום מת, כי היכן מצינו שעושים יום שמחה ביום פטירת הצדיק, והרי אדרבה אצל משה רבינו מצינו להיפך שמתענים בז' באדר, ואפילו המן הרשע חשב שיוכל לשלוט על ישראל בחודש אדר מחמת שבז' באדר נפטר משה, עיי"ש.

ויש ליישב בזה, דאדרבה האמת היא שאין יום מיתת משה סיבה להיות יום רע, וכפי שאומרת הגמ' במגילה (י"ג:), **כיון שנפל פור בחדש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד**, והרי שבעומק יום הפטירה הוא גם סיבה שיתגלגל דבר טוב ביום זה שהרי ביום זה נולד.

אלא הטעם שמתענים ביום פטירת משה, אפשר לומר מכמה טעמים שאינם שייכים בפטירת רשב"י.

א. במיתת משה נשתכחו הלכות (כמבואר בתמורה ט"ז:), וזה היה בחינה של רע, מפני שנשתכחה התורה שלו, וממילא אצל רשב"י שהיה להיפך שביום זה נתגלו סתרי תורתו, יום זה הפך להיות יום שמחה, מאחר ותורתו נשארה לנצח,

ד. וז"ל ראוי לאדם להרחיק את הרבנות ושלא לפרסם את עצמו דרך הערה אמרו הוי קבל וקיים כלומר שיהא אפל ר"ל צנוע ונסתר כדרך העומד בחשך שאינו נראה כל כך ובזו יהו חייו בשלום ומ"מ אם זכה ונסמך יתנהג במדות הראויות לנסמך דרך הערה אמרו כל העולה לגדולה מוחלין לו כל עונותיו והוא הערה על התחדשות הנהגותיו ועלוי מדותיו על צד התכלית: ה. ויל"ע לפי"ז מה היה עם שאר התלמידים שנסמכו באותו היום שכלפיהם לא מצינו דבר זה.

וכפי שרשב"י עצמו אמר [שלא כדעת שאר החכמים] 'מובטחני שלא תשתכח התורה מישראל (עיין שבת קל"ח:), והרי שזה גופא נתגלה בתורתו כי היא תורה שמופקעת מ'שכחה' ומביטול ע"י כל קלקולי העוה"ז.

ב. ועוד יש לפרש שאצל משה, פטירתו היתה באופן של עונש מלמעלה, שה' הענישו משום שלא רצה שיכנס לארץ ישראל, ובזה נתעכב כל תהליך הגאולה השלימה, משא"כ אצל רשב"י להיפך בספרא דא יפקון מגלותא וכו' ועל ידו נזכה ונתקרב לגאולה השלימה.

ג. דרשב"י יכול לפטור את העולם כולו מהדין (סוכה מ"ה:), וממילא ימליץ טוב על ישראל.

ג' תירוצים ששמעתי מהרב דב"ש שליט"א על הקושיא זו אמאי שמחים ביום פטירתו

א. אף שמת ביום זה יצא לחלק, שלא יחשבו שהוא מן הכ"ד אלף שמתו בימים אלו, ולכן אסור לעשות אבילות, להראות שאין זו סיבת מיתתו.

ב. שהיה צריך לגלות סודות התורה [בחינה של או"א כמבואר באידרא], והיא גופא היתה סיבת פטירתו שהרי הסודות האלו [של גילוי או"א עילאין], הם בחינת עולם הבא, וממילא כשעסק בה נכנסים לשם ובכך יצאה נשמתו, בזה שהיה נכסף ומתדבק בעוה"ב כמבואר באיד"ז שלא איעול בכיסופא להאי עלמא וכו'.

ג. התירוץ השלישי ששמעתי ממנו כי תמיד נוהגים אבילות כאן למטה בעוה"ז, וכנגד זה יש שמחה בעליונים כשצדיק נפטר, כמבואר בכתובות (ק"ד:), בסדר פטירתו של רבינו הקדוש שהעליונים רצו את רבי וכך היתה המלחמה עד שנצחו אראלים את המצוקים וכו', ועיי"ש באריכות גודל השמחה שיש למעלה בבוא נפש צדיק לשם^א, משא"כ אצל רשב"י שבפטירתו כל הבחינה של 'עולם הבא' ירדה כאן למטה לעולם הזה, [כפי שביארנו לעיל בדברי האידרא] ורשב"י הוריד את כל העליונים למטה בדברי תורתו, א"כ השמחה

ו. ועיין מש"כ באוה"ח הק' ריש פרשת אחרי ד"ה וימותו וכו' ד"א וכו' עיי"ש.
ז. ווידועים הדברים שהיה הגרא"מ שך זצ"ל מביא בהספדים בשם הגרא"ז [כלה חדשה וכו'].

של העולם העליון נתגלתה כאן בתחתונים, ע"כ. ונראה שבזה גופא שאנו שייכים לבחינת העולם הבא עולם הנצח והשכר שהוא היו"ט, כי אותה שמחה שנתגלתה אז שהוריד כל העליונים למטה חוזרת ונשנית כל שנה, כמו שמצינו בבחינת ירידת הנשמה ביום היארצייט לבקר את הגוף, לכאן ביום היארצייט נשמת רשב"י כשבאה, היא באה כוללת עמה את השכינה וכנס"י ופמליא של מעלה, וממילא אין לך שמחה גדולה מזו כשדבר זה יורד ומתגלה בעולם ובפרט באתריה דרשב"י ביום גדול זה, ודו"ק.

יו"ט דל"ג בעומר הוא על תיקון שלושת חלקי העבודה השלימה וביחוד במקום קבר רשב"י

וביתר עומק נראה כי כל הטעמים שהובאו ליום שמחה ויום טוב זה של ל"ג בעומר, הינם כנגד ג' חלקי העבודה שנתקנו באותו היום, וכפי שביארנו (בקונטרסים הקודמים בארוכה) עפ"י דברי הגר"א והמהרש"א, כי שלימות העבודה הנרצית מהאדם לבורא הוא שישלים עצמו בכל שלושת חלקי העבודה שהם בין אדם למקום, ובין אדם לחבירו, ובין אדם לעצמו.

והחלק הראשון של העבודה שצריך לתקן הוא החלק של **'בין אדם לחבירו'**, שנפגם עד ליום זה בהא דלא נהגו כבוד זה בזה, ומגודל הקטרוג שהיה בין התלמידים אפילו ר"ע לא יכל להושיעם, וכנ"ל בארוכה, ודבר זה נתקן באופן מסירת תורתו של רשב"י שהקדים בדבריו בריש האידרא לומר כי **'אנן בחביבותא תליא מלתא'**, והיינו שתורתנו נתקנת באופן של אהבה וחיבור בין התלמידים, וכן בפועל זהו ההרגשה שמרגישים במציאות, בזמן שעולים להילולא דרשב"י, למקום קברו, ומרגישים שם את האחדות והחביבות שיש בין כלל ישראל ללא שיהיה שום הבדל ביניהם, ומרגישים את הבחינה שבה כולם אחים וערבים זה לזה.

החלק השני של העבודה שנתקנה ביום זה, הוא החלק של **'בין אדם למקום'**, ונראה שזה נתקן ע"י הגילוי שכינה שהיתה אצל רשב"י ביום פטירתו, כשירדו כל הפמליא של מעלה לקבל את תורת רשב"י, וניתנה לו הרשות לגלות את הסודות העליונים האלו של תיקוני השכינה, ויבואר במאמר הבא היאך בחינה זו נמצאת ביחוד דווקא במקום קברו של רשב"י.

החלק השלישי של העבודה שנתקנה ביום זה, הוא החלק של בין אדם לעצמו - וכנגד זה הוא יום שמחתו, או יום שמת בו רשב"י כפי שביארנו לעיל את אופן גדלותו בתורה שהשיג ביום זה, כי בעצם זה שהאדם שמח ביום זה ומתחבר בכל פנימיות נפשו לגדולת היום, כך מתקן הוא את עצמו ומשייך את עצמו לאותה בחינה של עולם הבא המתגלית ביום זה.

הכלל מכל הנ"ל הוא כי יום זה הוא יום שמחת התורה אשר בו זכינו כי לא נשתכחה התורה מישראל ובכוחנו להצטרף לתורת רשב"י אשר החזיר עמוד התורה אחר החורבן לישראל, יחד עם שאר התיקונים הגדולים של יום זה.





מאמר ג'

יחוד השמחה דווקא באתריה דרשב"י



הנה נתבאר בסוף האדרא זוטא מעלת העליה לקברו של רשב"י, דז"ל האידרא בני מרוניא צווחין בקטירין דחשיבו דלא יתקבר תמן, בתר דנפק פורייתא הוה סליק באוירא, ואשא הוה להיט קמיה שמעו קלא עולו ואתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון וכו'. [פירוש באו מכים ובעלי מגינים מכפר צפורי, שרצו שיקברו אותו במקומם. ובאו ללקחו בכח ובמלחמה. וגירשו אותם בני מירון, וצעקו עליהם בהמוניהם, שרצו שלא יקבר שם, אלא שיקבר אצלם. אחר שיצאה המטה מן הבית, היתה עולה באויר, ואש היתה לוהטת לפניו. שמעו קול. הכנסו ובואו והתקבצו להילולא של ר' שמעון, יבא שלום ינחו על משכבותם]. ונבאר מעט יחוד המקום הקדוש הזה, וגודל המעלה לעולים אליו ובפרט ביום הילולא דפטירתו של רשב"י.

עיין בשעה"כ שנתבאר כי האריז"ל היה עולה ויושב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא של הילולא^ח

השמחה בשכינה ופמליא של מעלה שיורדים למקום קבר רשב"י ביום פטירתו

לפי מה שנתבאר לעיל, כי השמחה הגדולה שנעשית בהילולא דרשב"י, ביום פטירתו היתה משום שהוריד השכינה כאן לעוה"ז, הרי שיש לומר שאותה בחינה שנשמת הנפטר יורדת לקבר לפקוד את גופה ביום פטירתה, אצל רשב"י מתקיים בכל שנה ושנה במקום קברו, ששם יורדת הנשמה יחד עם השכינה וכל פמליא של מעלה, שנתאחד איתם כל ימיו בזה שנטפל אליהם וביטל את

ח. וענין ג' ימים עיין בפסיקתא דר' כהנא פרשת בשלח ועיין במהר"ל בתפארת"י פ"ג ענין שלשה שהוא חיבור, [ועיין כוונות ענין שלשה ימים שאז נגמר התיקון בבחינת פנימיות דפנימיות].

כל חייו להידבק בהם, ודווקא אצל רשב"י ור"ע אשר אצלהם נתגלה דרשת 'את ה' אלקיך' לרבות את הת"ח ואת עצמו מכללם, וכנ"ל, ויבואר יותר להלן במאמר בביאור שבח פיוט 'בר יוחאי', כי אין הכוונה של שיר שבח זה על אדם פרטי חלילה, אלא לשכינה אשר זכה הוא להיות מרכבה אליה, וממילא במקום השראת השכינה פשיטא שאין לך מקום של שמחה גדולה יותר ממנה.

המערה של רשב"י נתייחד למקום גילוי שכינה וגילוי אליהו

ועיין במהר"ל שמבאר כי אותה השראת השכינה שנתגלתה אצלו, ממשיכה עד היום, עיין בנצח ישראל (פכ"ח) בביאור דברי הגמ' (סנהדרין צ"ח א) רבי יהושע בן לוי אשכחיה לאליהו, דהוי קאי אפתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי. אמר ליה אתינא לעלמא דאתי, אמר ליה אם ירצה האדון הזה. וז"ל המהר"ל שם, דברים אלו צריכים ביאור. דע שאין ספק, כי יש מקומות בעולם מיוחדים לדבר קדושה אלקית ביותר, ובפרט המערה שהיה רבי שמעון בן יוחאי הקדוש נטמן ראוי לזה. ואין ספק שהיה נגלה אליהו להקדוש רשב"י כמה פעמים במערה, והיה גלוי של אליהו נמצא שם בשכבר, גם עתה נגלה שם אליהו. ואין חלוק בין אם היה נגלה לו במראה, או כך נגלה לו בלא מראה. כי פעמים הרבה היה אליהו מגיד דברים לאחד, ולא ידע האדם מאין באו לו הדברים, והיה נדמה לו כאילו הדברים היה לו מעצמו, ואינם אלא דברי אליהו שהגיד לו הדברים. וכן מוכח קצת במסכת ערובין (מ"ג.) גבי הני שמעתתא שנאמרו בבי מדרשא, וקאמר מאי לאו דאמרינהו אליהו. והרי לא ידעו אותם אשר הם בבית המדרש מי אמרם, כי באו בדעתם הדברים ההם, ולא ידעו מי אמרם. וחכם גדול כמו רבי יהושע בן לוי, יודע היה שהשגה הזאת מן אליהו זכור לטוב, והיה אליהו זכור לטוב מגיד לו סתרי חכמה וכו', ע"כ.

ומבואר שבמקום שהיה שם גלוי אלוקות עדיין יש שם בחינת גלוי, וא"כ דה"ה במקום קבורתו אם היה שם גלוי, יש גלוי גם היום, ודו"ק.

זכות של רשבי מגין על המקום

ובזה יבואר גם הטעם שנראה בחז"ל כי שם הוא המקום הבטוח ביותר, וכמבואר בזוה"ק (בפרשת ויחי רמ"ט א) ר"ש פריש פרשתא יתבו לגו מערתא אמר

חמינא דיומא דין ינפול ביתא במתא ויעדרון תרי רומאי מקטרגין, אי אנא במתא לא ינפול ביתא, אהדרו לגו מערתא יתבו, וכו', ע"כ [ר"ש פירוש פסוקי הפרשה לאחר שכבר יצאו מן המערה כדי ליכנס לעיר וחזרו לתוך המערה, שהיו יושבים בתוכה. אמר, רואה אני שיום הזה יפול בית בעיר, וימותו שם שני רומאים מקטריגים על ישראל. אם אני אהיה בעיר לא יפול הבית. [כי זכותו יגן עליהם אף על הרשעים ולא מתו], חזרו לתוך המערה, ולא רצה ללכת לעירו, כדי שלא יגין זכותו עליהם, ויפול הבית ויהרגו המקטריגים שם. ועיי"ש (דף ר"ג, ב) שבאמת כן היה, ונודע שנפל לעיר ושאלוהו שהרי נהרגו גם יהודים עם זה, ואמר הרשב"י שיהודים אלו לא היו כשרים ולכן מתו באופן זה ומיתתם כפרה חובותיהם.

עכ"פ רואים כנ"ל, כי מקומו שרשב"י הוא הבטוח ביותר שאין שום נזק ופגע יכול לשלוט בו.

וכן מבואר בזוה"ק (ויחי רי"ז ב') במעשה עם ר' יצחק^ט [המובא באדרא שהיה תלמידו של רשב"י], ר' יצחק הוה יתיב יומא חד אפתחא דר' יהודה והוה עציב, נפיק ר' יהודה אשכחיה לתרעיה דהוה יתיב ועציב א"ל מאן יומא דין משאר יומין, [ר"י היה יושב יום אחד בפתחו של ר' יהודה והיה עצוב, יצא ר' יהודה ומצאו בפתחו, שהיה יושב ועצוב, אמר לו מה יום מיומים] א"ל אתינא לגבך למבעי מינך תלת מלין, וכו', [אמר לו באתי אליך, לבקש ממך שלשה דברים: אחר, כאשר תאמר דברי תורה ותזכיר מאלו הדברים שאמרתי אני, תאמר אותם בשמי, כדי להזכיר את שמי. ואחד, שתזכה את בני יוסף בתורה. ואחד שתלך לקברי כל ז' הימים של אבלות, ותתפלל תפלתך עלי] א"ל מנין לך, א"ל הא נשמתי אסתלקת מיני בכל ליליא ולא אנהיר לי בחלמא כמה דהוה בקדמיתא ועוד דכד אנא מצלינא ומטינא לשומע תפלה אשגחנא בצולמי דילי בכותלא ולא חמינא ליה ואמינא דהואיל וצלמא אתעבר ולא אתחזי דהא כרוזא נפיק וכריז דכתיב אך בצלם יתהלך איש, כל זמנא דצלמא דבר נש לא יתעבר מניה יתהלך איש ורוחיה אתקיימא בגויה אתעבר צולמא דבר נש ולא אתחזי אתעבר מהאי עלמא [אמר לו מאין תדע שתמות, א"ל ר' יצחק, הנה נשמתי מסתלקת ממני בכל לילה

ט. כשנכנסים למירון יש שער בחוץ עם חצר חיצונה ויש בתוכה עוד חצר פנימית ושם הקבר של ר' יצחק.

ואינה מאירה לי בחלום כמו מתחילה. ועוד, כשאני מתפלל ומגיע לשומע תפלה אני מסתכל בצלם שלי שעל הכותל, ואינו רואה אותו, ואומר אני שאמות, הואיל שעבר ממני הצלם ואינו נראה, כי כרוז יוצא ומכריז, שכתוב, אך בצלם יתהלך איש, כל זמן שצלמו של אדם לא עבר ממנו, יתהלך איש. ורוחו מתקיים בתוכו. נעבר צלמו של אדם ואינו נראה, הוא נעבר מעולם הזה].

א"ל ומהכא דכתיב כי צל ימינו עלי ארץ, וכו' בכה רבי יצחק ואמר במטו מינך דלא תתפרש מנאי כל אלין יומין [אמר לו ר' יהודה, גם מכאן נשמע זה, שכתוב, כי צל ימינו עלי ארץ. א"ל ר' יהודה כל אלו הדברים שבקשת ממני אעשה, אבל אני מבקש ממך, שבעולם ההוא, תבחור מקומי אצלך כמו שהייתי אצלך בעולם הזה. בכה ר' יצחק, ואמר בבקשה ממך, שלא תפרוד ממני כל אלו הימים.]

אזלו לגביה דרבי שמעון אשכחוהו דהוה לעי באורייתא זקיף עיניו ר"ש וחמא לרבי יצחק וחמא למלאך המות דרהיט קמיה ורקיד קמיה קם רבי שמעון אחיד בידיה דרבי יצחק אמר גוזרנא מאן דרגיל למיעל יעול ומאן דלא רגיל למיעאל לא ייעול עאלו רבי יצחק ורבי יהודה קטיר מלאך המות לבר, [הלכו אל ר' שמעון, מצאוהו שהיה עוסק בתורה. נשא ר"ש עיניו, וראה את ר' יצחק, וראה שמלאך המות רץ לפניו ורוקד לפניו. קם ר"ש, ואחז בידו של ר"י, ואמר, גוזר אני, מי שרגיל לבא אצלי יבא, ומי שלא רגיל לבא אלי לא יבא. נכנסו ר' יצחק ור' יהודה. קשר בזה את מלאך המות לחוץ, ולא יכול להכנס.] אשגח ר"ש וחמא דעד כען לא מטא עדנא, דהא עד תמניא שעתא דיומא הוה זמנא אותביה קמי ר"ש והוה לעי ליה באורייתא, אר"ש לרבי אלעזר בריה תיב אפתחא ומה דתחמי לא תשתעי בהדיה ואי יבעי למיעאל הכא אומי אומאה דלא ליעול, [הסתכל ר' שמעון וראה, שעד עתה עוד לא הגיע זמנו, למות, אלא עד שמונה שעות של היום הוא זמנו. הושיבו לפני ר"ש ועסק עמו בתורה, אמר ר"ש לר' אלעזר בנו, שב בפתח, ומי שתראה לא תדבר עמו, ואם ירצה להכנס כאן, תשבע שבועה שלא יכנס] אמר ר"ש לרבי יצחק חמית דיוקנא דאבוך יומא דא או לא דהא תנינן בשעתא דבר נש אסתלק מעלמא אבוי וקריבוי משתכחין תמן עמיה וחמא לון ואשתמודע לון וכל אינון דהוה מדוריה גבייהו בההוא עלמא בדרגא חד כלהו מתכנשי ומשתכחי עמיה ואזלין עם נשמתיה עד אתר דתשרי באתריה, אמר עד כען לא חמינא, [אמר ר"ש לר' יצחק הראית צורת אביך ביום

הזה. או לא. כי למדנו בשעה שהאדם מסתלק מן העולם, אביו וקרוביו נמצאים שמה עמו, ורואה אותם ומכירם, וכל אלו שיהיה משכנו עמהם בעולם ההוא במדרגה אחת, כולם מתקבצים ונמצאים עמו, והולכים עם נשמתו, עד המקום שישכן שמה. אמר, ר' יצחק עד עתה עוד לא ראיתי את צורת אבי. [אדהכי קם ר' שמעון ואמר מארי דעלמא אשתמודע רבי יצחק לגבן ומאנון שבעה עיינין דהכא הוא הא אחידנא ביה והב לי, נפק קלא ואמר כורסיי דמאריה קריבא בגדפוי דר' שמעון הא דיך הוא ועמך תייתיה בזמנא דתיעול למשרי בכורסיך, אמר ר"ש ודאי, אדהכי חמא רבי אלעזר דהוה אסתליק מלאך המות, ואמר לית קופטרא דטיפסא באתר דרבי שמעון בן יוחאי שכיח, אמר ר' שמעון לרבי אלעזר בריה עול הכא ואחיד ביה ברבי יצחק דהא חמינא ביה דמסתפי, עאל רבי אלעזר ואחיד ביה ורבי שמעון אהדר אנפיה ולעי באורייתא, ניים רבי יצחק וחמא לאבוי, וכו'. עיי"ש.] ורשב"י השגיח בעיני רוח קדשו כי יחד עם ר' יצחק צועד גם מלאך המות, וגזר רשב"י עליו שלא יהין להכנס אל ביתו, ובכן נשאר מלאך המות עומד מבחוץ ור' יצחק נכנס לפניו הבית, ורשב"י ביקש רחמים להשאירו בחיים והוא ערב לו אשר שיגיע עתו להפרד מהעולם הזה יקח אתו גם את ר' יצחק שיהיה שכן קרוב לו בגן עדן, וכך הוה ר' יצחק נשאר בחיים ור' אלעזר בן רשב"י ראה שמלאך המות נסתלק באמרו אין ממונה על העונש יכול להמצא בקרבת מקומו של רשב"י וכו', עיי"ש].

רואים מכל זה כי אף בזמן ואופן שיש קטרוג הרי שהמקום הבטוח ביותר להיות הוא ליד רשב"י.

מוזכח ממעשה דר' יצחק שתפילה מועילה אפילו לנפטרים

והנה מה שביקש ר' יצחק מר' יהודה שיתפלל את התפילות הקבועות שבכל יום ויום ביאר בשער מאמרי רשב"י (ט"ז ע"ד) וז"ל ענין שאלה זו ששאל ממנו שיתפלל על קברו תפלתו ממש שבכל יום ויום הטעם הוא כי הצדיק על ידי תפלתו מיחד ומקשר כל העולמו' כנודע אצלנו וכנז' בהיכלות דבראשית ודפקודי, ועל ידי היותו מתפלל עליו ביחוד ובקשר הזה תוכל נשמתו גם היא לעלות עם תפלתו למעלה ולהיות כי השבעה ימים ראשונים אפילו הצדיקים יש להם דין אז בימים ההם. ולכן שאל ממנו שאלה הנז' דתזיל לקברי ותבעי בעותך עלי כל שבעה יומין, ע"כ.

ולכאור' כוונתו לתפילת שמונ"ע ועיין מש"כ כי עניינו של תפילת שמונ"ע שנתקן ע"י אנשי כנה"ג כי כלול בה כל תפילות ישראל לאלפי שנים בכל מקום ומקום שיהיו בעולם, ולכל רבי רבבות ישראל בכל מצב שיהיו, הכל כלול בתפילה זו, וזה התפילה הכי ראויה שיכולה להיות'.

ועוד כתב שם האריז"ל כי זה מועיל גם לנפטרים תפילה זו.

בפנים מקום הקבר בחינת יוה"כ, ובחוץ בחינת שמחת תורה

ידוע מאמר העולם כי ישנה הרגשה בקברו של רשב"י ביום זה כי בפנים הוא בחינת יוה"כ ובחוץ הוא בחינת שמחת תורה.

ונראה לבאר כי בפנים הוא מקום התפילה, כנגד קדש הקדשים שהוא בבחינת עולם הבא שאינו תופס מקום^א, ואילו בחוץ הוא מקום התורה, ודו"ק.

טעם מנהג ישראל לקיים את מצוות עשיית פאות הראש בקבר הרשב"י

כתב בשער הכוונות (פ"ז א) ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור' אלעזר בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע ואוכלים ושותים ושמחים שם. אני ראיתי למורי ז"ל שהלך שם פעם א' ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם ג' ימים ראשונים של השבוע ההיא וזה היה בפעם הראשונה שבא ממצרים אבל איני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו שהשיג אח"כ.

והה"ר יונתן סאג"ש ז"ל העיד לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל שהוליך את בנו הקטן שם עם כל בני ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה, עכ"ל.

והרי רואים את חשיבות העניין שהאריז"ל העלה את בנו [אפילו ממצרים ועכ"פ מצפת] עד לאתריה דרשב"י ביום זה, בשביל לקיים דווקא שם את מצוות תגלחת הראש ועשיית הפאות, וצריך להבין מה הטעם בזה.

י. עיין מש"כ בענין תפילה שנתקן ע"י אנשי כנה"ג בנפש החיים ש"ב עי"ש. יא. ועיין בקונטרס 'כבוד מלכים' [מר' שמואל שלי תלמידו של הבת עין] שכתב בשנת תרל"ד תשובה בהא דהיו נוהגין בשמחת רשב"י לשרוף בגדים והאריך שם בראיות לבאר את גודל השמחה, והטעם דאין בזה משום 'בל תשחית', ע"כ.

ובפשטות יש לבאר כי מאחר וכתב שם האריז"ל כי מיום ל"ג בעומר מתחיל ההארה של ה'גדלות' בבחינת קטנות ב' וכפי שיבואר ב'נספח', ומצוות הפאות היא המצוה המורה על התחלה של הגדלות, אך נבאר בס"ד הדברים ביתר עומק.

ושמעתי ממו"ר הגר"ש שפירא זצ"ל^ב שביאר כי עניין מצוות הנחת פאות הראש בהגיע הילד לגיל שלוש שנים, הוא משום שבזמן זה מתחיל אצלו בחינה של 'דעת', כפי שנאמר אצל אברהם אבינו כי בן שלוש הכיר אברהם את בוראו (ב"ר ס"ד, ד), ע"כ. ונראה שגם זה במצב של גדלות מסוימת, דמאחר ומתחלת אצלו בחינה של דעת, ממילא מתחיל אצלו בחינה של גדלות, וכמו שמצינו המבואר בשו"ת חת"ס (יו"ד קפ"ד, שי"ז) שדן לגבי זמן גדלות של עכו"ם, דהרי אצל ישראל שיעור גדול הוא בן י"ג אליבא דהרא"ש (ריש כלל ט"ז) הוא משום הלל"מ, וזה ליתא בעכו"ם שאין אצלו הלל"מ, וא"כ זמן גדלות אצלם הוא לפי תחילת ה'דעת', כל אחד ואחד לפי דעת שלו, והנה הזמן הכי מוקדם של דעת מצינו אצל אברהם אבינו שהכיר בוראו בן ג' שנים, והנה אברהם היה מהחכמים הגדולים, וכמו שכתוב אצל שלמה ויחכם מכל אדם - מאיתן האזרחי, ועיין בחז"ל שזה אברהם, וכתוב ששלמה היה חכם ממנו, הרי שאברהם היה מהחכמים הגדולים בעולם, ואפילו הוא הכיר ובא לכלל דעת כשהיה בן ג' שנים, הרי זה הזמן של התחלת גדלות.

ובזה נראה לפרש מה שנאמר אצל יצחק, ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, והנה יצחק בן אברהם ג"כ זמן גדלותו שנעשה בן ג', הרי שזהו גיל ה'בר מצוה' אצלו, כיון שהיה קודם קבלת התורה שנתחדש גיל י"ג.

ובזה יובן שפיר מדוע דווקא המצוה הזו היא תחילת חינוכו כשנעשה בן שלוש, דהנה נתבאר באדרא (בפרשת נשא) כי י"ג מידות הרחמים מכוונות כנגד י"ג חלקי הזקן [הרוחני, שבבחינת א"ק] ודרכם נמשכת השפע לכל ענייני העולם הגשמיים והרוחניים, ועיין שם שפאות הראש הם השורש לאותם י"ג מדות, והיינו שהרי דעת האריז"ל והגר"א כי י"ג מדות הרחמים אינן מתחילות

יב. כשבני ש.ב. עשו לו פאות במירון.

אלא מ'אל רחום וגו', ואילו תיבות ה' ה' שמקדימות הינם השורש ל"ג מדות הרחמים, ונראה כי ב' הפאות הינם כנגד שני שמות אלו², וא"כ שורש הי"ג מדות נמצאים בפאות, וממילא דייקא בפאות מגדלים שרשים אלו, ודו"ק.

ומאחר ובגיל שלוש נעוץ כל שורש מידותיו של האדם, וכל המשכת הדעת לכל ימי חייו נעוץ בשורש של גיל שלוש וכנ"ל, יובן יקרותה של מצוה זו אשר טרח בעבורה האריז"ל כ"כ לעשותה דווקא באתריה דרשב"י ועל דרך מה שנתבאר לעיל בארוכה, כי שורש הדעת תלוי בב' הפאות האלו, והמקום המובחר שבו ניתן לזכות לדעת האמיתית והשלימה, של תכלית הבריאה לזכות לחיות את חייו בעוה"ז כבן העולם הבא הוא באתריה דרשב"י, וכנ"ל בארוכה.

כי יסוד החינוך הוא לעולם תחילת שורש הדבר, וכמו שפירש רש"י מכמה מקומות שחינוך לשון התחלה, וכפי שביאר אאמו"ר זללה"ה בהא דאמרו חז"ל סוכה (מ"ב.) קטן היודע לדבר אביו לומדו תורה, תורה מאי היא, אמר רב המנוא תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. וביאר על פי מה שכתב רש"י על הפס' ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, וז"ל, לדבר בם - משעה שהבן יודע לדבר, למדהו תורה צוה לנו משה, שיהא זה למוד דבורו. מכאן אמרו, כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מסיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וכו', ע"כ, ודייק לשון רש"י, דאין הפירוש דכשיודע לדבר, אז ילמד עמו תורה, אלא 'תחילת לימודו ודבורו' היינו שתלמדהו לדבר, תלמדהו בתורה עצמה, וזהו לימוד דיבורו דייקא, ולא שיאמר לו תגיד 'אבא, אמא' וכדומה אלא תלמדהו תגיד 'תורה צוה לנו וכו' וכו', והיינו תחילת לימוד דיבורו ודו"ק. וביאר שזהו ענין של חינוך איך שיתחיל לעשות כך ישתרש הדבר אצלו, ואם שורש הדבר הוא בדברי תורה כן כל הדיבורים שלו יהיו בדברי תורה, ודו"ק ודפח"ת.

וכן הוא נידון דידן אם יהא שורש והתחלת הדעת לכבודו, ימשך כל שכל ימי חייו יהיו משועבדים לכבודו יתברך.

יג. עיי' בזוה"ק ובעץ חיים (שער י"ג עמוד קצ"ה) כי ב' הפאות הם בחינת חסד וגבורה שהם יונקים הי"ג תיקוני דיקנא שבזקן והינם כנגד שני השמות ה' ה' וכנ"ל.

וממילא כששורש הדעת נעשה התחלתו במקום קדוש זה, ודאי יש לזה השפעה על כל ימי חייו שכל מה שיעשה כל ימי חייו ימשך מאותה הבחינה ומשם יקבל את השפע העליון וכו"ד.



מאמר ד'

חומרת הפגם בזה שלא נהגו כבוד זה בזה

כשבאים להתבונן במהותו של יום זה אשר נהפך ליום טוב של שמחת התורה כפי שנתבאר, צריך להבין את גודל הקטרוג שהיה על התורה ועל מוסר התורה ואפילו על ר"ע עצמו. והיאך ניתקן זה ע"י תורתו של ר"ע וממילא היתה התורה ראויה להימסר על ידו, וע"י סמיכת חמשת התלמידים ובראשם רשב"י, זה גופא היה התיקון לחטא כ"ד אלף התלמידים.

לא נהגו כבוד זה בזה - דוגמאות מהש"ס לחומרת העונש על דבר זה

איתא ביבמות (ס"ב:): אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, ובמד"ר (פרשה ס"א) איתא 'למה שהיתה עיניהם צרה אלו באלו', ועיין במד"ר קהלת (פרשה י"א), אמר להם הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה אתם לא תהיו כן, וכתב שם היפה תואר 'כלומר שהיו שונאין זה לזה ולא היו רוצים לההנות זה לזה בלימוד^{טו}, וכן עיין בלשון האריז"ל בשעה"כ שכתב שהיו קנטרנים ושונאין זה את זה וכו'.

ובאמת מצינו בחז"ל לכאן אחד מאותם המעשים אשר בהם נתקיים חטאם ועונשם, כמבואר במנחות (ס"ח:), שתק רבי טרפון, צהבו פניו של רבי יהודה בן נחמיה, אמר לו רבי עקיבא יהודה צהבו פניך שהשבת את זקן, תמהני אם תאריך ימים אמר רבי יהודה ברבי אלעאי אותו הפרק פרס הפסח היה כשעליתי לעצרת שאלתי אחריו יהודה בן נחמיה היכן הוא ואמרו לי נפטר והלך לו.

טו. והרי שפגם זה של השנאה נגע גם בעוון ביטול תורה וכפי שיבואר להלן שעל זה אמר רשב"י (שבת ל"ג) כי בעון ביטול תורה באה אסכרה, כי זהו העונש שבו נענשו תלמידי ר"ע.

הנה חז"ל מציינים כי המעשה הזה היה דווקא בימים האלו של קודם ל"ג בעומר, כמבואר שם שהיה 'פרס הפסח' שהוא יום ל"ג בעומר, וכמבואר בספר המנהיג (צ"א ב') שהביא הבית יוסף שביאר דברי המדרש שמתו עד פרוס העצרת, כי פרס הוא לשון מחצה, וזהו שט"ו יום הוא הפרוס מהשלושים יום שקודם החג, ול"ג בעומר הוא ט"ו יום קודם לחג השבועות [וכמבואר גם ברע"ב בכורות ט' ה', כי הוא חצי מהשלושים יום שקודם החג שבו שואלין בהלכות החג], והרי שר' עקיבא ידע כבר שלא יאריך ימים והנה זה היה דווקא בזמן הזה של בין פסח ועצרת על אותו הפגם של שאר התלמידים שלא נהגו כבוד זה בזה בתורה.

וע"ע בסוגיא בב"ק (ק"ז). במעשה שהיה שם עם ר' יוחנן ור' כהנא, שר"י חלש דעתיה ומשום שהיה חשש של לא נהגו כבוד זה בזה, [עכ"פ כן סבר ר' יוחנן כשראה אותו עם שפה קרועה והיה נראה לו כמחייך עליו^{טז}] ואחר דנח נפשיה, כשנתברר לר' יוחנן שלא זלזל הלך ר' יוחנן והחייהו, כמבואר שם^{יז}.

ועיין עירובין (כ"ג). אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מלמד שחלה חזקיה והלך ישעיהו והושיב ישיבה על פתחו מכאן לתלמיד חכם שחלה שמושיבין ישיבה על פתחו ולא מילתא היא דילמא אתי לאיגרווי ביה שטן, וז"ל רש"י שם להושיב ישיבה - של תלמידים, לעסוק בתורה על פתחו, שלא יהא רשות למלאך המות ליכנס שם. שטן - מלאך המות, דכי חזי [דמינצו בהדי הדדי מיגרי בהו] דמיגרו בהדיה מגרי בהו. ועיי"ש במהרש"א שכתב דלמא אתי לאיגרווי כו'. נראה דקאי את"ח שחלה שאין להושיב ללמוד ישיבה שם מה"ט

טז. רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה אמר להו דלו לי עיני ואחזייה דלו ליה במכחלתא דכספא חזא דפרטיה שפוותיה סבר אחוך קמחייך ביה חלש דעתיה ונח נפשיה למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן חזיתו לבבלאה היכי עביד אמרו ליה דרכיה הכי על לגבי מערתא חזא דהוה: הדרא ליה עכנא א"ל עכנא עכנא פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד ולא פתח יכנס חבר אצל חבר ולא פתח יכנס תלמיד אצל הרב פתח ליה בעא רחמי ואוקמיה א"ל אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי השתא ליתי מר בהדן א"ל אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא ואי לא לא אזילנא הואיל וחליף שעתא חליף תייריה אוקמיה שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה וכו' עיי"ש

יז. דרך אגב רואים כאן את גדולת האמוראים, כי מי שבקפידתו יכול להמית, בהכרח צריך שיוכל גם להחיות, ועיין.

דגירווי אבל בחזקיהו לא שייך לאיגרווי כיון שכבר נגזר עליו שימות כמו שניבא עליו ישעיהו ואי לאו תפלתו שאח"כ היה מת כנבואת ישעיהו, וק"ל:

ושוב רואים את חומרת הדבר באלו הת"ח שיושבים ועוסקים בתורה באופן הזה, שעלולים לבוא לידי אי ניהוג כבוד זה בזה, וכמה סכנה שיש בדבר, עד כדי כך שלא לפתוח ישיבה אצל ת"ח שחלה.

ועוד עיין ברכות (כ"ה:), בתפילת ר' נחוניה בן הקנה שצריך לומר לפני הלימוד שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ועיין רש"י שאם אכשל ישמחו בזה ויענשו על זה, עיי"ש, הרי דעל דבר זה של לנהוג כבוד תקנו שיהיה תפילה מיוחדת ע"ז לפני הלימוד, הרי כמה גדול חשיבות עניין זה.

מדוע ר"ע לא התפלל על תלמידיו, ולא מצינו שהוכיח אותם

אחר שנתבאר כי ר"ע בעצמו ידע היטב את המצב, ואת חומרת הדין על התנהגותם של תלמידיו, וכפי שנתבאר מהסוגיא במנחות הנ"ל, וא"כ היאך יתכן שלא התפלל עליהם שיתקנו הדין הנורא הזה שהיה עליהם, התמיהה עולה מאליה, היאך הוא לא לקח עליהם אחריות, ואפילו לא מצינו שהוא הוכיח אותם על הדבר הזה [וכמו שהבאנו לעיל המעשה על רשב"י שהתפלל על תלמידו ר' יצחק, ונתן לו מחלקו בגן עדן¹ ופשיטא שהרב צריך לקחת אחריות על תלמידיו, ומדוע לא מצינו כן אצל ר"ע].

וכידוע כי תפילות הצדיקים ולימוד זכותם מתקבלים בשמים, אם מבקשים המה אותם, וכמבואר בשיטמ"ק (ב"ק נ.) במה שאמרו שם במעשה דנחונה חופר שיחין שנפלה ביתו לבור ובאו לפני רחב"ד וידע שבוודאי תינצל מכיון שהיה לו טענה שלא יתכן ש'דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו' ומקשה שם השיטמ"ק א"כ היאך ממשיכה הגמ' ואומרת 'אף על פי כן מת בנו בצמא', וכת' וז"ל, ואע"ג דמת בנו בצמא, מ"מ לא נכשל באותו דבר ממש. ולרבינו נראה לפרש אמרתי כלומר השמעתי דבר זה לפני הקב"ה והם דבר

יח. ומעין מה שמצינו אצל שאול ושמואל שאמר לו שמואל 'עמי במחצתי – בגן עדן. ומסופר בספר חוט המשולש על החת"ס שהיה לו תלמיד שנחלה מאוד ונטה למות וכו' ונכנס אליו החת"ס לבקר, ושאלו היכן זה אוחז?² וענה לו התלמיד שלא מגיע לרבה עגמת נפש כזה שתלמידו ימות, והחת"ס אמר נכון ואותו תלמיד עמד ונתרפא מכת זה.

שנצטער וכו' והסכים הקדוש ברוך הוא לדברי שכן דרכו של הקדוש ברוך הוא שמסכים לסברת הצדיקים שבדור, וכשמת בנו בצמא כבר מת רבי חנינא, וכן מצינו בחגיגה שלא היו אומרים דבר במתיבתא דרקיעא בשם רבי מאיר מפני שלמד מאחר עד שאמר רבי אבהו לאליהו ומאי איכפת ליה אגוז מצא בירר את האוכל וזרק את הפסולת והסכים הקדוש ברוך הוא לדעתו ואמרו מכאן ואילך דבר בשם רבי מאיר.

עכ"פ מתעצמת השאלה מדוע ר"ע לא טען כלפי מעלה להציל את תלמידיו, ובפרט שמצינו בחז"ל את גודל כח תפילתו של ר"ע כמבואר בתענית (כ"ה:), שמיד שהיה מתחיל להתפלל היתה מתקבלת תפילתו מפני שהיה מעביר על מידותיו, עיי"ש, ויש לומר שהטעם שמשום זה מתקבלים התפילות הוא כמבואר בר"ה (י"ז:), שדרשו הא דכתיב נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע, עיי"ש.

ד"ע לימד היאך לדון לכף זכות

הנה הגמ' במסכת שבת (קכ"ז:): מאריכה במעשה שהיה אצל התנאים שבו לימדו היאך לדון לכף זכות, וז"ל הגמ' שם, תנו רבנן הזן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים ערב יום הכפורים אמר לו תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני אמר לו אין לי מעות אמר לו תן לי פירות אמר לו אין לי תן לי קרקע אין לי תן לי בהמה אין לי תן לי כרים וכסתות אין לי הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו ועמו משוי שלשה חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו אמר לו בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתי אמרתי שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך ולקחת בהן ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתי אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתי אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים היא ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות במה חשדתי אמרתי שמא אינן מעושרות ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתי אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים אמר לו העבודה כך היה הדרתי כל נכסי בשביל

הורקנוס בני שלא עסק בתורה וכשבאתי אצל חבירי בדרום התירו לי כל נדרי ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידין אותך לזכות.

ועיין שו"ת רמ"ע מפאנו (סימן ס"ג) שכתב דהך גמרא שבת (קכ"ז:), שדן לכף זכות היה ר' עקיבא שהיה אצל רבו ר' אליעזר, (והובא בחי" החת"ס שם), ועיין בשאלות (מ), שגרס שם בגמ' להדיא, מעשה בר"ע בן יוסף שהיה מושכר אצל ר' אליעזר בן הורקנוס, וע"ז כתב הרמ"ע מפאנו, וז"ל, "ואין ספק שאירע זה בזמן שהיה עם הארץ ויש ללמוד מהאי עובדא כמה צניע ומעלי הוה גם בעת ההיא שככה היה דן לכף זכות על כל דבר ודבר את בעל הבית גם האמתלא האחרונה שהקדיש מטלטליו לשמים' והנה רואים כאן מדת ר"ע שהיה בהיפוך גמור של לא לנהוג כבוד אלא אדרבה חיפש איך ללמד זכות, ובודאי אם מתנהגים באופן זה אינם באים כלל לידי שום שנאה וקטטה.

תפילותיו של משה על כלל ישראל

וכן מצינו אצל משה שהיה תמיד עומד ומתפלל על הצלת כלל ישראל, כמבואר ברש"י ריש פרשת קורח, ועיין מש"כ בבעל הטורים בפרשת בשלח, וז"ל, מ"ה תצעק אלי. רמז לו עתיד אתה לצעוק אלי מ"ה, מ' יום בהר להתפלל על ישראל, וה' תיבות להתפלל על אחותך מרים, א'ל נא רפא נא לה, כי עת לקצר ועת להאריך, ע"כ, וכן כל עניין הברכות שברך משה את ישראל הוא ענין תפילה^ט

מבואר כאן ובמדרש כי במקום שיש קטרוג של אדם לא מועיל שום דבר

אלא נראה לבאר עפ"י יסוד מופלא העולה מדברי המדרש תנחומא (ריש פרשת אמור), ונרחיב בזה מעט את הדברים לבאר היטב דברי המדרש שם, אשר שואל מהו הקשר שבין סיום פרשת קדושים שעוסק בפרשת אוב וידעוני לתחילת פרשת אמור, ולכאוף נכתב שלא במקומו דנכתב אחר סיום הפרשה ולכאוף היה צריך להכתב לפני זה, ובהכרח צ"ל שנכתב שם כדי לסמכו לפרשת אמור, ודו"ק.

יט. ועיין מש"כ בזה בפרשת וזאת הברכה.

ומיישב המדרש כי כאן נרמז למשה תשובה על כך שתפילתו על שאול שיזכה להמשיך את המלוכה ולא ימות בחרב, לא נתקבלה, והטעם הוא משום שהרג את נוב עיר הכהנים, וא"כ הכהנים הם אלו שעומדים ומקטרגים עליו, משום שהרג אותם, ולזה הסמיך פרשת אוב, פירוש אמאי היה שאול צריך לפנות לאוב מפני שלא נענה, ואמאי לא נענש משום אמור אל הכהנים שהם מקטרגים.

וז"ל המדרש שם, ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני, מה כתיב אחריו, אמור אל הכהנים, מה ענין זה אצל זה, אלא צפה הקדוש ברוך הוא שעתידי שאול למלוך על ישראל, ולהרוג את הכהנים², ולדרוש באוב וידעונים³, שנאמר ויאמר שאול לעבדיו בקשו לי אשת בעלת אוב.

כ. נכתוב בקצרה את המעשה עם נוב עיר הכהנים.

כאשר שאול המלך קינא בדוד והתחיל לרדוף אחריו ואחד המקומות שרדף אחריו היה לנוב עיר הכהנים [ששם היה המשכן], והיה הכהן שהביא לו אוכל, ודואג האדומי אמר לשוה"ר לשאול שדוד המלך היה שם, והלך דואג בשליחותו של שאול [ועיין במקנה בקידושין (מ"ג:)], כי בדיני שמים יש שליח לדב"ע ונקרא הוא ע"ש שאול המלך] והרג את כל השמונים וחמשה כהנים שהיו שם, ודואג עצמו הרגם, והיחיד שנשאר היה אביתר הכהן שברח לדוד.

כא. הרמב"ן בפרשת קדושים (ובדברים י"ט, ח) והאבן עזרא בפרשת אחרי (י"ט ל"א), נחלקו האם יש דברים באוב וידעוני או שאינו אלא אחיזת עיניים (כשיטת הרמב"ם הל' ע"ז י"א ה"טז) ואינו כלום, ועיין מש"כ הבועז בתפארת ישראל סנהדרין (ז, ג) וז"ל אולם כגון דא וודאי מצוה להודיע, דיפה כתב כאן רבינו הגאון [מהר"ש אלגאזי] זצוק"ל בעץ החיים. וז"ל בקיצור, דעתה קרוב לאחרית הימים שיתפשט האור האלהית על כל בשר, וראו כל בשר כי אין עוד מלבדו, לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא, והטומאה כליל תחלוף, וכבר גער ד' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה אלו, וכל בעלי אומניות באלו יבש ידם, הכל סר יחדיו נאלחו, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף או לנשף, והאמונה באלה ובכח הכישוף כעת לא תקונן רק במוחי השוטים והתינוקות. והעיד עוד הגאון הנ"ל בשם גדול הדור אחר, כי חפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ, ולא מצאו כל אנשי חיל אפילו רק שמץ ממשות מדברים אלו, וכל איש נאמן אמור יאמר רק כך שמעתי, אבל אין אומר ואין דובר דברים "כך ראיתי" ולכן עכשיו כל עניינים האלו רק דמיונות כוזבות, והבל ורעות רוח. עד כאן תוכן דברי הגאון הנ"ל שכתב כן לפני ב' מאות שנים:

אוב - ישנם כמה דרכים היאך פועלים בעלי האוב, אך האופן הרגיל הוא שהבעל אוב מעלה אדם מת, והוא נכנס לבית השחי שלו ושואלים אותו שאלות.

ידעוני - היא חיה הנקראת 'ידוע' [אבני השדה], לוקחים עצם מהחיה הזו ושמים אותה בפה והמת מגיע ומדבר עם האדם.

אמר ריש לקיש למה שאול דומה, למלך שנכנס למדינה ואמר כל התרנגולין שבמדינה זו ישחטו בלילה, בקש לצאת לדרכו, אמר אין כאן תרנגול שיקרא, אמרו לו לא צוית אתה לשוחטן, אף כאן שאול הסיר את האובות ואת הידעונים, ואמר בקשו לי אשת בעלת אוב וכו' ויבואו אל האשה²² לילה (שם), וכי לילה היה, אלא אותה שעה היתה להם אפילה כלילה, ויאמר קסמי נא לי באוב וגו' (שם), ותאמר האשה אל שאול הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול אשר הכרית את האובות ואת הידעונים, מיד וישבע לה שאול בה' לאמר [חי ה'] אם יקרך עון בדבר הזה, אמר ריש לקיש למה שאול דומה, לאשה שהיתה נתונה אצל אהובה, ונשבעת בחיי בעלה, ותאמר האשה את מי אעלה לך מאומרי מי כמוכה, או מאומרי מי ה', אמר לה את שמואל העלי לי (שם), עשתה מה שעשתה והעלתה, ותרא האשה את שמואל²³, ותזעק בקול גדול ותאמר למה רמיתני ואתה שאול (שם), מהיכן ידעה, אמרו רבותינו, לא כשם שעולה למלך עולה להדיוט, למלך פניו למעלה ורגליו למטה, כדרך כל האדם, ולהדיוט רגליו למעלה ופניו למטה, ויאמר לה המלך אל תיראי כי מה ראית, ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ (שם), עולים תרי, ומי היו משה²⁴

כב. מבואר בילקוט שמעוני (שם) ששאול המלך הרג את כל בעלי האוב והידעוני מלבד אשה אחת שקראו לה צפניה בת נר שהיתה אמו של אבנר בן נר. הירושלמי (שביעית ספ"ג) שמבאר סדר יחוסו של שאול וז"ל אמר ר"ש בן לקיש שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו נר כתוב אחד אומר ונר הוליד את קיש, וכתוב אחד אומר וקיש בן אביאל, והלא אביאל היה שמו, אלא ע"י שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו נר וכן זכה עי"ז שבנו היה אבנר בן נר שר הצבא, ועוד בן שהיה לו שקראו עמשא שהיה ראש הסנהדרין [שהוא הממונה על הצבא].

כג. ולכא' צ"ב איך יתכן שלאשה יש כח ושליטה להביא את שמואל ואת משה, אכן מש"כ האריז"ל (פרשת ויחי) בענין מה שהנפש יורד בתוך י"ב חודש וכו' עיי"ש א"כ בי"ב חדש ראשונים בין כך נמצא, וע"ע בשו"ת הרדב"ז (ג, תרמב) כי הקב"ה שלח את שמואל בשביל שיאמר לשאול את דבר הנבואה עיי"ש, ולפי"ז בסתם בעלת אוב בוודאי לא היה לה כח לזכה דבר.

כד. עיין חגיגה (ד:): רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי ויאמר שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות אתי ומה שמואל הצדיק היה מתיירא מן הדין אנו על אחת כמה וכמה שמואל מאי היא דכתיב ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עלי, עלים תרי משמע חד שמואל ואידך דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה אמר ליה דלמא חס ושלום לדינא מתבעינא קום בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתיה.

וביאר שם התוס' דליכא מילתא דכתיב באורייתא דלא קיימתיה - לא בעי למימר שיעיד לו

ושמואל כששמע שאול כן נתיירא שקרא אחד ועמדו שנים, ויאמר לה מה תוארו ותאמר איש זקן עולה והוא עוטה מעיל^כ (שם), שלשה דברים אמרו במעלה את האוב, המעלה אותו רואהו ואינו שומע את קולו, השואלו שומע את קולו ואינו רואהו, העומדין שם לא רואין אותו ולא שומעין את קולו, איש זקן עולה והוא עוטה מעיל, ולהלן הוא אומר ומעיל קטן תעשה לו אמו (ש"א ב יט), תנא המעיל בו גדל, בו נקבר, בו עלה, תני בשם ר' נתן כסות שיורד עם אדם לקבורה בו עתיד לעלות בתחית המתים, שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתצבו כמו לבוש, וידע שאול כי שמואל הוא ויקד אפים ארצה וישתחו, ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי (שם), לא היה לך להרגז בוראך אלא בי שעשית אותי ע"ז, לא כך שנינו כשם שנפרעין מן העובד כך נפרעין מן הנעבד, ויש אומרים למה הרגזתני שאמר לו הייתי מרגזי שמא יום הדין הוא והיתי מתיירא, והרי דברים קל וחומר, ומה שמואל [רבן] של כל הנביאים היה מתיירא מיום הדין, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. ויאמר שאול (אל שמואל) צר לי מאוד וגו' ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות (ש"א כח טו), למה לא אמר לו באורים ובתומים, אמר ר' יצחק לב יודע מרת נפשו (משלי יד י), על שהרג נוב עיר הכהנים^{כז} ^{כז}, ויעש ה' לך כאשר דבר בידי,

שקיים הכל דמנא ידע והא לא היה בדורו אלא היה אומר כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה בוא והעידני שכן למדת גם אתה.

והובא בשם האמרי אמת לבאר כי שמואל חשש על זה שהכשיר דוד לבא בקהל דאיתא ביבמות ע"ז. כך מקובלתי מבית דינו של שמואל הרמתי שדרש 'עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית' ולכן הביא את משה רבינו איתנו דכן היתה הקבלה בתורה שלו בע"פ שמה דכתיב 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' הפירוש הוא דוקא עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית, וכן קיבל הלמ"מ.

כה. עיין בסוף כתובות (ק"א) וא"ר חייא בר יוסף עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהן ק"ו מחטה מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושיין צדיקים שנקברו בלבושיהן על אחת כמה וכמה.

וכתבו שם התוס' ד"ה בלבושיהן וכו' בלבושיהן מחיים. ובירושלמי שם אמר על ההיא דרבי אמר לא כמו דבר נש אזיל הוא אתי ורבנן אמרי כמו דבר נש אזיל הוא אתי מבואר דפליגי בזה רבי ורבנן וס"ל לרבנן דעומדין בלבושיהן שנקברו וצ"ע. (אכן עיין מש"כ האריז"ל בע"ח עיי"ש)

כו. ועיין יומא ע"ג ב' דאין נשאלין באורים ותומים אלא על ידי כהן. **כז.** מכאן לומדת הגמ' בברכות (י"ב ב') אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר וכו' אלא מהכא (ש"א כח) ויאמר

ויקרא ה' את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד (שם), א"ל כד הוית גבן אמרת לי ויתנה לרעך הטוב ממך, וכדו אמרת לרעך לדוד.

א"ל כד הוינא גביכון הוינא בעלמא דשקר, והוינא אמרין לך מלין דשקר^{כח} דדחילת מינך דלמא תקטלינני, ברם אנא כען בעלמא דקשוט, לא תשמע מני

שמואל אל שאול למה הרגזתני [להעלות אותי] ויאמר שאול צר לי [מאד ופלשתים נלחמים בי וה' סר מעלי] ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות [ואקראה לך להודיעני מה אעשה] ואילו אורים ותומים לא קאמר משום דקטליה לנוב עיר הכהנים. ומנין דאחילו ליה מן שמיא שנא' (שם) ויאמר שמואל אל שאול מחר אתה ובניך עמי וא"ר יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא (ש"ב כא) והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'. יצאתה בת קול ואמרה בחיר ה':

ועיין מה שביאר בזה בעל העקידה (פרשת בשלח) שברגע שהאדם מראה שמפריע לו העבירה ומרגיש רע עליו נמחל לו, משום שעיקר חומרת החטא הוא בזה שלא אכפת לאדם שחטא, ואדרבה חזק הוא את טענותיו כי ראוי היה עליו לחטוא עיי"ש ביאורו בזה. כח. עיין בספר 'אהל יעקב' למגיד מדובנא שדקדק בדברי המדרש האלו וז"ל א' מה ראה שאול את שמואל על שנותו הלשון שאמר קודם כי מה יוסיף דעת ההבדל שבין שתי הלשונות. ב' מה שאמרו בתשובת שמואל כד הוינא גבך בעלמא דשקר הוית שמיע מני מלין דשקר הלא מהראוי היה שיאמר אמינא לך מלין דשקר כי שמיעת השומע הוא דבר הנמשך אך מדברי המשמיע ואם המדבר ידבר אמת ישמע גם השומע אמת ואם המדבר ידבר שקר ישמע גם השומע שקר וכמו כן מה שסיימו ז"ל וכדון לית את שמיע מני כו' גם כן היה מהראוי לומר לא אמינא לך.

אמנם הדברים מובנים פשוט עם מה שהנחנו והוא כי בעת מאס ה' יתברך בשאול ממלוק על עמו באין ספק כל ישעו וכל חפץ שאול היה אשר יונתן בנו ישב על כסאו והוא ימלא אחריו ולא תכרת המלוכה מביתו וכענין שאמר אל יונתן כי כל הימים אשר בן ישי חי על האדמה לא תכון אתה ומלכותך (שם כ' ל"א) ומה גם כי ימר לו מאד אם תנתן המלכות לדוד אשר על כן שמואל עליו השלום בבואו אל שאול להגיד לו מה דבר ה' היה ירא וחס להזכיר לו שם דוד כמו שזכרו ז"ל במדרש הנזכר לעיל לכן הניח לו לטעות לו קרא ה' כו' ונתנה לרעך הטוב ממך ושאל עליו השלום היה אומר בלבו כי באור המאמר הטוב ממך הטוב בעיניך ועוד בידו לבחור את הטוב והישר בעיטו להמליכו תחתיו ועל כן היה בדעתו כי ימליך את יהונתן בנו מה שאין כן ההוראה האמיתית במה שאמר הטוב ממך היה כמוס עמדו במצפון לבו היינו הטוב יותר ממנו או כי מעלת זכות דוד להמליכו היה בעבור שהיה נרדף מפני שאול ולא השיב לו גמול כמאמרם ז"ל דוד נרדף מפני שאול ובחר הקב"ה בדוד (ויקרא רבה כ"ז) וזהו הטוב ממך שהוא טוב מסבתך מפני שאתה רודפו והוא נרדף ממך אבל אחר כך כשהעלהו על ידי בעלת אוב אז דעת שפתיו ברור מללו במאמר ויקרא ה' כו' ויתנה לרעך לדוד ולא נתן לו עוד מקום לטעות בדבריו וזהו שאמר לו שאול כד הוית גבי הוית אמר ונתנה לרעך הטוב ממך וכדון את אמר לי לרעך לדוד אמר ליה כד הוינא גבך בעולם דשקר והוית שמיע מני מלין שקרין רצה לומר אני דברתי ולא שניתי כמאז כן גם היום אבל בחיי נתתי לך מקום לטעות בדברי ולחשוב בהם באור אחר.

אלא מלין דקשוט, ולא על חנם עשה לך את הדבר הזה, כאשר לא שמעת בקול ה' ולא עשית חרון אפו בעמלק [וגו'], ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי (שם), עמי במחיצתי, כששמע כך וימהר שאול ויפל מלא קומתו ארצה ויירא מאד מדברי שמואל (שם), אמרו לו אבנר ועמשא מה אמר לך שמואל, אמר להם אמר לי למחר את נחית לקרבא ונצח, ובנך מתמנין רברבן.

אמר ריש לקיש באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, אמר להם בואו וראו בריה שבראתי בעולמי, בנוהג שבעולם אדם הולך לבית המשתה, אינו מוליך בניו עמו, מפני מראית העין, וזה שיוּרד למלחמה ויודע שהוא נהרג נוטל בניו עמו, ושמח על מדת הדין שפוגעת בו. אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה, דור דור ודורשיו, דור דור ושופטיו, דור דור ומלכיו, והראהו שאול ואת בניו נופלים בחרב^{כט}, אמר לפניו רבונו של עולם מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב^ל, א"ל, משה ולי אתה אומר, אמור אל הכהנים שהרג שמקטרגין אותו.

כט. הטעם שזכו למות בחרב ולא ע"י רודפיהם, נתבאר בויקרא רבא (פכ"ה) מי קיים מצות הדם (שמואל א יד) ויגידו לשאול לאמור הנה העם חוטאים לה' ויאמר שאול פוצו בעם ושחטתם בזה מהו בזה רבנין אמרי סכין בת י"ד הראה להן ב' תרתין ז' שבעה ה' חמשה אמר להן כסדר זה תהיו שוחטין ואוכלים אימתי פרע לו הקדוש ברוך הוא הוי אומר ביום מלחמת פלשתים הה"ד (שם יג) והיה ביום מלחמה ולא נמצא חרב וגו' ולא נמצא ואת אמרת ותמצא מי המציאה לו ר' חגי בשם ר"י אמר מלאך המציאה לו ורבנן אמרי הקדוש ברוך הוא המציאה לו כתיב (שם יד) ויבן שאול מזבח לד'.

ל. ביאר הרמ"ע מפאנו, כי הטעם שנראה בחז"ל שהדבר שהפריע להם היאך יתכן שיהרג בחרב, ולא הדבר הזה שהוא יפסיד את המלכות, והביאור בזה הוא כי שאול היה מזרעו של בנימין, שאין לחרבו של עשיו שליטה עליו כלל, שהרי קיי"ל שעמלק לעולם נופל ביד בני רחל, (פסיקתא רבתי פ"ג) שהם בני בנימין ובני יוסף, וזה הטעם שמרדכי לא חשש מהמן כלל, וכמו שכתוב אצלו ומרדכי לא ירע ולא ישתחוה.

והטעם לכך הוא משום שעשיו קיבל את ברכת 'על חרבך תחיה', ומאחר ויעקב השתחוה לעשיו, יחד עם כל בניו, נתן לו שליטה עליו, ורק בנימין שלא השתחוה [כיון שעוד לא נולד], זכה שאין שליטה לחרבו של עשיו על בנימין, ולכן שואל המדרש היאך יתכן ששאול שהיה מבניו נשלט ע"י החרב [ולכן גם המקדש נבנה דווקא בחלקו של בנימין שהוא נקי מכל שליטת רע].

ועל כך באה תשובת ה' כי למרות שלא חטא, ואין עליו את שליטת החרב מצד עשיו, אין כיון שנשתמש בחרב להרוג נוב עיר הכהנים יכולה לשלוט בו אותה החרב.

ומבואר שאף אם הרב מתפלל מ"מ אם יש קטרוג שמקטרגים עליהם לא מועיל תפילה אפילו תפילה כשל משה רבינו, וא"כ י"ל שאף שר' עקיבא היה מתפלל עליהם אבל מכיון שהיה קטרוג מהתלמידים עצמם לא הועיל שום תפילה עליהם, וזה דבר נורא.

אכתי יקשה לר"ע לשיטתו בשלהי יומא אמאי תשובה לא הועילה, למדות קטרוג חבריהם

אך גם אחר כל דברי המדרש האלו אכתי יש להקשות דלר"ע לשיטתו, לכא' אין שייך ללמוד כן כפי שנראה שהוא הרי סובר שאפילו על עבירות שבין אדם לחבירו יוה"כ ותשובה מכפרים.

דהנה איתא ביומא (פ"ה:): עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל [ה'] מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל,

ובפשטות ברש"י נראה דלא פליגי אלא דכל אחד אומר דרשה אחרת מהפסוק, אך עיין במהרש"א שם, שמפרש דפליגי ר"ע וראב"ע אי מעכב לכפרה בחטאי בין אדם לחבירו שירצה את חבירו או לא, וז"ל המהרש"א, מכל חטאתיכם לפני ה' וגו' עבירות שבין אדם למקום כו'. לדרש זה קאי לפני ה' אחטאתיכם דלעיל מיניה כי ביום הזה יכפר מכל חטאתיכם אשר עשיתם לפני ה' ולא חטאתיכם שלפני חבירו ור"ע דדריש אשריכם ישראל לפני מי כו' קאי לפני ה' אסיפא דקרא אתטהרו שהוא עצמו מטהר אתכם שנאמר וזרקתי וגו'. ע"כ.

והטעם באמת שלא שאלו היאך יתכן כי המלך הראשון בישראל יפסיד כך את מלכותו יש לומר כמבואר במאירי בהוריות כי הטעם ש'דוד בשמים ועלתה לו ושאל באחת ולא עלתה לו' משום שכששאלו מלך היה לא מהראוי ושלא כהוגן, ולכן נתמנה שאלו.

והרי דפליגי היאך לדרוש המקרא ד'לפני ה' תטהרו', אי הכוונה דרק עבירות שהם לפני ה' יוה"כ מטהר ולא על בין אדם לחבירו, או דבא ללמד לפני מי אתם מטהרין וכו' אך באמת יוה"כ מכפר על כל העבירות, דלר"ע אינו כן אלא 'לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם' היינו בין לבין אדם למקום ובין לאדם לחבירו, שניהם הם לפני ה', רק יש דינים מסוימים בעבירות שבין אדם לחבירו, שצריך לפייסו ג' פעמים וכו', אכן אם פייס כמו שצריך ועדיין חבירו לא מחל מ"מ כיון שעושה מה שעליו לעשות שפיר יוכ"פ מכפר אף על עבירות שבין אדם לחבירו, ודו"ק.

וא"כ הרי שלר"ע אכתי יקשה אמאי אף אם לא נתפייסו זה עם זה, מ"מ אם בקשו מחילה אמאי לא הועילה תשובתם?

ובהכרח צ"ל כיון שלא נהגו כבוד זה בזה היינו שבכלל לא הכירו צורך לכבד אחד לשני, ולא הכירו כלל בחטאם, ובוודאי לא בקשו מחילה, דלדעתם לא פעלו כל און, שזה היה דינם כסל למו, לא לכבד אחד לשני, ודו"ק.

והנה עיין לעיל מש"כ שלא כבדו זה אם כשלמדו ביחיד, וא"כ חסרון זה שלא כבדו ולא הכירו שיש צורך לכבד היה חסרון בעצם הלימוד תורה שלהם, וא"כ היה כאן ביטול תורה, שביטלו מצורה של לימוד תורה ולכאו' לפי"ז מתבאר אמאי מתו דווקא במיתת אסכרה.

הטעם שנענשו דווקא במיתת אסכרה שבאה על ביטול תורה, ועוד מקומות שמצינו עונש זה

דהנה עיין ביבמות שם דאיתא כי אותם תלמידים שמתו, היתה מיתתם ב'אסכרה', ונראה לפי דברינו לבאר הטעם בזה אמאי מתו במיתת זו דווקא, כי באו חז"ל ללמד כי הפגם לא היה רק בחטא של בין אדם לחבירו, אלא בכל סדר לימוד ומסירת התורה מדור לדור, שהרי העונש הנורא של מיתת אסכרה באה על ביטול תורה כדברי רשב"י (שבת ל"ג:).

והטעם שחטא זה פוגם במסירת התורה יש לומר בפשטות שהוא משום שנתקיים בהם 'חרב אל הבדים ונאלו' וכפי שדרשו בש"ס (ברכות ס"ג:), פסוק זה על אלו הת"ח שעוסקין בד בבד בתורה כל אחד לבדו שחוטאים ומטפשיין,

וזה מה שנתקיים אצלם שאם אין התלמידים מקשין זה לזה ממילא מתבטלת התורה שזהו יסוד סדר הלימוד, ומש"ה נענשו דווקא במיתת אסכרה^א.

עומק נוסף בהא דחטאם נחשב לחטא ד'ביטול תורה' עפ"י תפילת רנבה"ק

אך נראה לבאר ביתר עומק הא דלא נהגו כבוד זה בזה הוא פגם בעצם לימוד ומסירת התורה, ויש להקדים ולבאר הא דאיתא בברכות (כ"ח:), ונפסק להלכה בשו"ע, תפילה מיוחדת בכניסתו לביהמ"ד 'תנו רבנן בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם וכו'. ובפשוטו צריך ביאור מה מקום לתפילה זו של שמחתו ושמחת החברים בכשלונו?

ועיין רש"י שביאר שלא יענשו על ידי, ע"כ. ויש לפרש כעין מה שהובא ממנחות, כי יהודה נתחייב מיתה על שצהבו פניו ופגם בכבוד חבריו.

ועיי"ש במהרש"א שכתב, וז"ל, וישמחו בי חברי כו'. פירש"י על כשלוני הרי ב' רעות כו' שיענשו עכ"ל. וקאי וישמחו בי חברי על לא אכשל בדבר הלכה, אך הם ב' תפילות נפרדות, א' שלא אכשל בדבר הלכה, וב' שלא ישמחו חברי בכשלוני.

אך המהרש"א עצמו ביאר באו"א, וז"ל, ויותר נראה לפרש, שמתפלל כן שבאמת ישמחו חברי על שלא נכשלתי וכן אשמח בהם על שלא נכשלו שזו

לא. ובזה יש לפרש נמי עוד מקומות שמצינו שנענשו במיתה זו של אסכרה, וכגון המבואר במעילה (י"ז:), במעשה שרשב"י הלך יחד ר' אליעזר ב"ר יוסי שהענישו במיתת אסכרה על שהורה הלכה בפניו, וכמבואר שם בר' גרשום וז"ל ואעפ"כ הרגיש בו ר"ש וא"ל מעקימת שפתיך. ראיתי שהשבת תשובה וניכר שחכם אתה שידעת להשיב אבל הואיל והוריתה הלכה לפני ענשו וקי"ל דנפל בחולי אסכרה, ועיי"ש בשיטמ"ק.

וכן נראה לבאר דנענש באסכרה מהאי טעמא דחשיב ביטול תורה זה שהורה הלכה בפני רבו, שהמעשה הזה סותר הוא לאופן הראוי של קבלת התורה ומסירתה.

וכן עיין בפסחים (ק"ה.) רב הונא חזייה לההוא גברא דשתה מיא קודם הבדלה אמר ליה לא מיסתפי מר מאסכרה דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתנו באסכרה: ואולי זהו משום שמזלזל בדברי חכמים, ויש בזה משום ביטול תורה.

אחד ממ"ח דברים שבו נקנית התורה משמח את הבריות, וגרסי' שלא אומר על טמא כו' ולא על מותר אסור כו', וכ"ה ברי"ף וברא"ש, והוא פי' שלא אכשל בדבר הלכה וק"ל, ע"כ.

והיינו שהיא תפילה אחת שישמחו בזה גופא שלא נכשלתי והוא תפילה שכן ישמחו בו ובהצלחתו.

ונראה לבאר דבריהם עפ"י מה ששמעתי מאאמו"ר זללה"ה דישנם ד' דרגות בבין אדם לחבירו, א. שאינו שמח כשיש לחבירו צער [דגם זה נקרא דרגה]. ב. שמצטער בצערו של חבירו. ג. שאינו מצטער כשטוב לחבירו [וביאר שיותר קל להשתתף בצערו של חבירו משלא להצטער כשטוב לחבירו]. ד. לשמח בשמחתו של חבירו, שזה הדרגה העליונה בין אדם לחבירו.

ובזה יש לפרש ביאורי רש"י והמהרש"א על איזה דרגה של בין אדם לחבירו צריך האדם לבקש לפני שבא ללמוד, והיינו מה שצריך בהכרח לפני שלומד, לפני שבא ללמוד, דלפי רש"י קאי על מדרגה הפחותה וע"ז מתפלל שלפחות לא יכשל ויבוא לעבור על מדריגה זו, ולפי המהרש"א צריך ג"כ להתפלל על ענין בין אדם לחבירו, אבל על המדריגה העליונה שיזכו לקנות מעלה זו, גם לזה יש צורך כשלומד תורה, ועיין.

והנה לכאור' דברי רש"י צ"ב אמאי אינו מבקש אלא על הדרגה הפחותה של לימוד תורה שיבקש על הכל, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות נ.) הרחב פיך ואמלהו בדברי תורה כתיב.

ונראה לבאר מה ההכרח שפירש רש"י כך, דלכאור' קשה לשון המשנה שמתפלל שלא יכשל בדבר הלכה שאיך שייך להתפלל שלא יכשל בדבר הלכה, דהא דבר זה מוכרח הוא בעצם צורת לימוד התורה, וכפי שדרשו (גיטין מ"ג:), והמכשלה הזאת תחת ידיך אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, וא"כ היאך שייך להתפלל שלא יכשל.

אלא בהכרח שכל תכלית תפילתו הוא שאף אם יכשל בדבר הלכה, שזה בהכרח חלק מן הלימוד מ"מ וישמחו בי חברי, כפי שפרש"י שלא יענשו חבריו על ידו ושלא ישמחו בו, ודו"ק.

ונראה דבזה יבואר הטעם דחשיב 'ביטול תורה' הא דלא נהגו כבוד זה בזה, כי מאחר שרואים ששתי חלקים אלו של לימוד התורה שנכשל בה בלימוד ושלא ישמח בזה חבירו, ואם לא הקפידו על חלק זה שלא ישמחו בזה חבריו, ממילא נזהרו מאוד שלא יכשלו, וממילא לא עיינו בזה כל הצורך שפחדו מן הכשלון ושיתבזו על ידי חבירים וממילא לא עסקו בה כמו שצריך, וזהו גופא ביטול תורה, ודו"ק

וכולם התפללו שם שלא יכשלו ושלא ייענשו חבריהם, וכיון שאת חלק התפילה שלא יכשל חברי זה לא התקבל שהרי חבריו שמחו בכשלונם, ממילא החלק הראשון נתקבל, שלא יכשלו בדבר הלכה, וזה עצמו יוצר עיוות בתורה וממילא אם ינצל מכשלון מכח תפילתו, הרי שלא יזכה לעמוד כראוי על דברי התורה וא"כ יש כאן ביטול תורה, ואולי זה הטעם שנענשו באסכרה דווקא שבאה על ביטול תורה, ועי'.

הטעם שביבמות נאמר י"ב אלף זוגות, ובנדדים כ"ד אלף

יש לדקדק דהמעשה עם תלמידי ר"ע הובא גם בנדדים (ג), וגם ביבמות (ס"ב:), אך בשינוי לשון דהנה ביבמות איתא, אמרו **שנים עשר אלף זוגים תלמידים** היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה.

[והרי שהודגש בעיקר הא דהיו זוגות, וכזוגות לא נהגו כבוד אחד בשני, ויש לרמוז כי מה שנאמר ז"ה בז"ה רומז לי"ב שהוא גמטריא י"ב, ולכן חז"ל הדגישו דווקא את זה שהיו י"ב זוגות].

אך עיין בגמרא בנדדים, דשם לא נאמר כן, אלא נאמר בלשון של **כ"ד אלף תלמידים** – וז"ל הגמ' שם 'אזל תרתי סרי שנין קמי דר' אליעזר ור' יהושע למישלם תרתי סרי שנין קא אתא לביתה, שמע מן אחורי ביתיה דקאמר לה חד רשע לדביתהו שפיר עביד לך אבוך חדא דלא דמי לך ועוד [שבקך] ארמלות חיות כולהון שנין אמרה ליה אי צאית לדילי ליהוי תרתי סרי שנין אחרנייתא אמר הואיל ויהבת לי רשותא איהדר לאחורי הדר אזל הוה תרתי סרי שני אחרנייתא **אתא בעשרין וארבעה אלפין זוגי תלמידי**. והדבר צריך לימוד מדוע שם לא נאמר שהיו י"ב אלף זוגות.

ונראה לבאר בזה, כי הלשון כ"ד אלף שונה הוא מי"ב אלף זוגות, דכ"ד אלף הוא יחידה אחת הנקראת כ"ד אלף ויש לה כח עצום ואחר, והדבר הזה נאמר דווקא בנדירים ששם מסופר המעשה שלא חזר להכנס לביתו ולכן נאמר שהיו לו כ"ד אלף תלמידים כי הי"ב ועוד י"ב נהפכו להיות כ"ד אלף כאחד, וזהו בחינה אחרת.

ונראה דיש לרמוז דבר זה עפ"י הערתו הנפלאה של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל כי אחר הי"ב שנה כשחזר ר"ע לביתו ושמע שאשתו אמרה שישאר בביהמ"ד לא נכנס אפילו לשאול בשלומה אלא מיד חזר לביהמ"ד לעוד י"ב שנה, וביאר כי י"ב ועוד י"ב אינן כ"ד אלא זהו שלימות אחרת לגמרי, וכן יש לפרש כאן כי בזה זכה הוא שהי"ב השניים שנתווספו לו נצטרפו לי"ב הראשונים להיות זוגות דווקא ולא כי"ב אלף הראשונים שהיו כיחידים אצלו.

ולעומת כן דהמעשה שהובא במסכת יבמות, בא לבאר את דרשת ר"ע מבבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך - היו לו תלמידים בצעירותו יעמיד בזקנותו. וכראיה וביאור לדרשה זו מביאה הגמ' מה שאירע עם תלמידיו של ר"ע. ובאו לבאר את ההכרח והחובה שהיה שינהגו כזוגות ובכבוד זה לזה, ולכן כתבה הגמ' לשון י"ב אלף זוגות.^{לב}

נענשו בכ"ד יום כנגד כ"ד שני ר' עקיבא, יום לשנה יום לשנה.

ועיין ברמ"ע מפאנו במעיין גנים שכתב, כי סה"כ היו כ"ד יום שבהם מתו התלמידים, וט' הימים הנותרים היו לזכות תולה [והיו שבתות וחוה"מ, באופן

לב. בבוקר ובערב רומז לימי הגדלות והקטנות שהיו אצל ר"ע

ובעיקר דרשת ר' עקיבא אשר המשיל את ב' בחינות התלמידים שהעמיד, כנגד בחינת הבוקר והערב, נראה דיש בזה רמז עמוק דהבוקר הוא בחינת קטנות ולערב הוא בחינת גדלות, ועיין מש"כ להלן במאמר על דרך הסוד לבאר את דברי האריז"ל כי התלמידים הראשונים היו בבחינת 'קטנות' ולכן מתו בקטנותם ולא זכו להשלים ימיהם לבוא לגדלות משום שזו היתה מידתם.

ואפשר שזה רמוז בדרשת ר"ע כי הראשונים היו מבחינת 'בבוקר זרע את זרעך' שהבוקר הוא זמן תחילת היום שהוא זמן הקטנות, ואילו הה' תלמידים האחרונים היו מבחינת 'בערב אל תנח ידך' כי זמן הערב של האדם הוא זמן גדלותו ואלו התלמידים היו בבחינת הדעת דגדלות של ר"ע.

שפסח חל ביום א' די ש ג' שבתות ועוד ו' ימי הפסח] וסימנך כד"ט והיינו כ"ד
וט' שהוא השם המתגלה ביום זה (כפי שנביא להלן במאמר ע"ד הסוד יעווי"ש).

ויש לבאר לפי"ז יש לפרש נמי הא דמתו בכ"ד יום היה מקביל לאותם כ"ד
שנה שלמד בהם תורה שהיה בבחינת 'יום לשנה יום לשנה', וכפי שנתבאר כי
ר"ע קנה את מעלת אלו התלמידים מכח עמל תורתו של הכ"ד שנה, ועיין.



מאמר ה'

ל"ג בעומר הוא מטהר ב'מקוה' מהפגם
דלא נהגו כבוד זה בזה

לא נהגו כבו"ד - גמטריא ל"ב, וקניין ל"ב של התורה

כתב המהר"ל ל"ג בעומר כולם הפסיקו למות ביום ל"ב גמטריא כבו"ד, וזהו לא נהגו 'כבו"ד זה בזה'.

וכן בפרקי אבות במ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם הל"ב הוא אהוב את התוכחות, והל"ג מתרחק מן הכבו"ד^{לג}, וזה הבחינה שהיה צריך לתקן באותו היום, ועיין במדרש שמואל שם שהביא כי הוא קנין של 'אוהב את המישרים' והיינו שלא יחניף לשום אדם רק שיהיה אוהב את היושר ובו ידבק וכו'.

והרי שבעצם יום הל"ג מרומז התיקון של כבו"ד, וי"ל (כמבואר לעיל) שהיו"ט של ל"ג בעומר שהתחילו לנהוג כבו"ד זה בזה.

ל"ג - בחינה של עברו דוב שנותיו בחזקת שלא יחטא [מהרש"א]

המהרש"א (מו"ק כ"ח.), מאיר הערה חדשה על עניין ל"ג בעומר, בענין יחודיותו של מניין זה.

דאיתא שם דמי שמת לפני שישים הרי זה מיתת כרת, ואעפ"כ אומרת הגמ' כי מי שמת בגיל נ"ב אינו נחשב כרת מפני שזהו מיתתו של שמואל הנביא, כפי שדורשת שם הגמ'. וצריך לבאר מהו הטעם להא דמיתתו של שמואל דוקא בשנת נ"ב, למרות שעד שישים שנה הוי עונש כרת?

ומבאר המהרש"א כי ימי שנותיו של אדם הם שבעים שנה וכמו שהפסוק אומר 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה', והנה מאחר דאין עונשין בידי שמים עד גיל כ"ד, [ורק בבי"ד של מטה הוא מגיל י"ג], והנה אמרו חז"ל 'כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא', והנה יש למנות רוב שזה ב' שלישי, ונמצא שרוב שנותיו של האדם מבין עשרים עד בן שבעים הם ל"ב שנים [מתוך חמישים שנה שנשארו לו מהיותו בן כ' עד לגיל שבעים עולים ב' שלישי ל"ג, ומה שזה נקרא 'רוב', כי ישנם שני דרכים למנות רוב, כי יש רוב של חתיכה אחת בין שתי חתיכות שזה שלישי ושני שלישי].

ומבאר המהרש"א שזהו הטעם מה ששמואל הנביא נפטר בן נ"ב שנה, מאחר וחנה התפללה [קודם לידתו] 'רגלי חסידיו ישמור', והיינו שה' ישמור אותו מהחטא, והיינו שיעברו עליו רוב שנותיו בלי חטא ומאחר שבא לשנתו הל"ג מגיל עשרים שנה שנת הל"ג לחייו שזה רוב של חמישים ימי חייו שנידון עליהם, ולא חטא ושוב לא יחטא, ובזה היה אצלו בחינה שבה סיים את תפקידו ואת מלחמותיו עם יצרו ואת כל נסיונותיו, ולכן נפטר מהעולם, שהרי סיים את תכלית חייו, שהרי כל החיים הם לעמוד בנסיונות ועד זיבולא בתרייתא הוא מנסה להכשיל אותו לחטוא, וכיון שעבר רוב שנותיו ששוב לא יחטא הרי גמר תפקידו, וזהו ענין מיתת שמואל הנביא, ומובן אמאי אין מיתת בן נ"ב נחשב כריתות, דאדרבה זה בדיוק ההיפך לה.

ועל דרך זה מבאר המהרש"א את סוד סגולת יום זה של ל"ג בעומר שהוא הבחינה של כיון שעברו רוב ימי הספירה נשלם עבודת האדם מלמטה ועתה

לד. ועיין מש"כ המהרש"א (ב"מ פ"ה ב) זהו ענין השישים מלקות שהלקוהו למלאך בפולסא דנורא, כיון שהאדם מגיל י"ג מקבל ל"ט מלקות וביד"ש צריך ג' פעמים כ' כמו שמלקות הוא ל"ט ג' פעמים י"ג, עיי"ש.

לה. ובזה ביאר הגר"א (חגיגה ד.) את המעשה של ר' ביבי וכו' ומרים מגדלא שיער נשייא, שהיא הרגה את האדם הלא נכון וכו', וז"ל שם רב ביבי בר אביי הוה שכיח גביה מלאך המות, א"ל לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שער נשיא, אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי, וכו', א"ל סוף סוף שניה מאי עבדת ליה, א"ל אי איכא צורבא מרבנן דמעביד במיליה מוספינא ליה. וי"ל כי לא לטובת הצדיק מוסיף לו שנים אלו, כי הוא באמת שונא לו, וכמארז"ל עה"פ צופה רשע לצדיק, רק שלרעתו מוסיף לו שנים אלו משום שרואה שעברו רוב שנותיו, שוב בטוח הוא שלא יחטא וכארז"ל כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב לא יחטא, ושוב לא יוכל להכשילו ע"כ מוסיף לו שנים, וא"כ אכתי לא הוה רוב שנותיו, ויוכל להכשילו. ע"כ

מתחלת ההשפעה מלמעלה. וממילא יום זה הוא יום טוב ששמחים בו שזה בחינת יום השלמה, שזה יום שתיקן מה שצריך לעשות כאן בתחתונים¹⁷.

הטעם לפי"ז שבל"ג בעומר מנהג ישראל לשודר רק הפסוק השני שהביא ד"ע 'מקוה ישראל ה'

תנן בשלהי יומא דרש ראב"ע מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר ושבינו לבין חבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנא' וזרקתי עליכם מים טהורים וגו' ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל, ע"כ.

והנה מנהג העולם לשיר ולפזם בפרט בל"ג בעומר משנה זו של ר"ע 'אשריכם ישראל', וכמו שנדפס בסידורים, אר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים ואומר מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, ע"כ. וצריך להבין מהו פשר מנהג ישראל אשר נוהגים לשיר ולחסר ולדלג חלק מן המשנה, רק את הפסוק 'מקוה ישראל' ולא מזכירים כלל את הפס' הנזכר ראשון שם, אכן באמת צ"ב מהו הטעם שר"ע הביא ב' פסוקים דקאמר ואומר, ובדרך כלל מצינו שהגמ' שואלת 'מאי ואומר', ומדוע כאן אינו שואל 'מאי ואומר'.

לו. וז"ל ועד"ז יש לכוין הספירה מ"ט ימים יום לשנה. ויום הנ' הוא קודש חג השבועות, כשתחשוב למ"ד בניסן נברא עולם היה תחילת הבריאה בכ"ה באדר, הרי כ' יום עד יום ראשון של פסח, שהן חשובין כימי שנות נעורים דלא איענש עליהו, שהיו ישראל עדיין במצרים, ועד"ז אמר זכרתי לך חסד נעוריך וגו', ואח"כ מיום שיצאו ממצרים ימי הספירה מ"ט יום יום לשנה עד חג השבועות שהוא ביום חמישים דמיון היובל וזכר לדבר שאנו מדקדים לעשות י"ט קצת בל"ג בעומר לזכר שבו עברו רוב ימים שהן ב' חלקים ממ"ט ימי ספירה יום לשנה ששוב אין אדם חוטא שהם ל"ב שנים אחר כ' שנים של שני הנעורים כאמור שזו מיתת שמואל הרמתי, ואותיות יובל רמז לזה י"ו מצד זה ול"ב מצד זה, שהם ל"ב, רוב שנותיו הראשונים, ושנת י"ג אינו מן המנין כי א' לא יבא לחלוקה, ולפי' כשיצאו ממצרים אותן שנמנו מבני כ' והיו רק בני עשרים אזי כשהיו סופרים מ"ט שנים מבאי ארץ שהם ימי חשבון מצות של אדם עד שהיו בני שבעים, וקדשו שם החמישים שהוא בסוף שנים למות לשוב איש אל אחוזתו כמו יובל, עכ"ל.

אכן נראה דהנה מבואר שר"ע דורש הך פסוק מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו, שהקב"ה מוחל כל עוונותיו של אדם^ל, אכן על האדם קודם לחזור בתשובה ולבוא לפניו, והנה יש בזה ב' דרגות קודם שהאדם בא ליטהר, וכמו במי שנטמא במת צריך הזאה שלישי ושביעי, אך עדיין צריך טבילה בשמיני, כאן נמי אף שקבל חלק הראשון של הטהרה, שנטהר מטומאת מת של העבירות שלו, [דהרי החוטא הרי הוא כמת], מ"מ צריך עוד טהרה שצריך לטבול במקוה, וכן הוא כמו ששב בתשובה שקודם צריך טהרה כמו הנטמא במת מ"מ צריך עוד טהרה שצריך לטבול במקוה, וכן הוא במי ששב בתשובה שקודם צריך טהרה כמו הנטמא במת, ויקבל הזאה שלישי ושביעי, והיינו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, אכן אח"כ יש עוד שלב של טהרה שנכנס למקוה, ונטהר לגמרי, וכאן בחינת המקוה הוא מקוה ישראל ה', שכביכול הקב"ה עצמו הוא המקוה המטהר, וי"ל שדרגה הראשונה של וזרקתי כנגד השתי שלישי הראשונים של העומר שהם בחינת הזאה שלישי ושביעי, ואח"כ מגיע השלב האחרון, וי"ל דבחינת ל"ג בעומר שהוא כנגד השלישי העליון, זה בחינת מקוה ישראל ה' וא"כ שפיר יש כאן רמז אמאי שרים רק הפסוק הזה ולא הפסוק הראשון דמיום ל"ג והלאה שייך רק בחינה זו של מקוה ישראל ה', ודו"ק.

וכל זה מובן לפי מה שביארנו לעיל את סגולת היום, עפ"י חידוש המהרש"א, כי ביום זה מתעוררת הארה עליונה שאינה תלויה בידי האדם, לתיקון כל מעשיו.

וממילא שפיר מזכירין רק הטהרה של המקוה שאין האדם צריך לעשות כלום אלא רק להכנס למקוה העליון, וכדרשת ר"ע 'מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל'^ל.

לז. ועיין מש"כ לעיל שבזה חלק על ראב"ע .

לח. ומעין זה יש לפרש גם בדברי האריז"ל [שהובאו להלן במאמר על דרך הסוד] כי עניינו של ל"ג בעומר הוא העליה מהב' שלישים התחתונים לשליש העליון [שהוא החילוק שבין בחינת המוחין דגדלות למוחין דקטנות], וביאר שם כי ל"ג בעומר מכוון כנגד השליש העליון שבו ישנה בחינה שאין האדם צריך לעשות בעצמו [כמו בשני השלישים התחתונים], וממילא ל"ג בעומר כנגד השליש העליון של המקוה העליון.

ובזה נרמז מה ששרים רק את 'מה מקוה מטהר' ולא את הפסוק של 'וזרקתי', כי אנו מודים לה' על כך שזכינו עתה להכנס לשליש העליון שבו ה' מטהר אותנו מכח אתערותא דלעילא גרידא, ובזמן הנשגב הזה מזכירים את כח הפסוק השני של 'מקוה ישראל ה' שהוא מורה על אופן ההיטהרות מכח אתערותא דלתתא שהאדם עצמו הולך ונכנס למקוה, דאילו הפסוק הראשון של 'וזרקתי' מורה על האופן של האתערותא דלעילא שללא שהאדם עושה שום מעשה מצידו מזים עליו ונטהר, אך בל"ג בעומר נתחדש הטהרה והמשכת התורה מכח התעררות של רשב"י להמשיך התורה^{לט}.



לט. ואפשר לרמוז דבר זה גם בדברי האריז"ל אשר הראה כי יום זה של ל"ג בעומר שהוא יום החמישי בשבוע מאיר בו הארת אבא ואמא עילאין [קטנות ב'] שהם בחינת החכמה והחיה העליונה, ואפשר שהבחינה הזו היא הבחינה שמתחלת להתקן ביום זה, שהטהרה מגיע מלמעלה, ודו"ק.



מאמר ו'

רשב"י היה העיקר מתלמידי ר"ע להמשיך את תורתו



ונשקפה על פני הישמו"ן - חמשת תלמידי ר"ע
ואופן המשכיות כל תורה שבע"פ על ידם

הנה עיקר שמחת יום זה כפי שנתבאר, היא שמחת התורה של תורה שבעל פה על כך שר"ע מסר את התורה שבעל פה לה' תלמידיו אשר דרכם נמסרה התורה לישראל לדורות עולם, וזה היה ביום זה דל"ג בעומר, שהלך והסמין את חמשת תלמידיו שהם רשב"י וחבריו, שהם ר' מאיר, ר"ש ר' יהודה, ר' נחמיה, ור' יוסי.

והנה איתא בכתבי ר' מענדל משקלוב (בספרו דרך הקדש על ה'ברית מנוחה', פי"ג) שדקדק בלשון הגמ' 'והיה העולם שמ"ם וכו'" שנקטו חז"ל לשון זה משום שדבר זה נרמז בפס' בשירת הבאר, ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימ"ן, שהוא גם לשון שממ"ה, ותיבת 'הישימ"ן' הוא ראשי תיבות של חמשת תלמידי ר"ע שמסרו עצמם על קדושת שמו יתברך ועל תורתו הקדושה י'הודה, ש'מעון, מ'איר, י'וסי, נ'חמיה^מ, וזה נכלל בשירת ישראל כי ה' השקיף לבטל ע"י אלו התלמידים את השממה שהיתה בעולם, ועל כך השמחה ביום זה על כך שהתורה ממשיכה בעם ישראל על ידם, ונתבטלה השממה מהעולם שהיה ללא התורה.

והנה אף שנתבאר (ביבמות ס"ב:), שהיו לו לר"ע רק חמשה תלמידים, אכן עיין בקהלת רבה (פרשה י"א) שמבואר שהיו לו ז' תלמידים ר' יהודה ור' נחמיה, ור' יוסי, ור' שמעון, ור' מאיר והוסיף שם את ר' אליעזר [בנו של ריה"ג], ואת ר' יוחנן הסנדלר^{מא}.

מ. והוסיף שם כי ר"א בן שמוע אינו בחשבון כי הוא עצמו מעשרה הרוגי מלוכה.
מא. ובירו' (חגיגה פ"ג ה"א) מעשה שנכנסו שבעה זקנים לעבר את השנה בבקעת רימון ומי

עיינן ברכות (כ"ב.) ר' יוחנן הסנדלר תלמידו של ר"ע, ואפשר שלמרות שבל"ג בעומר נסמכו רק הני חמשה תלמידים, אך הוא נסמך אח"כ^מ.

הטעם שרשב"י שימש את ר"ע י"ב שנה, כדי להמשיך בשלימות את תורתו

מצינו ביטוי מיוחד אצל רשב"י שאמר לתלמידיו שילמדו את מדותיו מפני שכל מדותיו אינן אלא מהמידות המעולות שלמד אצל ר"ע רבו, וכמבואר (גיטין ס"ז.), אמר ר"ש לתלמידיו בניי שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע, והיינו שרשב"י אומר לתלמידיו שילמדו ממנו מדותיו של ר"ע מפני משום שהוא זה שלקח את התרומות היינו את החלק המעולה שבתורתו של ר"ע והמשיך ללמדו לתלמידים, וצריך ביאור מהו אותם ה'תרומות' מתורת ר"ע אשר מצינו שמשותפים בהם רשב"י ור"ע.

והנה נתבאר לעיל בחלק א' המשותף שבין תורתם של ר"ע ורשב"י הוא מבחינת בן עולם הבא שתורתו אומנתו של לימוד התורה באופן מסירת הנפש וחיים על עמלה של התורה, ונראה כאן כי רשב"י שימש את ר"ע בשלימות גמורה עד שזכה לירד לסוף דעתו.

כי הנה מצינו כי רשב"י למד תורה אצל ר"ע י"ג שנה, כמבואר בכתובות (ס"ב:), 'רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר"ש בן יוחאי א"ל איעכב לי עד דאתי בהדך לא איעכבא ליה אזל יתיב תרי סרי שני בני רב. ע"כ^מ.

היו ר"מ ור' יהודא ור' יוסי ור"ש ר' נחמי' ור"א בן יעקב ור' יוחנן הסנדלר כו', אמר ר' יוחנן הסנדלר שימשתני את ר"ע עומדות כו', ובשהש"ר פ"ב סי' ה' מוסיף ר"א בנו של ריה"ג, ובקה"ר פ"א סימן ו' חשיב ז' תלמידי ר"ע, ר"מ ור' יהודא ור' יוסי ור' נחמי' ור"ש ור"א בנו של ריה"ג ור"י הסנדלר.

מב. ואפשר לומר דהא דנקט דווקא מניין זה של 'שבעה', אחר שנתבאר באריז"ל כי הה' תלמידים הינם כנגד הה' חסדים הנמשכים מהדעת לגופא וכפי שיבואר בס"ד, ויש לומר דגם מניין השבעה משלים את הבחינה הזו שהרי מלבד ה' הבחינות של החמשה חסדים, ישנם עוד ב' בחינות נוספות שנקראים 'כללות' [כנגד היסוד] ו'כללות דכללות' [כנגד המלכות], כמבואר בכוננות ספירת העומר, שמתחלק לז' שבועות ה' כנגד הה' חסדים, ועוד ב' כנגד הכללות, וכללות דכללות וא"כ שפיר עם הכללות עולה ז' ועיין .

מג. ועיי"ש במהר"ם שי"ף שכתב לא ידענא מאי אתא לאשמועינן, ודו"ק.

ונראה לבאר כי העניין במנין י"ב דווקא, עפ"י דברי החתם סופר בפרשת ויצא שביאר הטעם שיעקב הלך ללמוד י"ד שנה בבית שם ועבר, וז"ל, וישכב במקום ההוא, פירש"י אבל י"ד שנים שנטמן בבית עבר לא שכב, יש לדקדק מה לי אם היה י"ד שני' או מספר אחר, וה"ל למימר הא כל זמן שהי' בבית עבר לא שכב, וי"ל דהא אין יוצאים מא"י לח"ל כ"א ללמוד תורה ולישא אשה, ות"ת גדול יותר מלישא אשה, וכיון דבא"י היה עוסק בתורה אצל שם ועבר, איך יצא משם לישא אשה בח"ל, וי"ל שכבר שימש כל צרכו ולא היה צריך תו לרבו, והנה רפ"ק דע"ז, אחז"ל אין אדם עומד ע"ד רבו עד מ' שנין, ואי נמי שישלש ימיו ח' שעות בשינה וח' שעות בעסקי עה"ז וח' שעות יעסוק בתורה נמצא דארבעים שנה שימש אדם אצל רבי הוא רק שלישי של מ' שנים שהרי אינו משמש רק ח' שעות ביום ואם כן יעקב שלא שכב ולא עסק כלל בצרכי עה"ז נמצא די לו בארבע עשרה שנה ג' פעמים י"ד עולה מ"ב. ע"כ.

וממילא כן יש לפרש נמי אצל רשב"י, שזה הטעם שאחר י"ג שנה נסע חזרה לביתו, כי כבר עמד על דעת רבו והשלים את אשר היה צריך, ודו"ק.

דאפשר שמ' שנה היינו התחלת שנת הארבעים, וא"כ אפשר אחר י"ג שנה [כפול שלוש כנגד השני שלישי הנוספים, שלא ישן ואכל והתפלל בהם עולה ל"ט], וזהו מניין השנים שצריך לעמוד על דעת רבו, ובפרט לרשב"י שהיה פטור מתפילה וכפי שיתבאר שהיה אצלו תמיד בחינה של עומד לפני המלך^{מ"ד}.

וי"ל שענין זה שרשב"י היה התלמיד של ר"ע יש לבאר הא דאיתא בירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) שר"ע אמר ליה לרשב"י דיין שאני ובוראך מכירין כוחך, ע"כ. והיינו כנזכר שהיה לו בחינת ר"ע שהיה לימוד תורה של בן עוה"ב.

שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע

[דווקא רשב"י ודווקא תרומות]

ונראה שבדקדוק דווקא רשב"י הוא זה שאמר כן מכל התלמידים, משום שהוא זה שאמר ח"ו שתשתכח התורה מישראל (שבת קל"ח), וכפי שנתבאר לעיל, וממילא הוא זה שהעמיד תורת ר"ע להיות בר קיימא.

מד. ועיין מש"כ בפרשת וישב לבאר ענין שיוסף היה בן י"ז שנה והיה בן זקונים ליעקב

ונראה לדקדק שהטעם שנקט דווקא לשון זה שמידותיו אינן אלא 'תרומות' הוא משום שישנם ד' דברים אשר חלק בהם על דרשת ר"ע, והעדיף את דבריו מדברי ר"ע, כלשון המדרש רשב"י אומר ארבעה דברים היה ר"ע דורש ואין אני דורש כמותו ודברי נראין מדבריו וכו'.

ובאמת מצינו כי המשכיות מסירת התורה שבע"פ שבידינו, ההמשכה בעיקר ע"י תלמידיו של רשב"י, שהרי רבי שחיבר את כל ששת סדרי המשנה שהם שורש התורה שבעל פה, היה תלמידו של רשב"י, כמובא בעירובין (צ"א.), כשהיינו למדים תורה אצל רשב"י בתקוע, והוא היה זה שסידר את המשניות ועל המשניות סודר הגמרא וההלכה וכו'.

ואף שר"ע לימד לכל תלמידיו החמשה חלקים של התורה כמבואר בסנהדרין (פ"ו.), מ"מ רבינו הקדוש לקח את כל התושבע"פ יחד המשנה עם התוספתא והסדר עולם וכו' ומזה עשה את המשניות והתלמוד בבלי, וכל זה מגיע מר' שמעון.

רשב"י גדול מהשאד למדות שאין הלכה כמותו

הנה אף דאיתא בגמ' בעירובין (מ"ו:), דהלכה כר' יהודה כנגד ר' שמעון, וממילא בוודאי דהלכה כר' יוסי כנגד ר"ש, שהרי ר' יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי, וכ"ש שבמקום ר"ש, אמנם עיין בספר הקנה פ"ג דהלכה כר"ש לגבי ר' יהודה, (וכן עיין בראב"ן סימן קכ"ד) ועיין בית יוסף יו"ד סימן קפ"ט.

ולגבי ר"מ עיין עירובין שם, שהגמ' נשאת בתיקו, ועיין בתשב"ץ (סימן ח"י) ועיין ברא"ש ע"ז (פ"ב) וירושלמי שם דהלכה כר"ש, ועיין שו"ת נודב"י (יו"ד סימן כ"ו) וע"ע בברכי יוסף (אה"ע סימן ט"ז), ועיין בכללים סוף המשניות (כלל י"ד) דהלכה כר"מ.

ולגבי ר' יצחק עיין עירובין (ס.), ועיין רש"י שם דמשמע דהלכה כר' שמעון [לגבי בית תיבנא] ועיין תוס' דהלכה כר"ש, אך עיין ברי"ף וברמב"ם (פ"ה עירובין

דמשנת ג' לחייו התחיל ללמוד אצל אביו וי"ד שנה נגמר כשהיה בן י"ז שנה וכן י"ל אצל יצחק ששימש את אברהם, וכן אחר שיוסף נמכר למצרים שבנימין למד אצל יעקב י"ד שנה וכן אפרים למד אצל יעקב במצרים הנך י"ד שנה.

ה"ז) ובריטב"א בשם הגאונים ובב"י בשם הסמ"ג והסמ"ק ועיין בגאון יעקב שכתב דהתוס' הוא דעה יחידאי.

אכן עיין מש"כ שם דאפשר דר' יצחק שם היינו ר' יצחק האמורא, שהיה בימי ר' יוחנן, אכן עיין ברא"ש (סימן י"א) ובתוס' הרא"ש שם שזה ר' יצחק התנא.

והנה עיין זוה"ק פרשת חוקת (קפ"א ב') דר' יהודה דריש סמוכין שם [לגבי מיתת מרים למדבר צין], ועיין בניצוצי אורות מהחיד"א שהביא מהרמ"ע דהא ר' יהודה לא דריש סמוכין אלא במשנה תורה וכמבואר ביבמות (ד.), אכן הביא מהתוס' שם (ועיין פסחים כ"ח; ומש"כ שם) ובהליכות עולם דהיכא דמוכח דריש סמוכין ובמשנה כולם מוכחים עיי"ש, ועיי"ש שכתב מהיכא פשיטא ליה לרמ"ז דר' יהודה של הזוהר היינו ר' יהודה התנא דהוא ר' יהודה בר עילאי (עיין שער הגלגולים יחוד על קברו), והנה עיין ג"כ לגבי ר' הונא ור' חזקיה דבזוהר, ועיין מהרח"ו (פרשת ויצא קנ"א). שכתב שם דאם הם עלו [ר"ח ובניו] תלמידים שם, וכ' דשם אחר החורבן הך עובדא שם לפני החורבן, ורבי [רב] תלמידו של ר"ש שהיה תלמיד ר"ע שהיה תלמיד ר"א מתלמידי ריב"ז שהיה מתלמידי הלל.

ואם נאמר כי ר' יוסי ור' יהודה הינם אותם ר' יוסי ור' יהודה שדיבר עליהם בזוה"ק, אם כן הם תלמידיו הן בנסתר ואף אי הלכה כמותן היינו כלפי אין שצריך לנהוג בלבד, אך אין זה שייך לכך שהוא היה רבם וגדול מהם. ועי' מה שנתבאר לקמן בביאור פזמון בר יוחאי עמ' קמ"ח הערה קל"ו



נספח

מאמר ז'

ל"ג בעומר עפ"י הסוד

מאמר זה הינו מעין סיכום בתוספת ביאורים ועיונים, על דברי האריז"ל בשער הכוונות דרוש י"ב דפסח אשר ביאר שם את מהותו של יום טוב דיום ל"ג בעומר, והרוצה להבין הדברים היטב על בורים, מהראוי שיקדים ללמוד את דברי האריז"ל היטב, ואח"כ ימצא תועלת גדולה בתוספת הביאורים בס"ד.

וכמה מדבריו שם קשים מאוד להבנה עפ"י פשט, וביארנו כאן הדברים על דרך מה שנתבאר בפנים הקונטרס בארוכה, כי מיום ל"ג בעומר מתחילים להמשיך בחינת המוחין דגדלות, דבחינת חיי עולם הבא וכו', ונראה היאך הדברים רמוזים בדברי האריז"ל.

הסוד במניין עומר גמטריא ארבע מאות,
והטעם הפנימי שלא מסתפרים בימים האלו

בפרע"ח ביאר את הטעם שלא להסתפר בימים אלו, וז"ל - מורי זלה"ה, לא היה מסתפר מערב פסח עד ערב שבועות כלל ועיקר, לא בר"ח ולא בל"ג בעומר, ואמר לי הטעם שלא לגלח בימים אלו, כי כבר ידעת, כי יש תיקון א' בגולגלתא, והוא נקרא עמר נקי. ויש תיקון הב' הנקרא טלא דבדולחא. (א): והנה ז"ס פסוק והעמר עשירית האיפה, כי עמר גימ' ש"י עלמין, ומלא העמר מן, אז מ"ן עמ"ד גי' ת' עלמין, דירתון צדיקיא ארבע מאות שקל כסף, וכן ב"פ עמר גי' כתה, שהוא גלגלת, והעמר נקי שהם השערות הם בכתה. והנה העומר עשירית האיפה הוא, סוד אותיות פא"ה, שהיא המלכות הנקרא אלהים, והיא מדה י', וזהו עשירית האיפה": וכו' עיי"ש עוד מה שרמז סודות בעניין השערות [מה שר"ע היה דורש

א. כי פאת השדה רומז למלכות שהוא בחינת עשירית האיפה היינו הספירה העשירית, והיינו הספירה העשירית.

כתרי אותיות וכו'], שהטעם שעמ"ר גמטריא י"ש שהוא הי"ש שבא מיששכ"ר שבא בר"ע וזה סוד אנשכנו כחמור [והיינו שכן אמר ר"ע כשהיה עם הארץ כמבואר בפסחים מ"ט ב], ואלו הכ"ד אלף שמתו כי לא קיימו את התורה הבא מן הי"ש, וזהו להנחיל אוהבי יש המיוחדים, לכן אלו שהפרידו, מתו בימי העומר, שהם מקור היש, לכן המספר וכחות השערות הנרמזין בי"ש שהוא עמר, והעמר לגולגלת מבחינת שערות העליונים, לכן נרמזו בזורה גורן השעורים וזהו תחילת קציר שעורים, ע"כ. וכמבואר במחברת הקדש דר"ע היה שורשו מנימין, ומרע"ה מחיוורתי וז"ס חלשה דעתו עד שאמר הלל"מ והנימין הם כלי להאור וצריכים להתבטל להאור, וזהו נשירת השיער בזקנה שהם נלחמים ואם היו נוהגים כבוד היו מתבטלים.

ולכאוו' יש להוסיף בזה כי ימי העומר הוא המשך של התיקון שנעשה בימי הפסח, שימי העומר הוא המשך תיקון חטא אדה"ר שפגם בק"ל שנים שיצאו ממנו טיפות הקרי, [וזה נתקן ע"י משה שהיה בבחינת ה'דעת' שנולד לאחר ק"ל שנה של הגלות], ונשמות אלו נתגלגלו להתתקן במצרים כידוע וכפי שהבאנו בקונטרס על שובבי"ם יעוי"ש, ומניין ארבע מאות רומז גם לתיקון השז"ל וכמבואר שם כי הוא נתקן ע"י הד' יודי"ן של שם ע"ב, יעוי"ש, וזה נתקן מכח הארבע מאות שנה של הגלות שהם עשר פעמים מ' [כי כל אחד נתקן בכל י' ספירותיו].

ואולי בזה נרמז גם הטעם שנוהגים לקיים את מצוות הנחת פאות הראש דווקא ביום זה אצל רשב"י, ופא"ה גמטריא אלהי"ם דהפאה דהקטן מתמתק ביום זה, ויעויין לעיל מה שביארנו בזה ע"ד הפשט.

רמוז כ"ד אלף התלמידים שמתו בנגד כ"ד צירופי אלוהי"ם דבחינות הקטנות

הנה מבואר באריז"ל כי החילוק הפנימי שבין חמשת תלמידי ר"ע שנתקיימו ומהם יצאה תורה לישראל, לכ"ד אלף תלמידי שמתו בימים האלו ולא עשו פרי, הוא גופא החילוק שיש בין המוחין שממשיכים בימי ספירת העומר כהכנה לקבלת התורה, שקודם יום ל"ג בעומר, שהם בחינת 'מוחין דקטנות' אשר שם

שולטים הדינין והגבורות, וממילא יש כח ל'חיצונים' לשלוט באותו התורה, כיון שהם עוסקים בה בבחינה הזו של קטנות, ומכח זה נעשה שהיו מקטרגים ושונאים זה את זה, שהוא בחינת מוחין דקטנות שכל אחד רוצה רק את דעתו וגאוותו.

וזה רמוז במניין ה-כ"ד אלף, שהם כנגד כ"ד צירופי אלהי"ם, המתחילים באות אל"ף שרומז לכ"ד אלפים שמתו², שהם שמות הקטנות [כי שם אלהי"ם הוא כנגד הקטנות], וכן האות אל"ף מרמז גם על המניין של אל"ף, וכן מצינו בכמה מקומות שהבחינה של אַלְף מקביל לבחינה של אַלְף וכעין מה שמצינו כי יומו של הקב"ה הוא אלף שנים כפי שדרשו בסנהדרין (צ"ז): על מאי דכתיב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול' [על מה שנאמר 'יום אחד'], וכן שם אלהי"ם במילוי ההי"ן בריבוע עם הכולל, עולה גמטריא אל"ף.

ולמרות שפתח האריז"ל הדרוש כי כל הימים האלו שבין פסח לשבועות הינן בבחינת קטנות ולכאן זה סותר לדבריו כאן שמל"ג בעומר מתחילים ימי הגדלות, ויבואר בסמוך הישוב לכך.

סוד כתיבת דבי עקיב"א באות א' דווקא, והסתירה באריז"ל עם נכתב בה' או בא'

ונתבאר לעיל במאמר ט' היאך ראוי לכתוב את שמו של ר' עקיב"א, וכאן גלה לנו האריז"ל כי מחמת שייכותו של ר' עקיבא לבחינת אלו הנשמות והתלמידים ראוי לכתוב שמו באות א', דווקא ר' עקיב"א באות א' והטעם הוא

ב. דהיינו כי את השם אלהי"ם אפשר לסדר אותיותיו בק"כ אפשרויות שונות כדאיתא בספר היצירה בסוף פרק ד' משנה ט"ז וז"ל שתי בנים בונות שתי בתים שלש בנים בונות ששה בתים ארבעה בנים בונות ארבעה ועשרים בתים, חמש בנים בונות מאה ועשרים בתים, שש בנים בונות שבע מאות ועשרים בתים, שבע בנים בונות חמשת אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר ואין האזן יכולה לשמוע עכ"ל ספר היצירה. וביאר שם הגר"א וז"ל וזה הכלל כשתרצה לידע מאיזה מספר אותיות צירופים שבו תכפול כל המספרים מא' עד המספר ההוא ביחד, דרך משל ד' אותיות, תכפול עם ב' הוא ב. תכפול אותו עם ג' הוא ו', תכפול אותו עם ד' הוא כ"ד וכן ה' או יותר עכ"ל אם כן אלהי"ם שיש בו ה' אותיות תכפול כ"ד בה' הרי הוא ק"כ צירופי שם אלהים.

כי בזה נרמז באותיות י"א שבשמו רומזים לצירופים של השם אלהי"ם דקטנות, [המילוי של י' ו' י' הוא בחינת ימין דאמצע, ואילו המילוי של י' ו' ד' הוא בחינת שמאל דאמצע כמו שמבואר בדרושי פסח יעווי"ש].

כתב בשעה"כ¹ כי יש סוד גדול במה שנקרא ר' עקיב-א, עם האות א' בסיומו ולא באות ה', משום שר"ע היה בבחינת ספירת ה'דעת' של כנסת ישראל [כפי שנתבאר לעיל במאמר א' כי משה ור"ע שניהם היו מבחינת ה'דעת' אלא שמשה היה מבחינת הפנים שבספירת הדעת, ואילו ר"ע היה מבחינת האחור שבספירת הדעת].

ודבר זה רמזו בשמו 'עקיבא', שהוא אותיות עק"ב י"א, והיינו שהוא רומז לבחינתו הרוחנית אשר היה [מתחילה] מבחינת הגבורות שבדעת, עד שזכה לסמוך את חמשת תלמידיו ובוזה מיתק הגבורות האלו.

וכיון שהיה מבחינת הקטנות, נרמז בשמו שני שמות אלהי"ם במילוי אלפי"ן, ולכן נקרא עקיב"א שהוא אותיות עק"ב - י"א, כי עק"ב הוא גמטריא ב' פעמים

ג. וז"ל שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש יב דע כי ר"ע ע"ה שורש נשמתו היתה מן הה' גבו' בהיות' בשרשם למעלה בדעת דז"א, ולא בבחי' התפשטותם למטה לגופא, והנה הוא בסוד הדעת בין בסוד הגדלו' בין בזמן הקטנות כמש"ל בענין מרע"ה שנאמר בו וינס משה מפניו, וע"ש בענין קריעת י"ס.

והנה נודע כי הדעת דקטנות גם הוא כלול מחסד וגבורה וב' עטרין אלו הם שם אלהים דמילוי אלפי"ן אלא שהאלהים דחסד האלף דמילוי ההא שבו הוא בצירור יו"י ושל הגבו' בצירור יו"ד כנ"ל בדרו' א' בענין ב' כוסות דליל פסח הג' והד' וע"ש.

ולכן נקרא עקיבא כי ג' אותיות עקב הם בגי' ב' שמות אלהים דחסד וגבורה, וב' אותיות י"א מן עקיבא הוא בחי' שני ציורי האלפי"ן כנז' כי של החסד הם ציור יו"י שהוא צורה אות א' ושל הגבורה הוא בצירור יו"ד דעקיבא במילואה ונמצא כי ב' אותיות י"א של עקיבא הם ב' ציורי אלפי"ן של ב' אלהים הרמוזים בג' אותיות עק"ב מן עקיבא והנה רבי עקיבא הוא היה אב ורבי לכל הנשמות הנמשכות מאלו הגבו' המתפשטים בגופא דז"א לפי שהו' כללות הדעת העליון למע' בשרשו ובמקומו.

ד. והיינו שאת האות ה' משם 'אלהי"ם' אפשר לכתוב בג' אופנים וסימנך יה"א או במילוי אות י' ה"י, שזה בחינת ימין, או במילוי אות ה' ה"ה שזה בחינת שמאל, או במילוי אות א' ה"א, אלא שהאמצע כולל בו שני אופנים של מילויים, כיון שיש בחינת ימין דאמצע, ויש בחינת שמאל דאמצע, וממילא הימין דאמצע בחינת חסדים, וכותבים את הא' בצורה של י' ו' י', ואילו את האות א' דשמאל דאמצע בחינת גבורות, כותבים הא' בצורה של י' ו' ד'.

אלהי"ם, וי"א [של עקיב"א] רומז לשני בחינות האלפין עיי"ש [והי' של עקיב"א מרמז על בחינת האות א' של י' ו' ד' שעולה במילואו י', והא' מרמז על הבחינה של י' ו' י' שזהו עיקר צורתו].

הרי שיש כאן ב' בחינות של שמות אלהים גם בבחינת מספר שהוא בחינת המלכות התחתונה [והוא השייך יותר לבחינת השמאל] וכדכתיב בה 'עינייך ברכות בחשבון' וממילא י' של יו"ד הוא הבחינה של גימטריא, ואילו הבחינה העליונה הוא הבחינה של האות עצמה ולכן הע' של עקיבא נרמז בעקיב"א באופן הזה של האות עצמה [בבחינת הימין], אות א' [בצורת י' ו' י'].

והיינו שגם הגמטריא של עק"ב [ב' פעמים אלהי"ם], וגם בבחינת האותיות עצמן שהם מורים בחינת גבורות ולכן נכתב עקיב"א ב - י"א, והוא בחינת קטנות, ואילו אות ה' [של עקיבה] מורה על בחינת המיתוק של הגבורות, וכדלקמן.

ולמרות שבשער הגלגולים כתב דעקיבה בה' ולהיפך ממה שכתב בדרוש שלפנינו, נראה בהכרח שצריך לומר שר' עקיבא עצמו היו לו ב' זמנים, א' של קטנות [עקיב"א] וא' של גדלות [עקיב"ה] והיינו דבבחרות דר"ע נקרא עקיב"א [בא'], אך לאחר המיתוק נקרא עקיבה [בה'] וכפי שנתבאר כי האות ה' לעולם מורה על בחינת המיתוק [נער - נער"ה, ש"ך - שכ"ה, ועיין כתובות (מ:), מקרא מלא, נער"ה, דיבר הכתוב], והיינו אחר שהה' גבורות נתפשטו לתוך הגוף ואז היה להם בחינת מיתוק כפי שיבואר.

מל"ג בעומר מתחילים בחינת ימי הגדלות, שבו שורש הבטחון השלם

ואילו מהימים שמל"ג בעומר ואילך מתחילים להמשיך מוחין דגדלות [ובסמוך נבאר באיזו בחינה של גדלות], ובזה נמתקים הדינין ומתחלפים לרחמים, וזה הרמז בעצם מנין היום כי 'ל"ג' הוא גמטריא א-כד"ט-ם שהוא אופן כתיבת השם אלהי"ם במיתוק ובחילוף לרחמים [קטנות שני], והיינו שאת האותיות א' ומ' נשארים על מקומם [כיון שקודם לאות א' אין כלום, וקודם לאות ס' יש מ' רגיל, אך כיון שנכתב בסוף התיבה, ובסוף יש מ' סופית ממילא

נכתב ס"ה], ואת האותיות לה"י מחליפים לאותיות הבאות לפניהם {והיינו את כ' [שבא לפני הל'], ואות ד' [שבא לפני הה'], ואות ט' [שבא לפני הי']}.

והנה שם זה [אכדט"ם] גמטריא 'ע"ד', שמרמז על השם של שורש מידת הבטחון וכדכתיב בטחו בה' עדי ע"ד כי ביה ה' צור עולמים, ונראה לרמוז בפסוק זה, כי ישנם ב' בחינות [שהם בחינות השני שלישי, והשלישי] יש בחינת מספר שבו בחינת גבורות, ויש בחינת אותיות, וכנ"ל, והיינו ע"ד - גמטריא אכדט"ם והוא בחינת מספר, אך המשך הפסוק כי ביה ה' [צור עולמים] מרמז על בחינת אותיות שזה השם עצמו. [והנה כי ביה ה' הוי"ה ע"ה ג"כ גמטריא ע"ד, אכדט"ם, ודו"ק].

והבטחון בא מכח התגלות הרחמים העליונים, וכמו שמצינו בכוונות בליל הסדר הזמן לשירת ההלל אינו אלא אחר שמביאים את קטנות ב' שהוא בחינת או"א עילאין שמתגלים הרחמים העליונים, כי ההלל מיוסד על ישראל בטח בה' וכו" שמכח שבטחנו בו, זכינו לכל הישועות והניסים הגדולים.

ומיום ל"ג ואילך נתגלה שם אלהים חיי"ם [כי קטנות וגדלות שני הינם באו"א עילאין שהם עומדים מהחזה ולמעלה שהוא כנד ספירת החכמה, ובחינת החיה שבאדם שבשליש העליון דת"ת] ולכן נתקיים בהם בחינת החיים ביום זה.

הטעם שיעקב רמז ללבן את סוד ל"ג בעומר

ולכן זה נרמז דווקא אצל יעקב אבינו כשנפרד מבית לבן [שהוא המקביל ליציאת ישראל ממצרים כמו שאנו פותחים בהגדה ארמי אובד אבי ולבן ביקש לעקור הכל וכו'], ואחר שנפרד, אמר ללבן 'עד הג"ל הזה' (בראשית ל"א, נ"ב) שהוא בא לרמוז לו את כוחו הגדול של יעקב, שאין לבן יכול לפגוע בו לעולם ועד, מכח בטחונו בה', ומכח זה לעולם יכול לעורר את רחמי ה' ולמתק הדינים מעל ישראל'.

ה. ובזה נראה שיש ליישב קושית המהרש"א סוכה (נ"ג:), ד"ה שנאמר ודו"ק. ו. וז"ל הר"ן במחברת הקדש נלע"ד כי נודע שלבן הוא נחש הקדמוני סמא"ל ורדף אחר יעקב ולא יכול לו אבל אח"כ בזמן ר"ע שהוא שורש יעקב כנודע נשך אותו שמתו כ"ד אלף תלמידים ומ"ש לבן עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה רמז

ובכח זה אנו ממשיכים מיציאת מצרים עד לקבלת התורה, שהוא עצמו סוד הבטחון, שהוא עניין השם 'ג"ל' כדכתיב 'בטחו בה' עדי ע"ד' וכנ"ל.

וע"ע בהגדה של פסח בכוונה על 'בעדי עדיים', שכתב שם האריז"ל שהוא רומז להשגת המוחין דגדלת ע"י כלל ישראל וז"ל 'ותרבי - גדלות ראשון, ותגדלי - גדלות שני, ותבאי - בעלות ז"א עד מקום חג"ת הנקרא בעד"י, רמז לאכדט"ם גמטריא ע"ד, עדיים - רמז לב' פעמים אכדט"ם גמטריא ע"ד, עוד יש לרמוז בדרך אחר ותרבי - קטנות ראשון, ותגדלי - גדלות ראשון, ותבאי בעדי עדיים - קטנות שני בסוד ג' שמות אכדט"ם הרמוזים ע"ד האמור לעיל, ע"כ.

ולכאור' כמו כן י"ל דכחו של יעקב הוא כח התורה, דכתיב יעקב איש תם יושב אהלים, וכח זה של יעקב נרמז בשם עקיבא [יעקב גימ' עקיב"א, עם הכולל], וכן מה שנקרא עקיבא 'בן יוסף', עי' לקמן, לכאור' י"ל שבן יוסף, הוא כמו בן כרך, והיינו כמו שיוסף היה בן זקונים ליעקב, שיעקב מסר לו כל מה שלמד בשם ועבר, והיינו תושב"פ, כך ר' עקיבא היה בן זקנים, ויש לרמוז דחמישה אותיות זקני"ם הם כנגד חמישה החלקים שמסר לתלמידיו, וזה דווקא ביום ל"ג בעומר, עד הג"ל הזה, וכד"ט [של שם אכדט"ם], גימ' ל"ג.

ועי' זרע קודש ממו"ז הרה"ק מראפשיטץ זיע"א, שכד"ט ר"ת כ"י ט'ובים ד'ודיך, ולכאור' כאן נרמז תושב"פ, וכמבואר בע"ז (לה.), שדרשו פסוק זה על תושב"פ.¹

ועוד אפשר לרמוז דהא במזמור 'למנצח' שאומרים בכל לילה מימות העומר, וכמבואר באריז"ל כי כל תיבה הינה כנגד יום אחר מימי העומר, הרי שהתיבה שכנגד יום ל"ג בעומר, הינה תיבת אלהי"ם, ואפשר שזה בא לרמוז גם על הבחינה הזו שהוא שייך לימי הדין אלא שהוא בבחינה הממותקת שבו.

בזה שלא יהי' יכולת אלא עד שיתגלה שם ע"ד ביום ל"ג בעומר ואז לא יהיה כח לעשות רע עמכם וז"ש לא אעבור אליך את הגל דייקא וכשנתגלה שם זה פסקו למות כי הוא רחמים ואז סמך ר"ע ה' תלמידים אחרים נגד ה"ג דגדלות נגד ה' אותיות אכדט"ם רחמים ואלו נתקיימו בעולם והגדילו ועשו פרי, וכו' יעוי"ש.

ז. ועי' עוד בזרע קודש שם על ענין ל"ג בעומר, שיצירת הבן הוא בל"ג ימים, [ואפשר דבנים היינו התלמידים], וכן מש"כ שם עינן השייכות של יעקב לל"ג בעומר, ובחי' שם אלקי"ם, וכן נה"ל [של שם אנא בכח], ששיך לל"ג בעומר, גימ' עה"כ שם אלהי"ם, עיי"ש.

**ביאור כללי לאופן המשכת המוחין, והחסדים וגבורות בספיה"ע,
ומידתו של ל"ג בעומר [הוד שבהוד]**

וראשית יש להקדים, כי כידוע סגולת היום הוא בכך שמידתו היא 'הוד שבהוד', וכמבואר בספה"ק, והביאור בזה הוא, כי בימי העומר ישנם ב' בחינות של המשכות שמכוונים בשעת הספירה, א. המשכת מוחין, ב. המשכת חסדים וגבורות. וסדר המשכת המוחין בשבוע הראשון הוא מח החכמה, ובשני בינה, ובשלישי חסדים דדעת, וברביעי גבורות דדעת, ובחמישי חסד, ובשישי גבורה, ובשביעי תפארת [ומלכות העומדת מאחוריה].

אך ישנה עוד בחינה של מ"ט שהוא המשכת החסדים לתוך גופא דז"א שהוא דוגמת המשכת החלב לגוף התנוק שחוזר והופך להיות דם (כמבואר בשעה"כ דרוש ט' דפסח) וסדר ההמשכה נעשה בשבעת הספירות חג"ת נה"ם כפול שבע, והיינו ביום הראשון חסד שבחסד ובשני חסד שבגבורה, [ולא כמו שכתב בסידורים להיפך דכל שבוע ראשון נמשך החסד של הז' ספירות, וכן על דרך זה בשאר הימים, וממשיכים יחד עם המוחין גם את החסדים והיינו שבשבוע הראשון ממשיכים ב' שמות הוי"ה, בחינות חיצון ופנימי, השבוע הכללי הוא הפנימי והיום הפרטי הוא בחינת ההוי"ה החיצוני, ולפי הניקוד של ההוי"ה רואים את בחינת הספירה שהיא כנגדה], ביום השני המלכות נדחית לגבורה, והיסוד נכנס לחסד, וכן הוא בסדר כל הימים שנכנסים מתתא לעילא ויורדים מעילא לתתא, עד ל"ג בעומר יום ה' של השבוע של הוד, נכנסת הגבורה החמישית לספירת היסוד וכולם יורדים עד שבחינת המלכות נדחה לספירת הוד והיינו הוד שבהוד, [אך בחינת היסוד נכנס לכלי הנצח, ונצח לגבורה, וכו'], וזה הבחינה שז"א מאיר לנוק' את בחינת ההוד שבהוד, והוא עיקר הבחינה של אותו היום בהתפשטות החסדים [שנקרא בחינת 'הבלעת הדמים'] וזהו בחינת הוד שבהוד (כמבואר בדרוש ט' וי"א בארוכה).

ישוב כוונת האריז"ל שמתחיל להתגלות קטנות ב' של אימא

וכתב האריז"ל כי ביום ל"ג לעומר אז נתגלה קטנות ב' של אימא שהוא שם אכדט"ם אשר באי' והנה הוא חילוף שם אלהים אשר הוא בחינת רחמים בסוד אלהים חיים וכו'.

והקשה שם בהגהות וביאורים בשם ר' אביגדור על מה שכתב שזה קטנות ב' וכו', שהרי בל"ג בעומר נכנס קטנות ראשון דאו"א, שהוא שם אלהי"ם דיודי"ן כמבואר בפע"ח ובשעה"כ ולא שם אכד"ט של קטנות ב"ה, ועיי"ש מה שהביא ליישב בזה בכמה אופנים.

אכן נראה דכאן הכוונה היא בכללות [ולא בפרטי הכוונות וההמשכות], וכוונת הדברים היא להראות את את הבחינה שנסתיים בחינת השני שלישי שבעומר, [וכפי שנתבאר לעיל מדברי המהרש"א שהוא טעם סגולת היום עיי"ש], וע"ד הסוד ענין השני שלישי ושלישי, הוא מקביל בספירות לחלוקת עשר הספירות, והיינו כי השליש העליון הוא בחינת החב"ד [שנקראים בכללות - קטנות וגדלות ב'], ואילו השני שלישי התחתונים הינם כנגד הספירות חג"ת, נה"י [שנקראים בכללות - קטנות וגדלות א"י].

והטעם שגילוי יום זה נקרא קטנות ב' משום שהגילויים נמשכים לז"א בבחינת גבורות, ושורש הגבורות הם מאמא עילאה, שהיא בחינת הבינה שדינין מתערין מינה (כמבואר בזה"ק), וזהו כוונת הרב שמתגלה קטנות ב' דהיינו שמתחיל להתגלות בחינת המוחין דגדלות, וכנ"ל שהשני שלישי הראשונים הינם כנגד חג"ת ונה"י, וזה הבחינה שנגמרת בל"ג בעומר, ומתחיל השלישי של בחינת הגדלות, ודו"ק.

והיינו כי פרצוף ישסו"ת עומד עד החזה שהוא מקום ב' שלישי דת"ת, שהם כנגד בחינת אותיות ו-ה שבשם ההוי"ה, וכנגד חג"ת נה"י, ואילו פרצופי אבא

ח. והיינו כי איך יתכן לומר שבבוא יום ל"ג בעומר מתגלה שם אכדט"ם שהוא קטנות ב' דאימא עילאה בעוד שיום ל"ג לעומר הוא יום חמישי של השבוע החמישי, ובו הוא המשכת המוחין דקטנות א', [שהוא אלהי"ם דיודי"ן] ואיך כתב כאן רבינו שמתגלה קטנות ב' למתק הדינין, ובעבור כן נתבטל המיתה, דהרי קטנות ב' נכנס ביום ג' של כל שבוע ושבוע.

ט. שהרי סדר חלוקת שבעת ימי השבוע בימי העומר הוא באופן שביום א' מביאים ג"ר דיש"ס, וביום ב' ג"ר דתבונה, וביום ג' ו"ק דאו"א, וביום ד' ג"ר דאמא, וביום ה' ו"ק דישסו"ת, וביום ו' ו"ק דג"ר דאבא וביום ז' ג"ר דג"ר דאבא.

ומוחין דקטנות הם בחינת ו"ק, ודגדלות הם בחינת ג"ר, וג"ר דישסו"ת נקרא גדלות א' וג"ר דאו"א עלאין נקרא גדלות ב', ו"ק דישסו"ת נקרא קטנות א' וו"ק דאו"א עלאין נקראין קטנות ב'.

וממילא מקשים המפרשים דהא ביום ל"ג בעומר דהוא יום החמישי נמצא שנכנסים ו"ק דישסו"ת דהיינו קטנות א', ואילו קטנות ב' נכנסה כבר ביום ג'.

ואימא עילאין הם עומדים מהחזה ולמעלה והם בחינת ג"ר והם נקראים בכללות בחינת פרצוף החכמה שהוא כנגד פרצוף חיה, וממילא יש לומר כי מל"ג בעומר מתחיל אותה בחינה עליונה שמהשליש העליון שבחזה.

והיינו פירוש שם אכדט"ם שאינו מדבר כאן מבחינת חב"ד חגת"ם דחב"ד חגת"ם שזה המשכת המוחין אלא בכללות הפרצוף,

והנה מצינו שקטנות שני הוא מבחינת חיה, שזה מוחין דא"א והנה אין אומרים הלל אלא כשיש מוחין דחיה [בחינת ארץ החיים], בחינת אלוקים חיים ואפשר דמש"ה נקרא יומא דהילולא דייקא שיש עכשיו מוחין אלו בכללות, [אכן הא דלא אמרינן הלל אף שפסקו מלמות ועיין הלכות קטנות ח"ב סימן י"ד ולמה אין אומרים שירה בר"ה וכו' דיש שם נס שנהפך לחיים וגם שבועות אחר שיצאה נשמתם, ועיין לקמן שעמר בחינת קטנות ועכשיו קטנות ב' ודו"ק.

סדר כוונות התפילה המקבילים להמתקת הגבורות בשליש העליון זכנ"ל

והנה נראה שאפשר להבין את סדר העבודה לפי מה שמצינו שגם שם יש בחינות מיתוק הגבורות והוא מקביל לחלקי העבודה שר' עקיבא היה צריך לעשות בכדי לזכות לאותם ה' תלמידים, כמו שכתב האריז"ל כי הם היו בבחינת ה' הגבורות הממותקות, ובזה נבין מדוע בחינה זו שייכת דווקא לבחינת השליש העליון.

ונראה כי בסדר התפילה הזמן שבו מכוונים את המתקת הגבורות הוא בתיבת 'קונה הכל' אחר שהושלמה המשכת המוחין וכפי שנבאר.

אחר שבת"בות 'אלהי אברהם יצחק ויעקב' המשכנו את המוחין דגדלות דנה"י, ובתיבת 'גומל' את המוחין דגדלות דחג"ת, ב'קונה הכל' ממשיכין את המוחין דגדלות דחב"ד^א.

י. ומש"כ שם לגבי פסח לכאו' קיטרוג המלכות היה בקריעת ים סוף וכאן ליל פסח אלא משום המוחין עיין דרושי ליל פסח ואין לחלק שכאן זה מיתה בחד ומיתה באידך דהא תלוי במוחין אך אפשר דעכשיו רק מתחיל ליכנס מבחינת זו ונאמר רק בשבועות וא"כ ההלל גם מטעם בחינת גמר דפסחא, וצ"ב

יא. המובא בסידור בנוי על המבואר בשער הפסוקים בפרשת וירא על הפסו' ותלד הבכירה

והנה הסדר הוא כי בתחילה נכנסים לזעיר בחינת הנה"י דאימא, ועדיין נקרא הזעיר בן ו"ק, והיינו בחינת קטנות, ואז מתחילים להתגלות הארת ה' הגבורות, ומתפשטים בגופא דזעיר, ומיד בהתפשט הגבורות תוך זעיר תכף נעשה פרצוף לאה, אחורי ראשו עד החזה [שהוא כנגד שלישי העליון],

ואח"כ כשמתפשטות הגבורות יותר למטה היינו בשני השלישים התחתונים, דהם כנגד פרצוף רחל [שהיא עומדת מהחזה ולמטה], הרי שיש סכנה גדולה מאחר שיש שם אחיזה לקליפות ולדינים, ולכך צריכים להאיר בהם המוחין דאבא שיבטלום, ואם היו יורדים גם החסדים בבחינה הזו הרי שהפגם היה גדול מאוד, ולכן הוריד המאציל בתחילה את הגבורה טרם בא המוחין דמצד אבא כדי לתת קצת השפעה וחיות מוכרח אל הקליפות, בסוד ומלכותו בכל משלה, וכו'.

אבל אח"כ מכניסים לזעיר את מוחין דנה"י דאבא יחד עם הפרקין העילאין דנה"י דאמא כדי שלא יתאחזו וזהו הכוונה שמכוונים ב'קונה הכל' שבו ממשיכים עם המוחין העליונים דאבא גם את ה' גבורות, וגם לשני השלישי התחתונים].

ואלו ה' גבורות המה חלק ממח הדעת, [שמורכב מה' חסדים וה' גבורות], וע"י המשכת ה' החסדים האלו בונים את פרצוף הז"א, ואילו ע"י המשכת ה' גבורות בונים את פרצוף הנוק'.

ובזה נבין את דברי הרב כאן לגבי חמשת תלמידי ר"ע שהוא היה בבחינת הדעת והמשיך להם את התורה והם בחינת ה' גבורות הממוקקות כמבואר כאן בשעה"כ ובהם לא נתאחזו החיצונים .

שלושת השלישים הנתקנים ביום זה כנגד שלושת חלקי העבודה [בין אדם להבירו, לעצמו, ולמקום]

ויש להוסיף ולפרש בזה כי דבר זה נרמז גם בסדר שלושת העבודות של יום זה כפי שנתבאר לעיל במאמר ב' יעוי"ש, שבתחילה צריך לתקן את

בן ותקרא את שמו מואב' וכותב שם הרב לבאר את סדר כניסת המוחין לז"א, ולפרצוף הנוק' דרחל ודלאה, אשר יסוד בניינם נשלם מה' הגבורות הניתנות בהם.

הבחינות שהינם כנגד בין אדם לחבירו, שהוא בחינת תיקון הנה"י [שמתייחס בעיקר לחלק המעשה להטיב לחבירו, והוא כנגד בחינת הנה"י], ומשם עולה למקום החג"ת שהוא כנגד העבודה שבלב [בין אדם למקום], ומשם עולה בל"ג בעומר, לחב"ד שהוא העיקר שהוא כנגד התורה, שהיא כנגד שלישי העליון שכוללת את שאר חלקי העבודה.

והטעם בזה שהשלישי העליון הוא כנגד התורה מכיון שהוא המקביל בבחינת הנרנח"י [נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה] לבחינת החיה שהיא כנגד ספירת החכמה ובה מתחילים להמשיך את בחינות המוחין [וכפי שנתבאר לעיל שהוא בחינת ההלל והבטחון וכו'], ובזה יובן שנמשך 'חיים' ביום הזה, מבחינת עוה"ב ששם הוא 'חיי עולם' [שהוא הבחינה של מוחין דאבא], וכמבואר בשעה"כ כי ביום זה מתגלה שם 'אלהים חיים', מאחר ומתחיל להכנס בחינת חיה [קטנות וגדלות שני, והוא סוד שם אכדט"ם], דשם אלהים - מורה על הבחינה של מוחין דקטנות, והתוספת של ה'חיים' הוא הבחינה שנתגלתה בפטירת רשב"י שאמר 'חיים עד העולם' ובזה יצתה נשמתו, וזה ענין ל"ג בעומר [ג"ל כד"ט], שמתגלה שם זה.

העומק שבדברי החת"ס זהאריז"ל - של"ג בעומר כנגד ל"ג ימי טהרת האשה

לפי מה שביארנו יש לפרש באופן נפלא את מה שכתב החת"ס^ב בריש פרשת תזריע, דביאר את עניינו של ל"ג בעומר, לשלוש ושלושים ימי טהרת האשה אחר יום השמיני שבו הברית מילה, ואח"כ מביאה קרבן טהרה וכפרה, ובזה ביאר דהוא מקביל לשלוש ושלושים יום שמיו"ט דפסח ועד לל"ג בעומר.

וביאר עפ"י דרכו, כי זהו הזמן שבו הנשמה מתיישבת בגוף, כפי שהביא שם מדברי הזוה"ק, דאחר שנמולו במצרים בערב פסח ספרו ל"ג יום שהם סה"כ מ' יום [כנגד מ' יום ליולדת שהיא גמר טהרתה].

אך לפי דרכינו יש לבאר, עפ"י דברי האריז"ל שכתב בשער המצוות (ריש פרשת תזריע), כי סוד שלושים ושלוש ימי הטהרה, הינם כנגד יום ל"ג בעומר

יב. ועיין בדרשות סוף פסח שכתב גם החילוק שבין שלישי לשני שלישי לגבי ספיה"ע.

וסוד השם שנתגלה בו שהוא שם א - כד"ט - ם, והיינו האותיות האמצעיות [כ' ד' ט'] שהם האותיות שמתחלפות, עולים ל"ג, וזה מורה על המתקת הדינין והיפוכם לרחמים, וזהו עניין היום ל"ג שעד אז דמה טהור, הוא הסוד של מיתוק הדינין, שהוא הבחינה של דם נעכר ונעשה חלב, וע"ע ועיין מש"כ בדרוש ט' בענין של הבלעת הדמים, ואכמ"ל.

ומה שכתוב דם נעכר ונעשה חלב ולכא' זה אחר שמדם טוהר נעשה חלב וכמו בלידת בן שאחר ל"ג יום נגמר דם טוהר ואפשר דאז נעשה הבחינה שהוא נעשה חלב, ולכן הדם חוזר להיות דם טומאה, ועיין.

עקיבא בן יוסף דייקא, כמידת יוסף דעולה עד למעלה, וגם נמצא למטה

לכא' יש לבאר, עפ"י דברי האריז"ל, את הטעם דנקרא בכמה מקומות בחז"ל רבי עקיבא, 'עקיבא בן יוסף' דווקא, כי זה מציין גם את מידתו של ר' עקיבא, שהרי מידת יוסף מבואר בזוה"ק בכמה מקומות 'יוסף איהו לעילא ואיהו לתתא' והיינו שמידת היסוד סגולתה ועניינה היא שעולה עד למעלה למעלה לרום המעלות ומורידה את השפע ללמטה למלכות שהיא למטה למטה.

ודבר זה מצינו כאן אצל ר"ע שהיה גם בבחינה של השליש העליון, וגם בבחינה של שני השליש התחתונים, כי יש גם את בחינת הזיווג של לאה שמקומה למעלה מהחזה במקום השליש העליון, וגם את בחינת הזיווג של רחל שהיא למטה מהחזה [אכן אי יש גדלות אין זה פרצוף אחר אלא אותו פרצוף שעולה לשם ועיין].

ביאור דברי האריז"ל כי התלמידים הראשונים היו בימי בחרותו

ועוד כתב שם בשעה"כ כי הכ"ד אלף תלמידים הראשונים היו לו בבחרותו - ולכא' הוא תמוה דהא ר"ע התחיל ללמוד רק כשהגיע לארבעים שנה, ואפשר שבתחילה למד לפני שנשא את כלבא שבוע לאשה, אכן בגמ' כתובות ונדרים משמע שהלך ללמוד תורה אחר שנשא אותה (ע"ע בנן יהוידע שם) ואפשר דכיון שהלך ללמוד ואשתו נשארה בביתו ממילא נקרא בחור, (ועיין כתובות ס"ב), ועיין.

ועוד י"ל בחרותו היינו בזמן הקטנות שלו, והיינו כשעדיין נקרא עקיב"א [עם א'], ורק אח"כ בזמן גדלותו אחר שהתפשטו המוחין נקרא עקיב"ה [עם ה'] והנה עיין בבן יהוידע (כתובות ס"ב:) מש"כ שמ' שנה למד, ומ' שנה לימד, וכתב שבמ' שנים האמצעים [מבן מ' עד בן פ'] עדיין רבותיו היו קיימים ולמד מהם וגם לימד לתלמידים אבל אחר שהיה בן פ' שרבותיו מתו רק לימד לחוד, עיי"ש, וא"כ בחרותו י"ל שזה זמן שלמד אצל רבותיו, והנה י"ל דכיון שרבותיו היו עדיין קיימים א"כ נחשב כסמוך על שולחנם, ועי' ב"מ (י"ב:) גדול [אף שמלמד לאחרים] הסמוך על שולחן אביו [רבותיו] נקרא קטן וכו' וא"כ שפיר נחשב זמן בחרותו, [אכן דבר זה שלמד מ' שנה צ"ב מקורו שלא מצינו דבר זה על ר"ע אלא על ריב"ז (עי' ר"ה ל"א): ועיין ספרי סוף דברים מ' שנה למד ומ' שנה פירנס וצ"ב].

ועוד נראה לבאר שהרב נקרא על שם תלמידיו, ומכיון שתלמידיו לא נסמכו ונקראו עדיין קטנים ממילא נקרא גם הוא כבחרותו, משא"כ אח"כ כסמך לחמשת תלמידיו אז נחשב כבר גדלותו, כיון שתלמידיו היו ג"כ גדלות, ודו"ק.

ועוד אפשר לבאר כי בחו"ר גימטריא רי"ו [גבור"ה], וכיון שהיה עתה בבחינת הגבורות לכן נקרא 'בחו"ר'.

ל"ב נתיבות והנתיב הל"ג שכולל את כולל

אחר שנתבאר בדברי האריז"ל את סודו של שם ל"ג שהוא גמטריא של כד"ט והוא השם המתגלה ביום זה שממתיק הדינין וכו' וכנ"ל. נראה לבאר כי הל"ג כולל את הל"ב הראשונים, [ועל דרך השליש העליון הכולל את שני השלישים התחתונים, וכפי ששמעתי ממו"ר הגרמ"ש זצ"ל דיש ל"ב נתיבות, והנה המהר"ל עשה ל"ג נתיבות, ואמר שזה היה קשה לו הרבה שנים, ופי' שהל"ג זה נתיב התורה שכולל את כל הל"ב נתיבות, ודו"ק].

יש לרמוז דבר זה בעצם המניין ל"ג, שהרי כבו"ד הוא גמטריא ל"ב, [כנגד מה שלא נהגו כבו"ד זה בזה], והנה אין כבו"ד אלא תורה, [וכולל הכל, כי תלמוד תורה כנגד כולן], וביום זה של ל"ג חזר עמוד התורה וחזר הכבו"ד האמיתי וחזרו לנהוג כבו"ד זה בזה גם כן.

סוד דברי ר"ע לפני מ"י אתם מטהדין

לכא' לשון זה שאמר ר"ע לפני מ"י, מהו אותו מ"י ולא אמר בפשוטו כמו שכתוב בקרא לפני ה'.

ויש לבאר עפ"י מש"כ בריש שער הכוונות (א:) ארז"ל כי כשהיה נפטר ר' אליעזר שאלו ממנו תלמידיו רבי למדנו ארחות חיים וא"ל וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים הענין הזה הוא סוד גדול שתתקבל תפלת האדם אם יתכוין אל הכונה שרמז בדבריו והוא כי הנה כוונת התפלה היא להמשיך מוחין דגדלות בזעיר אנפין מצד אימא כמו שית' ב"ה. וא"ל ר' אליעזר שעיקר הכוונה היא להמשיך ג"כ מוחין דזעיר אפין גם מצד אבא ושכל מגמת וכוונת האדם תהיה לבקש רחמים ולהמשיך שפע מן אבא עצמו וז"ש דעו לפני מי אתם מתפללים פי' כי האימא נק' מי ואתם תתפללו אל אבא שהוא יותר לפני מן אימא הנק' מי. ולכן צריך המתפלל לזהר בזה:

והכא נמי יש כי ר"ע בא לבאר מאי דכתוב לפני ה' תטהרו פירוש כי הטהרה מחטאינו באה מכח אימא עילאה, שנקראת 'מי', (ועיין דרושי ר"ה ויוכ"פ).



מאמר ה'

שיר ושבח 'בר יוחאי'

כידוע, השיר בר יוחאי התקבל בתפוצות ישראל כנכס ברזל, לשוררו בהילולא דבר יוחאי בכל אתר ואתר, חובר על ידי המקובל ר' שמעון לביא זצ"ל, שהיה רב בטריפולי ובגירוש ספרד בשנת רנ"ב יצא למרוקו, ונפטר בשנת שמ"ה, ובשנת ש"ט עלה לארץ הקודש, ובדרכו עבר דרך העיר טריפולי [שבלוב] ונשאר לכהן שם כרב בשביל להציל שם את הקהילה, וחיבר את הספר 'כתם פז' על הזוהר.

הקילוס והשבח ל'בר יוחאי' הוא לשכינה שנטפל אליה

צריך להבין היאך מתאים לשורר שבחים כאלו על אדם, דלכאוי' רק על הקב"ה נצטוינו לשבחו ולהללו ולשיר לפניו, וחלילה לא על אחד מנבראיו.

אכן עיין תהלים מ"ה [למנצח על שושנים] שמצינו כעין זה שיר שבח על דוד המלך בדומה לשיר שבח ששרים על רשב"י, והוא תמוה שהרי פשוט שרק את הקב"ה ראוי לשבח?

אכן עיין רש"י בתהלים שם בביאור הפסוק למנצח על ששנים לבני קרח משכיל שיר ידית, שכתב על שושנים - לכבוד תלמידי חכמים יסדו השיר הזה שהם רכים כשושנים ונעימים כשושני' ומרטיבים מעשים טובים כשושנים, שיר ידידות - שיר אהובים שיר של שבח להם להאהיבם על הבריות ולהאהיב תורתם עליהם: שיר ידידות - שיר אהובים שיר של שבח להם להאהיבם על הבריות ולהאהיב תורתם עליהם: [ונראה שרש"י הדגיש כאן חלקי העבודה שנשלמים אצל ת"ח כפי שביארנו בקונטרס על 'אלול'²], ומבואר שפיר הטעם איך אפשר לשיר שזה בעצם כבוד התורה, ודו"ק.

יג. ונראה לבאר על פי מה שהבאנו שם מהאריז"ל שיש לדקדק בימים אלו [של אלול], לא

ועיין עוד שם (בפס' ח) כתב רש"י על הפס' אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחבריך, וביאר רש"י משחך וגו' שמן ששון - כל לשון גדולה נופל עליה ל' משיחת שמן כדת המלכים:

ונראה דלכן השתמשו בשבח הזה כלפי ר"ש, כמבואר בשבת (ל"ג:). גודל שנאתו לרומאים עד שלא רצה לשבח את מעשיהם, ומסר נפשו על הדבר, להעמיד את הידיעה כי כל מה שהם עשו לא עשו אלא בשביל עצמן וכו', ולכן זכה שמשבחים אותו 'על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך', שהוא לשון גדולה כמשיחת המלכים.

וזהו גופא השמחה בפטירתו והקילוס לבר יוחאי הוא הקילוס לשכינה, וכמבואר בקונטרס.

לכעוס ולא להקפיד, ומגאוה ומליצנות, ובעצם זה כתוב כאן בפסוק הזה דווקא. כי רכים כשושנים - הוא העניין שאינן מקפידין ואינן כועסין. נאים כשושנים - שאינן בעלי גאוה. ומרטיבים מעשים נאים כשושנים הוא שאין בהם ליצנות.

סדר הפזמון כנגד עשרת הספירות וביאורו

הנה הפזמון הזה בנוי מעשרה חלקים אשר הם מכוונים כנגד עשרת הספירות כפי שנבאר בס"ד^ט.

והם עולים מתתא לעילא, מספירת מלכות עד ספירת הכתר^ט.

בר יוחאי, נְמַשְׁחַתְּ אֶשְׂרִיךְ. שְׁמֹן שְׁשׁוֹן^{טז} מְחַבְרִיךְ^{יז}:

(מלכות) - בַּר יוֹחָאי, שְׁמֹן מְשַׁחַת קִדְשׁ^{יח}. נְמַשְׁחַתְּ מְמֹדַת הַקִּדְשׁ.

נְשַׁאֲתָ צִיץ נָזַר הַקִּדְשׁ. חָבוּשׁ עַל רֵאשֶׁךְ פְּאָרְךְ^ט:

יד. הנה מצאנו כאן בכתבים כמה פנינים, ופעם בא בארוכה ופעם בקצרה, ותן לחכם ויחכם עוד, ולא נמנע טוב מבעליו.

טו. אכן אף שיש שביארו להיפך שזה בחינת מעילא לתתא מ"מ בפשטות הספירות כאן הם מתתא לעילא

טז. נראה לבאר את העניין של 'ששון' שהודגש כאן שנתגלה אצל רשב"י, לפי הגר"א (בביאורו על אסתר ח' ט"ו) שששון בשונה מ'שמחה' הוא דווקא בזמן שהשמחה עדיין ממלאת את פנימיותו, ושמחה הוא הוא שמראה השמחה לחוץ ומודיע לנפשו גודל התועלת ושמח בה, וכו' עיי"ש. וממילא יש לפרש כי אצל רשב"י שכל עניינו היה גילוי פנימיות התורה, הרי שתורתו היא בחינת 'ששון'.

ובזה יש לבאר גם המבואר על בנו ר' אליעזר לשון זה, בב"מ (פ"ג). דנאמר שם על ר' אלעזר בן ר"ש שהיה הולך ותופס גנבים ואחר שתפסו גנב אחד [אותו כובס] ותלווהו חשש שמא מסר אחד מישראל להריגה והיה שלא כהוגן, ואמרו לו רבי אל ירע בעיניך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים הניח ידו על בני מעיו אמר שישו בני מעי שישו. והרי רואים שוב את לשון הששון אצל ר"א בנו של רשב"י.

יז. נראה לבאר בזה כי שמן הוא בחינת חכמה (תיקו"ז י"ז), מחבריך - יש לפרש עפ"י מה שנתבאר לעיל במאמר ד' (ח"ב) בביאור תפילת 'וישמחו בי חברי עיי"ש, והוא שבחו של רשב"י שזכה כי כל חבריו שמחו בחכמתו ובתורתו [וכמו שמובא כמה וכמה פעמים בזוהר], ונתבאר שם כי התפילה בכניסה לביהמ"ד 'ישמחו בי חברי', זה תיקון למה שתלמידי ר"ע לא כיבדו זה את זה, ועיין מלבי"ם שם בדרך המושכל שביאר שהם הכוחות המתחברים לך ששמחים איתך וכו' ועי'.

יח. לכאן יש לבאר כי קודש הוא כנגד ספירת ה'חכמה' (כמבואר בכמה מקומות), וכן השמן מורה על ה'חכמה' [תקוע אלפא לשמן (מנחות פ"ה:), ושם היתה האשה חכמה, כמבואר בשמואל ויקח משם אשה חכמה], ומידת ה'קדש' היינו מידת המלכות, והיינו שר' שמעון זכה למידת המלכות.

ואפשר דמרמז על ג' בחינות שבכתר, שרשב"י זכה אליהם מכח תורתו, וכמאמרו של רשב"י

(יסוד) - בר יוחאי, מושב טוב יְשֻׁבָתָּהּ. יום נְסֻתָּהּ [לבית המדרש^{כא}] יום אֲשֶׁר בְּרַחַתָּהּ [למערה^{כב}]. בְּמַעֲרַת צוּרִים שְׁעִמְדָתָהּ. שָׁם קִנִּיתָ הוֹדָר וְהַדְרָךְ^{כג}:

(אבות פ"ד מ"ג) רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן:

ונראה כי הם רמוזים כאן - שִׁמְן מִשְׁחַת - היינו כתר מלכות, נִשְׂאֵת צִיץ נֹזֵר הַקּוֹדֵשׁ - הוא כנגד כתר כהונה, שזוכה אליו הכהן גדול מכח הציץ, כמו שמצינו אצל פנחס שהרג את בלעם וחמשת מלכי מדין מכח הציץ, שנפלו כשראו אותו ונתבטל כח כישופם, כמבואר בחז"ל, וגם אצל רשב"י מצינו כח זה כי בכל מקום שהיה נותן עיניו היה נשרף (כמבואר בשבת) וע"י, וכתר תורה הוא הכתר שמכוחו זכה לכל הכתרים וכפי שנבאר.

והענין כמו שביאר המהרש"א בקידושין (ס"ו). בשלושת הכתרים האלו, וז"ל, יראה כמשמעו כתרים למלכי בית דוד היה כתר מלכות כמ"ש בע"ז (מ"ד). זאת היתה לי כי וגו' שהיה הכתר הולמתו, וכתר כהונה הוא הציץ שהיה לכה"ג על ראשו, שהיה עשייתו ככתר, וכתר תורה הן התפילין שבראש כל אדם, כמ"ש כתר תורה מונח בקרן זוית וכו', ולכך נקרא טטפת, ע"ש כלילא, כמו לא תצא אשה בטטפת, כמ"ש התוס' פרק הקומץ, ומסיים כתר שם טוב עולה על גביהן כמשמעו שעל הציץ היה כתוב קודש לה', ועל התפילין שם ש'ד"י, ועל כתר מלכות נאמר וישב שלמה על כסא ה', שכתרו נקרא ע"ש ה'.

והיינו כי בכל כתר וכתר היה את ה'שם טוב' שהוא שמו של ה' שהיה חקוק על הכתר והוא היה מעלתו של רשב"י, שהיה לו את הכח הרוחני של שלושת כתרים אלו.

וכפי שאומר רשב"י בעצמו במד"ר (ס"פ במדבר), וז"ל, רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן מעשה הארון כנגד בעלי תורה שהם ספונים שלכך כתב מלמעלה שכל הזוכה לתורה כאלו זוכה למלכות וכהונה וכן הוא אומר בי מלכים ימלוכו וגו'.

יט. הם התפילין שנקראים 'פאר' כפי שדרשו בריש כתובות (ו.), דאבל פטור מתפילין משום דאיקרו פאר כדכתיב אצל יחזקאל האנק דם מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך, וכמבואר במהרש"א הנ"ל, דהוא כנגד הכתר תורה.

כ. יש לפרש שלשון 'ישיבה', מיוחדת למידת היסוד, כפי שנאמר אצל יוסף 'ותשב באיתן קשתו' ועיין.

כא. וכמו דאיתא בשבת שקודם ברח לביהמ"ד ורק אח"כ ברח למערה.

כב. עניין הברחה של רשב"י שברח דווקא למערה שבמדבר יש לפרש לפי הרמב"ם (פ"ו מהלכות דעות) שכתב 'ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים'.

ועיין מה שביאר הרמח"ל בספרו 'אדיר במרום' ד"ה תניא ר"ש שביאר שם החילוק שבין לשון בריחה ללשון יציאה וז"ל סוף דבר, יש בריחה ויש יציאה, בריחה היא שלא על פי סדר המדרגות, והבורח צריך שיהיה נקלט מאימא המתפשטת בנוק' כנ"ל, ונמצא שעל ידי הברחה הזאת יוצא מתחת ידי הס"א ונקלט באימא. אמנם זה אינו יכול להתקיים, כי התיקון צריך שיגיע לפי סדר המדרגות. לכן צריך שיחזור אחר כך, עד שיצא ביציאה ולא בבריחה, [ועיי"ש שביאר באורך ענין בריחה של משה ושל עם ישראל ממצרים]

(נצח הוד^ט) - בר יוחאי, עצי שטים^כ עומדים. למודי יהוה הם לומדים^{יב}.
 אור מפלא אור הקוד הם יוקדים^{יג}. הלא המה ירוף מורף^{יח}:

ונהנה, עלית למרום שבית שבי, ומובא בספרים שמדבר על רשב"י ע"ה, כי שב"י ר"ת ש'מעון ב'ן יוחאי כידוע, וזהו בעלותו לבחינה זו של אימא שהיא מרום. וכן לאה בסוד צפורה שהיא מרום, אז שבה השב"י, והוא כי הוציא בכח ניצוצו זה שהוא רשב"י, שגם הוא היה לו לברוח כן. וזה כי כמו שהוצרך בריחה ויציאה בגאולת מצרים, כך היה צריך שיהיה גם בגאולה אחרונה. אבל כתיב, כי לא בחפזון תצאו כו', נמצא שלא יהיה בריחה לע"ל. וצריך לפרש זה הדבר מהיכן נמשך, וגם מהו גודל תועלתו. ובתחלה נבאר מהיכן נמשך. הנה מרע"ה בתקנו בתחלה לצורך ישראל במצרים, הכין תיקון גם לצורך הגאולה האחרונה, והיינו שלקח עמו גם ניצוצו זה הראוי להתגלות בסוף גם לצורך הגאולה העתידה, והיינו רשב"י זללה"ה. ועל כן חזר הוא וברח גם כן, וברח אל המערה שהוא ממש סוד אימא, כי לכן היא מסתור ומחבא, והוא סוד עיר מקלט. ואז נמשכה אימא בתוך נוק' כנ"ל, ונעשה בחינת התיבה והוכן ענין הזה, והבן היטב קשר הדברים הנתלים זה בזה:

כג. הודך – הוא בחינת 'מלבוש' שהוא כבוד התורה, וכפי שנאמר אצל משה (שמ"ר פ' מ"ז) שזכה בירידתו מההר ל'קרני הוד' מכח התורה שהוריד איתו, [והיא התורה שמסרה ליהושע שנאמר עליו ונתת מהודך עליו], וכמובא ברש"י בריש פסחים, כי ה' ברא את העולם נאמר שם 'אור' משום שהיא נבראה מ'מעטה הוד לבוש' וז"ל קרא לבריאה המאירה, שברא מהוד מעטה לבוש. ע"כ, כי על הבריאה נאמר 'הוד והדר לבשת' שהוא מלבוש כבוד לכבוד בו את ה' ועיין שבת (ק"ג:): ר' יוחנן הוה קרי למאני מכבודתא, והרי שגדר כבוד האדם הוא לבושיו, וכנגד זה הוא באופן רוחני כי כבודו נקרא 'הדר וכבוד' וכבודו מתגלה ע"י התורה. וכן נראה בתהלה לדוד (תהילים קמ"ה), 'הדר כבוד הודך' ודברי נפלאותיך אשיחה – שזה הולך על התורה, שהיא דברי נפלאותיו.

כד. ונצח הוד ג"כ נרמזים בעצי שיטים.

כה. הם בחינת התלמידים, שהם מעמידים את האדם על רגליו ועל תלמודו וכנראה רומז כאן להא שזכה למדרגתו מכח תלמידיו שהעמידו על רגליו בבחינת 'מתלמידי יותר מכולם' (תענית ז).

ועיין סוכה (מ"ה:): מה שדרש רשב"י על פסוק זה אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שטים עמדים תניא נמי הכי עצי שטים שעומדים דרך גדילתן דבר אחר עמדים שמעמידין את ציפיון דבר אחר עמדים שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכוין תלמוד לומר עצי שטים עמדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים. ויש לבאר דהכא שזהו בחינת מתלמידי יותר מכולם.

כו. התלמידים שייכים לבחינת הספירות נצח והוד, למרות שעיקרם הם כנגד בחינת ה'בנים' של האדם, אך גם התלמידים נקראים בתורה בנים וכדכתיב 'וכל בניך לימודי ה' וכפי שדרשו חז"ל.

כז. נראה לבאר עפ"י המבואר בחגיגה (י"ד:): כי כשהיו עוסקים במעשה המרכבה ירדה אש מן השמים וסיבבה כל האילנות שבשדה וכו' עיי"ש'

כח. אפשר לפרש הכוונה כאן, כי 'יורוך מוריק' היינו שאע"ג שההוראה לא נפסקה כשיטת רשב"י, למרות שהוא היה המורה והרב שלהם, וגם תלמידיו שהיו למטה מדרגתו של רשב"י

(ת"ת) - בר יוחאי, ולשדה תפוחים^{כט}. עלית ללקוט בו מרקחים.
 סוד תורה כציצים ופרחים. נעשה אדם נאמר בעבורך^ל:

אעפ"כ לגבי ההוראה נפסקה ההוראה כמותם, וכמבואר בעירובין (מ"ו:), דהלכתא כר' יהודה לגבי ר"ש וכפי שהארכנו במאמרים בפנים, ולמרות שהם היו תלמידיו וכמבואר באידרא שהיו יושבים לפניו, ומעין המבואר בירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) א"ר בא בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבי יוחנן בן זכאי מינה את רבי ליעזר ואת רבי יהושע ורבי יהושע את רבי עקיבה ורבי עקיבה את רבי מאיר ואת ר"ש. אמר ישב רבי מאיר תחילה נתכרכמו פני ר' שמעון אמר לו רבי עקיבה דייך שאני ובוראך מכירין כוחך, הרי שהכח שלו ופסק הלכה הם שני ענינים נפרדים, ואפשר דנכלל בזה שאמר (ברכות ל"ה:), הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, וא"כ אין הלכה כמותו כלפי הכלל (ועיין מש"כ בחידושי הגרי"ז עה"ת פרשת חיי שרה). כט. הנה שדה תפוחים רומז לגן עדן, והיינו שרשב"י זכה לחיות בעוה"ז בבחינה של גן עדן כפי שנתבאר בחלק א' בארוכה, ותפוחים מובא בתוס' בשבת (פ"ח:): דהכוונה לאתרוג דאיתא שם אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע פריו קודם לעליו, ועיין תוס', וז"ל, הקשה ר"ת שהרי אנו רואים שגדל כשאר אילנות ומפרש דתפוח היינו אתרוג וריח אפך כתפוחים מתרגמינן כריחא דאתרוגא ואתרוג פריו קודם לעליו שדר באילן משנה לשנה ואחר שנה נושרין עליו של אשתקד ובאין עלין אחרים הוי פריו קודם לאותם עלים וכו' עיי"ש.

וע"ע רש"י (בראשית כ"ז, כ"ז) וירח וגו' - והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן. כריח שדה אשר ברכו ה' - שנתן בו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רבותינו ז"ל עכ"ל.

ונראה הא שדווקא אצל יעקב אבינו נתגלה שדה תפוחים זה. דעיין בשער הפסוקים (שם) שכתב, וז"ל, ונ"ל כי יעקב וגן עדן מספרם שוה, כי ג"ן עד"ן עם אותיותיו, הוא כמנין יעקב, וזהו שנכנס ג"ע עמו. ע"כ. והוא כנגד מידת הת"ת. [וגם חלק זה של השיר הוא מבחינת ת"ת].
 ל. יש לבאר בזה כמה ביאורים: א. מצינו בחז"ל כי רשב"י הוא שלימות צורת האדם, וכמבואר במכות (י"ז:): אמר רבא דילידא אימיה כר"ש תיליד ואי לא לא. ועיי"ש בריטב"א דכתב דאין לגרוס כן וז"ל פירש רש"י ז"ל אשה המתפללת לה' על בן [תתפלל שיהא] כר' שמעון. וקשה לרבינו מאיר ז"ל מאי אימיה, לכך פירש המתפלל על אמו שתלד בן יתפלל שיהא כרבי שמעון ולא גרסינן ואי לא לא תלד כי הרבה יש למטה מר"ש שטוב להם להוליד. אך נראה שאליבא דרש"י באמת כך צריכה להיות תפילת האם, ואפשר לגרסו שפיר דהכוונה היא שמאחר ורשב"י הוא שלימות צורת האד"ם, וממילא בכל עשיית אד"ם שיש בו ג' שותפין צריכה האם להתפלל שתלד רק אם יהיה הבן כר"ש, ועיין בזה"ק בפרשת תזריע מה שביאר על הנכתב שם 'אשה כי תזריע וילדה זכר וגו' ואם נקבה תלד וגו' דהכוונה שיהא לו בן העוסק בתורה כזכר וכו' עיי"ש.

והביאור בזה הוא משום שאצלו נתגלה שלימות התורה יחד עם היראה והקדושה ומבואר בברכות (ו:), אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה [בשביל הירא שמים] וביאר שם רש"י בשביל זה - שיברא זה. ע"כ.

ב. ועוד יש לפרש לשון זה של 'נעשה אדם נאמר בעבורך' שנאמר לרבותא, משום דאפילו

(גבורה) - בר יוחאי, נְאֻזְרֶת בְּגְבוּרָה^{לא}. וּבְמִלְחָמָתָא אֵשׁ דְּתַשְׁעָרָה^{לב}.
וְחֶרֶב הוֹצֵאתָ מִתְּעָרָה^{לג}. שְׁלֶפֶתָּ נִגְדָּ צוֹרְרִיךָ^{לד}:

(חסד) - בר יוחאי, לְמִקּוּם אֲבָנֵי שִׁישׁ^{לה}. הִגְעַתָּ לִפְנֵי אֲרִיָּה לִישׁ לִי^{לו}.
גַּם גָּלַת כּוֹתֶרֶת עַל עֵישׁ^{לח}. תִּשְׁוֹרֵי וּמֵי יְשׁוּרְךָ:

שמצינו בחז"ל כי עיקר שם אד"ם היינו עיקרו להתפלל, ועיין בריש ב"ק (ג), ולכן האותיות הנסתרות מאותיות אד"ם הינם אל"ף דל"ת שהם אותיות מתפל"ל (ונתבאר בקונטרס לחודש אלול עיי"ש), ור"ש הרי"ס"ל שפטור מתפילה ואעפ"כ אד"ם נאמר בעבורך, ודו"ק.
ג. ועוד עיין מש"כ בענין ה' מדרגות וה' שמות, ו-אדם דרגא עליונה בחינת כתר יחידה וכו', והיינו 'בן עליה' דרשב"י אמר על עצמו, משום דרשב"י לשיטתיה ד'אתם קרויין אד"ם' (יבמות ס.), והינו נעשה אד"ם דייקא שזה בחינת יחידה שרשב"י השלים כל הנרנח"י שלו.
לא. נראה שמידתו של רשב"י היתה מיוחדת למידת הגבורה וכפי שביארנו בפנים המאמרים מחז"ל ממעילה (י"ז), ועוד.

לב. שער הוא מקום הבית דין שהוא מקום התורה [כפי שדרשו על בשעריך אלו הסנהדרין בכתובות מ"ב:].

לג. כמבואר בזה"ק בראשית (כ"ד ב') פתח רבי אלעזר פומיה ואמר אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך. וכי גאותן של ישראל חרב הוא. לא. זהא החרב לעשו אתייהיבת דכתיב ועל חרבך תחיה. אבל ישראל לא. [פתח ר' אלעזר את פיו, ואמר, אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך. שואל, וכי גאותם של ישראל הוא החרב. ומשיב, לא. כי החרב ניתנה לעשו, שכתוב ועל חרבך תחיה. אבל ישראל, לא].
אלא הכי שמענא מאבא דאלין אינון ת"ח דכד שמעין מלה ולא אתיישב בלבהון דאינון מגיחין דא עם דא כאינון דמגיחי קרבא בחרבא ובעיין לקטלא דא לדא. [אלא כך שמעתי מאבי, שהכתוב טובב על תלמידי חכמים כאשר שומעים דבר ואינו מתישב בלבם, הם נלחמים זה עם זה, כאלו לוחמי מלחמה בחרב, ורוצים להרוג זה את זה. ועליהם נאמר, ואשר חרב גאותך].
לד. יש לפרש דמצינו ביחוד דבר זה אצלו כמבואר בכל המעשה בשבת (ל"ג:): שהלך וגינה את הרומאים ולא חשש למסור נפשו עבור הדבר הזה.

לה. נראה שאבני שיש כנגד מידת החסד, שהרי כשעלו לפרד"ס הזהירים ר"ע שלא יאמרו 'מים מים' ו - מים הוא בחינת חסד, וכמבואר בחגיגה (י"ד:): ארבעה נכנסו בפרדס ואלו הן בן עזאי ובן זומא אחר ורבי עקיבא אמר להם רבי עקיבא כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני.

לו. נראה שאריה ליש הוא כנגד צד הימין, שהוא מידת החסד, שהרי במרכבה של יחזקאל פני האריה הוא בצד ימין [כנגד המלאך מיכאל], ועיין בזה"ק (ג, קי"ח ב') דאיתא התם מיכאל מימינא גבריאל משמאלא, אוריאל לקדמייהו, רפאל לאחורייהו, שכינתא עלייהו.

לז. אמר רבי יוחנן ששה שמות יש לארי אלו הן ארי כפיר לביא ליש שחל שחץ (סנהדרין צ"ה) וכתב רש"י באיוב פ"ד (י) שאגת אריה וקול שחל וגו' - הארי גדול, והשחל בינוני, והכפיר קטן. ומאידיך מצינו ברש"י (איוב פכ"ח) כתב שחץ ושחל - משבעה שמות האריה הם. ע"כ. וזה סותר למבואר בסנהדרין, ואולי יש לחלק בין ארי לאריה, דאריה הוא שם כולל לכלם, ואילו הארי הוא שם לאריה זקן, או דהארי הוא שם הכולל לכלם, ויש בו ה' בחינות.

והביאור היאך זה שבח על רשב"י, יש לבאר כי 'פני אריה' הוא פנים של צורה, וכמבואר ברש"י על הרי"ף תענית ט"ז וז"ל 'של צורה – יפה תואר ופניו כפני אריה ודבריו נשמעין', וגם רשב"י זכה לבחינה זו.

ועו"ל דיש נפק"מ בין ארי"ה לארי, שארי"ה הוא גימטריא רי"ו - גבור"ה, אכן האות ה' מורה על עניין של מיתוק, וכפי שביארנו במאמר על ר' עקיבא, דיש שני דרכים לכתוב את שמו ואחר שנמתק בחמשת תלמידיו נקרא רבי עקיב"ה עם ה', וכן זהו החילוק שבין 'נער' לנער"ה כידוע, כי נער הוא גמטריא ש"ך והם כנגד הש"ך דינים ללא מיתוק, ואילו תוספת האות ה' היא מיתוק אלו הדינים, והוא הבחינה כי המלכות נעשית נער"ה ונמתקת וראויה היא לזיווג עם בעלה (כמבואר בזוה"ק נשא קמ"ב). ואף שמאידך מצינו שהאות ה' היא לשון נקיבה [ועיין מנחות כט. מפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה, ונראה כנ"ל כי האות ה' רומזת על האפשרות לחטא, וכנגדו לחזור בתשובה וזהו הבחינה הנ"ל של הגבורות ומיתוקם]. ועי"ל דנתייחד מידה זו דאריה ליש לרשב"י דזווקא דהא דריש בסנהדרין (צ"ד) **אלא איסתפי מנוכדנצז הרשע דמתיל כאריה שנאמר עלה אריה מסבכו וגו'.**

וביאר שם המהרש"א בדברי הגמ' שם, שבאו לבאר המקרא שאמר הנביא ישעיה לישראל על חורבן הבית שיבטחו בכח תורתם ותפילתם, הגם שבטלה ותמה זכות אבות, וזה שנאמר צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישה וז"ל ר"ל צהלי קולך קול יעקב בב"ה בימי חזקיהו שראויים להנצל מעול שנחריב גם בעבור עסקם בתורה כדאמרינן לעיל וגם שהיא בת גלים בתו של אברהם כו' שעדיין לא תמה אז זכות אבות ודימה זכותן לגלי הים שהן גדולים ראויים שינצלו בהם ישראל אבל אמר הקשיבי לישה גו' שאז כשיבא לישה נ"נ תמה זכות אבות והדבר תלוי בך להקשיב לתורה ולעניה ונבואות של ענתות שהוא ירמיה הנביא. ע"כ.

וממילא יש לפרש נמי דבר זה על מעלתו של רשב"י שנשתבח ב'פני אריה ליש', שהעמיד והחזיר וביטל את פני הליש שהחריב את ביהמ"ק, והביאור בזה הוא כמבואר בדברי הגר"א שמשנחרב ביהמ"ק בטלו שלושת עמודי העולם שהם תורה, עבודה וגמ"ח, ובא רשב"י והעמיד ותיקן חזרה את עמוד התורה, ובזה תיקן בבחינתו את עניין ביהמ"ק.

וע"ע ב"מ (פ"ד:) אמר ליה רבי אלעזר ברבי שמעון כך וכך יש לך להשיב זו היא תשובתך השתא היקפתנו תשובות חבילות שאין בהן ממש חלש דעתיה דרבי אתא אמר ליה לאבוא אמר ליה בני אל ירע לך שהוא ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל [הרי שהיחס לר"ש כמו אריה]. לח. עיש - הוא כוכב גדול שבכימה שקבועים בו הרבה כוכבים (רש"י איוב ל"ח לב). ויש לפרש דהוא רומז להא דבזכות רשב"י לא היה צריך להיות מבול, ולכן גם לא נראתה הקשת בימיו כפי שביארנו בפנים המאמרים, יעו"ש ו'עיש' הוא המקום שמונע את המבול, כמבואר בברכות (נ"ט). בשעה שהקדוש ברוך הוא בקש להביא מבול לעולם נטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם וכשבקש לסתמה נטל שני כוכבים מעיש וסתמה. ע"כ.

ונראה שיש לפרש דזהו גם נרמז ביום פטירתו, שנפטר ב"ח אייר שבהם עיש חזר למקומו, אחר יום י"ז באייר שבו התחיל המבול לשיטת ר"י, כמבואר בר"ה (י"א). תניא בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר אותו היום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם. ע"כ וממילא יש לפרש דכנגד תחילת המבול. ע"כ.

(בינה) - בַּר יוֹחָאי, בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים לט. קו יְרוּקִים מְחַדְשׁ חֲדָשִׁים מא.
 שְׁבַע שְׁבָתוֹת סוּד חֲמִשִּׁים מב. קִשְׁרֵת קִשְׁרֵי שֵׁי"מג קִשְׁרֵי:

ועיין מה שביארנו במאמרים הא דלא נראתה הקשת בימיו, דאין זה יתכן אלא מחמת שנתקיים הברכה של 'אם בחוקותי תלכו [שתהיו עמלים בתורה] ונתתי גשמיכם בעיתם' שירד גשמים רק בלילה שאז אין נראה הקשת.

לט. בחינת ג' ראשונות, כי קדש הוא כנגד ה'כתר', ו'קדש הקדשים' כנגד חכמה ובינה. וכוונת השבח הוא על רשב"י שהשלים עצמו בג' אלו.

מ. עיין חגיגה (י"ב), **תנא תהו קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו שממנו יצא חשך שנאמר ישת חשך סתרו סביבותיו**, והוא בחינת 'בינה' כמבואר שם בשער מאמרי רז"ל, וז"ל 'הנה זה נאמר על בינה עליונה הנקרא תה"ו, והענין הוא כי כאשר תסיר אות האלף שבתוך מלוי אות וא"ו של ההוי"ה דס"ג, ישאר ס"ב, והנה אותה האלף היא בח' שם אהי"ה וכשתרביע שם זה בזה האופן א' א"ה אה"י אהי"ה יעלה מ"ד תחבר ס"ב ומ"ד יהיה בגימטריא ק"ו וכבר הודעתין כי כל בחי' אור המקיף הוא מן אי' ולכן נקרא אי' קו ירוק המקיף את כל העולם כי כן שם ההוי"ה דס"ג שהוא באי' עולה בגי' ק"ו ע"ד הנז':

מא. היינו שהיא הבחינה שהיא מחדשת את הז"א, שהיא מולידה אותו, שהוא בחינת עול"ם, ועולם חסד יבנה פירוש מספירת חסד ולמטה.

מב. היינו חמשים שערי בינה. ועיין ר"ה (כ"א): **חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים ושם במהרש"א הם שערי שכל ובינה שחפץ בהם הקדוש ברוך הוא שישכיל בהן האדם כמ"ש השכל וידוע אותי כי באלה חפצתי וגו' וכו'.** ועי'.

ועיין באדרא זוטא דלפעמים אימא נקראת 'בינה', ולפעמים נקראת 'תבונה', והחילוק ביניהם הוא, שאימא נקראת בינה בזמן שהיא בזיווג עם חכמה [ואפשר שהוא נרמז בשם בינה שהוא אותיות ב"ן י"ה כי באופן הזה היא מולידה את הבן שהוא ז"א. ואילו הבחינה השניה של אימא, היא כשהיא מינקת את בנה, ומשפיעה לה, [ואפשר שהוא נרמז באותיות תבונה תב"ן ו' ה' - היינו שהוא האוכל והחיות שהיא משפיעה לו' ה' שהיא הבחינה התחתונה של ז"א ונו"ק].

מג. ונראה דכאן בא לבאר שרשב"י חיזק ענין של תפילין שמורה על הקשר בין עם ישראל לקב"ה אכן יל"ע האם מדובר כאן על הש' של תפילין של יד או של תפילין של ראש, שהרי קשירה יש רק בש' של היד, וממילא הלשון 'קשרי שיי"ן קשריך' מתאים דווקא לתפילין של יד, והיינו החיבור שהוא כנגד הלב.

אכן יש גם קשר בתפילין של ראש, ואפשר דמרמז על שניהם. ובגודל הענין לזכות עם ישראל בתפילין עיין כתר ראש (אות ט"ז) שכתב שהגר"א אמר שכידוע בעל הסמ"ג היה מסבב העולם להזהיר לכל ישראל שילבשו בגד בת ד' כנפות עם ציצת, כך אילו היה בכוחותיו היה סובב את העולם להחזיר עטרה ליושנה שניחו ישראל תפילין כל היום, אך עיין בסמ"ג במצוה ג' שכתב בשנת תקצ"ו הייתי בספרד להוכיחם ואמץ הקב"ה זרועותי בחלומות היהודים ובחלומות הגוים וכו' ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלהים ועשו תשובות גדולות וקבלו אלפים ורבבות מצות תפילין, ומזוזות, וציצית וכן בשאר ארצות הייתי אחר כך ונתקבלו דברי בכל המקומות וכו'.

(חכמה) - בר יוחאי, יו"ד חכמה קדומה^{מז}. השקפת לכוּדוּ פְּנִימָה. שְׁלֵשִׁים וּשְׁתַּיִם נְתִיבוֹת רֵאשִׁית תְּרוּמָה^{מח}. אֶת־מִי כָּרוּב מִמֶּשֶׁח זֵיו אוֹרֶךְ:

(כתר) - בר יוחאי, אור מופלא רום מעלה. יראת מלהביט פי רב לה^{מז}. תַּעֲלוּמָה וְאֵין קוֹרָא לָהּ. נִמְתָּ עֵין לֹא תִשׁוּרֶךְ:

בר יוחאי, אֲשֶׁרֵי יוֹלְדֶתָּ^{מח}. אֲשֶׁרֵי הָעַם הֵם לוֹמְדִי. וְאֲשֶׁרֵי הָעוֹמְדִים עַל סוֹדָךְ. לְבוּשֵׁי חֲשׁוֹן תִּמְיָךְ וְאוֹרֶיךְ:



מד. עיין רש"י שמות (ט"ו) שביאר את מהותה ומשמעותה של האות י' שהיא כנגד המחשבה [ולכן מקבילה כאן לספירת החכמה]. וז"ל, אז ישיר משה - אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה, וכן (יהושע י יב) אז ידבר יהושע, וכן (מלכים א' ז ח) ובית יעשה לבת פרעה, חשב בלבו שיעשה לה, אף כאן ישיר, אמר לו לבו שישיר, וכו' עיי"ש. ובזה יש לפרש כאן הטעם שתורת רשב"י נקראת 'יו"ד חכמה קדומה' על שם שזה חכמה הפנימית. מה. כנגד השלושים ושנים שמות אלה"ם שנכתבו מתחילת פרשת בראשית [במעשה בראשית], ועיין מש"כ לעיל בענין הקשר בין הל"ב נתיבות לל"ג בעומר. מז. היינו או על התורה שדיברנו עליה עכשיו, או על ר"ש, והמקור כי שייך לומר על ר"ש שהיה בבחינה של מלאך, שהרי כרוב הוא 'מלאך', כי הראשונים נקראים מלאכים (שבת קי"ב). אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים וכו', ה'ראשונים' היינו ר"ע כמבואר בעירובין (נ"ג). אמר רבי יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סידקית ראשונים רבי עקיבא אחרונים רבי אלעזר בן שמוע, ור"ש היה בדומה לר"ע כמבואר בגיטין שר"ש אמר שנו מדותי שמדותי תרומות ממידותיו של ר"ע וכנ"ל במאמרים יעוי"ש.

מז. אפשר שהכוונה למאי דכתיב ולא יראני האדם וחי' [דאם] ישיג השכינה בבחינת ראייה יתבטל האדם לגמרי], והיינו כי במקום גבוה כזה צריך להעלות את נפשו למעלה למעלה במסיר"נ בשביל לזכות להארה זו [כמבואר בכוונות התפילה כי בכל מקום וזמן שרוצים לזכות להורדת שפע ומוחין גבוהים מלמעלה, צריך כנגדם להעלות מ"ן לאותו מקום מלתתא]. מח. עיין אבות פ"ב מ"ח חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן וכו' הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה רבי יהושע אשרי יולדתו וכו' והיינו משום חינוך של אמו עיין ברע"ב שם, וכן י"ל לגבי רשב"י שאמו מסרה נפשה לגדלו, ועיין.

מאמר ט'

ביאור הפיוט שחיבר הגרי"ח 'ואמרתם כה לחי'
ששר אותו בקבר רשב"י במידון בל"ג בעומר תרכ"ט,

ואמרתם כה לחי, רבי שמעון צדיקאי:

איש אלקים קדוש הוא, אשרי עין ראתהו, לב חכם^{מט} ישכיל פיהו^י, אדוננו
בר יוחאי.

ברוך הוא מפי עליון, קדוש הוא מהריון, מאור גליל העליון, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

גבור ואיש מלחמה^{נא}, בדת תורה תמימה, מלא מדע וחקמה, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

דרש כל תעלומות, בעז ותעצומות, עלה מעלות רמות, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

החבא בתוף מערה^{נב}, מפני הגזרה, שם למד סתרי תורה, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

ושם נברא מעין לו^{נג}, וחרוב למאכלו, מה טוב חלקו וחבלו, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

מט. וכמו שכתוב חכמי לב, ועיין רמב"ן פרשת ויקהל מש"כ בענין חכמי לב

נ. לכאן זה בחינת התלמידים שהם שהשכילו להבין דברי רשב"י.

נא. עיין מש"כ לעיל בביאור 'נאזרת בגבורה וכו'.

נב. הלשון 'הוחבא' ולא נאמר נתחבא הוא משום המבואר בשבת (ל"ג:) שאפילו מאשתו
הוחבא, ועיין בזה"ח פרשת כי תבוא שגם מחבריו הוחבא עיי"ש ששלחו אליהו וכו'.

נג. כמבואר בשבת (ל"ג), ועיין מש"כ בפנים המאמרים כי זהו בחינת מאכל של עולם הבא,
ובזה יתפרש הטעם שהוא נקרא 'חלקו וחבלו', כי זה היה שייך לו בעצם וכו"ל בארוכה.

זָכַר צְדִיק לְבִרְכָה, דִּין רִיכָא וּבֵר רִיכָא^{נז}, זָכָה רַבִּים וְזָכָה, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר יוֹחָאי.
וְאָמַרְתֶּם וְגו':

חֲדָשׁ כַּמָּה הַלְכוֹת, הֵם בְּמִשְׁנֵה עֲרוּכוֹת^{נח}, זֶה הַמְרָגִיז מִמְלָכוֹת^{נח}, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר
יוֹחָאי.

טַהַר אֶת עֵיר טְבֻרְיָה^{נח}, עָשָׂה אוֹתָהּ נִקְיָה, הוֹדוּ לוֹ מִשְׁמִיא, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר יוֹחָאי.
וְאָמַרְתֶּם וְגו':

יָדַע כָּל הַנְּסֻתוֹת, דְּבַרְיֵי עוֹשִׁים פְּרוֹת, בְּטַל כַּמָּה גְּזֵרוֹת^{נח}, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר יוֹחָאי.
וְאָמַרְתֶּם וְגו':

כָּל יָמָיו אֲשֶׁר חִיָּה, אוֹת הַקֶּשֶׁת לֹא נִהְיָה^{נט}, כִּי הוּא אוֹת עוֹלָם הִיָּה, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר
יוֹחָאי.

לְכָל יִשְׂרָאֵל הָאֵיר, בְּסוֹד תּוֹרָה הִבְהִיר, כְּאוֹר הַחֲמָה מְזַהֵר, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר יוֹחָאי.
וְאָמַרְתֶּם וְגו':

מְקוֹם בְּחֹר בְּשִׁמְיָא, עִם הַנְּבִיא אַחִיָּה, זֶה מְבַנֵּי עֲלֵיָהּ, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר יוֹחָאי.
וְאָמַרְתֶּם וְגו':

נִחְמַד מְאֹד לְמַעְלָה, זָכָה לִיקָר וּגְדֻלָּה, כְּתָר עֲלִיּוֹן לוֹ נִגְלָה, אֲדוֹנֵנוּ בֵּר יוֹחָאי.
וְאָמַרְתֶּם וְגו':

נד. ריכא זה לשון מלך, כמבואר ברש"י (בראשית מ"א מ"ג) אברך - כתרגומו דין אבא למלכא.
רך בלשון ארמי מלך. בהשזתפין (נבא בתרא ד.) לא ריכא ולא בר ריכא, ע"כ, ונראה דנקטו
לשון מלכות דווקא ביחס לרשב"י, משום שהוא לשיטתו שסובר כי כל ישראל בני מלכים
הם (כמבואר בסוגיא בשבת קי"א:).

נה. מעל חמש מאות פעמים [קצת פחות מר' יהודה שהיה ראש המדברים בכל מקום] ודו"ק.
נו. כמבואר באד"ז כד עאל למערתא שמעו קלא במערתא זה האיש מרעיש הארץ מרגיז ממלכות
כמה פטרין ברקיעא משתכנין יומא דין בגינך דנא רשב"י דמאריה משתבח ביה בכל יומא, וכו'.
נז. כמבואר בירושלמי שביעית (ט,א) ובמדרש.

נח. מעילה (י"ז:): מה שהובא המעשה שהלך למלך לבקש אצלו שיבטל הגזירות.
נט. עיין מה שביארנו לעיל בחלק א' מאמר ג', ויש להוסיף כאן כי הלשון 'אות הקשת לא
נהיה' הוא כנאמר על הקשת (בראשית ט,יב) זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין
כל נפש חיה אשר אתכם לדרת עולם, וממילא כשמתקיים 'אם לא בריתי יומם וליליה וגו'
דקאי על התורה הרי שהברית הזו עומדת כנגד ואין צריך את הברית השני.

סיני סיני לו נקרא, ארי שבחבורה^ס, ממונו תצא תורה^ס, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

עשה שבעים תקונים^ס, יקרים מפנינים^ס, בם תקן העליונים^ס, אדוננו בר
יוחאי.
ואמרתם וגו':

פתח את פיו בחכמה^ס, הוציא אור תעלומה, תקן זהרי חמה, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

צדיק יסוד העולם, גלה מדרש הנעלם^ס, יכול לפטור העולם^ס, אדוננו בר
יוחאי.
ואמרתם וגו':

קולו זמר^ס עריצים, והכרית את הקוצים^ס, והציל הלחוצים, אדוננו בר יוחאי.
ואמרתם וגו':

ס. ולכא' היינו מתלמידי ר"ע, ועיין גיטין (ס"ז), שנו מדותי וכו'.

סא. לכא' היינו מאחר והוא נסמך ביום זה של ל"ג בעומר.

סב. אלו הם שבעים תיקוני הזוה"ק שמבארים את המילה 'בראשית' שבתחילת התורה, ויש שהם כמעט אותו פירוש ויש קרוב לשישים, עיין מש"כ הגר"א בביאור ענין ע' תיקונים (עיין סוף הקדמתו לתיקוני זוה"ק) כי יש ישנם עשרה מאמרות ל"ב נתיבות חכמה, ועוד כ"ח שמות אלה"ם המובאים במעשה בראשית.

סג. היא התורה שלפני ולפנים שנאמר עליה 'יקרה היא מפנינים', מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים.

סד. לכא' הביאור הוא כי התיקונים על תיבת בראשית הם חיבור שמים וארץ המוזכרים שם בפסוק.

סה. כמבואר בזוה"ק (ויקרא ע"ט א') תאנא ביומוי דר"ש הוה אמר בר נש לחבריה פתח פין ויאירו דבריך בתר דשכיב ר"ש הוה אמרי אל תתן את פין לחטיא את בשרך וכו'.

סו. כי הזוה"ק הינו קיבוץ של כמה מדרשים ואחד מהם הוא הנקרא 'מדרש הנעלם'

סז. כמבואר בסוכה (מ"ה:): אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו ואמר חזקיה וביאר שם רש"י וז"ל לפטור - בזכותי אני סובל כל עונותיהם, ופוסרן מן הדין.

אכן עיין זוה"ק פרשת וירא דרשב"י טען דאפילו הוא יכול להציל עי"ש א"ר שפיר משום שהוא צדיק יסוד עולם יכול לפטור העולם עי"ש ועיין מש"כ במאמרים בפנים אמאי באמת לא פטר את העולם מן הדין אם היה יכול, ועיין מש"כ שם שזה היה צריך להשתמש בזכות של עמילות התורה שלו, וזה לא רצה.

סח. נראה לבאר כי רמז לנו בלשון זה זמר עריצים על גודל כח תורתו של רשב"י, אשר מכח תורתו ביטל את כל הדינים והגזירות, והנה זמ"ר יש בו ב' פירושים חדא מלשון כריתה,

שכורת הענפים, וכמו לא תזמור וחד מלשון זמרה והיינו שעל ידי הזמרה קוצץ את המקטרגים [וכמו בפסוקי דזמרה].

ועניין זמ"ר, נראה שהוא בחינת זמ"ר [רמ"ז], דהנה מציינו דישנם שני מינים שונים של 'יצר הרע', וכמבואר בחז"ל כי היצה"ר נקרא גם 'נח"ש' וגם 'שט"ן', ונבאר כי השם 'שט"ן' הוא המסית כנגד רמ"ח המצוות, ואילו השם 'נח"ש' הוא המסית כנגד לימוד התורה.

[ועיין מש"כ הגר"א (סנהדרין ל"ח), ארס נחש בין שיניו הוא עומד, הנה ארוז"ל (בברכות דף ל"ג). לא הנחש ממית אלא החטא ממית, והנה ידוע מארוז"ל (בב"ב ט"ז). הוא השטן הוא היצה"ר הוא המאה"מ, וכאשר תקח מאותיות נחש הח' נשאר שן, וכן מאותיות שטן הט' נשאר ג"כ שן, ואותיות ח"ט בין השני פעמים ש"ן, וזהו ארס נחש שהוא אותיות ח"ט בין שיניו, פי' בין שני פעמים שן הן עומדים, וזה החטא שהוא הממית. ועיין מש"כ בקונטרס על בין המצרים עיי"ש].

והנה האותיות שלפני שט"ן הוא רח"מ כנגד רמ"ח מצוות עשה שעומד כנגדן השטן ומשטין ומקטרג, [ועניין רמ"ח עיין מש"כ לגבי ט' באב שזה גיד הנשה וכו'].

והאותיות שלפני נח"ש הם מז"ר - שהוא אותיות זמ"ר, ונראה שזה בחינה אחרת מבחינת השט"ן כי הוא עומד כנגד התורה שקראה דוד, כי הנח"ש הטיל זוהמא בחוה, ומשם שורש המשיכה לחטא של האדם, ובמתן תורה נתבטלה הזוהמא (כמבואר בשבת קמ"ו), ולכא' למרות שאחר חטא העגל דהפסידו בני ישראל מעלתם שקבלו במתן תורה כמבואר בע"ז ה. סיני אמרתי וכו' עיי"ש, אבל דבר זה לא הפסידו, וכיון שניקו מהזוהמא לא חזר הזוהמא אליהם ולכא' שזה בזכות עצם קבלת התורה, שעדיין יש לנו .

ולכא' שכח התורה מבטל נח"ש, ותורה בקול דווקא שהיא כנגד אותם זמירו"ת כמבואר שם בשלהי מגילה אמר רבי יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים וגו', וכן ג"כ בעירובין (נ"ד), מה שכתבה הגמ' כנגד אלו הלומדים בלחישת יעווי"ש.

ובזה יש לבאר הא דחז"ל השוו תלמיד חכם להיות דומה לנחש (עי' יומא כ"ג. ועי' שבת ס"ג), 'אם תלמיד חכם נחש הוא חגרהו על מתניו' והרי כנ"ל כי רק לתלמיד חכם יש את הכח לבטל את הנח"ש מכח תורתו, ועי' עירובין (נ"ד), דאיתא התם דרק מכח התורה כשלומד אותה בגירסא בפיו ובזמרה יש כח לבטל את הדינים הקשים וכמבואר שם בזה שהיא רפואה לכל גופו, וגם על אותו תלמיד שנתחייב שריפה למקום, וניצול מכח התורה.

ובה מובן שדווקא על רשב"י שהעמיד חזרה את עמוד התורה כמבואר בדברי הגר"א בריש האדרא שייך לשון זה 'זמ"ר העריצים'.

סט. לכא' המקור לכך הוא, מהא דמציינו אצל ר"א בנו בב"מ (פ"ג): שהיה אחראי לתפוס הגנבים, ונאמר שם כי שלח לו ר' יהושע בן קרחה חומץ בן יין אתה, וכו' שלח לי קוצים אתה מכלה מן הכרם, ולכא' משמע שרצה ר"א בר"ש לומר שבדבר זה אינו חומץ בן יין אלא יין בן יין שגם אביו כל הקוצים מן הכרם, והרי ששורש דבר זה היה כבר מאביו רשב"י, שהיתה אצלו גם כן מידה זו של מכלה הקוצים מהכרם.

ועיין בשבת (ל"ד א') שנאמר עליו כשהקפיד על מאן דהוא שלא נהג כשורה 'יהב ביה עיניה ונח נפשיה נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים אמר עדין יש לזה בעולם נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות' ע"כ.

ע. יש לפרש דהא קאי על כל המחלוקת שהיתה על סדר קבורת רשב"י, בין בני מירון ובני

רָאָה פְּנֵי מַאֲרִים, בְּשִׁבְתּוֹ עִם חֲבֵרִים, עֵת גְּלָה סוּד נִסְתָּרִים, אֲדוֹנָנוּ בְּ יוֹחָאֵי.
וְאִמְרָתָם וְגו':

שְׁלוֹם רַב עַל מְשֻׁכְּבוֹ, מֵה יָפְיֹ וּמֵה טוֹבוֹ, דּוֹבֵר אֶמֶת בְּלִבּוֹ, אֲדוֹנָנוּ בְּ יוֹחָאֵי.
וְאִמְרָתָם וְגו':

כפר צפורי, כמובא שם בסוף האי"ז אתו טריקין ומארי תריסין דכפר וטרדא בהו דצפרי וטרדיא והוו בני מרוניא צווחין בקטירין דחשיבו דלא יתקבר תמן, בתר דנפק פורייא הוה סליק באוירא, ואשא הוה להיט קמיה שמעו קלא עולו ואתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון יבא שלום ינחו על משכבותם. [ביאור - באו מכים ובעלי מגינים מכפר צפורי, שרצו שיקברו אותו במקומם. ובאו ללקחו בכח ובמלחמה. וגירשו אותם בני מירון, וצעקו עליהם בהמוניהם, שרצו שלא יקבר שם, אלא שיקבר אצלם. אחר שיצאה המטה מן הבית, היתה עולה באויר, ואש היתה לזהטת לפנייה. שמעו קול. הכנסו ובואו והתקבצו להילולא של ר' שמעון, יבא שלום ינחו על משכבותם].

ויש לפרש הא דזכה לכך, שינוח בשלום על משכבו, הוא משום שהקב"ה בעצמו דן אותו, וכמבואר שם בריש דברי האי"ז ת"ר כשחלה רשב"י עאלו לקמיה ר' פנחס ור' חייא ור' אבא א"ל מאן (דהוא) קיימא דעלמא שכיב אמר לון לא בי דינא דלעילא מעיינין בדינאי דהא אנא חזי דלית אנא מתייהב למלאכא ולדיינא דלעילא דאנא לאו כשאר בני נשא אלא האי דינא דילי קב"ה דייניה ולאן בדיניה. [ביאור - שנו חכמים כשחלה רבי שמעון בן יוחאי נכנסו לפניו ר' פנחס ור' חייא ור' אבהו. אמרו לו, מי שהוא עמוד העולם, שוכב. אמר להם לא בית דין של מעלה מעיינים בדיני, כי אני רואה שאיני ניתן למלאך, ולדיין של מעלה, כי אני איני כשאר בני אדם].

אך באמת נראה שזה לא היה באותו היום שמת בו, שהרי אח"כ נאמר שם כי בההוא יומא דר"ש בעא לאסתלק וכו' והוה קמיה ר"א בריה ור' אבא ושאר חבריא ושם כתוב שהיה ר' פנחס ור' חייא ור' אבא [ולכאן זה ע"ש הפסוק 'שלום רב לאוהבי תורתך'], ובאד"ז ר' פנחס נפטר כבר ובהכרח שהיה בזמן אחר.

תורתו מגן לנו^א, היא עי מאירת עינינו^ב, הוא ימליץ טוב בעדנו, אדונינו בר יוחאי.



עא. יש לפרש כי מגין הוא גמטריא ג' פעמים א"ל, ולנו גמטריא אלהי"ם, ויש לומר כי הוא מרמז שע"י תורתו ממשיך בחינת החסד [כדכתיב חסד א-ל כל היום], וממתיק הדינים של אלהי"ם גמטריא פ"ו.

עב. יל"ע אי יותר נכון לגרוס הו"א מאירת עינינו ולא היא, כנגד אותיות או"ה, אכן מצינו שאותיות והי"א, שהם בחינת חכמ"ה, ותורת רשב"י היא בחינת והיא, וממילא היא [או והי"א] מאירת עינינו דייקא - שהעין גם בחינת חכמ"ה.

ונראה שנרמז כאן דתורתו של רשב"י היא בבחינת 'תא חזי' לעומת תורה שבע"פ שבש"ס שאינו אלא בבחינת 'תא שמע' והחילוק שביניהם הוא כי אינו דומה שמיעה [תא שמע] לראיה [תא חזי], וראיה היא בבחינת 'והיו עיניך רואות את מוריך' הנאמר על לעת"ל, ותחילת הפסוק שם הוא, ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך ראות את מוריך, וכפי שנתבאר לעיל כוונת הנבואה בזה שיהיה מצב שכולם יהיו בבחינת בני עולם הבא שלחם ומים לא יעניין אותם כלל, וכלימוד התורה של רשב"י כנזכר.

ולכן מה שכתוב כאן בפסוק 'זה ה' קוינו לו', י"ל שמרמז על לעת"ל וכמו שדרשו חז"ל (תענית ל"א). אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו, ע"כ.

עג. לכאן זה רומז למה שנכתב 'מצות ה' בר"ה מאירת עינים' ואפשר לפרש דהא דנקט 'מצות ה', ולא 'מצוה' סתם, עפ"י דברי הבעל הטורים בפרשת בחוקותי (כ"ז, לד), שכתב אלה המצות. מצות במילוי האותיות מ"ם צד"י ו"ו תי"ו עולה תרי"ב, והוא בגימטריא תלמידי חכמים על שם חכם לב יקח מצות. ע"כ. והטעם שהביא רק תרי"ב למרות שישנם לכאן תרי"ג מצוות, אפשר לומר דהיינו עם הכולל שעולה גמטריא תרי"ג, וכוונת הבעה"ט להראות כי בתלמידי חכמים שייך הבחינה הזו של מאירת עינינו ותורתו מגן לנו, וזהו שבחו של רשב"י שזכה שהתורה האירה לו.

ועו"ל כי אנוכי ולא יהיה לך נחשבים לאחד משום שמפי הגבורה שמענום, וכמו שדרשו (עי' מכות כ"ג): אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו עתה.

והא דנקט שהתורה היא מאירת עיניים דייקא, דהרי מצינו שבראיית העינים האדם מתפעל יותר מן שמיעת האזנים, וכמש"כ הגר"א וכ"כ המהרש"א יבמות (ס"א) עיי"ש בשם בעל העקרים (מאמר ב' פט"ו) ובזכות כח התורה נזכה שימליץ טוב בעדינו בעד קהל ישראל בב"א.